HAMMONII HERMEAE
IN PRAEDICAMENTA ARISTOTELIS COMMENTARII,

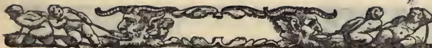
PER BARTHOLOMAEVM SYLVANIVM SALONENSEM NVPER LATINE CONVERSI AD REVERENDISSIMVM OPTIMVMQVE PRINCIPEM CHRISTOPHORVM MADRVTIVM TRIDENTI EPISCOPVM.

Ne quis hunc vsquam alius suæ ditionis locorum impune librum imprimat, alibi ue impressum vendat, & Pontificis Maximi, & Veneti Senatus Illustrissimi decreto cautum est.

Venetijs apud Hieronymum Scotum.

M. D. XLI.

Christophoro Madrutio Tridenti Episcopo Principi ornatissimo

Bartholomæus Syluanius S. P. D.

HAmmonium Hermeam in Prędicamenta Aristotelis,locis a me nuper emendatum compluribus,ac latinitate donatum, cum is a sapientiæ studiosis identidem efflagitaretur,munus de mea supellectile ad te defero, ac nomini tuo dicatum uolo optime Princeps Christophore Madruti:ut secus in me accidisse intelligas quã in multorum amicitiis uenire usu solear:quæ,nisi assiduis colantur officiis,sensim euanescunt. Nam etsi ita casus tulit,ut a quo tempore a te discessi, nullus cõsuetudinis usus intercesserit,tamẽ mea in te uetus obseruantia eo magis est aucta,quo maior in dies ea causa qua te obseruare cœperam facta est. Non puto tibi memoria excidisse tempus illud cum tu mea opera in literis usus es. tum me singularis quæ in te elucebat præstantissimæ uirtutis indoles cõmouit, ut te non solum diligerem,sed uehementer etiam colerem. Ab ea indole cognoui quæ essent expectanda,eaque expectaui magna scilicet,atque præclara.sed meam tamen expectationem ualde a te sentio esse superatam. Itaque meam in te uoluntatem tua uirtus quæ pepererat,eadẽ aluit, atq; auxit. Quo factum est,ut in te colendo obseruandoq; nemini forte concedam:ac,quamuis nec fœcundiora tibi desint ingenia quæ laudes tuas celebrare copiose ac splendide possint, mea tamen interesse magnopere existimem, ut testis iis sim qui nostra hæc legent, summæ probitatis,sapientię,benignitatis tuæ,ac denique earum uirtutum,quarum ope in sublimem hunc uirorum principum ordinem relatus es. Nunc genus non profero familiæ tuę nobilissimum. uel Gaudentii Patris tui integritatem , cuius hodie fidei ac prudentiæ credit Ferdinandus Romanorum Rex inclytus quę domi chariora habet. uel fratrum tuorum tum singularem eruditionem, tum militaris disciplinæ peritiam. quando graue mihi his recensendis negocium facesserem,ac demum uererer ne, quanquam uerissimus essem prædicator, aliquam tamen adulationis notam subirem. Non hanc tibi amplitudinem his fortunis præsertim comparatam esse aio: tametsi eæ quoque non minimum ad hanc dignitatem contulere,non,quod aliis uideo contigisse quamplurimis, aut hæreditatis iure,aut pecuniæ adiumento:sed tua sapientia,quam plurimo literarum studio consecutus es. tua clementi ac miti natura,qua nulla in quenquam male uolentia suffusus, neque amicis, neque alienioribus opera & consilio unquam dees. tua cõmemoranda quadam liberalitate, qua allicis beneficiis homines, eosque percupidos tui, ac studiosos reddis adeo,ut se tibi non solum deuinctos fateantur,sed etiam mirifice gaudeant. tuæ te in quam uirtutis splendore illustratum:neq; hanc tibi laudem esse cum alio cõmunicandam. tuis ipse tibi præclaris operis & auctor & perfector extitisti. Demũ ea uirtus est tua,ut tibi ne etiam principatus quem obtines,an tu illi plus dignitatis afferas,mecũ sępius dubitem. Quamobrem quæ ad hanc tibi gloriam uiam ostenderunt , eadem te nec ibi diu esse patientur:sed iis innixus altius euolabis,honoribus quibusq; amplissimis perfuncturus:ut familiæ tuę ornamenti (quã quam sit nobilissima) plus multo quam acceperis redditurus quotidie sis. Hæc est hominum opinio de te:quæ magis in dies magisq; cõfirmatur. Verũ longius me digressum sentio,eaq; cõmemorare quæ silentio præterire decreuerã. At certe uerũ necesse est fateri aliquando, neq;, id quod faciunt inuidi,egregias laudes boni Principis intactas relinquere,ut hũc cęteri obseruent homines,oculosq; in eum intendant,uelut præcipuũ probitatis exemplar. ad id uero unde oratio deflexit redeo. Hammonium meum tibi omnium maxime nuncupatũ uolo Princeps optime,exiguũ id munus quidẽ,si tuę cõferre uelim amplitudini: permagnũ uero,si uel nostrũ i eo excolendo laborẽ æstimes,uel rerũ quas continet dignitatẽ (eæ.n.sunt decẽ amplissima rerũ genera,quæ ad totã Philosophiam,ob idq; ab bonas artes omnes aditũ patefaciunt) simul ut,siqñ a grauioribus negociis te disiungis,refersq; ad Philosophiæ studia, quæ te semper a prima usq; ætate delectarunt,grauissimũ istic Philosophũ habeas , cuius excellẽti ac singulari doctrina uti cõmode possis:simul ut testis apud omnes sempiternus is sit meę i te uolũtatis. Et uero tametsi nec tu i me is esses q es,neq; ego te unq̃ præsens nouissem,ea tñ ad nos tui nominis fama peruenit,ut idẽ hoc faciendũ mihi fuerit. Quare a te peto ut Hãmoniũ meæ in te pietatis monimẽtũ ita excipias ut cõplectare,in tuisq; intimis habeas. quẽ ubi p te ipsum cognoueris,profecto non indignissimum tuo patrocinio,tuoq; hospitio iudicabis. Vale.

Ioannes Maria Cataneus Salonensis Medicus Bartholomæo Syluanio Salonensi Medico. S. D.

Ridie Non. Sept. cum apud Syluanum filium Mineruæ essem, a te mihi Tabellarius noster literas reddidit, quibus me consulis an Hammonium Hermeam in Aristotelis Prædicamenta, quem dudum latinitate donaueras, mihique legendum exhibueras, & eum quidem sub sacro nomine Reuerendiss. Tridentini Episcopi Madrutij edere conueniat. quid pro Deorum immortalium fidem, tam celebrem Commentatorem, tam expectatum, & antiquum, tam docte, tam fideliter per te, quo modo & Galenum nuper, & cætera plurima, quibus ætatem hanc ornas, ac commodas, interpretatum, in publicum dialecticorum commodum non prodere? quid & eum ipsum tam claro Principi, cui iam dicatæ sunt Gratiæ, & Virtutes omnes, bonæ literæ, bonæ artes omnes, non dicare conueniat? Authorem igitur grauissimum edito, Tanto numini fidenter voueto, Atque in Deuotionis nostræ, meæ scilicet & Syluani erga ipsum præcipuæ testimonium, hanc epistolam vna cum Hermea publice cudendam curato. Vale. Mineruæ. Idib. Sep.

LECTORI.

Quoniam Interpres in vertendo Hammonio ea tantum Aristotelis verba, quæ in impresso Hammonij græco exemplari nactus est, latina fecit, nos studiosorum vtilitati consulentes, integram absolutamque Prædicamentorum dictionem vbique suis locis ex Boethij translatione adijciendam curauimus, ne quid tibi præterea requirendum esset. Vale.

ARISTOTELIS GENVS ET VITA.

RISTOTELES Fuit genere Macedo. ciuitate Stagiris oriundus. filius Nicomachi, Amyntæ Macedonum regis medici. Vnde & filium quem suscepit, patris memoriæ gratia commendandi, appellauit Nicomachum. ad quem & libros de moribus quibus titulus est Nicomachea conscripsit. matre autem natus est Phæstide. Horum porro uterque & Nicomachus & Phæstis ab Aesculapio genus ducebant. id quod dictum in Aristotelem epigramma testatur hunc in modum habens.

Nicomacho genitore satusque, & Phæstide matre
Est Asclepiadis dius Aristoteles.

Post obitum uero Nicomachi & Phęstidis Aristoteles apud hospitem quendã Atarnensem educatur. cuius etiam nequaquam immemor officii, non eius filium modo uicissim aluit Nicanorem, omnique imbuit literarum genere, uerum ipsum sibi quoque filium adoptauit. uitaque decedens legauit ut nuptui Pythais eius filia Nicanori collocaretur. Aristoteles igitur per teneram adhuc ætatem liberalibus disciplinis erudiebatur: ut quæ ab eo de rebus poeticis, & aduersus poetas scripta sunt, necnon Homeri problemata, & Rhetoricæ artes declarant. Annum uero natus decimumseptimum, Pythia quoque ei philosophari iubente, Athenas concedit. ubi Socrate utens pręceptore, cum eo triennium agit. Cęterum extincto Socrate ad Platonem uentitat: quicum per uiginti annos uersatur. adeoque strenuam nauauit operam, ut Plato Aristotelis domum Anagnostę, idest Lectoris domum uocaret. Non enim Aristoteles Lyceum uiuente adhuc Platone, ut quidam suspicantur, ad eius æmulationem aperuit. quomodo enim efficere id potuit, cum tunc potentes admodum essent Chabrias & Timotheus Athenis Imperatores, & Platoni genere coniuncti? Nonnulli sane Aristotelem uiuo etiamnum Platone Lyceum aduersus hunc aperuisse dicere ex eo conantur, quod in pluribus Platoni refragetur. quibus respondendum, non contra Platonem simpliciter pronunciare, sed aduersus eos qui minus platonica intellexere. Quod si uel Platoni ipsi reclamet, nihil esse absurdum: cum & in his Platoni consentiat. sunt enim ipsius Platonis uerba, ueritatem magis curare quam aliud quidquam oportere. Nimirum hæc quoque ad uerbum inquit, amicus quidem est Socrates, sed ueritas amicissima. & alibi, paulum quidem Socratis habenda ratio est, ueritatis uero quamplurimũ. Fecit hoc ergo & Aristoteles, tametsi nec quæ sunt a Platone dicta subuerterit. quippe & hic cõsentanea illi peregit, cum despicere ueritatem nollet. Denique quod Platonem uidelicet magna beneuolentia prosecutus Aristoteles fuerit, ex eo compertum est, quod aram Platoni dicauerit, in qua sic inscriptum reliquit.

Ipse Platonis Aristoteles hanc condidit aram,
Laude malis quem fas nec celebrare, uiri.

Vsus est Aristoteles Platonis familiaritate annos uiginti. uita autẽ defuncto Platone, scholę succedit nepos ipsius ex sorore Speusippus (fuit enim is filius sororis eius Potones.) Aristoteles uero in urbem sese macedonum contulit: ubi Alexandrum cõditorem instituit bonis artibus. magnaque huius pars imperii fuit. nam plurimum apud regem ualuit, potentiaque opportune est usus, tum singulis priuatim, tum omnibus publice promerendis. Et quidem ꝙ beneficia priuatim in multos contulerit, declarabunt quæ eius commendatitiæ feruntur de quibusdam ad regem epistolæ. Quod uero & publice iuuerit multos, perspicuum ex eo fit, ꝙ Stagirorum oppidum solo æquatum Alexandro ut deintegro conderet suasit. unde & festum diem Stagiritæ celebrant Aristoteli, quem Aristoteleum uocant. mensem uero in quo solemne id agunt, nominant Stagiritem. Quin Eressum quoque Theophrasti ciuitatem cum ab rege Alexandro male tractanda esset, ab iniuria uindicauit. Cæterum post hæc cum diem suum obiisset Speu

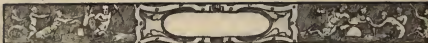
sippus, accersunt Athenienses Aristotelem. duoque hi scholam Platonis excepere Aristoteles atque Xenocrates. docebatque in Academia Xenocrates, Aristoteles in Lyceo. Postmodum uero Aristoteles seditione inter Athenienses coorta, in Chalcidem secessit. utique cum hoc Atheniensibus dixisset, Non patiar uos bis in philosophiam peccare. etenim morte iam Socratem Athenienses dannarunt. Significauit quoque Antipatro regi difficile esse Athenis agere. Porro & uersum illum dicebat Homericum,

Inque piro pira, fico ficus inque senescunt.

Quasi Atheniensium ex his calũnias arguens. Rursus uero in Macedoniam reuertitur Aristoteles: multumque apud eius tempestatis reges Alexandrum, & Olympiadem eius matrem, & Antipatrum, ac Philippum ualuit. Scripsit uero unico libro & ad Alexandrum de regno: quo ipsum quonam pacto regnum administrari conueniat docet. Denique cum eo uel usque intra Brachmanas penetrauit: ubi respublicas quinquaginta quinq; supra ducentas conscripsit. Hunc comitatus est & in Persidem: unde bello confecto, atque Alexandro uita perfuncto, in patriam suam rediit. Fuit hic uir moribus plusquam satis moderatus. excessit in philosophia humanos limites, de ea nihil omittendo commentatus. Atqui ex eius ipsius ingenio ac sollertia compluribus additis, totam philosophiam numeris omnibus absoluit. Nam logicę quidem adiecit, cum regulas discreuerit a rebus, & demonstratiuam rationem ac uiam confecerit. Norant enim ueteres demonstrare: at demonstrationes facere haudquaquam sciebant. quibus idem cum iis accidit qui corii secandi artem exercere non possunt, uti uero calceis possunt. Physicæ quintam essentiam adiunxit. Theologiæ uero etsi nihil accreuit, nihil de ea tamen tractauit in quo quidquam desideres. Non enim ut arbitrantur nonnulli, sola ea quæ mundi ambitu continentur, sed & quæ supra mundum sunt norat: ut octauo quoque palam facit uolumine naturalis auscultationis: primam inquiens causam neque per se mobilem, neque per accidens esse. ex hoc sane indicans, diuinitatem supremam ac moderatricem neque corpus esse, neque obnoxiam affectibus. Vixit Aristoteles uniuerso tempore annos tres & sexaginta. Nanq; annum agens decimumseptimum Socratem audit, eique per triennium adhæret. fuit & cũ Platone annos uiginti. uixit uero a Platonis interitu tres & uiginti. Hæc de uita Aristotelis habuimus dicenda.

QVAESTIO VTRVM PARS AN INSTRVMENTVM PHILOSOPHIAE SIT LOGICE.

QVANDOQVIDEM Autem propositus liber Logicæ principium est commentationis, ut in orationis serie explicabitur, necesse est utrum pars an instrumentum Logice philosophiæ sit disquiramus. Haud enim ignorandum est, philosophatos iam pridem uiros, quosdam philosophiæ partem esse, qualis Stoicus chorus fuit uniuersus, alios instrumentum, ut Peripatetici omnes, Logicen pronunciasse. Plato autem Logicen partem simul atque instrumentum dixit: partem quidem in Phædro, instrumentum uero in Parmenide: ubi iuuenes inquit, quoad iuuenili ætate fruuntur, in garulitate præexerceri oportere, ut postmodum a falso discernere uerum possint. Ex quo igitur Logicen garulitatem uocauit, ex hoc instrumentum ab eo dictam coniicimus. non enim garulitatem appellare eam ausus fuisset, si partem putasset philosophiæ: ne philosophiam garulitatem nominaret. Fieri uero potest ut idem pars instrumentumque sit, uerbi gratia manus. est enim hæc tum dandi tum accipiendi instrumentum. pars autem corporis uniuersi. Suam igitur opinionem Stoici duabus asserunt argumentationibus, quarum prima hunc in modum progreditur. Si omne id inquiunt quo utens utitur neque pars alterius cuiusquam neque particula est, ipsius necessario utentis aut pars est aut particula. Sicuti & medicina præfinitrice uictus ratione utitur (græci hanc διαιτητικὴν uocant, quasi uictuariam latine appellaueris) quæ quoniam neque pars alterius neque particula est, ob id medicinæ pars est aut particula. uerum pars quidem curatricis, particula uero practices siue actiuæ existit, Porro additum orationi est si illud neque pars neque particula alterius est, ob astronomiam. hanc enim usurpat gubernatoria. ac quoniam prius philosophiæ pars & particula est astronomia, pars nimirum mathematicæ, contemplatricis uero particula, eam ob rem gubernatoriæ neque pars est neque particula. Quare si logicen usurpat philosophia, hæc autem scientiæ alterius pars aut particula non est, philosophiæ igitur est. Prima itaque ipsorum est huiusmodi quidem argumentatio, sed quam facile redarguas. nam ego quoque retorto dicam sermone, quoniam grammatica & rhetorica & medicina ratiocinandi utuntur facultate, alia ut suas ipsius regulas recte sese habere demonstret, alia ut placita sua constituat, ac neque pars neque particula alterius est artis, plane dictarum artium pars erit aut particula. Præterea sermonem quoque imperfecte protulerunt. siquidem dicere eos oportebat, Si id omne quo utens utitur, artis alterius uel scientiæ neque pars est neque particula neque instrumentum, ipsius uel pars uel particula uel instrumentum erit utentis. quoniam igitur philosophiæ neque pars est neque particula ratiocinandi facultas, eius necessario erit instrumentum. Nam ꝙ uerbum hoc neque instrumentum addi sermoni opus sit, hinc datur intelligi. utitur enim medicina phlebotomo, quod alterius neque pars neque particula est artis, ergo medicinæ. At si uera sunt hæc, quandoquidem phlebotomum corpus est, erit & medicina corpus, quasi ex corpore quoque consistens: id ꝙ absurdum est, cum habitus animæ sit ac scientia, Secunda uero ipsorum argumentatio id genus est. Nulla inquiunt ars proprium instrumentum molitur. si ergo Logicen facit philosophia, non eius instrumentum, uerum pars erit. Cæterum hanc quoque euertimus aggressionem ex euidentibus, dicimusque & artes alias suorum inuentrices instrumentorum esse complures, ut incudis excusoriam, quod ipsius instrumentum est. eodem modo & materiariam mallei. Quid ergo uel hic incōmodum sit Logicen philosophiæ instrumentum esse dicere, tametsi eius opus effectusque est? At uero Peripatetici instrumentum ut supra dixi philosophiæ logicen esse uolunt. pluribusque utentes argumentis, partes non se mutuo complecti aiunt, uerbi causa non contineri in naribus manum. Quod si logicen quoque in contemplatiua & actiua comprehendi uidcamus, non pars tamen erit ipsius, sed instrumentum. Item si quæ parti insunt ea non

Logicæ insunt: quæ uero competunt instrumento, ea logice quoque ipsi competunt, constat non ut partem esse, sed uti instrumentum. Est enim partis ob seipsam non ob aliud factam esse: ut contemplatiua, cum pars philosophiæ sit, sui, non alterius gratia facta est. perinde uero & actiua. At instrumento datum est, ut ad aliud, non ad se usu referendo fabricatum sit. Logice ergo non suipsius, sed alterius causa conflata est. nempe ut in contemplatione uerum a falso, bonum autem a malo in rebus agendis discernat. Hæc porro si sic habent, instrumentum ergo philosophiæ logice est. Præterea si partem esse philosophiæ logicen supposuerimus, quoniam pars omnis eandem toti materiam finemque obtinet, logice autem neque materiam eandem cum philosophia neque finem habet. eius igitur nequaquam pars erit. Nam res quidem, philosophiæ materia sunt: finis autem, similem sese deo præstare. At logices materia, uoces & propositiones: finis, demonstrationes conclusionesque. Item pars aliis coniuncta partibus totum complet: adempta diminuit. at logice horum efficit neutrum. non pars igitur, sed instrumentum. Atque hæc quidem Peripatetici: quibus minime est refragandum. Plato autem, ut ante diximus, & partem eius & instrumentum pronunciauit. Quemadmodum enim duplex inquit sextarius est, alter quo metiris, alter quem metiris: ac metiens quidem, instrumentum metiendi est. quem autem metiris, totius is pars est humoris: eodem pacto & logice semota quidem a rebus, philosophiæ instrumentum: rebus uero accommodata, pars est philosophiæ.

HAMMONII HERMEAE COMMENTARIORVM IN PRAEDICAMENTA ARISTO. PRAEFATIO.

VEMADMODVM cum introductiones auspicaremur ea dicebamus quæ ad omnem philosophiam spectarent, dein propositi nobis intentionem libri definiebamus, ita nunc quoq; exordientes, priusquàm Aristotelis tractatum aggrediamur, dicamus ea quæ ad Aristotelicam omnem philosophiam pertinent: tum sic quem præ manibus habemus prædicamentorum libri intentionem decernemus. Decem autem sunt quæ præmitti debent capita. Primum, quot modis philosophorum sectæ nominentur: ut qualis etiam fuerit sectæ Philosophus dignoscamus. Secundum, de Aristotelicorum operum diuisione. Tertium, unde Aristotelicorum operum sumendum initium sit. Quartum, quis finis Aristotelis philosophiæ. Quintum, quæ perducat ad finem uia. Sextum, quodnam genus sit Aristotelicæ elocutionis. Septimum, cur obscuritati studuerit. Octauũ, qualis sit oporteat auditor. Nonum, qualem interpretem esse conueniat. Decimum, quot sint capita singulis Aristotelis cõmentationibus pręfanda. Hæ itaq; summę sunt quę quæri debent. Causa uero etiã exploranda est ob quam solas has, atq; nec plures nec pauciores indagamus. Enimuero eam planè didicerimus si sermonem ex diuisione complectamur. Itaq; philosophorũ sectas septem modis dici sciendum est: aut à sectę principe, ut Platonici, & Pythagorei. aut à principis patria, ut Cyrenaici ab Aristippo, & ab Euclide Megarici. aut à loco in quo cõmorabantur, ut Academici à Xenocrate, & Stoici à Citieo Zenone. aut à iudicio in philosophãdo, ut qui Ephectici id est Inhibitores, uel hæsitatores nominant. aut à uitæ genere, ut Cynici, quibus præfuit Antisthenes. aut à fine philosophiæ, ut Hedonici hoc est Voluptuarii, qui Epicurei sunt. aut ab accidente, ut ab ambulatione Peripatetici, nimirum ab Aristotele deducti. Inhibitores ergo huiusmodi de causa dicebantur. Pyrrho sectæ Princeps indeprehensionem hoc est certitudinem nullam esse in rebus asserebat: taliq; exemplo utebatur. Quemadmodum inquit fieri nequit ut in fluuium bis eundem introeas (ante enim elapsus est quam secundo irruperis,) ita nec de rebus plane enunciare quidpiam licet. quippe cum earum quoq; sit fluxilis natura, atq; in eo quod fiat ac desiat ipsum esse obtineat. quamobrem interrogati annuebant solum aut abnuebant, mutatas antea res esse quàm responderent putãtes. At uero discipulus eius Heraclitus absurditatem intendens, ne semel quidem licere in idem flumen ingredi affirmabat. prius enim quam totum sit demersum corpus, aqua præterfluxit iam plurima: ita sese habere & rerum naturam. habẽt enim esse in motu ac fluxu omnia. quare & Inhibitores nominabãtur, ꝙ responsiones de rebus inhiberent atq; supprimerent. Plato aũt cum hanc sententiam pluribus confutaret rationibus, post multa hoc quoq; infert ipsis argumẽtum.
„ Heus homines qui esse indeprehensionem dicitis, num in-
„ deprehensionem esse an non, deprehendistis? Nam si deprehendistis, est deprehensio. sin mi-
„ nus, habenda uobis fides non est, ut qui indeprehensionem esse non deprehendistis.
Cæterum Cynici sic uocabantur ob loquendi fiduciam, ac reprehendendi. Nam cani philosophum quiddam inesse, ac discernendi uim quandam aiunt, quippe externos latrat, blanditur domesticis. sic ii quoq; uirtutes, quiq; uirtuti addicti uiuerent agnoscebant amplexabanturq;: uitia uero, atq; eos qui obnoxiam uitiis agerent uitam, uel si reges fuissent, insectabantur atq; allatrabant. Voluptuarii ex eo nominabantur quod uoluptatem finem statuerent, uoluptatem autem non corporalem, sed tranquillum statum animi, & perturbationibus uacantem, ac studiosæ uitæ comitem. Porro ii male sentiebant cum accidens uirtutis siue umbram finem constituerent. Peripatetici autem eiusmodi de causa sic dicebantur, Plato enim exercitationis gratia deambulans, sodalibus sese ad docendum dabat. cui cum succesisset Aristoteles, actionis siue accidentis cognomen adeptus est. Age ergo diuisionem quoq; Aristotelicorum operum faciamus. quorum aliqua particularia sunt, ut Epistolæ. quædam uniuersalia, ut Physica, Liber de Anima, & alia. nonnulla in medio sunt, ut Respublicæ, & Historia de Animalibus. Particularia igitur, & quę in medio sunt, ualeant. Vniuersalium uero alia sunt ordine accurateq; conscripta (syntagmatica gręci uocant) alia commentaria, in quibus sola capita describuntur. commentariorum alia sunt uniformia, nimirum quæcunq; ei de uno scripta sunt speculamine. nonnulla uaria, quæ scilicet de

pluribus confecit. At ordinariorum seu syntagmaticorum quædam ex ipsius auctoris persona (autoprosopa græci appellant) & auscultatoria sunt. aliqua collocutoria (græce dialogica) atq; extraria. Scripta autem ea quæ ex auctoris persona atq; auscultatoria dicuntur, partim contemplatiua habentur, partim actiua, partim instrumentaria. Contemplatiuorum nonnulla physiologica, nempe in quibus de natura tractatur. aliqua mathematica. alia theologica. Actiuorum quædam ad mores colendos, quædam ad domus, nonnulla ad reipublicæ administrationem pertinent. Priora illa græce Ethica, altera Politica. Postrema Oeconomica nominantur. Instrumentaria tum in ea discernuntur quæ methodum antecedunt, tum quæ de ipsa agunt methodo, tum quæ aliter ad methodum conducunt. Sunt ergo particularia quæ ad aliquem scripta priuatim sunt, ut Epistolæ. & quæcunq; rogatus ab Alexandro Macedone de Regis officio, ac quo pacto colonias deducere oporteat, perscripsit. Vniuersalia uero, ut naturales tractatus, & de Anima, uel qui de Generatione atq; interitu docent. de uniuersalibus enim rebus in id genus differit libris. Media uero, ut Respublicæ, & de Generatione animalium commentationes. quatenus enim de animalibus agitur, uniuersale habent. quoad uero non de omni simpliciter generatione, particulare sibi uendicant. Porro Commentaria nominant illa quæ ad res memoriç suggerendas sibi annotabant. Consueuerunt enim ueteres cum antiquiorum libros perlegerent, ipsorum de quauis re sententias excribere, & argumenta quibus ea assererentur communirenturq;. neq; id solum, sed quæ ipsis quoq; legentibus placerent, scriptis sæpenumero memoriæ gratia mandabant, ut si quando de re aliqua scribendum esset, uetustiorum de ea opiniones in depromptu haberent, ueluti propriorum librorum materiam. Ex Commentariis ea uniformia nuncupabant in quibus de sola re unâ obseruabatur, ut de Anima, de Cælo, uel quopiam alio. Varia autem in quibus de pluribus collectum est rebus. Cæterum Syntagmatica ea dicunt quæ elocutionem habent erudito operi consentaneam, & capitum diuisionem ordine decenti dispositam. At Syntagmatica tum collocutoria sunt, tum auctoris ipsius personam referunt. Sunt ipsius personæ ea in quibus ex persona sua docebat, quæ & auscultatoria nominant, quod ad suos legitimosq; auditores uerba faceret. Collocutoria autem quæ non ex propria persona conscripsit, uerum quemadmodum Plato aliorum personas introducens, quæ & extraria nuncupabant, quod ad uulgi utilitatem scripta essent. Plurimum uero differunt ab Auctoris personam referentibus collocutoria. in illis enim tanquam ad iustos uerosq; auditores sermonem faciens, & quæ ipse sentiat dicit, & exquisitissimis fulcit argumentis, quç assequi uulgus non potest. In Collocutoriis autem, uelut ad communem ac multorum utilitatem scriptis, ea quibus ipse assentitur pronunciat: idq; non per demonstratiua, sed simpliciora argumenta, quçq; percipi à pluribus ualeant. Diuiduntur quç ex Auctoris persona sunt, in Contemplatiua, & Actiua, & Instrumentaria. quoniam in hæc duo distincta est philosophia, Contemplatiuum, atq; Actiuum. Contemplatiua sunt in quibus de ueritate mendacioq; considerat. Actiua in quibus de bono & malo scrutatur. At uero quoniam de bono & malo, & uero & falso non leuis est hominibus controuersia, aliiq; aliud bonum, & malum, & uerum, & falsum esse arbitrantur, instrumentum quo hæc discernerentur nobis oportuit traderet, id quod est demonstratio. Porrò aliud nihil demonstratio est quàm demonstratiuus syllogismus. Vt enim tignarius faber amussi utitur instrumento curuis ac rectis lignis discernendis, necnon ædificator perpendiculo quo rectos atq; obliquos dignoscat parietes, sic philosophi demonstrationem habent regulam rectam certamq; rerum diiudicandarum. Diuidunt Contemplatiua in naturalia, & mathematica, & theologica. Sunt theologica quæ ipsi post naturalem tractationem scripta sunt, eaq; sic τὰ μετὰ τὰ φυσικά, idest Postnaturalia nuncupauit. Omnia enim quæ supra naturam sunt, theologiæ docere proprium est. Naturalia uero, ut eç ipsç quæ physicç uocantur. & quç de Generatione & Corruptione inscripta sunt, ac similia. Mathematica horum media habentur, partimq; à materia separabilia sunt, partim separari non possunt. scripsit enim & lineas quasdam. Actiua quoq; in moralia (habet enim moralem tractatum) & in Oeconomica, ac ciuilia diducuntur. Instrumentariorum autem quædam de ipsis methodi principiis sunt, ut prædicamenta, & Liber de Interpretatione, & duo Priorum Resolutoriorum uolumina. alia de ipsa pertractant methodo, ut Posteriora Resolutoria, in quibus de Demonstratione præcipit. Loci uero, & sophistici Elenchi, & artes Rhetoricæ, &, ut placet nonnullis, quç de poëtica prodidit, ex se quidem ad methodum nequaquam conferunt, faciunt tamen & ipsa aliter ad demonstra-

tionem, cum per ea methodos secundum quas paralogismi hoc est mentitæ ratiocinationes fiunt doceamur. Tertium deinceps erat caput unde Aristotelica opera auspicari conueniat. Itaq; Boëtus atq; Sidonius à naturali tractatu inchoandum putant, utpote familiariore ac noto. semper autem à manifestioribus incipiendum ac cognitis. Huius uero præceptor Andronicus Rhodius diligentius exquirens, initium à Logica sumi oportere affirmabat, quæ circa demonstrationem uersatur. Quando igitur Philosophus in libris suis omnibus demonstratiua docendi ratione ac uia utitur, egregie nobis hæc prius elaboranda est, ut scripta eius reliqua facile assequamur. Sunt qui à morali incipiendum arbitrentur. prius enim mores excolere, itaq; adire alios tractatus oportere, ne turbata ab affectibus ratione non exactas de rebus sententias feramus. Quòd siqui à Logica malint, ut quæ nos ad principia ducant, ac qualis uirtus id genus existat cum demonstratione intelligamus, dicimus primum recte opinando id scire nos, dein post etiam demonstratiue debere. Quare tametsi demonstrationes non intellectu percipimus, ipsa tamen prius opera moralis scientiæ edocti, uiuere secundum ea recta opinione conuenit. tum demonstratiuas dehinc aggredi methodos. Quis uero finis est Aristotelicæ philophiæ? omnium inquam principium nosse, omnium opificem causam, sempiternam, atq; eodem se modo habentem. omnium enim principium idemq; incorporeum demonstrat, deduci autem ex illo uniuersa. Sed quęnam hunc nos ad finem perducunt? nempe doctrina eorum quę in tempore ac mutatione consistunt. eiusmodi sunt generabilia corruptibiliaq;. ab iis enim nos ipsi ad sempiterna perindeq; se habentia mathematicarum interuentu subducimus. id genus cælestia sunt. itaq; post incorporeas substantias ad primam omnium causam transcendimus. Nam cum motus omnis aut ad substantiam, aut ad quantitatem, aut ad qualitatem, aut ad locum pertineat, generationi internitioniq; addicta motus genere omni, cælestia uero locali duntaxat cientur. Quamobrem decenti ordine pergendum est ab iis quę multiplici genere ad ea quæ uno ac solo agitantur, atq; ita ad immobile, quodq; eodem pacto sese perpetuo habet principium, neq; in oraculo pes est transgressor mittendus. Si enim à corporibus ad primum omnium principium semel accedere uelimus, illud quoq; corpus esse arbitraremur, ac figura descriptum. Qua de re tradenda inquit Plotinus iuuenibus mathemata sunt ut incorporeæ assuescant naturę. Aristotelis autem scribendi genus ubiq; est elocutione exactum. fugit enim semper Philosophus rhetoricas exornationes, solum explicandæ ac ueluti oculis subiiciendæ rerum naturę intentus. sępe etiam compressum, atquę obscure dissertum, non ex scribentis natura, sed ipse data opera id egit. nam loca, meteora, aliaq; dilucide stilo est persecutus. Ergo obscuritatem affectauit, ut legentes ingeniosiores magisq; idoneos redderet iis quæ dicerentur composite audiendis. utq; ignauos auditores ex primordiis auerteret. siquidem legitimi iustiq; auditores quo sunt obscuriora dicta, eo magis certando euincere atq; intima subire contendunt. Itaq; obscuritate propter profanos rerum inuoluens dignitatem obscuritate perinde ac uelamine est usus. Auditor esse iustus debet, ingenio perspicaci, literarum studiosus, moderatione animi præditus, ac undequaq; ornatus. Horum autem librorum enarrator neq; beneuolentia ductus conari debet quæ perperam dicuntur consentanea facere, eaq; ueluti à tripode excipere, neq; recte prodita prauo sensu per odium capere, sed eorum esse incorruptus iudex. atq; auctoris sensum aperire in primis, illiusq; placita interpretari, tum quid ipse sentiat afferre. Capita autem quæ libris Aristotelis omnibus antefari oportet hæc sunt, intentio scopus' ue. utilitas. inscriptionis ratio. an legitimus Philosophi liber sit. ordo lectionis. diuisio in partes. Intentio tractatus naturam detergit atq; dilucidat, & legenti quomodo intelligendum quidq; sit ueluti habitum præbet. nam quidquid dicitur, ad operis intentionem id parat dirigere. quam qui ignorat, similis cæco est, haud, quonam feratur, scienti. ac quæcunq; ad intentionem pertinent, ab auctore temere dici putabit. Vtilitas studium alacritatemq; inuehit auditori. Qui enim incepturus quidquam est, quem fructum ex ipsa illius utilitate accepturus sit prius oportet condiscat. Quoniam uero in libris quibusdam titulo minus dilucescente à scopo aberramus, causam cur inscriptum ita sit quærere conuenit, ut in prædicamentis, ac libro de Interpretatione, atq; aliis. nam in commentatione de Cælo, uel de Anima, non est inscriptionis ratio scrutanda. quippe cum ex se ipsa perspicuitatem habeat. Quærimus etiam an suus legitimusq; sit Philosophi liber. tres enim causę Aristotelis libris dignoscendis errorem fecere: una æquiuocatio auctorum. fuere nanq; & Aristoteles alii, quorum scripta ob æquiuocationem nonnulli huiusce Aristotelis esse existimarunt. altera, librorum æquiuo-

catio. Eudemus enim & Phanias ac Theophrastus eius discipuli præceptoris exemplo prædicamenta, & de interpretatione, & resolutoriam scripsere. tertia huiusmodi est, Ptolemæum. Philadelphum Aristotelis conquirendorum operum perinde ac reliquorum perstudiosum fuisse tradunt, pecuniasq; iis persoluisse qui Philosophi ad ipsum libros afferrent. quo factum est, ut quidam lucri spe libros Philosophi nomine inscribentes comportarent. Sane libros in magna bibliotheca Resolutoriorum quadraginta, Prædicamentorum duos inuentos affirmant. suntq; hic Prædicamentorum, Resolutoriorum autem quatuor ueri legitimiq; Aristotelis iudicati ab interpretibus, tum ex sententiis uerbisq;, tum quòd huiusce libri Philosophus alibi identidem meminerit. Lectionis ordinem exquirimus, ne maiora primum attingamus, atq; ea quibus cognoscendis alia præcedere anticipariq; oportet, ignari quæ nobis cognosci in primis debeant. Diuisionem uero in partes, quoniam totius discere exacte naturam uolenti, huius partes diligentius inspectandæ sunt. ut si hominem nosse exquisitius uelis, huius caput, & pedes, & manus, partesq; cæteras incognoscere perinde debes. sic ergo & operis partes cuiusq; prius in quot ac qualia diuidantur operæprecium est intelligas. Cæterum id sciendum, non ubiq; omnibus iis explorandis opus esse, uerum in quibus occulta est perspicuitas. sæpe enim cum intentione iuxta utilitas dilucescit. uerbi gratia in commentatione de Cælo uel de Anima manifesta intentio est, & utilitas, atq; inscriptio. in topis locis ue ne unum quidem ex iis conspicuum est. sed neq; illico simul quoq; utilitas cognita patet intentione. nam eius in Topicis intentio est dialecticam nobis tradere methodum. Est porrò Dialectica, uti ipse definit, methodus quę de proposito omni problemate ex opinabilibus ratiocinatur. quod si de omni proposito, non solum autem uera, sed falsa etiam in quæstionem uocantur, qualis hoc loco utilitas? methodum nosse qua falsa etiam colligemus. Itaq; pergens ipse utilitatem nobis detegit, commentationem ad tria utilem esse inquiens, ad exercitationem, ad uulgares disputationes colloquia ue, ad philosophiæ methodos. at in prædicamentis ac libro de interpretatione emicat simul cum intentione utilitas, ut deinceps ostendemus. atq; hæc quidem de Aristotelica omni philosophia prodita sint. Sed dicamus & de proposito Prædicamentorum libro quæ intentio, quæ utilitas, quæ inscriptionis ratio sit, quis ordo lectionis, utrum suus iustusq; Philosophi liber existat, quæ diuisio in capita. Hæc, uti diximus, Aristotelis tractatibus singulis præmitti oportet dicenda.

Quidam de Prædicamentorum intentione in diuersas abiere sententias, atq; alii de uocibus solis intentionem esse prodiderunt, qualis fuit Alexander, nimirum ex Aristotelicis dictiunculis de,, cepti sic habentibus. Eorum quæ dicuntur alia per complexum dicuntur, alia sine complexu. quòd si uoces sunt quæ dicuntur, patet esse ei de uocibus intentionem. Qui uero de solis rebus esse intentionem putarunt, qualis Eustathius fuit, de rebus à Philosopho diuisionem fieri ,, aiunt dicente, Entium alia de subiecto dicuntur. quòd si entia res sunt inquiunt, ergò de rebus ipsi intentio est. At de solis conceptibus disserere philosophum rati, qualis fuit Porphyrius, de decem generibus sermonem esse affirmant. hæc autem considerari in multis, posteriusq; esse genita, quæ scilicet animo nostro inhærent. proinde hoc libro uerba de conceptibus ab Aristotele ,, fieri. Cæterum falsus quoq; is est ex Aristotelis uerbis ad finem positis dicentis, De propositis ergo generibus hæc dicta sufficiant. genera autem ubiq; Aristoteles uocat quę sunt in pluribus, ac mente concepta, Verum qui exactius loquuntur, inter quos uel Iamblichum censeas, neq; de solis ei conceptibus esse, neq; de uocibus solis, neq; de rebus duntaxat sermonem ferunt, sed de uocibus res conceptuum interuentu significantibus prædicamentorum intentionem esse. Verumenimuero non recte priores definiuisse, sic licet perdiscamus. Dicant ii qui de rebus ipsum disserere aiunt, quoniam rerum nonnullę in sola cogitatione positæ sunt, ut Centaurus, & Hircoceruus, quædam à natura producuntur, de quibus ei sermo est? de iis dicturi proculdubio sunt quæ in natura existunt. Vtrum ergo capta harum notione nos ita per uoces de iis edocet? omnino sane confitebuntur. fieri enim haud potest, quin à uocibus res per medios significentur conceptus. ergo & de omnibus disputabit. Dicant & qui tractare eum de uocibus solis, aut solis conceptibus perhibent. quoniam uoces conceptusq; partim aliquid significant, partim ipsum esse uoce tenus obtinent ac cogitatione, de quibus agere ipsum censebitis? nimirum de iis dicent quę res significant. nullus enim philosophis uel de uocibus uel de conceptibus sermo est significatu carentibus. ergo cum de uocibus res significantibus uerba faciat, res quoq; ipsas per medios conceptus attingit. cumq; de conceptibus agat res indicantibus, de ipsis per uoces conceptus in-

terpretantes disputabit. nudi enim si animi essent, nec corporibus impedirentur, nudis inter se agerent conceptibus congrederenturq́;. nunc coërciti corporibus non aliter quam per uoces suos mutuo significare conceptus ualent. Quoniam uero res quædam simplices sunt, quædam compositæ (simplex res Socrates est, composita Socrates ambulans) eodem modo mentis quoq; conceptiones & uoces partim simplices, partim compositæ sunt. simplex enim uox est Socrates simpliciter. & conceptio simplex, de Socrate. composita autem uox, quæ dicit Socrates currit. & conceptio composita, de Socrate currente, utrum de simplicibus hoc loco disserit rebus uocibusq́;, an de compositis? atq; de simplicibus inquam. Iccirco prædicamentorum intentionem exquisite definientes hic disputari de simplicibus uocibus affirmamus, quę simplices res per medios simplices conceptus significant. Verum ut luculentior sermo noster euadat, quædam nobis utilia ad eorum quæ dicturi sumus dilucidam repræsentationem assumamus. Quoniam enim Philosophiæ sicuti prodidimus pars altera contemplatiua est, altera actiua, contemplatiuæ finis est ueritatis cognitio, actiuæ boni adeptio. utriq; autem obstant contraria, ueritati falsitas, & bono malum, noster uero animus, ut qui imperfectus est, sæpe pro ueritate mendacium eligit, uerum id esse existimans, & pro bono malum, quòd bonum esse id putet. Philosophis igitur aliquo instrumento opus fuit, quo ueritatem à falsitate, & bonum à malo discernerent. Sed quodnam est hoc? demonstratio. quidquid enim bonum esse demonstratum fuerit, id ex necessitate est bonum. & quidquid malum probatum euidenter fuerit, id malum est. Similiter & uerum ac falsum. Quo enim pacto materiarius faber regula, ędificator perpendiculo rectis ac non rectis utitur discernendis, ita Philosophus demonstratione, ut ueritatem falsitatemq́;, & bonum & malum discernat. Porrò demonstratio syllogismus est scientiam pariens. amplius enim scientiario syllogismo patet is qui simpliciter est syllogismus. nam simpliciter syllogismo accedens certa aptaq́; materia eodem modo perpetuoq́; se perinde habens demonstratiuum syllogismum constituit. Verum quoniam docere de demonstratione non poterat, nisi prius quid esset simpliciter syllogismus docuisset. quemadmodum nec rectam aut curuam figuram describere quisquam ualet, nisi scribere simpliciter prius didicerit. rursus uero simpliciter syllogismus sine propositionibus tradi non poterat, ex iis enim collectio quædam constat orationum multarum, ut uel nomine ipso indicatur. propositiones autem sine nominibus ac uerbis, nam ex iis compositę sunt. at nomina & uerba citra simplices uoces, etenim significatiua uox est nomen & uerbum, de uocibus prius simplicibus iure disserit. Vniuersaliter enim contemplationis finis fit actionis principium. contraq́; actionis finis principium contemplationis. ædificator uerbi gratia domo proposita secum ait, domum instituit fabricandam, quod operimentum est imbribus æstibusq́; arcendis. uerum hoc nisi tectum fiat ædificari non potest. hinc igitur contemplationem inchoat. procedens uero inquit, sed hoc fieri nequit non extructis parietibus. neq; extrui possunt ii non iactis fundamentis. neq; hæc rursus iaci non effossa terra. Hic contemplatio desiit. inde ergo initium capit actio. nam primum terram defodit, tum sic iacit fundamenta, dehinc parietes erigit, postremo fastigium imponit, quod finis est actionis. at actionis principium, finis est contemplationis. Perinde igitur & Philosophus facit. Nam demonstrationem conficere cogitans secum inquit, libet de Demonstratione dicere. uerum quoniam demonstratio syllogismus est scientiæ opifex, non potest is de eo uerba facere qui antea quid syllogismus sit non prodiderit. neq; simpliciter syllogismum edocebimur, nisi quid propositio sit didicerimus. propositiones enim orationes quædam sunt, quarum collectio est syllogismus. Quare non cognitis propositionibus syllogismum perdiscas nequaquam licebit. siquidem ex iis constat. sed neq; propositionem sine nominibus ac uerbis, ex quibus omnis constituta est oratio. nomina autem & uerba sine uocibus simplicibus. siquidem horum quodlibet significatiua uox est. proinde ante de simplicibus est uocibus dicendum. Hic ergo cessauit contemplatio, sitq́; hoc actionis initium. nam in Prædicamentis de simplicibus primum agit uocibus, tum ita in libello de Interpretatione, de Nominibus, Verbis, Propositionibusq́;. postea de Syllogismo simpliciter in resolutoriis Prioribus. demum in Posterioribus Resolutoriis de Demonstratione. Hic ergo finis est actionis, quod erat contemplationis principium. Iure igitur primum hoc loco de simplicibus uocibus disputat, Homines enim uulgo cogressi suum cuiq; rei nomen ex composito indiderunt, id solum nimirum curantes, ut res inter se per uoces significarent, non tamen dicerent quid nomen sit aut uerbum. De iis igitur in Prædicamentis edisserit. Sed quoniam non de uocibus agit

significatu carentibus (neq; enim harum rationem habent Philosophi ullam) constat de uocibus conceptus significantibus haberi sermonem. necesse est enim ut si sit res, eius quoq; nomen existat, & ante hoc quam rei habemus notionem. ut Socratis nomen, est uox Socrates. res autem, Socrates ipse. notio quæ in animo hæret, cognitio de Socrate. Est igitur intentio Aristoteli de simplicibus uocibus res simplices per medios simplicesconceptus significantibus dicere. atq; hæc quidem de intentione. Quod autem utilis Liber ad partem philosophiæ contemplatiuam actiuamq; sit, ex prædictis dilucet, si demonstratio quoq; ut ostendimus citra simplices uoces nequit cognosci. ac quoniam de communitatibus in quas entia omnia diuiduntur edisserit. Causa uero inscriptionis id genus est. Prædicamenta, siue, ut græci dicunt, Categoriæ inscriptus est Liber. non quòd de Categoriis hoc est accusationibus quæ in foro agitantur disputet. non enim Rhethorem agere instituit. sed, uelut in introductionibus quoq; didicimus, duplex est generum differentia. nam quædam generalissima sunt, & genera duntaxat. nonnulla subalterna, quæ species generaq; dicuntur, superiorum quidem species, genera autem inferiorum. ac prædicantur solum quidem generalissima, subalterna uero Prioribus subiacent, de Posterioribus prædicantur. hic autem de decem generalissimis agit generibus, quæ prædicantur tantum, subiacent nunquam. ob id igitur Categoriæ idest Prædicamenta Librum inscripsit, quasi dixerit de generibus iis quæ duntaxat prædicantur. Ordo lectionis ex intentione clarescit. quoniam enim contemplatio huc uti diximus terminauit, inde inchoanda est actio. ac quoniam simpliciora oportet compositis anteire, simplicior autem est decem Prædicamentorum præceptio, si ut prodiium est de decem uocibus tractat quæ simplices res conceptuum simplicium interuenru significant. Librum omnes Aristotelis legitimum esse testantur, id quod & locutio declarat, quodq; in aliis commentationibus Philosophus libri meminerit. Enimuero duobus inuentis ut dictum est Prædicamentorum uoluminibus, tum in cæteris, tum in exordio prope consimilibus (est enim alterius initium, Entium quædam æquiuoca sunt, quædam Vniuoca: quod idem ferme est cum huiusce libri principio) hic uerus iustusq; esse Philosophi iudicatus est Liber ab interpretibus omnibus. Diuisio libri in capita tripartito distincta est, in Anteprædicamenta, Prædicamenta, Postprædicamenta. In prima Sectione docet utilia ad Prædicamentorum doctrinam. Vt enim consueuerunt Geometrę utilia speculaminibus tradendis quid punctum, quid linea, quid circulus sit prius docere, ne inter docendum aut peregrinis uti nominibus, aut de iis quidquam pręcipientes digredi, ac propositi seriem abrumpere cogerentur, perinde quoq; hic Philosophus, quoniam futurum erat ut in Prædicamentorum doctrina dictiones quasdam aut uoces nobis ignotas commemoraret, eam ob rem de iis primum edocet, ne sermonem turbare ac confundere uideatur. In secundo segmento de ipsis docet Prædicamentis. In tertio rursus de quibusdam agit uocibus quarum in Prędicamentorum præceptione commeminit, ut de uerbo simul, prius, atq; habere. Ac quam ob causam ante Prædicamenta non una de omnibus docuit? quoniam inquam uoces hæ partim incognitæ omnibus sunt, ut æquiuocum, uniuocum. (horum enim notionem nullam habet bona pars hominum) partim nota quidem ex usu, sed quæ aliqua tamen articulata declaratione egeant. ut simul, priusq;. Quæ ergo ignota plane sunt, ea doctrinę prędicamentorum necessario præmisit. quando si ignorarentur illa, utiq; eramus ea quæ de Prædicamentis traduntur haud quaquam intellecturi. utitur enim iis ad Prædicamentorum præceptionem. reliqua uero, inarticulate inquam nobis cognita, post prædicamenta edocemur, ne longum faciat exordium, atq; instituto opere accessorium prolixius reddat. Porrò adinuenta est in partes diuisio ad operis perspicuitatem. ubi enim quot libri capita sint, ac de quibus uerba fiant didicerimus, dicta assequemur facillime, nec ea confuse atq; indistincte capiemus.

DE ÆQVIVOCIS.

Tex. pri.

ÆQVIVOCA *dicuntur quorum nomen solum commune est, secundum nomen vero, substantiæ ratio diuersa. Vt animal, & homo, & quod pictum est. Horum enim solum nomen commune est, secundum nomen vero, substantiæ ratio diuersa. Si enim quis assignet quid sit eorum vtrunq; quo animal est, propriam assignabit vtriusq; rationem.*

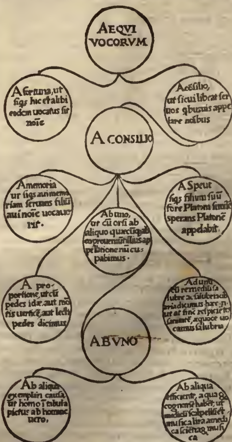

ÆQVIVOCA dicuntur quorum nomen solum commune.

SI nudi nostri essent solutiq; corporibus animi, res inter se significare per ipsos conceptus ualerent. uerum quoniam deuincti corporibus nebulæ instar intellectricem uim suam obtegunt, indiguere nominibus, quibus mutuo res indicarent. Sciendum itaq; est, nobis inuicem res uel per nomina uel per finitiones innotescere. uerbi gratia & per uocem homo, & per finitionem dicentem animal rationale mortale hominem declaramus. Sed cum per uocem homo designamus hominem, totam simul ipsius intelligi damus naturam. cum notamus finitione, quæ particulatim homini adsunt contemplamur. Res igitur inter se aut communicant nomine, definitione uero differunt, uocanturq; æquiuoca. aut communicant definitione, differunt nomine, quæ multiuoca nuncupantur, aut & nomine, & finitione conueniunt, hæc appellant uniuoca. aut demum finitione ac nomine dissident, quæ diuersiuoca nominantur. Cæterum aliud diuersum esse, aliud diuersiuocum oportet intelligas. Sunt quidem diuersiuoca, res quæ circa unum idemq; subiectum considerantur, nomine autem impartiuntur diuerso, ut ascensus in scalis descensusq;. atq; aliter quidem ascensus definitur, aliter descensus. nomina quoq; diuersa sunt. ascensus enim atq; descensus. hæc igitur proprie diuersiuoca nominant. diuersa autem quæ in omnibus alia sunt tum subiecto tum nomine, ut homo & equus. Porro de solis æquiuocis ac uniuocis præceptionem facit, quod solis iis in prædicamentorum explicatione egeat. nimirum in hoc quoq; æmulans geometricum genus docendi. nam & illi sola ea à quibus in proposito libro iuuantur uel theoremate anticipare consueuerunt. Vel etiam aliter dixeris, nempe cum amator sit perpetuus breuitatis, per hæc de cæteris quoq; nos potestate edocere. siquidem cognitis iis, manifesta & reliqua erunt, utpote opposita. est enim oppositorum scientia eadem. Nam qui æquiuocum quid sit nouit, huic quoq; oppositum nouerit, multiuocum inquam. si enim æquiuocum id est quod communicat nomine, re autem est differens, ut mus, & marinus, & terrestris, ergo multiuocum est id quod huic exaduerso est positum, quod re scilicet idem est, nomine discrepat, ut ensis, gladius, spatha. Similiter qui etiam quid uniuocum sit intelligit, nempe quod finitione consentit ac nomine, ut homo Socrates, & Plato, is etiam quid sit diuersiuocum callebit, nimirum quod finitione nomineq; discordat, ut ascensus ac descensus. etenim & nomine, & re distat, tametsi idem utriq; subiectum rei sit. ut enim esse aliud frumento est, aliud semini, aut fructui, ita esse aliud scalæ est, aliud ascensui descensuiq;: certum enim respectum circa scalas actionis hęc indicant nomina. Præposuit autem in docendo Aristoteles æquiuoca, quoniam simpliciora sunt, communicantq; uno duntaxat nomine. quodq; priora natura sint æquiuoca uniuocis. ens enim æquiuoce de prædicamentis dicitur, nec uniuoce. Cæterum nisi hæc conuenerint omnia nequit æquiuocum fieri, identitas nominis, toni, generis, casus, spiritus, terminationis. nam si aliud atq; aliud nomen sit, constat non esse æquiuocum, quod si idem sit nomen, tonus autem diuersus, neq; id æquiuocum est, ut ἄργος & ἀργός. primum enim penultimam acuit, & Vlyssis canem significat. alterum acuta ultima socordem designat. & si masculinum sit, significat uel canem Vlyssis uti diximus, uel Herois nomen. sin neutrum, nomen ciuitatis. Similiter βίος & βιός. enim habente tonum penultima, uita est. βιός autem est arcus si ultimam acuas. Et rursus si sint hæc, idem uero casus non sit, non facit æquiuocum, ut ὁ ἐλάτης & τοῦ ἐλάτου. illud enim recti est, & aurigam significat, aut alium quempiam agentem. hoc uero & fœminini generis est, cum illud masculini, & genitiui sit casus. nam ἡ ἐλάτη τῆς ἐλάτης. estq; arboris nomen. Spiritum quoq; eundem habeat oportet. si enim diuersus sit spiritus, non erit æquiuocum, ut in uerbo οἷον. id enim qualis significat. sed & solus significat, ac cum qualem indicat, aspirationem habet. cum solum, tenuatur. Eadem quoq; opus est terminatione, id quod perspicuum arbitror. ἐλάτης enim & ἐλάτη terminatione differentia, non sunt æquiuoca. Quærunt uero nonnulli cur non æquiuocum, sed ęquiuoca dixerit. quoniam ęquiuocum inquam non est unum. non enim ipsum sibiipsi quidquam esse æquiuocum dicitur, uerum plura. nam aliud alii æquiuocum est. quoniam ergo unum est nomen, res autem multas declarat, iccirco pluraliter dictum est. Sed rursus addubitant cur græce scriptum sit ὁμώνυμα λέγεται, idest æquiuoca dicitur, non λέγονται, hoc est dicuntur: quoniam æquiuoca inquam & si multa sunt, quatenus tamen æquiuoca, sunt unum. unum enim est quod de multis prædicatur nomen. propterea dicitur singulariter protulit, plurale est enim dicuntur. Alia ratio. Græcis mos est in neutris nominibus si

tertiae personae uerbis iungantur singularem numerum pro plurali usurpare, ut τρέχει τὰ παιδία, idest currit pueri ἐσφάλται τὰ βιβλία hoc est libri deprauatus est. et οὐκ ἐβλάστησε τὰ δένδρα, non germinauit arbores. causam produnt grammatici, sic plurali quoque hic recto qui est aequiuoca singulare illatum est uerbum quod est dicitur. Neque uero nos praetereat tria haec esse inter se differentia, aequiuoca, aequiuocatio, aequiuoce. Sunt aequiuoca, res ipse. aequiuocatio, respectus is secundum quem nomine communicarunt. aequiuoce, ipsa quae de rebus est praedicatio. Illud quoque intelligendum, statim declaratam ex prooemiis libri intentionem. ait enim aequiuoca dicuntur. nam per uerbum aequiuoca, res. per dicuntur, uoces significat. res autem à nobis per medios considerantur conceptus. Aequiuocorum autem praeceptionem per aequiuocas uoces confecit. nam id ipsum quoque aequiuocum, aequiuocum est: cum pluribus modis dicatur. Sunt enim aequiuoca quaedam à fortuna, nonnulla à consilio. A fortuna, ut cum in locis quidam diuersis idem nomen habentes fuerint, ut Alexander Paris, & Alexander Macedo. A consilio, ut ficui libeat seruos, quouis nomine appellare. Horum quę à prȩelectione consilioque proficiscuntur, Aliqua à memoria fiunt, uti cum quis filium suum maiorum nomine uocauerit. Alia à spe, ueluti ubi filium suum Philosophum fore quisquam expectans Platonem nominauerit. Ac saepenumero usu uenit ut quod factum à memoria est, indito à spe nomini concurrat: utique cum compertus Auus fuerit tale studii genus tractasse. Alia ab analogia, seu proportione, cum ab alicuius rei proportione quidquam nuncupabimus, ut pedem lecti, ac montis uerticem. quam enim pes ad hominem, eam quoque pes lecti ad lectum rationem obtinet. Sunt etiam quae ab uno dicantur, uerbi causa cum orsi ab aliquo, illius appellatione quaecunque ab eo deducuntur uocabimus. ut medicum uolumen, medicum pharmacum. Sunt & quae ad unum, sicuti quando ad finem quempiam futurum respicientes, ad illum ea nominabimus, ut salubris exercitatio, ac potio salubris. Caeterum differunt haec ab iis quae ab uno denominantur, quod ab aliquo principio dicantur illa, haec ad finem aliquem spectent. Quae autem ab uno proueniunt, partim ut ab exemplari causa appellantur, ut homo in tabula depictus ab aliquo uero homine: partim ab efficiente, ut medicum scapellum. Porrò quȩrendum hoc loco est quonam Aequiuocorum significatu de aequiuocis doceat Aristoteles. Itaque eo dicimus qui ab uno est. nominatus enim

Quod factum est a memoria, saepe nomini a spe indito concurrit, ut ubi quis filium sperans auo similem fore, aut nomen ipsi imposuerit, tum memoriae causa, tum quod talem ipsum speret futurum.

tus enim pictus à uero est homine. Quidam autem cur æquiuoco à proportione usus non sit. indagarunt, id quod esse melius uidetur. & inquam, quoniam quod in proportione est, id in quatuor minimum spectatur. Dicimus enim si forte contingar, duo ad octo proportionem habere, ut decem ad quadraginta. quadruplam enim rationem utraq; obtinent. ęquiuoca autem uel in duobus. iure igitur de æquiuocis secundum proportionem non disputat. Sunt uero qui dicant multiuocorum mentionem non ideo factam, quod eadem nomine ęquiuoca inueniantur, definitione differant: contra multiuoca. proinde Philosophum quasi de rebus differentem nomina neglexisse, quippe cum ea scrutari grammaticos deceat. Aliter quoq;. de solis agit his in præsentia, id quod iam dixi, quæ ipsi ad prædicamentorum doctrinam sunt utilia. DICVNTVR. Subaudiendum est res: ut ita sit, æquiuocæ res dicuntur quarum nomen solum commune. At cum dici ea inquit, apud ueteres quoq; circunferri nomen indicat, neq; suam eiusmodi esse nominis impositionem. etenim Plato quoq; eorum meminit. & Poëta de Aiacibus dicens, æquali nomine dicti. Vbi autem nomen ipse imposuerit, ait uoco, uel sit: ut in resolutoriis, Terminum aũt uoco. & in libro de interpretatione, sitq; hoc cõtradictio. QVORVM SOLVM NOMEN COMMVNE. Nũquid igitur nõ est ĩ uerbis æquiuocatio? atqui est. dicimus enim fero, significatq; hoc & porto, & dico. Quonã pacto ergo ęquiuoca esse ea inquit quæ solum nomen commune obtinent? Respondebimus ad hoc, dici dupliciter nomen: alterum ad uerbi distinctionem: alterum communiter de omni dictione appellatum, quo intellectu uox omnis significatiua nomen uocatur: ut in libro de interprætatione, ipsa igitur, inquit, quę per se dicuntur uerba, nomina sunt, atq; aliquid significant. Hic ergo nomen dicit, non quod aduersus uerbum distinguitur, sed quod de uoce omnis significatiua prædicatur communiter. Quamobrem fero, quod tum porto, tum dico significat, æquiuocum est. habet enim fero nomen cõmune, finitionẽ diuersam. Ergo & in uerbis æquiuocatio est. SOLVM COMMVNE. Bifariam dicitur solum: uel unicum, ut cum solum dicimus solem, aut solam lunam: uel quod e diuerso à coniugato distinguitur, uti cum dicimus relictum in prælio hastam solum habentem: tametsi nihil prohibet quo minus & calceos habeat, & uestem: sed ad scuti, uel armorum aliorum differentiam. & in prandio panem habebant solum: quanquam nil uetat & uestem habere: sed ad obsoniorum distinctionem. hic ergo ut ad coniugatum, uerbum solum, reddidit, finitionem inquam. Dictio autem Commune quatuor dicitur modis: uel ut id quod citra diuisionem impartitur, uti cum seruum dicimus communem. est enim hic substantia indiuisus, usu uero diuiduus: uel quod sectum in partes à pluribus habetur, ut commune prandium dicimus, & agrum communem. non enim sumus omnes totius participes, sed quilibet partis. uel quod est in anticipatione, ut in theatro locus communis. præoccupantis enim fit. uel quod simul à participibus ex æquo capitur, ut præconis uox communis uocatur. hanc enim omnes pariter audiunt: neq; unus hanc syllabam, alius illam. humana etiam natura communis participantium omnium est, eam siquidem promiscue particulares obtinemus homines. hic ergo commune accepit eo significatu quo uox æqualiter exauditur. SECVNDVM NOMEN AVTEM RATIO SVBSTANTIAE DIVERSA. Cum ea exposuerit quæ insunt æquiuocis, nunc quę eis nõ cõpetunt apponit: ut nõ ea solũ ex cõmunitate ualeamus, sed ex differentia quoq; dignoscere. Cæterum quęrendum est, cur nõ quorũ nomẽ solum cõmune dixerit, ratio uero substantiæ diuersa, sed secundũ nomen autẽ ratio substantiæ diuersa? Dicimus posse æquiuoca alio etiam alioq; respectu esse uniuoca, quippe Aiaces in quo sunt homines, uniuoci sunt: siquidẽ hominis nomẽ finitionemq; ambo sibi uendicant. nã ipsorũ uterq; animal est rationale mortale: qua uero Aiaces, ęquiuoci. ne ergo finitionem quamlibet, sed nomini in quo cõueniunt cõsentaneam capiamus, recte secundum nomen autem ratio dixit. Aiaces enim ipsum hoc nomen commune habent, rationem uero secundum id ipsum non etiam eandem, uerum alter ex Salamine, Telamonis filius, cum Hectore singulari certamine congressus: alter Oilei, ex Locride, pedes celer, Sagittarius. SECVNDVM NOMEN AVTEM RATIO. Cur non, sm nomen aũt finitio, sed ratio dixit? Qm̃ non in rebus (aiunt) omnibus suppetit nobis finitionum facultas: sed interdum descriptione utimur, ubi per finitionem res expromere non licet. Ergo generalissimorum generum assignari finitio minime potest, siquidem constat finitio omnis ex genere & constitutiuis differentiis, genus autem quod hæc superet nequaquam reperiatur, ut ex eo ac differentiis, ipsorum finitionem reddamus. quapropter necesse est ea, tametsi descriptione, explicare.

propterea igitur non dixit secundum nomen autem finitio, quoniam quæ per descriptionem designantur omisisset. hanc enim usurpare in omnibus licet, quam ex iis quæ rebus per accidens insunt accipimus. illud tamen affirmauerim, superuacuum esse in quibus exponi res finitionibus ualent, eas descriptione declarare. Ac quamobrem igitur non dixit secundum nomen autem definitio uel descriptio? quoniam inquam breuitatis amator id quod de iis communiter prædicatur, quod est ratio, protulit. ratio enim tum finitio tum descriptio substantiæ dicitur. Vtrum ergo non est & in accidentibus æquiuocatio? atqui hoc uidemus. Prædicatur namque acutum de sapore & uoce. dicimus enim acutum saporem, & uocem acutam, & acutam molem. nõ secus graue quoque & de uoce prædicatur, & mole, & animi more, ut cum grauis homo dicimus. quomodo ergo substantiæ dixit? quoniam duplex inquam Aristoteles significatum nouit substantiæ. unum quod ab accidentibus ex opposito distinguitur, ac per se subsistit, illis esse in alio habentibus, in substantia inquam. alterum penes quod omnem simpliciter essentiam substantiam uocat: in quo significatu usus est substantiæ nomine, accidentibus quoque assumptis. Quid igitur tandem omnino adiecit substantiæ, nec dixit, secundum nomen autem ratio diuersa? Respondemus ne quis finititione uocis de prompta dicat æquiuoca esse uniuoca. (licet enim huius uocis Aiax finitionem uel descriptionem assignare, si dicamus, Aiax est uox disyllaba, tenuis, masculini generis. atque hactenus uniuoci erunt Aiaces.) ob id subtiliter addidit secundum nomen autem substantiæ, hoc est eius quæ à nomine indicatur. Quidam etiam sciscitantur num quandoque & æquiuoca sint uniuoca. communicant enim inter se tum nomine æquiuoci tum finitione. nam prædicatur de Aiacibus & æquiuocum ipsum. neque id solum, sed finitio quoque æquiuoci. quippe uterque eorum habere cum altero nomen commune perhibetur, rationem uerò substantiæ competentem nomini diuersam. sic igitur ostensum est & æquiuoca esse uniuoca. Quid ergo dicemus? primum, haud quaquam ab re esse si secundum aliud atque aliud eadem æquiuoca sint & uniuoca: & uero magis necesse. Aiaces enim qua homines, uniuoci sunt. qua Aiaces, æquiuoci. sic & hoc loco quatenus Aiaces, æquiuoci. cum enim solam hanc uocem quæ est Aiax communem habeant, finitione ei congrua differunt. quatenus autem æquiuoci, uniuoci sunt. cum non æquiuoci appellatione duntaxat, sed finitione quoque ei addicta conueniant. Alia solutio. Non possunt hæc uniuoca nuncupari: quandoquidem uniuocorum tum communiter nomen ac finitio, tum peculiariter de quouis per se atque in nullo respectu prædicatur: ut animal, & communiter de subiectis ei dicitur omnibus, & de quolibet priuatim. fertur enim Socrates esse animal, equus animal. sed & definitio, substantia animata sensu prædita, quæ finitio est animalis, prædicatur & de omnibus communiter particularibus animantibus, & seorsum de singulis. etenim Socrates, substantia animata sensus compos. & equus similiter. in æquiuocis autem non ita: non enim potest de quoque singillatim citraque respectum nec nomen nec finitio prædicari. nam æquiuocus per se Aiax non dicitur. sed neque solum nomen habet commune, secundum nomen autem diuersam substantiæ rationem, uerum æquiuocus alii dicitur. minimumque de rebus duabus æquiuoci prædicabitur appellatio, quoniam & ex eorum numero est quæ in respectu habentur. Secari uero æquiuocum potest non secundum diuisionem duntaxat superius traditam, sed & magis uarie, nimirum quo subiectum est modo.

Æ Q V I V O C A

A Fortuna, ut si qui Athenis & hic eodem uocati sint nomine.

A consilio, cum ad quempiam respiciens cogitatio nomina imponit.

A quo denominatiua, inter se autem æquiuoca, ut à medicina medica instrumenta. denominatiue enim ab ea dicuntur.

Et à quo, et inter se æquiuoca, uelut cum quis patris nomine filios uel nepotes uocarit.

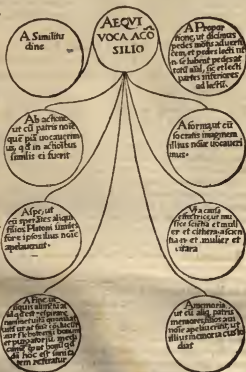
A causa quadam efficiente. hæc ob uno dicuntur, ut à medicina medica instrumenta. ab illa.n. denominatiue dicunt.

A fine. & dicuntur ad unum, ut salubris causa, et exercitatio, et uictus. ad unum.n. finem spectant sanitatem.

Aequæuo inter se, & cum eo à quo.

Aequæua inter se, non cum eo à quo.

Qualem igitur hoc loco Aristoteles æquiuoci significationem assumit? nempe forma similem. quidam eam putant quæ est ab uno. est enim ab homine ut à causa imago. utrunque autem uerum est. VT ANIMAL, ET HOMO ET ID QVOD EST PICTVM. Horum enim communis nominatio est. nam utrunque animal dices, non est autem finitio eadem. quando quidem si alterum definias, dices substantiam animatam sentientem. alterum, simulacrum substantię animatę sentientis. SIQVIS ENIM ASSIGNET QVID EORVM SIT VTRIQVE ESSE ANIMALI, PROPRIAM VTRIVSQVE RATIONEM ASSIGNABIT. Cum hæc tria sint, materia et forma et compositum, finitiones rerum quandoque à materia conficimus, nonnunquam à forma, interdum à composito. atque ex materia quidem, iram esse dicimus, sanguinis cor ambientis feruorem. hic enim materia est iræ. à forma autem, appetitum dicimus ulciscendi. à composito, sanguinis feruorem cor ambientis ob ulciscendi appetitum. Cæterum quæ proprie habetur finitio, à forma desumitur, nã sociatatis auctor est rebus materia, forma autem, differentię. nos uero finitionibus res à se discernere mutuo uolumus. Quamobrem cum hic etiam à forma ipsarum finitionem promere Aristoteles uelit, non quid sit eorum utrunque esse animal dixit. hoc enim compositum significat, nimirum materiam ac formam. sed quid eorum sit utrique esse animali, hoc est quid in utroque eorum sit in quo sunt animalia, ut finitiones ex forma declararet. huius enim ratione sunt animalia. qui autem quatenus horũ utrunque animal dicatur exposuerit, propriam utriusque assignabit rationẽ, ut supra diximus.

DE VNIVOCIS.

2 NIVOCA *uero dicuntur, quorum & nomen commune est, & secundum nomen eadem substantiæ ratio, ut animal, & homo atq; bos. communi enim nomine horum utrunq; animal nuncupatur, & est ratio substãtiæ eadem. Siquis enim assignet vtriusq; rationem, quid vtrunq; est quo animal est, eandem assignabit rationem.*

ꝩ VNIVOCA AVTEM EA DICVNTVR, QVORVM ET NOMEN COMMVNE EST, ET RATIO SVBSTANTIAE NOMINI CONVENIENS EADEM, VT ANIMAL, ET HOMO ET BOS. &c.

Absoluto de æquiuocis sermone deinceps de uniuocis disputat. Patet autem & uniuocorum præceptio ex æquiuocis eadem enim dicenda quę & in æquiuocis recensuimus. nempe quòd non

in nominibus tantum uniuocatio, sed in uerbis quoq; consistat, quòd item sit uel in accidentibus uniuocatio. nam uerbum alterare uniuocum est. alterare enim dicitur et qui dealbat, & qui denigrat. eandem uero & finitionem admittunt. nam ipsum alterans definientes, id esse dicimus quod in aliud mutandi qua aliud est in seipso principium obtinet. Hoc & in dealbante dicere, & in denigrante conueniet. siquidem quoduis alterans, eorum in seipso principium habet quæ alterantur mutandorum, estq; aliud ab iis quæ alterantur. nam nisi aliud esset, ne alteraret quidem. iccirco, qua aliud, additum est. Porrò exemplo eodem animalis data opera utitur, ut idem posse alia atq; alia ratione & æquiuocum & uniuocum esse uideatur. in homine enim uero & picto æquiuocum animal est, in homine autem & boue, uniuocum.

DE DENOMINATIVIS.

3 DENOMINATIVA *uero dicuntur quæcunq; ab aliquo, differentia casu, secundum nomen habent appellationem. vt a grammatica grammaticus, & a fortitudine fortis.*

DENOMINATIVA VERO DICVNTVR QVAECVNQVE AB ALIQVO, DIFFERENTIA CASV, SECVNDVM NOMEN APPELLATIONEM HABENT.

Postquam de æquiuocis præcepit atq; Vniuocis, de Denominatiuis merito differit. siquidem hęc difficiliorem minusq; extricabilem habent cōplexum. cū enim solo nomine socientur æquiuoca, finitione uero dissideant: rursus uniuoca, & nomine, & finitione cōmunicent, hęc nec semel conueniunt nomine, nec plane dissentiunt. similiter & finitione partim cōmunicant, partim differunt. Enimuero hæc sub quatuor coniugationum quas enumerauimus cōplexum haudquaquá rediguntur: ęquiuocorū inquá, & multiuocorum, & uniuocorū, & diuersiuocorū. nam illa cū uel in nominis ac finitionis societate, uel utriusq; differentia, uel unius cōmunitate, alterius differentia propriam notam sortiantur, hæc nec in utroq; omnino conspirant, nec penitus discrepant. sed nec in altero exacte conueniunt, in altero dissident. uerum in utroq; aliquatenus congruunt, quadantenus diuariant. Quidam statuenda ea censent inter æquiuoca & uniuoca. siquidem cum nomine solo concordent æquiuoca, finitione discordent, uniuoca autem utroq; consocientur, hęc nec nomine simpliciter nec finitione consentiunt. uerum iis commodius inter uniuoca & diuersiuoca locum dabimus. cum enim in utroq; concurrant uniuoca, diuersiuoca in utroq; uarient, hæc modo quodam in medio sunt, atq; in utroq; partim communicant, partim diuersa sunt. Porro in Denominatiuis quatuor hæc adsint necesse est, communitas rei, differentia rei, communitas nominis, circa finalem syllabam differentia. si enim horum unum aliquod desit, denominatiuum non erit amplius. Sit communitas circa nomen ac differentia, sit circa rem quoq; communitas, differentia ne sit, denominatiuum non esse aio. ut in πλάτανος & πλατάνιστος, idest platanus & παρθένος & παρθενική hoc est uirgo. res enim ab ambobus indicatur eadem. estq; παρθενική & πλατάνιστος poëticum, πλάτανος autem & παρθένος prosæ orationis. Rursus cætera omnia ordine sint, ne sit circa rem communitas, pariter quoq; Denominatiua non erunt, ut in Helena & Heleno. Sint iterum deinceps omnia, absit finalis differentia syllabæ, ut in musica & musica muliere. nam hæc sunt æquiuoca, non Denominatiua. Rursus alia sint, ne sit aliqua in nomine communitas, nec erunt Denominatiua, ut in uirtute & studioso. neq; enim à uirtute dicitur uirtuosus, siue ut græci dicunt enaretos. propterea q; huius ueteres ne in uestigio quidem sonii meminerunt. sed contra, nomen inauspicatum norunt poëtæ. Quisnam alius te, sit iunior quan-
» quam ille, iuuabit Inarete. hoc est compos in malam partem uirtutis. Sed neq; à studio deducitur studiosus, quod similiter de uitio ac uirtute dicitur. studiosus autem solus est uirtute præditus. quamobrem studiosus, quod ad uocem attinet, à studio deriuatum est. quod uero ad significatum, nō item. sed à uirtute est detortum. ¶ Per id auté quod dixit SECVNDVM NOMEN APPELLATIONEM HABENT, communitatem declarauit nominis, uel hoc modo. Cum quandá ea cū illo: quod dixit ab aliquo societatem habere pronunciauerit, penes rem communicationem ac diuersitatem aperuit. nam si ab aliquo, constat quandam ea cum illo, quatenus ab eo prodeunt, societatem obtinere. quod si omnino ab aliquo, ea quoq; differre compertum est. nam nisi differrent, minime ab aliquo dicerentur. Cum dixit differentia casu, fina-

lis syllabæ transfigurationem indicauit. Docet autem de Denominatiuis Aristoteles, quòd ea quoq; ad doctrinam de Prædicamentis usum afferant.

DE IIS QVAE DICVNTVR.

4 EORVM *quæ dicuntur alia quidem secundum complexionem dicuntur, alia vero sine complexione. Ea igitur quæ secundum complexionem dicuntur, sunt / vt homo currit, homo vincit. Ea vero quæ sine complexione dicuntur, sunt / vt homo, bos, currit, vincit.*

EORVM QVAE DICVNTVR ALIA PER COMPLEXIONEM DICVNTVR, ALIA SINE COMPLEXIONE.

Hinc ad doctrinam de Prædicamentis ingreditur. Verũ quoniam Prædicamenti nomen, & de rebus, & de Conceptibus, & de Vocibus intelligitur (nam Prædicamentũ, & res ipsa, & Cõceptus de re, & ipsa uox dicitur) uocis prius diuisionem tradit. Quod si de Vocibus hoc loco disputat, & Vocibus nõ significatione carentibus, paulopost autẽ de rebus, cum ait, Entium alia de subiecto dicuntur, de Cõceptibus quoq; qui in medio sunt sermonem haberi perspectum est. quare uel ex ipsis auctoris dictis perspicua est libri intentio. Diuidit autem uoces in simplices atq; compositas. simplices eas dicit, quæ rem simplicẽ declarant, uel substantiam, uel actionẽ, uel passionẽ. cõpositas quæ cõpositum quidquam substantię, uel actioni, uel passioni significant, ut Socrates currit. hoc enim cõpositum est. & Socrates, uel bos. hęc enim simplicia. Porro non simplex uox omnis rẽ simplicẽ notat, nec cõposita duplicem. Cõposita uox est Areuspagus, idest Martiusuicus. & Coruipetra, & Neapolis, hoc est Nouaciuitas, sed quod ab iis significatur est simplex. Vox autẽ simplex, ut curro curris, omniaq; primę ac secũdę psonę uerba, ac quę tertię de certa psona feruntur, ut tonat, fulgurat, pluit, Iuppiter enim uidelicet. nam hęc omnia pronunciatione simplicia, significato cõposita sunt. significant enim substãtiam quandã actioni cõplexã. Enimuero aiunt in tertiis psonis nõ admodũ apparere substantiam, ob uerbi infinitudinem. proinde ea sola accepimus quæ præfinitã certamq; personam indicarent. uerum tametsi non definitam substantiam tertiæ personæ uerborum designent, significant tamen prorsus aliquam agentem uel patientem substantiam. Quapropter indicatiuorum tertiæ uerborum personæ uoce omnino simplices sunt, significatu cõpositæ. nã siquis dicat currit uel uincit, nimirũ de aliquo prædicat id quod est uincere aut currere. Prorsus ergo & in tertiis personis, quanuis indefinite, substantia dilucet. at Aristoteles tamen eiusmodi personas assumpsit ueluti simplices, quoniam non distincte in iis apparet substantia. Propriè autem simplicia fuerint uerba quę uel actionem solam uel passionem declarant citra id quod agit aut patitur, ut uerberare, uerberari. Ergo nec uocum cõpositione aut simplicitate res simplices aut cõpositas oportet, sed ex ipsis significatis ęstimemus. Quin & uoces ipsæ tametsi cõpositæ sunt, si rem simplicẽ ostendant, simplices appellandæ. nõ secus & simplices compositæ si composi tam declarent. si enim de solis ageremus uocibus, ac syllabarum quantitate, compositionem iuxta quantitatem iure definiremus, quomodo & grammatici faciunt. at si ceu de significantibus differimus, opus est uoces ad significatum iudicare. Eques enim non simplex quidquam designat. equum enim significat, insidentemq; hominem, atq; equitandi artem. non simplex ergo uox appellanda, sed composita, uti Neapolis quoq;. quoniam unum quid non compositum, uerum simplex declarat. Porro uerbum DICVNTVR, in rebus, & cõceptibus, & uocibus quadrat. nam & res dici perhibentur, sed quasi significentur. & conceptus dici, sed quasi enuncientur. uoces quoq; dici aiunt, sed quasi proferantur. Quam ob causam igitur per complexionem dicta præponit complexione carentibus? Dicimusq; humanæ naturæ ex uoto esse ab imperfectioribus atq; compositis ad simpliciora perfectioraq; progredi. nam composita familiaria nobis notioraq; sunt. sic ergo & puer orationem nectere, ac dicere Socrates ambulat nouit: cæterum resoluere eam in nomẽ & uerbum, atq; hæc in syllabas, tum illas in elementa nõ etiam nouit. sic ergo nos quoq; ambulantem intuentes hominem, prius totum hoc, hominem ambulantem cognouimus, ipsumq; ita in substantiam atq; actionẽ resoluimus. Ac quomodo ergo incipere a simplicioribus oportere superius pronunciabamus, quasi futurũ non sit, ut simplicibus non præcognitis cognoscantur composita: proinde opus esse ut simplicium uocum præceptio doctrinam antecedat syllogismorum? Dicimus igitur in quibus æq;, simplicia compositaq; ignoran-

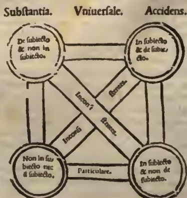
tur in iis incipere à simplicioribus oportere. illic enim syllogismus similiter ac simplices ignorabantur uoces. hic ea notiora quæ compositiora sunt. iccirco sumendum à simplicioribus docendi initium. Quamobrem illic propter docendi modum, a simplicioribus, hic a compositioribus, ob modum cognitionis exordiendum esse dicebamus. Est & alia causa cur hic antepositа simplicibus composita sint. Quoniam enim futurum est ut complexione carentia diuidat, hęc ob id posterius commemorauit, ut de ipsis protinus doceat. est autem tum hæc diuisurus cum dicet. Eorum quę citra complexionem dicūtur. Porro statuit in his de industria duo nomina duoq; deinceps uerba, nequis post error sequatur.

DE IIS QVAE SVNT.

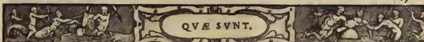
5 EORVM *quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur, in subiecto vero nullo sunt, vt homo de subiecto quidem dicitur quodam homine, in subiecto vero nullo est. Alia autem in subiecto quidem sunt, de subiecto autem nullo dicuntur. In subiecto vero esse dico, quod cum in aliquo sit non sicut quædam pars, impossibile est esse sine eo in quo est. vt quædam grammatica in subiecto quidem est in anima, de subiecto vero nullo dicitur. & hoc album in subiecto quidem est corpore. omnis enim color in corpore est. de subiecto autem nullo dicitur. Alia vero de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt. vt scientia in subiecto quidem est in anima, de subiecto vero dicitur, vt de grammatica. Alia vero neq; in subiecto sunt, neq; de subiecto aliquo dicuntur. vt quidam homo, & quidam equus. Nihil enim talium, neq; in subiecto est, neq; de subiecto aliquo dicitur. Simpliciter autem quæ sunt indiuidua, & vnum numero, de subiecto nullo dicuntur. in subiecto autem nihil aliqua prohibet esse, quædam enim grammatica in subiecto est, at de subiecto nullo dicitur.*

EORVM QVAE SVNT, ALIA DE SVBIECTO ALIQVO DICVNTVR, IN SVBIECTO AVTEM NVLLO SVNT, VT HOMO DE SVBIECTO QVIDEM DICITVR ALIQVO HOMINE, IN SVBIECTO AVTEM EST NVLLO.

Diuisionem rerum in decem nobis traditurus, harum prius cōsumptionem in quatuor exponit. tradita enim in duo prius uocū partitione, iure ad quaternariam hanc sectionem pergit. nam numerus duo in seipsum multiplicatus quatuor facit. post hanc uero, eam quę in decem fit distributionem docebit. ab unitate enim incipiens numerus, si ad quatuor usq; componatur, decem conficit, unum, duo, tria, quatuor, & decem fiunt. Aliter quoq;. Complexam hic rerum diuisionē facit. copulat enim uniuersale substantiæ atq; accidenti: similiter iisdem & particulare. illic articulatim ac simplicissimam hanc facit sectionem, nullum ulli coniungens, uerum quodlibet uti naturam obtinet docens, peculiariter de substantia, peculiariter nec communiter de iis quę unicuiq; accidunt. Cum igitur pro intentionibus diuersis fiat entium diuisio, merito & diuisionis segmenta diuersa extitere. Est ergo id genus proposita diuisio entium. Entium inquit nonnulla substantia sunt, nonnulla accidentia. Rursus sunt quædam entium uniuersalia, quędam particularia. Cum quatuor hæc itaq; sint entium segmenta, binaq; comprehendantur, sex cōiugationes ex horum fiunt complexu: duæ inconsistentes, quæ iungunt contraria, cōsistentes quatuor reliquæ. nā entia partim uniuersales substantiæ, partim uniuersalia sunt accidentia. & quædam particulares substantiæ, particularia quædam accidētia sunt, prout habet subiectę tabellę descriptio.

Verum

Verum ſi uocibus iis quibus nos uſus fuiſſet Ariſtoteles, atq; uniuerſalem ſubſtátiam, uniuerſale accidens, particularẽ ſubſtantiam, particulare accidens nominaſſet utiq; nobis nõ faceſſeretur negocium: quaſi perſpicuum id eſſet quod traditur. at is ob quá diximus cauſam obſcuritati ſtudens, alia uſurpauit nomina, eorum quæ ſignificantur naturæ accõmodatiora quidem, cæterum a multitudinis uſu remota, ac proinde obſcuriora. Accidens igitur, in ſubiecto uocat: ſubſtantiam, non in ſubiecto: uniuerſale, de ſubiecto: particulare, non de ſubiecto. conſtatq; quamobrem accidens in ſubiecto nominet. id enim per ſe ſubſiſtere non ualet: ſed aliud, hoc eſt ſubſtantiam, ut exiſtat requirit. ſubſtantiam autem, non in ſubiecto appellat. neq; enim alio eget ut eſſe incipiat. uniuerſale, de ſubiecto: quoniam particularia nõ ad ſubſiſtẽtiam poſtulat, uerum ad prædicationem. nam niſi ſint particularia, uniuerſale de quo prædicetur non habet. particulare, non de ſubiecto: quandoquidẽ particularia de nullo alio prædicantur. Quamobrẽ uero nõ ſubiectum, ſed non in ſubiecto uocauit ſubſtantiam, ſi ad ſubſiſtẽtiam ſubiacet accidentibus? Ad hoc itaq; dicemus primum, ſubſtantiam non omnem ſubiectum eſſe. nam diuina ſubſtantia ſubiectum nequaquam eſt, cum in ipſa nihil accidat. ergo ſubiectum nõ uocabitur. quapropter ſi ſubſtantiam cõmuniter uocaſſet ſubiectum, diuinam ſubſtantiam nõ ſimul comprehendiſſet. Secundum, quæ per quam potiſſima ratio eſt, quoniam cum in oppoſita diuiſiones fiant, quædá uitabiles ſunt, quædam ineuitabiles. ſunt uitabiles quæ in contraria, ineuitabiles quæ per contradictionem fiunt. Cum enim alia medio prædita contraria ſint, alia careant, diuiſionem quę in contraria obitur ineuitabilem nõ eſſe in medio præditis neceſſe eſt. ſunt porro cõtraria medio prædita, ut album & nigrum, ſanitas & morbus. ſunt enim inter albũ ac nigrum colores, fuſcus, ruber, ac cæteri omnes. inter ſanitatem & morbum, quod medici neutrum appellant. conualeſcentias enim ex morbo neq; ſanitates eſſe aiunt, cũ ſanorũ actionibus nõ pſungantur qui cõualeſcunt, neq; morbos, ſiquidẽ a cauſa ægrifica abſoluti ſunt ii qui ſanitati reſtituuntur. ergo inter ſanitatẽ & morbũ mediũ quoddam eſt cõualeſcentia. Medio carent par & impar, ſi hæc ut contraria ſunt plane oppoſita. nam nos alibi oſtendimus non eſſe contraria. Rurſus rationale & brutum oppoſita ſunt ſine medio, cum contraria nec ipſa ſint. quare ſunt proprie contraria quæcunq; obtinent medium. Siquis igitur entia in contraria diuidat, atq; entium alia alba eſſe dicat, alia nigra, colores eum medii omnes ſugiant neceſſe eſt, neq; uero ſolum ii, ſed etiam ſubſtantię quæ colores non admittunt, ut aer, angelus, anima. Verũ nec cæteræ in ſpecies oppoſitorũ diuiſiones ineuitabile habent, iis dumtaxat exceptis quæ per contradictionem fiunt: uerbi cauſa ſiquis dicat entia tum dextra eſſe, tum ſiniſtra: uel partim dominos, partim ſeruos: alia patres, alia filios. ſunt enim quę ex iis nullum exiſtant. Verũenimuero nec ſi per priuationem & habitum fiat diuiſio: ut ſi quiſquam entium dicat alia cæca eſſe, alia cernentia: & quædam docta, quædam indocta. habitus enim & priuatio in ſolis capacibus dicitur. quod autem habitum indipiſci natura aptum non eſt, neq; priuatum eo eſſe perhibetur. quo circa non omnia quæ ſunt, habitus & priuatio diuidit: niſi in quibuſdam cum contradictione tantumdem ualeat, ut habet corpus & incorporeum. nihil enim inter hęc medium eſt. ſiquidem incorporeum idem cum negatione poteſt quæ eſt non corpus. Ergo diuiſio ea dumtaxat quę per contradictionem fit, ut ſiquis inquiat eorum quæ ſunt alia eſſe alba, alia non alba, entia omnia comprehendit. nam & fuſcum non album, flauum quoq; & rubrum ſimiliter. ſed & anima non alba, & angelus non albus. neq; enim colori ſuſcipiendo aptitudinem naturæ obtinent. Porro & Plato uiam rationemq; diuidendi quæ per contradictionem efficitur effert laudibus. eam enim effugere nihil inquit quod ſit gloriabitur. Proinde igitur cum & Ariſtoteles accidens in ſubiecto appellauerit, per huius negationem indicauit ſubſtantiam, quam non in ſubiecto nominauit, ut omnem ſubſtantiam aſſumeret. Ad hæc duplex eſſe ſubiectũ dicemus, alterũ ad ſubſiſtentiá, alterũ ad prædicationem. ad ſubſiſtentiam quidẽ ſubſtantia. ná hæc accidentibus ut exiſtant ſubiecta eſt. particularia uero ad prædicationem. uniuerſalibus enim ſubiacent hæc, non quo exiſtant illa, (neq; enim uniuerſalia ut ſubſiſtant egent particularibus) ſed ut habeant de quibus prædicentur. cõtra uero uniuerſalibus particularia non ad prædicationem, ſed ad exiſtendi inchoationẽ. nõ eſſet enim Socrates & Plato niſi eſſet homo ſimpliciter. eorum autem quæ ad prædicationem ſubiacent, alterum ſubſtantia, alterum accidens eſt. ſubdita enim eſt particularis ſubſtantia uniuerſali ad prædicationem, ut dictum eſt: exempli gratia, Socrates ei qui ſimpliciter homo eſt, & ſimpliciter animal. particulare accidens uniuerſali, ut inhærens huic lapidi albũ, ſimpliciter albo, ac colori. dicimus enim lapidem hunc eſſe albũ, & ſimpliciter album, colorem eſſe. Quoniam igitur utrumq; eodem mo-

do subiectum nuncupatur, si entium alia in subiecto, alia subiecta esse dixisset, utique esset & particularia accidentia complexus, quae & ipsa subiecta sunt, tametsi non ad subsistentiam sed ad praedicationem. Vult autem per haec uerba, non in subiecto, subiectam substantiam dicere, quę ipsius esse initium suppeditat, eamque ab accidentibus e diuerso distinguere. Harum porro diuisionū altera est a subsistentiae, altera a praedicationis modo. Illa Entium inquit alia in subiecto esse, alia nō in subiecto. haec dicit Entium aliqua de subiecto, aliqua nō de subiecto dicuntur. quaedam enim praedicari, quaedam ad praedicationem subiici ait. atque Aristotelis diligentiam contemplare, quomodo in subsistendi modum significante est dixerit, uerbum autem dicitur, pro eo quod est praedicatur, in ea quę prędicationis modum indicat usurpauerit. IN SVBIECTO AVTEM NVLLO EST. Pro non in alio inest. Ex quatuor autem coniugationibus uniuersalem substantiam ueluti digniorem praeponit: ac quoniam particularium scientes per uniuersalia reddimur. in particularibus enim a brutis nihil differimus animantibus. nobis uero eorum nonnulla acrioribus praestant sensibus, quibus particularia apprehendimus. dein secundam ponit huic obiacentem: particulare id accidens est. oppositum enim substantiae est accidens: uniuersali autem particulare. postea uniuersale accidens particulari substantiae praetulit, quoniam de uniuersalibus est sermo philosophis. IN SVBIECTO AVTEM ID DICO, QVOD CVM IN ALIQVO NON CEV PARS INSIT, SINE EO IN QVO EST ESSE NON POTEST. Quoniam uocibus quibusdam nobis ex consuetudine ignotis usum sese Philosophus sensit: eae sunt, de subiecto, & non de subiecto, in subiecto, & non in subiecto, uult deinceps nos de ipsis docere. caeterum non omnes exponit, sed duas duntaxat, quę sunt, in subiecto, & de subiecto. nam iis cognitis, reliquarum quoque significatio constabit. qui enim quid sit in subiecto esse nouit, quid etiam non esse in subiecto cognouerit. & qui de subiecto dici quid sit didicit, is etiam quid non dici de subiecto intellexit. ac prius quid esse in subiecto sit pręcipit. id quod facit finitione. nam finitiones, ut saepe cōmemorauimus, naturam nobis exhibent rerum, ut quae ex genere ac constitutiuis differentiis consistunt. Cum autem ex genere ac constitutiuis differentiis confletur finitio, hic quod dicit in aliquo assumit Aristoteles quod generi proportione respōdeat: reliqua differentiis. Dicitur enim in aliquo modis undecim, uel ut pars in toto, ut manus in toto corpore esse dicitur, & caput. uel ut totum in partibus, ut in capite, manibus, aliisque esse corporis fertur integritas. Porro totum non in parte, sed in partibus dicitur: quandoquidem non in parte una integritas, sed in omnibus cōsideratur. igitur una parte adempta, totum minutum uult mancumque esse, nec poterit totum uocari. uel ut species in genere, ut hominem esse in animali dicimus. uel ut genus in specie, ut in homine animal. hic uero genus in speciebus dicamus necesse non est, ut totum in partibus dicimus. non est enim a partibus exempta integritas, sed ipsum esse in iis obtinet. at genus exceptam habet essentiam, estque in specie qualibet totum. uel ut in tempore, ueluti cum ita loquimur, flagrarunt ea tempestate troiana bella. aut tanquam in loco, ut dicimus in lyceo, uel in foro. aut tāquam in uase, ut uinum in dolio, siue in modio triticum. Enimuero locus & uas aequali quodammodo conuersione cōmeant. nam locum uas quod moueri ac transferri nequit, uas autem locum qui mouetur ac circumfertur appellabis. uel ut forma in materia, ut statuae forma in aere. aut ueluti res subditorum in principe, ut quando res ciuium dicimus in principe desitas. uel ut in causa finali, cum medicum uerbi gratia in medicina dicimus. aut militem in re militari spem collocare. uel tanquam in subiecto, ut accidens in substantia. Aristoteles igitur quod dixit in aliquo, ceu genus accipit praedicatum de pluribus: quae de hinc sequuntur, differentiarum loco adiicit, ut ab aliis ipsum discernat de quibus dictū in aliquo praedicatur. Atque per uerba haec, non ceu pars insit, ab eo quod tum ut pars in toto inest, tum ut species in genere, ipsum distinguit. nam haec quoque uti pars quodammodo esse totius ipsius animalis uidetur, & animal totum esse quidpiam. idque Porphirius in introductionibus affirmat, cum tria sint haec inquiens, genera lissima genera, specialissimae species, & subalterna, generalissimum, totum solummodo: specialissimum, pars est dumtaxat: subalternum & totum & pars, uerum pars alterius: totum, non alterius, sed in aliis. Per id uero quod dixit sine eo in quo est esse non potest, a caeteris seiunxit. Porro nonnulli finitione, alii ex eo quod redundet, alii quod deficiat, uitiosam asseuerant. Finitionis enim uitium est, ad id quod definitur nequaquā reflecti, sed uel plura, uel pauciora assumere. Qui abūdare eam dicunt, non sola accidentia a finitione aiunt, sed corpora quoque cōprehendi. Cum enim (inquiunt) Socrates in loco ac tēpore sit, est in aliquo: nec ut pars in toto. nō enim loci pars est, aut temporis.

quot modis dicitur in aliquo.

ad uerba (?) ... definitionis ...

...ando ... finitio...

poris. nec fieri potest ut sit a loco uel tempore seiunctus. Itaq; similem dicimus collationẽ nõ esse. accidens enim separatum esse ab eo in quo est nequit, sed simul ac separatum est, etiam interiit. at corpora quãuis ab omni loco semota nõ sint, ab hoc tamẽ si disiuncta sint loco, sunt nihilominus. nam corpus qua corpus est, loco uel tẽpore quo ipsum subsistat nõ indiget, habet tamẽ hæc cõsequentia: quemadmodũ is qui in luce ambulans umbram habet cõsectantem, qua nihil ad substantiam iuuatur. at accidenti ad ipsam subsistentiam cõferunt corpora: quando sine iis haudquaquã consisteret. Præterea nec corpus omne esse in loco est necesse. Sphęram enim minime uagantẽ Aristoteles in loco non esse demonstrat, si locus terminus est ambientis quatenus id ambit quod continetur: ut seria locus est uini quod capit, non se ipsa quidem tota, sed interiore superficie, qui eius est terminus. nimirũ si foris exculpatur, uinũ nihilominus cõtinet, quasi sola interiore superficie sit locus. Ergo si id ut diximus locus est. Aristoteles autem extra sphęrã immobilem nihil esse demonstrat, ut eius quoq; fine claudatur: nõ locus, nõ tempus, non corpus, non uacuum, neq; aliud quidpiam. nõ est igitur sphæra immobilis in loco. Quare corpus omne esse in loco nõ est necesse: uerum sectamẽ magis corporum uti diximus est locus & tempus. Porro & illud in quæstionem uocant, quomodo & quod uelut totum in partibus est, finitio nõ cõprehendat. nam & in aliquo est. in partibus enim. neq; ut pars inest. ipsumq; esse absq; eo in quo est haudquaquã potest. Dicimus itaq; descriptionem quãuis in cæteris cõmunicet, hac tamen in parte, quę est in aliquo, differre. totum enim in parte esse nõ dicitur. quippe non in parte totum, sed in quibusdam magis. nam in partibus perhibetur. sic Porphyrius quoq; totum autem dicebat nõ alterius, sed in aliis. totum enim in partibus. Quod si inter eius significata quod in aliquo dicitur id etiam assumebamus quod uelut totum in partibus est, non quoad tamen est in uno, sed sola ea significatione, q per se non subsistat, id ipsum quoq; in aliquo esse dicebamus. Illam quoq; præter eas quas recensuimus difficultates in medium afferunt, nempe id etiam quod uelut forma est in materia a finitione comprehendi. formam enim aiunt in aliquo esse, in materia. neq; ut eius partem inesse. fieriq; nõ posse ut ipsa sine materia existat. Itaq; formam etsi materiæ non sit, tamen compositi partem esse affirmamus. sic ergo & manum non corporis totius, sed omnis partem esse arbitramur. Deinde uero formam asserimus cuiusq; esse rei substantiæ cõpletiuam: sublataq; forma subiectum tolli. at accidens neq; substantiam complet subiecti, neq; corrupto eo subiectum interiit. Aliter quoq; propositum esse hoc loco Aristoteli dicimus explicare de entibus, non qua ratione sunt entia, sed qua significantur ab hominum multitudine, neq; esse de iis ex propria ipsius sententia dissertũ. idq; uerum esse ostendit plane in sermone de substantia, primam substantiam eam esse inquiens quæ spectatur in indiuiduis: secundam quæ in speciebus generibusq;: cum res contra sese habeant. nã prima est ea quã in speciebus ac generibus cõtemplamur, ut quę indiuiduis causa est, atq; incorporea, semperq; secundum eadem atq; eodem pacto se habet. quę autem in indiuiduis cernitur, secunda est, ueluti ut ita dixerim causata. uerum quoniam huius notitiam obtinet hominum multitudo, iccirco ex eorum opinione præceptionem faciens primam ipsam appellauit. Quandoquidẽ igitur formæ notio ac materiæ uulgo nequaquã constat, sed solum ex iis compositum, idq; ut unum, eapropter quãuis dicti in aliquo significata enumerasset Aristoteles, non eius tamen quod ceu forma in materia est meminisset: quasi nõ de entibus qua entia sunt, sed ut de iis uulgo placet, sermo habeatur. Sicut enim punctũ definiens geometra, id ipsum esse ait cuius pars nulla est: nec punctũ solum hęc finitio, sed & unitatem, & ipsum nunc comprehendit (partibus enim nullis horũ quodlibet constat) nec quisquã culpauerit geometram ut pote finiendo puncto hæc quoq; amplectentem. prorsus enim dicet, quãquã unitas ac ipsum nunc partibus non distinguuntur, nulla tamen subiecta mihi res est præter punctum quæ partibus careat: sic Aristoteles quoq; quod ad institutæ ei doctrinæ intentionem attinet, esse in aliquo id quod est ut forma in materia nõ nouit: siquidem huius notionem nõ habet bona pars hominum. uult autem uti diximus nõ de entibus qua entia sunt uerba facere, sed quatenus ab id genus uocibus secundum uulgi placita significantur. atq; hæc aduersus eos qui finitionem iusto ampliorem esse contendunt. Qui autem defectionem in ea accusarunt, non accidentia aiunt omnia, sed inseparabilia duntaxat cõprehensa. dixit enim nequiunt absq; eo in quo est esse nõ posse. nam separabilia aiunt non impossibile solum, sed necessarium quoq; est separari. Quid igitur respondemus? nimirum probe a uobis dictum, si separari nequaquã posse pronunciasset. nunc uero dicit sine eo in quo est esse non posse, pro subsistere atq; constare. nam separabilia etiam ut subsistant nequit sine subiecta eis substantia fieri. Hærent item

nonnulli atq; aiunt, quomodo esse absq; eo in quo est non posse accidens dixerit. Nam ecce odor est accidens, seiunctusq; a subiecto etiam est. pomum enim sæpenumero cum longe a nobis absit, huius ad nos suaueolentia peruenit. quare potest odor mali, cum ipsius accidens sit, absq; mali esse substantia. nec secus in id genus uniuersis. Hoc itaq; duplici ratione soluimus: Primum ꝙ non in quo erat, sed in quo est Aristoteles dixit. Nõ potest igitur odor mali in quo loco est absq; eo esset siquidem aut in malo est, aut in aere. Deinde ꝙ mali fragrantia nõ sola, sed cum tenui quadam ipsius mali substantia ad nos redundat. id cõpertum ex illo est ꝙ sæpe fœtidum locum transeuntes sudario circumseptis naribus, aerẽ quidem respiramus (haud enim hunc respirare nõ possumus) odoris uero fœditatem non percipimus. quasi substantia illa quæ defluxit, si aeri conferatur, crassioribus partibus consistat, nec subire meatus sudarii possit. quippe aer ob tenues sui partes ingreditur. Quod si, sudarium quãuis multo tẽpore adhæreat, odoris tamen grauitas sentitur, nihil est mirum. nam forte & ex sudarii positu id prouenit, cum præter modum dimoueatur, atq; aditum crassiori substantiæ præbeat. quando uel si plurimũ motu perturbetur illa, tenuatur magis, pene teritq;. Nimirum admodum uentilata partes quoq; tenuiores adipiscitur. Enimuero emanare cũ quadam substantia odorem argumento id maximo est, ꝙ pomum temporis longiore spacio rugosius redditur, perinde quasi eius substantia in qua odoris gratia suberat, per halitum digeratur. Declarant id quoq; exhalantes ex incensis uapores, qui inde ob subiectę substantiæ crassitudinem sub sensum cadunt. quo etiam fit ut aerem manibus sæpius mouentes ad nares pellamus, utiq; cum ex suffitu editus uapor crassioribus partibus constat, nec ad sensorium facile peruenit. id quod facto opus non erat, si qualitates ex iis quæ adolentur in aerem citra corpus prodirent. Illud scitu dignum est, Platonẽ affirmare pomi fragrantiam ad nos cum quibusdam defluuiis euadere minime a subiecto disiunctam. Aristotelem causam ad aerem referre, ut qui obsequio facilis sit, atq; odores transmittat. siquidem qua ratione uisui ac sono, eadẽ quoq; est odori peruius. nam odoris suauitatem accipiens nobis impertit. Plotinũ uero mutari partem aeris in odorabilem qualitatem arbitrari. nam manens in pomo suaueolentia partem inquit quam sentimus aeris immutat, ac similem aliam sibiipsi qualitatẽ gignit: ut in igne etiam caliditas non igne relicto frigido ad nos concedit, sed manens in igne, conformem aliam sibiipsi in aere caliditatem creat. Cæterum nulla harum per se ipsam uera est opinio: neq; Platonis illa quæ odorem ad nos cum defluxu fatetur progredi. nam defluxus corpus est: omnis autem corporis secũdum naturam est motus. nam aut leue est, & petet superna: aut graue, & ad inferna declinabit. at odorem mali æque omnes sentimus, supra, infra, ante, pone, dextra, sinistra. patetq; ex hoc defluuia dumtaxat nõ satis esse dicere. Neq; sola Aristotelis est uera sententia. cõmentitium enim est dicere aerem totum qui interiacet odore imbui, ut in uulturibus qui cadauera aliis in urbibus sentiunt inhumata. Sed nec uerum solum Plotini placitum est, aeris partem qualitate infici ac mutari. cœnum namq; altius porci effodiunt, quo maxime delibamẽtis potiantur. at tres simul ueræ sunt. nam in hebetius olfacientibus cuiusmodi porci sunt, usus quoq; exposcitur delibamentorum. in iis qui sagaciter odorant, quod genus uultures habentur, aer sufficit odoribus permeabilis. in iis uero qui mediocriter ualent olfactu quales nos sumus, satis aeris facit mutatio. Enimuero secundum opinionem ex iis nullam qualitates a subiecto in subiectum demigrant. nam aut in instanti sunt eodem tum in eo in quo sunt, tum in eo ex quo emanant, ipsaq; a sese qualitas diuelletur: aut in alio atq; alio. ac quoniam duorum instãtium omnium tempus est medium, citra subiectum illo tempore qualitates erunt. Possumus & hoc obiicere iis qui substantiam simul quandam migrare cum pomi qualitate arbitrantur: nempe motum quendam unum hoc est in rectum a substantia fieri. nam uel sursum tendit, uel deorsum, uel prorsum, uel retrorsum, uel dextrorsum, uel sinistrorsum. Quandoquidem igitur contingit tum a dextris stantes, tum a sinistris, tum a fronte, tum a tergo sentire odoris iucunditatem, penes motus hos cietur uniuersos. Afferenda igitur hoc pacto solutio est. Aer id genus potestate est cuiusmodi qualitas mali, quod qualitatum omnium accipiendarum, ut quarũ expers ipse est, naturam obtineat. ergo a mali fragrãtia talis actu fit, ac propterea qualitates omnes nobis excipiendas transmittit, ut pote carens ipse qualitate Porro si quis dixerit quomodo pendentia poma in arbore odorem nobis impertiuntur, nec gracilescentia diminutionem sustinent? quoniam est hic inquam quod influit aliteq; eo quod difflatur copiosius. est enim influxus uberior effluxu. ALIA VERO ET DE SVBIECTO DICVNTVR, ET SVNT IN SVBIECTO. Cum particulare accidens declarauerit, quod in subiecto & non de subiecto ap

pellabat, nunc eo uertitur ut uniuersalis nobis accidentis tradat exemplum, quod de subiecto & in subiecto nominat. ALIA NEQVE IN SVBIECTO SVNT, NEQVE DE SVBIECTO QVOPIAM DICVNTVR. Vbiq; iis quæ ad uocé pertinent (ea sunt de subiecto & non de subiecto) uerbum dicitur assignat: est autem attribuit iis quæ ab ente proficiscuntur, quæ sunt in subiecto & non in subiecto. Cæterum traditis accidentium particularium atq; uniuersalium exemplis, nunc particularis exemplum profert substantiæ. Non de subiecto autem est imprædicabile, utiq; prædicatione de subiecto. non enim simpliciter imprædicabile. siquidem & particulare prædicatione in subiecto prædicari potest, ut grammatica quædam de Aristarcho. idq; uel ipse pergens docebit uerbis illis, in subiecto auté nihil prohibet esse nonnulla. Quod si indiuidua quoq; prædicantur de subiecto, ut homo is qui aduenit, Socrates est, prædicatio est præter naturam, ut quæ particulare de uniuersali prædicat: quomodo & substantia si de accidente prædicetur, cum dicimus, hoc album est Socrates. Prædicantur enim secundum naturam uniuersalia de particularibus, & accidentia de substantiis: particularia uero de uniuersalibus, ut in exéplo quod diximus, & substantiæ de accidentibus, præter naturam, ut album accedens, est Socrates. Non de subiecto igitur est imprædicabile prædicatione de subiecto, ea secundum naturam sese habente. SIMPLICITER AVTEM INDIVIDVA ET VNVM NVMERO DE NVLLO SVBIECTO DICVNTVR, IN SVBIECTO AVTEM NIHIL PROHIBET ESSE NONNVLLA. Quoniam proxime particularium meminit substátiarum, ut quæ nõ de subiecto dicuntur, inquiens, alia uero neq; in subiecto sunt, neq; de quoq̃ dicuntur subiecto, ut aliquis homo, uel aliquis equus: minime uero solæ particulares substantiæ nõ de subiecto dicuntur, sed particularia quoq; accidentia, ob id uniuersalem hoc loco sermonem conficit aitq;, Simpliciter autem, hoc est, uniuersali uero quodam sermone indiuidua omnia, quæ & unum numero sunt, siue substantiæ siue accidétia existant, de nullo dicuntur subiecto. Verbum autem simpliciter tribus dicitur modis: uel uniuersaliter, uelut cum ita loquimur, simpliciter omnis homo, pro in uniuersum: uel unice, ut simplex ueritatis est uerbum, idest nõ uarium: uel proprie, ut cum simpliciter uirtus dicimus pro eo quod est proprie uirtus. Tribus modis quoq; appellatur unũ, atq; in summa identitas ac diuersitas. dicimus enim uel genere unũ, ut hominem & æquũ: uel specie unum, ut Socratem ac Platonem: uel numero, ut Platoné. unum enim quiddam Plato est numero. Sed diuersa quoq; similiter uel genere nuncupamus, ut equum & ficum: uel specie, ut equum & hominem: uel numero, ut Platonem Socratemq;. numero igitur unum hoc loco accepit. Cæterum sciendum est, quæ sunt numero diuersa, ea posse unum specie esse ac genere, ut Socrates & Plato: quæ autem diuersa specie sunt, prorsus quidem & numero diuersa, genere autem nõ prorsus, sed eadem quádoq; esse & equum & hominem: at quæ differunt genere, omnino & specie & numero discrepabunt, ut equus ficusq;, uel homo & album. IN SVBIECTO AVTEM NIHIL PROHIBET ESSE NONNVLLA. Postquá uniuersalem sermonem confecit, cum dixit nullum ex indiuiduis, quæ & unum numero sunt, de subiecto esse, nõ solæ autem particulares substantiæ, sed particularia quoq; accidentia sunt indiuidua, ueluti quædam, ut ipse inquit, grammatica, hoc subiunxit, in subiecto autem esse nihil prohibet, idest accidens. atq; ut semel dicam, quæ unum sunt numero, de nullo subiecto dicuntur, sunt autem in subiecto.

DE PRAEDICANDI RATIONE.

6 *Vando alterum de altero prædicatur ut de subiecto, quæcunq; de eo quod prædicatur dicuntur, omnia etiam de subiecto dicentur. Vt homo de homine quodam prædicatur, animal uero de homine: ergo & de quodam homine animal prædicabitur. quidam enim homo, & homo est. & animal.*

QVANDO ALTERVM DE ALTERO PRAEDICATVR VT DE SVBIECTO, QVAECVNQVE DICVNTVR DE PRAEDICATO, DE SVBIECTO QVOQVE OMNIA DICENTVR.

Absoluta de eo disputatione quod est in subiecto esse, nunc ad docendum de subiecto ingreditur, ac modo quodam hoc inquit, aliud esse prædicari de aliquo, aliud ut de subiecto prædicari.

predicari ut de subiecto i. essentialiter ...

huic quod prædicatur ut de subiecto, id cõsequens est, quæcunq; de prędicato dicuntur ea quoq; de huic subiecto nuncupari: ut prædicatur de Socrate, ut de subiecto, simpliciter homo, animal autem de homine simpliciter. hoc ergo & de Socrate prædicabitur. nam simpliciter homo, per medium se ipsum, animalis prædicationem traducit ad Socratem. Sed quid sibi uolunt hęc uerba ut de subiecto? nempe essentialiter, atq; re ipsa. siquid enim de prædicato per accidens dicitur, non id quoq; de subiecto dici est necesse. uerbi gratia prædicatur re ipsa homo de Agaménone, atq; ut de subiecto de homine animal essentialiter, per accidens uero disyllabum. iccirco de Agaménone prædicatur animal, disyllabum nõ prędicatur. Rursus animatum ac sentiens de animali ut de subiecto atq; ut de re dicitur, per accidens uero & in respectu, genus, uel trisyllabum. Perinde quoq; se habet res in accidentibus. prędicatur enim exempli causa de tribus uti de re numerus, de numero ut de re, quantum per accidens uero trisyllabum. ob id prædicatur numerus de tribus, trisyllabum non item. Vt ea igitur quæ essentialiter & ut de rebus prædicantur indicaret, ut de subiecto dixit. trisyllabum enim de animali non ut de subiecto prędicatur, uerũ ut de uoce ac syllabarum quantitate: & genus de respectu. Quæ igitur, inquit, dicuntur de altero ut de subiecto, hoc est ut de re subsistente, quæcunq; de prædicato dicuntur (est autem hic quoq; ut de subiecto subaudiendũ,) omnia & de subiecto dicentur. Prædicamenta latitudinem profunditatemq; obtinent. profunditatem inquam, progressum eorum in particularia. latitudinem, discessum in latera. uerbi causa ut sic profunditatem capias, substantiam, corpus, animatum, animal, atq; ita deinceps. latitudinem, cũ substantiam in corpus & incorporeum secueris. Regulam igitur nobis Aristoteles tũ latitudinis, tum profunditatis depromit. nunc profunditatis, dehinc latitudinis. est porro hæc regula. Quando primum de secundo de subiecto prædicatur, & secundum de tertio de subiecto, tunc primum quoq; de tertio de subiecto prędicabitur. prędicatur exempli gratia animatum de animali, animal de homine. animatum quoq; de animali prædicabitur. Quod autem de subiecto dixit, regulæ recte adiectum est. nam si uera esse debeat, utraq; de subiecto sit oportet propositio. siue enim in subiecto sint ambæ, nihil ueri concluditur. siue una de subiecto, reliqua in subiecto, sitq; hæc uel prima uel secunda, nec ita quoq; ueri quidquam colligitur. ambæ igitur in subiecto sumantur, ut Socrates albus, album disyllabum. accidit enim albo disyllabum. si conclusum ita sit, mendacium est id quod conficis. nam Socrates nõ est disyllabum. Rursus primam in subiecto cape: alteram de subiecto: ut homo album: album, color: falsum cõminisceris. neq; enim homo est color. Sumatur iterum prima de subiecto, secunda in subiecto: ut homo animal: animal, trisyllabum: neq; hoc modo ueri quidquã congeritur. Habemusq; per hoc regulæ uicem conuersam, quomodo sub decẽ prędicamenta quæcunq; sunt omnia queant referri. ut enim regula primum secundo, & secundum tertio inesse monstrabat, sic contra sub prima redigi posteriora ac secunda ostendere eadem potest. ut homo sub animal confertur, animal sub animatum, animatũ sub corpus, corpus sub ipsam substantiam. & homo ad substantiam reuocabitur. in prædicamentis quoq; aliis eodem pacto. Sunt uero qui temere dici quærantur, ex quatuor propositis, uniuersali, & particulari, substantia, & accidente, duo sola ab Aristotele describi, eaq; deteriora, accidens, & particulare: cũ hic & quid sit de subiecto definiat, uniuersale inquam, cum ait, si competit primum secundo, & secundum tertio, tertio quoq; primum competere. sed & quid nõ in subiecto, substantiam inquã, cum propria substantiæ enumerat. nam descriptiones ex propriis desumuntur. Atq; ad hęc dubia respondemus, regulam esse quæ recitata est, nõ finitionem aut descriptionem. quippe in nullam descriptionem finitionemue finibile uel finitionis nomen accersiri. nemo enim homo inquit est homo animal rationale mortale &c. neq; animal est animal substantia animata sensu ualens. nunc uero sæpe in regula id quod finitur, ipsum inquam de subiecto, assumptum est. Ad alteram difficultatẽ dicimus, ex propriis quæ nominat substantiæ nullum eiusdem descriptionem esse. nam quæcunq; ipsius recenset propria aut soli substantiæ suppetunt, sed nõ omni, aut omni, nõ soli tamen. at descriptio & uere propria soli & omni ac semper competere uolunt. Cæterum cum sit duplex prædicatio, altera de subiecto, altera in subiecto, (de subiecto quidem dicimus cum de particularibus prędicantur uniuersalia: in subiecto autem cũ accidens de substantia proditur) prædicatio in subiecto, quę aliud alii inesse dicit, nullam exhibet quęstionem. quę uero de subiecto est, cum esse alterum ostendere alterum uelit, hoc est prædicatum id quod subiectum est, quæstionem præbet. dixerit enim quispiam quale prædicatum est animal de homine? num ipsum id quod homini concretum est, an uniuersale? si concretum, idem de seipso prædicabitur, eritq; nugamentum prędicatio. sin uniuer/

ex ponit verba ...

ſale, particulare uniuerſali adæquabitur:idq; erit particulare quod uniuerſale eſt. Dicemus itaq; prædicatum de ſubiecto & cõmunius eſſe, & ipſius proprium uelle. cũ enim ita loquimur, homo eſt animal, nil ſane aliud dicimus, quam animalis formam qua uniuerſa ſunt inſignita animantia homini quoq; ineſſe. ut enim Præconis uox & omnium cõmunis exauditu, & cuiuſq; propria eſt: ut centrum & cõmunis omnium rectarum eſt terminus quæ ab eo excurrunt, & cuiuſlibet proprium: ut materia deniq; & publice uniuerſis ſubſtrata eſt, & priuatim ſingulis, ſic prędicatum quoq; & cõmune eſſe uult, & peculiare ſubiecti. ergo qua cõmune eſt, nõ eſt prædicatio nugamentum: quoad uero proprium, particulare haud uniuerſali adæquabitur.

DE GENERIBVS DIVERSIS.

7 *Diuerſorum generum, & non ſubalternatim poſitorum, diuerſæ ſunt ſpecie & differentiæ: vt animalis, & ſcientiæ. animalis enim differentiæ ſunt, greſſibile, bipes, & volatile, & aquatilæ. ſcientiæ vero, nulla earum eſt. neq; enim ſcientia a ſcientia differt in eo quod bipes eſt. ſubalternorum vero generum nihil probibet eaſdem eſſe differentias. ſuperiora enim de iis quæ ſub ipſis ſunt generibus prædicantur. quare quotcunque differentiæ prædicati fuerint, totidem, & ſubiecti erunt.*

DIVERSORVM GENERVM NEC SVBALTERNATIM POSITORVM DIVERSAE SPECIE ET DIFFERENTIAE.

Sumptiunculas quaſdam accipit ad propoſitam inſtitutionem cõmodum ipſi allaturas. Quoniam enim prædicamenta & generaliſſima genera ſunt & in unoquoq; ſeries quędam ſubalternorum edita eſt generum, regulam hic nobis tradit Philoſophus qua genera prorſus diuerſa a ſubalternis diſcernamus: aitq; diuerſorum generum nec ſubalternatim poſitorum differentiæ quoq; plane diuerſæ tum conſtitutiuæ tum diuiſiuæ, ut animalis ac ſcientię. ſunt enim conſtitutiuæ animalis differentiæ animatum & ſentiens: diuiſiuę, rationale & brutum, mortale & immortale. ſcientiæ uero, conſtitutiuæ, ſi forte contingat, rationum certitudo ac firmitas, aut ſcientiæ ſubiectas res ſecundum eadem atq; eodem pacto perpetuo ſe habere: diuiſiuæ, contemplatiuum & actiuũ. Sunt ergo differentiæ diuerſæ ſi diuerſa ſint genera. Aliter uero diuiſit Plato in Gorgia, nempe alias tantum ſermocinales eſſe ſcientias, qualis eſt Dialectica: alias actiuas dũtaxat, ut pictura: nonnullas miſtas, quæ ſimul ſermocinales actiuæq; ſunt, idq; tribus modis. aut enim tantundem uerborũ actionisq; habent, ut citharędia. ſimul enim & canit & cithara perſonat. differt autem a citharistice. nam hæc plectit & canit. citharistice plectit tantũmodo: ut alea ante iactum quæ opus ſunt inuocat, tũ quæ iactus tulit ante tranſpoſitionem fatetur. Miſtæ ergo aut actionem cum ſermone æqualiter obtinent, aut ſermonis plus quã actionis, ut hiſtrionica, iuxta id quod a quodam dictum eſt, Red-
» das mihi quę a patre cepiſti meo. illo uero per ſilentium renuente dixit, pecuniam nõ inquam. aut contra actionis plus, minus ſermonis, ut medicina. hęc enim ſic dicta eſt, quaſi medicatrix magis ſit quam ſermocinatrix. nam & ſermone utitur ad dignoſcendum curandumq;. qui enim nouit optime, is optime curabit. Quoniam uero pluribus dicuntur modis diuerſa genera: (nam diuerſa cenſentur uel quæ a ſe mutuo plane diſtant, ut ſubſtantia & quantum. uel quę ſunt haud prorſus diſiuncta, ex aduerſo tamẽ inter ſe ab eadem diuiſione diducuntur, ut uolucre & aquatile. hæc enim cõmune genus animal obtinent. Dicuntur & ſubalterna diuerſa, ut ſubſtantia & corpus.) ea propter dixit nec ſubalternatim poſitorum. fieri enim poteſt, ut eędem horum differentiæ ſint, ut ſimpliciter animalis & rationalis animalis. nam eædem ſunt utriuſq; tum cõſtitutiuæ tum diuiſiuæ. ſunt conſtitutiuæ amborum animatum ac ſentiens: ſed eædem quoq; diuiſiuæ mortale & immortale. at eorum quæ nõ ſubalternatim collocata ſunt, uerum diuerſa, nec cõſtitutiuæ eædem ſunt, nec diuiſiuæ, ut in animali ac ſcientia diximus. Subalternorum tamen cõſtitutiuæ uti proditum eſt, plane eædem: at diuiſiuæ non omnino, ſed licet quoq; eſſe diuerſas, ut in animali ac bruto animali. ſunt enim eædem ut monuimus conſtitutiuæ, non eædem diuiſiuæ. nanq; ſimpliciter animalis ſunt rationale & irrationale, mortale & immortale. bruti, uolucre, aquatile, terreſtre. Eadem & in iis ratio congruet generibus quæ inter ſe diſtincta ex oppoſito ſunt. nam eorum quoq; eædẽ ſunt conſtitutiuæ, diuiſiuę diuerſæ. bruti enim eæ ſunt quas recitauimus: rationalis, mortale immortale, cæleſte terreſtre. ¶ Decenter autem uerbum ſpecie appoſuit, hoc eſt re, quo ſubſtantiales

caperemus differentias. nam generum diuersorum eædem esse differentiæ per proportionem pos sunt. dicimus enim domus instrumenta partim pedibus esse suffulta, partim expeda. sunt expeda mortarium & eiusmodi reliqua: pedibus munita, sella, lectusq;. sed & animalium dicimus alia care re pedibus, alia iisdem inniti. uerum differentiæ hæ nō sunt specificæ. nō enim ex eo exprimitur ho mo q̃ bipes sit. sed neq; si uoce differentiæ eædem esse uideantur, iam specie quoq; sunt eædem: si quidem eiusdem speciei nō sunt lecti atq; animalis pedes, quoniam nec idem est actus. ex propor tione autem iidem sunt, si qua modo similitudo intercedat. nam partes inferiores quæ animalis ac lecti uelut firmamenta sunt, pedes uocantur. ut enim pedes ad animal sese habent, sic fulcra quoq; ad lectum. sed nō præterea & usus pedum reliquos præstant, uerbi gratia nō ambulant, nec secum corpus suo transferunt motu, & similia. Itaq; nō iidem specie sunt, sed uoce ac proportione. anima lis enim habentur differentiæ ut pedestre, & uolucre, & bipes, & aquatile. Pluribus modis diuidi generum differentiæ possunt: ut substantiales differentiæ sunt animalis, rationale & irrationale. a tempore autem ducuntur uitæ, ut mortale & immortale. & a loco in quo cōmorantur, ut uolu cre, pedestre, bipes, aquatile. & a partibus corporis, ut pedibus subnixa & expeda. Sunt porro & differentiæ aliæ, ex aliis quæ animalibus insunt depromptæ. Aristoteles uero exemplo usus a loco, ab alia quoq; diuisione exēplum, differētiæ a partibus desumptæ in medio data opera interseruit, docere uolens nihil in proposito si differentias quoq; alias accipias explorandis generibus referre. namq; inter se, nec differentia prima, nec secunda, neq; ulla absolute genere diuersa conueniunt. SVBALTERNORVM VERO GENERVM NIHIL EASDEM ESSE PROHIBET DIFFERENTIAS. Recte dixit nihil prohibet. nam nō eædem ex neces sitate differentiæ subalternorum sunt generum, ut aperuimus. sæpe tamen numero easdem esse contingit. nam constitutiuæ quidē sunt eædem semper, quāquā solæ habeantur. plures enim sunt inferiorum. quandoq; uero & diuisiuæ, ut superius enarrauimus.

DE INCOMPLEXIS.

8 *Orum quæ secundum nullam complexionem dicuntur vnumquodque aut substan tiam significat, aut quantum, aut quale, aut ad aliquid, aut vbi, aut quando, aut situm esse, aut habere, aut agere, aut pati. Est autem substantia quidem (vt in figura dica tur.) vt homo: equus. Quantum autem, vt bicubitum: tricubitum. Quale, vt album: grammaticum. Ad aliquid, vt duplum: dimidium: maius. Vbi vero, in foro: in Lyceo. Quando autē, vt heri: superiore anno. Situm vero esse, vt iacet: sedet. Habere autem, vt calceatum esse: armatum esse. Agere vero, vt secare: vrere. Pati, vt secari: vri.*

EORVM QVAE SECVNDVM COMPLEXIONEM NVLLAM DI CVNTVR SINGVLA AVT SVBSTANTIAM SIGNIFICANT, AVT QVANTVM, AVT QVALE.

Tradita uocum bipartita diuisione in simplices atq; complexas, eodem pacto & diuisionem re rum secundum utrunq; segmentum conficere uoluit. Ergo cum prius sectionem nobis ut cōple xorum in quatuor præbuerit, uniuersalis uidelicet substantiæ & particularis, atq; uniuersalis par ticularisq; accidentis, nunc partitionem in decem ueluti simplicium tradit. priusq; per res tanquā umbratili pictura ea nobis describit, ut in aliquam nos eorum notitiam deducat, postmodum ar ticulatim nos de unoquoq; docturus. Quamobrem uero eorum quæ secundum nullam cōple xionem dixit? quid enim, sunt ne complexiones plures? etiam. nam aut simplex uox est, significatū compositum, ut curro: aut significatum simplex, uox autem cōposita, ut Martiusuicus, & Coru petra, utq; finitiones & finibilia: aut & significatum & uox composita sunt, uelut cum dico Socra tes ambulat: aut simplex utrunq;, ut prædicamenta. Hic ergo eorum quæ secundum nullam cō plexionem dicuntur diuisionem facit, eorum inquam quæ nec uoce nec significato cōplexa sunt. Bene autem dixit eorum quæ dicuntur, propter coniunctiones, articulos, præpositionesq;. quæ per se non dicuntur, nec quidquam significant, uerum simpliciter uoces sunt quæ cum aliis pro nunciantur, resq; ita cum illis significant. atq; hinc rursus perspicua est libri intentio. Eorum enim inquit quæ secundum nullam complexionem dicuntur singula uel substantiam significant. itaq; de uocibus res significantibus decernit. ergo & de mediis agi constat conceptibus. Cæterum scien

dum est, rebus uerbo describendis subobscuram nobis ab eo prædicamentorum præberi imaginē. nam rudior eorum præceptio in nudis exemplis duntaxat prodit. subtilior uero tum propria cuiusq; enumerat, tū diuisionē affert, ut & quæ insunt prædicamētis, ꝑ propria, & quibus ea insunt, per diuisionem dignoscamus. Verum ipse in decem exemplis decem prædicamentorum enumerationem facit: nos uero in uno eodemq; exemplo doctrinam conficiemus, in Socrate. Est ergo Socrates substantia, ut homo. & quantum, ut bicubitus, uel tricubitus. quale autem, ut albus, musicus. ad aliquid, ut iuuenum curator, aut Sophronisci filius, ubi ut docens in Lyceo. quando, ut qui peloponnesiacis fuit temporibus. & facere, ut qui cernit. & pati, ut qui cernitur. situm esse, ut stans, uel sedens, uel sub platano recubans, ut Lysiç humilitatem orationum audiat. nam aut recta uniuersa membra sunt, idq; stare dicitur: aut supina omnia, & recubare nuncupatur: aut partim erecta, partim strata, quod sedere appellant. habere autem, ut uestes circundatas. Nōnullos quoq; hæc angit difficultas, quomodo simplicia esse prædicamenta affirmemus, si quatuor uti prædiximus simplicia, sex composita habeantur? dicimusq; composita uocari ea, quod speciem nobis inuehant compositionis, cum sint ipsa simplicia. nō enim prædicamentum est id quod in loco est, aut tempore: sed est prædicamentum esse in loco, esse in tempore. ob id enim & nōnulla ex iis per infinitum nominauit, ne asciscendis personis compositionem quampiam induceret. ut facere, & pati, & habere, & situm esse. Quoniam uero decem prædicamentorum ens genus nō est, digeri quoq; in ordinem possunt. prior ergo substantia est, ceu subiecta omnibus. secūdo loco quantum, siquidem & informis materia quantitatem prius induit, tum sic qualitate afficitur. tertium quale, ac prius eo quod ad aliquid refertur, quando & id quod per se existit eo quod alio spectat prius est. At hæc si sic habent, utiq; priora ea sunt quæ ex substantia & quanto iis quæ ex substantia & quali consistunt. quæ item ex substantia & quali iis quæ ex substantia & ad aliquid pertinentibus. EST AVTEM SVBSTANTIA QVIDEM, VT FORMVLA DIXERIM. Non omnium substantiam notat. nō enim intelligibilis apparet substantia, uerum sensibilis. tu uero & reliquas res quæcunq; in natura per se sunt, nec alio quopiam egent ut subsistant, substantias intellige. QVALE AVTEM, VT ALBVM, GRAMMATICVM. Hic operæprecium est adnotasse, cum omnis in subiecto qualitas habeatur, nō omnis autem sit idem specie subiectum sortita, sed partim cōsistat in corpore, ut caliditas, partim ipsum esse in animo habeat, ut Geometria, uelitq; Aristoteles per exempla duplicem speciem qualitatis ostendere, inclamasse eū, ac dixisse, Quale autem, ut albū, grammaticū. utiq; album sumens qualitatis exemplum in subiecto corpore insitæ: eius uero quç ipsum esse in animo obtinet, grammaticum. HABERE AVTEM, VT CALCEATVM ESSE, ARMATVM ESSE. De iis quoq; simplicibus intelligendum esse liquido constat. ait enim. Eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur. Cæterum sunt qui quærant, cur quemadmodum sunt facere ac pati opposita, aliudq; faciendi prædicamentum statuat, aliud faciendi, non idem & hoc loco agat (sunt enim opposita habere atq; haberi) nec ipsius haberi prædicamentum dixerit, sed eius tantū quod est habere? Dicimus itaq; posse hoc sub situs prædicamentum referri, ipsum inquam haberi. id enim haberi dicimus quod usquam est situm, ut in horto uerbi gratia arbores, uel ut in corpore arma, seu uestis, atq; hæc ipse haberi diceret. hortum quoq; habere arbores, & eos ab ipso haberi: quæ & per situm esse, uti diximus, pronunciare nobis licebit. unde & sæpe ita loquimur, amictus pallio sum, uel talis est armis circundatus quod Græci dicunt περιῄσθαι. Quemadmodum igitur in facere ac pati utrunq; idem subiecto prædicamentum est, respectu autem diuersum (nam facere dicimus cum a faciente, pati ubi a patiente incoeperimus) ita hoc quoq; loco habere & situm esse siue haberi sunt eadem subiecto, respectu diuersa. habere enim dicimus cū initium ab eo qui habet sumpserimus, cum autem ab illo quod habere quis fertur, situm esse, siue haberi.

6 *Singula igitur eorum quæ dicta sunt, ipsa quidem secundum se in nulla affirmatione dicuntur vel negatione, horum autem ad seinuicem complexione, affirmatio vel negatio fit. Omnis enim affirmatio aut negatio videtur vel vera vel falsa esse. eorum autem quæ secundum nullam complexionem dicuntur nullum neque verum neq; falsum est. vt homo, album, currit, vincit.*

VNVMQVODQVE AVTEM EX IIS QVAE RECENSVIMVS IPSVM QVIDEM PER SE IN NVLLA AFFIRMATIONE DICITVR.

NEGATIONEVE: AT HORVM MVTVO COMPLEXV AFFIRMATIO FIT VEL NEGATIO.

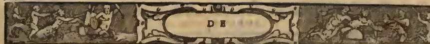
Hic a sequentis libri intentione, qui de interpretatione inscribitur, propositi libri intentionē discernit. quoniam in hoc de uocibus docet simplicibus, in illo de affirmatione ac negatione. distinguit autem syllogismo in secunda utens figura: cuius medium terminum sumit ueritatem ac falsitatem. ait enim, omnis affirmatio uel negatio ueritatem aut falsitatem significat: nulla simplex uox affirmationem aut negationem designat. neq; enim si homo homo sexcenties dixero, uerus sum aut mentior. similiter si ambulat ambulat sexcenties proferam, nec uerum nec falsum enuncio. Quod si quis asseueret dicentem ambulo uel uerum esse uel falsum, (nam si forte ambulet uerus est: sin minus, falsus) respondemus, eum qui ambulo dixerit, pronomen quoq; ego potestate comprehendisse, perinde ac si ego ambulo dixisset. Quamobrem quicunq; ambulo inquit, potestate pronomen ego ad ueri & falsi generationem amplectitur: nec prædicamentum solum ipsum per se, nec simplicem uocem pronunciat. iam enim cōmonuimus simplices nō sola uoce æstimandas, neq; compositas. sed uoces quoq; complexas, si simplex quidquam declarent, simplices esse. & quasdam simplices, si id quod intelligitur complexum nec simplex habeant, compositas haberi. Quocirca curro non simplex est, quoniam nec significatum simplex. Aristoteles uero hanc ipsam prius dubitationem reprimens dixit. Eorum quæ secūdum nullam complexionem dicuntur, hoc est eorum quæ nec significato cōplexa sunt. Igitur uoces simplices, uti explicatum est, si per se proferantur ipsæ, nullam ueritatem aut falsitatem indicant: at affirmatio omnis uel negatio plane aut ueritatem aut mendacium declarat, ut si inquam Socrates ambulat, si forte fortuna ambulet, uera locutus sum: sin sedeat, falsa. Rursus quoq; cum dixero Socrates nō ambulat si nō ambulet, ueritatem sum assecutus: sin ambulet, mentitus. Ergo prædicamenta, uti est proditum, cū uoces simplices sint, ueritatem nullam uel falsitatem significant. quod si inter se conferantur, affirmationem faciunt uel negationem, in quibus ueritas inest & falsitas: ut homo currit, ex substantiæ & faciendi prædicamento conficitur. affirmatio autem, negatiua particula quadam in medium ascita, negatio fit, ut homo non ambulat. IN NVLLA AFFIRMATIONE DICITVR VEL NEGATIONE. Multa exemplaria quæ quidem & emendatiora uidentur non habent uel negatione: uerum id solum, in nulla affirmatione dicuntur. si enim prædicamentum nullum affirmationem significat, multo magis negationem: quoniam particulam negatiuam desiderat: magisq; suspicabitur quispiam ipsum facere aut aliud prædicamētum aliquod affirmationem esse quam negationem. OMNIS ENIM AFFIRMATIO VEL NEGATIO VERITATEM SIGNIFICARE AVT MENDACIVM VIDETVR. Verbum uidetur adiectum est, quoniam nec affirmatio uera est omnino, nec falsa prorsus negatio. ut si quis dicat curro, uel non curro. Quandoquidem igitur ego pronomen in iisce subauditur facultate, huius gratia dixit uidetur. aut igitur hoc est, aut uacat uerbum uidetur, aut elegans est error scriptorum, aut pro eo dicitur quod est, ita omnibus uidetur. Quærunt aliqui sub quod prædicamentum oporteat & punctum, & ipsum nunc, & unitatem referri. ad substantiam quidem nō potest: nam ea per se existens quiddam est: horum autem nullum propriam subsistentiam obtinet. habet enim suum esse in linea punctum, cum lineæ finis atq; initium sit: & nunc in tempore. nā tempus non est, sed temporis principium finisq;. Per nunc, temporis momentum intelligo, latitudine omni prorsus abiuncta. Vnitas quoq; principium numeri, nec ullo pacto numerus est. quare nec sorsum est numerus, sed ipsum esse in numero obtinet. est enim principium. at esse principii in illis habetur quorum est principium. Neq; uero hæc quanta dicere possumus. est enim æquale & inęquale proprium quanti. punctum autem & ipsum nunc cui erunt æqualia? nam nec punctum puncto æquale dicitur, nec nunc similiter. sed nec unitas unitati qua unitas est. æqualia enim ea dicimus quæ idem quantum, ac partes similiter habent easdem. at hęc nec quanta sunt, & partibus carent. Verum nec dici de iis potest inæquale, tametsi quis in ipsis æquale dici concesserit. tempus enim tempori uel æquale fertur uel inæquale, & numerus numero æqualis uel inæqualis, & linea lineæ, ut quæ quanta sunt. nam pro partium identitate uel æqualia uel inæqualia nuncupamus. hæc uero cum sint impertia, nullumq; ex iis quæ cōmemorauimus, collationem ad alia essugerunt. Præterea, quantum partim continuum est, partim discretum. hęc autem nec continua nec discreta sunt, sed partibus uacant. Id enim continuum uocamus quod habet unitas partes. discretum quod seiunctas. Porro illud sciendum, quosdam redigere sub ea hæc uelle quę ad aliquid referuntur,

feruntur, atq; hæc suorum consequentium principia esse affirmare, punctum lineæ, unitatem nu meri, instans temporis. Principia igitur si sunt quorūdam principia, id genus autem sunt quæ ad aliquid pertinent (nam pater filii pater est, & dimidium dupli dimidium) ergo & hæc sub ea quæ ad aliquid spectant referri. Sed respondemus ad aliquid se habentia, ut fatetur ipse inferius, quorūdam respectus esse dūtaxat, nec propriam habere subsistentiam: sed ipsum esse in aliis obtinere prędicamentis. nam aut in substantia, aut in quanto, aut in quali, aut in quopiam alio prædicamento censentur. eaq; ob id adnatis assimulat, quorum esse in aliis hoc est in stirpibus habetur. Est igitur in prædicamentis omnibus ad aliquid spectantia contemplari. cum enim dixero pater filii pater, ad aliquid relata in substantia dixi: cum autem duplum dimidii duplum, eadem in quantitate pro nunciaui: cum albius albo albius, in qualitate: atq; in aliis similiter. Hęc igitur ipsa per se quid sint, quoue sub prædicamēto agant, ac ipsorum tunc mutuum respectum opus est exponamus. Quid itaq; dicemus? Nempe sub nullum hæc re uera prædicamentum quantum ex præsentis operis in tentione recipi. siquidem propositum est, ut sæpe diximus, Aristoteli non de entibus qua sunt en tia disserere, sed quatenus ab id genus uocibus significantur ab hominum frequentia. uult enim in hisce de uulgo notis docere. Quoniam ergo nullam de his plures homines notitiam obtinent, ta metsi ea licebat sub unum prædicamentum quantum inquam referre, ac dicere quātum alterum secari in partes, alterum impers manere: sectile aut continuum esse, aut discretum: atq; hæc sub in diuisibili quanti segmento statuere, non tamen reposuit: propterea quod de hisce rebus institutio propositi libri intentioni nequaquam conueniat. Atq; uelle ipsum non de entibus decernere qua entia sunt, cōstat ex eo, quod cum triplicem in naturali auscultatione substantiam prodiderit, unam quę ad materiam pertinet, alteram ad formam, tertiam ad utranq; simul, nusquam hic neq; materiam per se, neq; formam, substantiæ nomine appellandam censet: perinde quasi nullam ho rum multitudo ut pote simplicium notionem habeat, sed compositum ex iis duntaxat norit. Cæ terum & illud disquirunt sub quod prædicamentum referendæ priuationes negationesq; sint? Respondemus sub nullum potissimum: quando nec finitum quidquam declarant: at indicatiua certarum sunt rerum prædicamenta. quod si omnino prædicamento subiici eas opus sit, ad idem sese priuationes ad quod & habitus recipient: & inficiationes ad quod affirmationes quoq; referē tur acceptæ. est enim genus idem contrariorū, ut albi & nigri, & calidi & frigidi, ac similium. Rur sus quęrunt motus & mutationes sub quod prędicamentum conferri oporteat? atq; sub nullum inquam. sunt enim prædicamenta earum rerum, quæ in natura existunt, quæq; suam perfecte ip sarum formam receperunt. est autem imperfectum quiddam omnis mutatio. uia enim est ad for mam atq; ens mutatio, non ens ipsum. Aliter quoq; respondeas. nempe ne fieri quidem posse ut sub unum prædicamentum mutatio omnis redigatur. in pluribus enim ut ipse edocebit uisitan tur mutationes. nam & in substantia sunt, ut generatio & corruptio: & in quanto, ut auctio & de cretio: & in quali, ut dealbatio & denigratio: & in prædicamento ubi, ut ascensus, descensus, reuo lutio. Quamobrem mutationes uiæ sunt quæ ad prædicamenta deducunt alia ad aliud, nec ipsæ prædicamentum complent. nam mouere atq; omnino mutare sub faciendi, moueri autem & in summa mutari sub patiendi prædicamentum referentur. ipsi uero motus mutationesq; cum uiæ ac generationes quædam ad prædicamenta sint, ad ea quo modo diximus si oporteat redigentur.

DE SVBSTANTIA.

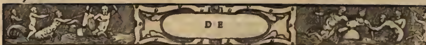
10 *Vbstantia autem est quæ proprie, & principaliter, & maxime dicitur, quæ neque de subiecto aliquo dicitur, neq; in subiecto aliquo est: vt quidam homo, & quidam equus. Secundæ autem substantiæ dicuntur species, in quibus eæ quæ principaliter substantiæ dicuntur insunt, & hæ quidem, & harum specierum genera: vt quidam homo in specie quidem est in homine, genus vero speciei animal est. secundæ igitur hæ substantiæ dicuntur, vt est homo, atq; animal.*

SVBSTANTIA QVAE POTISSIMVM, ET PRIMO, ET MAXIME DICITVR, EST QVAE NEQVE DE SVBIECTO DICITVR ALIQVO, NEQVE IN SVBIECTO QVOPIAM EST, VT ALIQVIS HOMO, ET ALIQVIS EQVVS.

Cum ea exposuerit quæ ad absolutam prædicamentorum cõferunt præceptionem, cumq; proxime nos rudius ac ueluti in exemplis de ipsis quoq; prædicamentis docuerit, nunc ad exquisitã etiam ipsorum enarrationem conuertitur: docetq; prius de substantia. Nam primum in prædicamentis locum substantia obtinet: eamq; ob id cæteris iure anteposuit: siquidem hæc simul cũ aliis infertur. nam si sit quoduis ex accidentibus, erit omnino & substantia cui id accidit. reliqua uero secum nõ infert. neq; enim si sit substantia, prorsus & aliorum quodq; est. & tollit quidem secum alia, non ipsa tamen cum aliis tollitur. At quę simul interimunt nec simul interimuntur, quæq; simul inferuntur non simul inferunt, ea priora esse natura confessum est. itaq; natura prior est cæteris substantia. Alia ratio. Res partim per se, partim in ipso, partim circa illud dicuntur. per se est ipsa substantia. in ipso quantum & quale. in substantia enim spectantur. circa illud septem reliquã habentur. Præterea, hæc per se subsistit, neq; aliis ad existentiam indiget. reliqua hærent in alio. nã ipsum esse in hac habent. si enim substantia sit, alia quoq; sint prædicamenta est necesse. at nisi sit, alia subsistere haudquaquam possunt. Porro hæc substantia tum simplex est, tum composita. Sex enim modis substantia dicitur. nam aut existentiam omnem declarat, quæ & de accidentibus fertur: quasi ea quoq; propterea quod in rerum natura existant substantiæ siue essentiæ nuncupentur, aut naturam non in subiecto iacentem, quæ ex opposito ab accidentibus dirimitur, hæc in subiecto non hærens natura aut simplex aut cõposita est. simplex quædam deterior quam composita, quædam præstantior. Est autem substantia composita, homo, & id genus alia. simplex uero & quam composita præstantior, Deus, angelus, mens, anima, & similia. simplex & quam composita deterior, materia prima, formaq; Disputat autem hoc loco Aristoteles neq; de simplici atq; ea quę præstat compositæ (non enim de rebus diuinis sibi disserendum proposuit) neq; de simplici ac deteriore quam composita, quando nec scrutari de natura instituit. sed de sola composita. atq; huius alteram primam esse ait, alteram secundam. primam uocat particularem: secundam uniuersalem, quæ ad species ac genera pertinet. nam ut proditum est sæpenumero, nõ de entibus quà entia sunt comentatur, sed de quali significato uulgus loquendo quodlibet prædicamentum ferat. quando quidem si naturam esset rerum secutus, primam generum ac specierum, secũdam indiuiduorum dixisset, ut pote illam causam, hanc ut ita dixerim causatum. enimuero causa causato, & uniuersale particulari potius est. Item priora naturæ, posteriora nobis. & nobis priora, naturæ posteriora sunt. Quoniam igitur ad introductitios ei sermo est, merito particularem substantiam primã appellauit. est enim sensui hæc euidentior. secundam, quæ in generibus ac speciebus consistit. a particularibus namq; ad uniuersalia, illucescente sero in nobis ratione subuehimur. ideo quasi dogma haud quaquam probans, non quæ potissimum & primo & maxime est, sed dicitur pronunciauit. atq; quo planior sermo noster fiat, dicamus hoc pacto, transpositis philosophi aliquantulum uerbis. Substantia autem quæ & potissimum & primo & maxime dicitur, hæc est, idest quæ uulgo dicitur. At ubi uelut ex propria sententia sermonem profert, non amplius dicitur, sed est uerbum usurpat. nam quæ inquit nec de subiecto aliquo dicitur, hoc est prædicatur, nec in subiecto quopiam est, & non nec in subiecto quopiam dicitur: cum ipse dogmati assentiatur. Eninuero cognitã Aristoteli & intelligibilem fuisse substantiam ac cõpositis præstantiorem ipse plane & in metaphysica ostendit, & in libris de cœlo, atq; in octauo naturalis auscultationis: ubi per se inquit imobilia priora esse iis oportere quæ aliunde mouentur, & immobilia sempermobilibus. nam nisi immobilis quędam sempermobilium causa existeret, utiq; illa motu sempiterno haudquaquam perdurassent agitanda. Hanc autem incorpoream esse, ac partibus carere dimensionibusq;, tali quodã demonstrat theoremate. (nihil enim fortassis ab re fuerit speculaminis uelut in digressione meminisse) nam hanc asserit causam ui infinita constare. quod si est, plane quoq; incorpoream. nam corpus omne, ut ipse ad calcem octaui naturalis auditus uoluminis probat, finitam obtinet potestatem. si enim infinita, datum sit inquit esse infinitam. quando igitur diuidi potest omne corpus, diuidamus corpus hoc in tria uerbi gratia inquit. utrum ergo segmentum quoduis infinitam uim an finitã possidet? si infinitam, pars toti tantũdem ualebit: id quod absurdum est, nec fieri potest. si finitam, patet id quoq; quod ex finitis cõstat finitum plane esse. quare & totius corporis finita uis erit, nec infinita. ergo corpus nullum finitum ui infinita præditum est. corpus autem nullum infinitum est magnitudine, nam id quoq; ipse in physica ostendit. nullum itaq; corpus infinitam uim obtinet. hoc si sit, ergo quod facultatis infinitæ compos sit corpus non erit. incorporea est igitur prima substantia, siquidem & infinita pollet facultate. Porro nõ intelligibilem substantiam solum

compositis nouit præstantiorem, quam græci dianoeticen nominant: idq; in demonstratiua probat cômentatione. ait enim uti se habet sensus ad sensibilia, sic haberi demôstrabilia ad demonstrationem. sic ergo & permutato ordine ut sensus ad demonstrationem, ita fore ut sensibilia sese ad demonstrabilia habeant. ergo si sensus deterior propterea est demonstratione, quod hic circa particularia, illa circa uniuersalia uersetur, deteriora quoq; erunt scibilibus sensibilia. quare non intelligibilem duntaxat, sed cogitatricem quoq; præstantiorem compositis substantiam cognouit. hic autem quæ secundæ sunt primas uti diximus nominat, iis de causis quas sæpius recensuimus. QVAE NEQVE DE SVBIECTO DICITVR ALIQVO, NEQVE IN SVBIECTO QVOPIAM EST. Quæritur cur substantiam prædicamentis præstantiorem negatione finiuerit, si negationes affirmationibus contemptiores esse arbitramur. Itaq; dicimus, atqui contra finitiones per negationem ascitas maiorem subiecto dignitatem afferre. sic ergo & Deum Opt. Max. significare uolentes, non quidquam de eo ut diuinus inquit Plato affirmamus: sed ad negationes uenimus. Interrogante enim Timæum Socrate quid Deus esset, quid non sit noui quidem inquit ille, quid uero sit haud noui. nam nec corpus, nec colorem, nec angelum, nec eius quidpiam generis, sed his præstatiorem esse intelligo. quid autem sit non intelligo. Quapropter subiectum interim magis eiusmodi exornant finitiones: cum ab inferioribus omnibus ipsum seiungant. Solent quoque in materia finitionem negatione explicare hoc modo, quæ nec homo, nec lapis, nec ignis, nec corpus denique est: sed deterius quidquam ut æquiparari his debeat. Quocirca assimulari Deo materiam dissimiliter ferunt. assimulari, quoniam uterque aliorum negatione indicatur: dissimiliter uero, quoniam cum hic præstantior existat quam ut entia omnia conferri ei possint, uniuersa abnegamus: deterior autem cum sit materia omnium comparatione, hæc inficiamur. Quærendum uero est num hæc in substantiis quoque intelligibilibus ut angelo ac similibus finitio quadret, ut dicere eas possimus neque in subiecto esse, neque de subiecto appellari. nam & in ipsis quodammodo competere ratio uidetur. sed asserimus non competere. nam quæ acceptæ negationes in definitione sunt, non sublationem solum, sed positionem quoque significant: siquidem ad aliorum distinctionem dicuntur. nam non in subiecto quæ est substantia ad eorum quæ sunt in subiecto hoc est accidentium differentiam dictum est: non de subiecto autem ad eius quod de subiecto fertur discrimen. Enimuero quemadmodum duplex lumen est, alterum econtra a tenebris, iis inquam quæ in aere offunduntur discretum, alterum quod nusquã refertur, nec oppositum habet ullum, ut solare, ita negationes quoque hic per se ipsas quãdoque, nec ad discriminationem, interdum uero ad oppositorum discretionem dici affirmabimus. Ergo si negationes hoc loco non ad oppositorum discrimen acciperentur, utique conuenire in intelligibilibus substantiis finitionem, haudquaquam ratione quodammodo uacaret: quoniam nec in aliquo insunt subiecto, nec de ullo subiecto prædicantur. nunc uero assumptis ad differentiam negationibus, iure particularibus substantiis finitione dignitatem comparamus, cum eas per id quod dicit non in subiecto seiungamus ab accidentibus: per uerba autem hęc nõ de subiecto, ab iis quę de subiecto prædicantur discernamus. Et uero hic ipsis dignitatem adhibemus cum usum aliis præbere, nullius uero egere eas affirmamus. uniuersalia enim ad prædicationem opus habent particularibus, hæc uero illis non item. At intelligibilibus substantiis nullam per hæc dignitatem afferemus. nihil enim proditum magni esset si has in subiecto non esse diceremus. neq; enim aduersus eas distinctum accidens quodpiam est: siquidem nec capaces omnino sunt accidentium. Ac quid de intelligibilibus loquor substantiis, quando nec in sola anima ratio congruet, utiq; cum absolutam eam a corporis uinculo, ac similem deo redditam, bonumq; mundanum inspicientem cõtemplamur: at cum in generatione spectatur, corporibusq; complexa est, tunc & in ipsa finitio quadrabit, ut quæ subdita est accidentibus. nam philosophiæ, uel grammaticę, uel alii cuiquam subiecta scientiarũ est quę circa ipsam cõtigere. Porro duorum quę in finitione accepta sunt alterum prius natura est, alterum doctrina. cũ enim sint substantia & accidens, & uniuersale & particulare, prior natura substantia est, quod per se ea subsistat, illa uero ipsum esse in hac obtineant. quod autem ad propositæ intentionem doctrinę attinet, prius est particulare. etenim natura uniuersale est prius. Itaq; ex iis quæ in finitione sunt accepta alterum ex rerum natura prius est, alterum ex doctrinæ intentione. Atq; eum specta de subiecto & in subiecto docere nõ temere anticipasse: quandoquidẽ futura nobis obscura finitio erat, uocibus quæ ignotæ essent in ea assumendis. SECVNDAE VERO SVBSTANTIAE DICVNTVR. Quærere hoc loco dignum est, qualem in

ſubſtantia modum uſurpauerit diuiſionis. nam diuidendorum quædam uelut genus ſecantur in ſpecies, ut animal in rationale & brutum: alia ſicut totum in partes, ut corpus in manus & pedes & caput ac reliqua. nonnulla uero ceu uox æquiuoca in ſignificata diuerſa, ut mus in marinum terreſtremq;. nulla igitur harum diuiſione ſubſtantiam in primam ac ſecundam diducit. Itaq; dicimus primum, diuidendorum uti genus in ſpecies ſectionem non eſſe. nam id genus diuiſioni conſequens eſt, una abolita ſpecie, non ſimul & reliquas aboleri. homine enim perempto, non ſimul & reliquæ intereunt animantes, quæ ſpecies ſunt animalis. at hic ſecunda ſi intereat ſubſtantia, ſimul auſertur & prima. nam niſi genus ſit ac ſpecies, nec erunt indiuidua. Prçterea nulla ſpecies alteram ſpeciem cũ in eadem a ſe inuicem diuiſione ſeiunguntur continere poteſt. neq; enim continet homo equum, ſi in hæc diſcretum animal ſit. ſed nec iterum a rationali animali brutum comprehenditur, aut econtra, ſi animalis rurſus in hæc fiat diuiſio. At uero nec ita plane diuidas licet ut alterum in altero claudatur. uerbi gratia animal aliud eſt inops rationis, aliud equus. nam & equus in bruto cenſetur. neq; enim quod continetur id a continente contra diſtinguitur. dicimus uero animal aliud impos eſſe rationis, aliud compos. quoniam cum æquali a genere hæc diſtent abſentia, neutrum in altero concipitur. at hic ſecunda ſubſtantia primam cõplectitur. ſpecies enim genuſq; adhuc magis contentiuum eſt indiuiduorum. nõ ergo uti genus in ſpecies ſubſtantiam in primã ac ſecundam diremit. Verũenimuero nec ſicut totum in partes, nec ſimilares, nec diſſimilares. neq; enim ex aduerſo partem a toto, ſed partes a partibus hac in diuiſione licet ſegregemus. nam nec manus dicimus aliud manum eſſe, aliud digitum. continetur enim in manu digitus quoq;. hic uero e regione diſtinguitur a toto pars: quippe & ſecunda in prima cõcluditur. Quinetiam in iis quę ceu diſſimilaria diuiduntur, totum propriæ parti nequaquam nomen impertit, ut in facie ſeſe res habet. non enim pars uerbigratia os facies nuncupatur. hic autem pars utraq; totius nomine ſubſtantia uocata eſt. Rurſus quæ ut ſimilaria diſſecãtur, totius habent nominationem finitionemq;, ueluti in carne. ſimiliter enim pars carnis caro dicta eſt: & uero carnis finitionem admittit. at hic tametſi prima nomen cum ſecunda commune habeat, non tamen & finitione conueniet. non enim unam edes animalis uel hominis finitionem ac Socratis. nã ne finitio quidem plane eſt indiuiduorum. hominis autem animaliſq; eſt. ergo ſubſtantia neq; ut totum in partes conſumitur, neque in diſſimilares, neq; in ſimilares. Verum nec ut in diuerſa ſignificata uox æquiuoca diſpertitur. nam eius generis diuiſio idem diſtribuit nomen ſegmentis, rei cõmunitatem non diſtribuit, ut homo & uerus & pictus. hic uero eſt primæ ſubſtantiæ & ſecundæ quædam uel penes definitionem cõmunitas: nam cõmune in ambabus eſt in ſubiecto non eſſe. Quid igitur dicimus? nempe diuiſionem non eſſe prorſus quæ nobis hoc loco traditur, ſed ordinem ſolum enumeratorum: ueluti ſi quis orationis principia alia elemẽta eſſe dicat, alia ſyllabas, alia dictiones, alia nomina & uerba. uel hominibus quibuſdam ordine ſedentibus, hunc eſſe primum afferat, illum ſecundum. ordinis enim eſt id, non diuiſionis. SECVNDAE VERO DICVNTVR SVBSTANTIAE IN QVIBVS SPECIEBVS EÆ SVBSTANTIAE SVNT QVAE PRIMAE APPELLANTVR. Quamobrem uero nõ in uniuerſum dixit, Secundæ dicuntur ſubſtantiæ ſpecies & genera, ſed in quibus ſpeciebus eæ ſubſtantiæ ſunt quæ primæ appellantur? Dicemus ſubtiliter admodum ita diſſertum. nam ſi genera & ſpecies dixiſſet, quoniam in aliis prædicamentis genera ſpecieſq; habentur, ut color genus in quali, ſpecies album & nigrum, eſſe in accidentibus quoq; ſecundas ſubſtantias ſuſpicari nobis liceret. ob id non ſpecies quaſlibet, ſed in quibus primæ ſubſtantiæ inueniuntur ſpeciebus ſecundas ſubſtantias appellauit. Eſt uero uel hoc loco adnotandum, in iis ipſum quæ nõ ex propria afferuntur ſententia uerbum dicuntur protuliſſe. ſecundæ enim inquit dicuntur ſubſtantiæ quę autem ex propria opinione aſſeruntur, in iis non dicuntur, ſed inſunt pronunciare. in quibus enim inquit ſpeciebus eæ ſubſtantiæ ſunt quæ primæ appellantur. neq; in ſecundis duntaxat ſubſtantiis uerbo dicuntur, ſed in primis quoq; eſt uſus. eæ enim inquit ſubſtantiæ quæ primæ appellantur. Ipſi autem primæ ſubſtantiæ in ſpeciebus eſſe ac generibus ut in uniuerſalioribus uidentur. Verum tamen & genera & ſpecies, ut traditum eſt, perinde quaſi in indiuiduis ſint licet ſumpſiſſe. cum enim ut cõmunitates ea cepe rimus, tunc uniuerſaliora ſunt, quaſi in ſe indiuidua complectantur. at cum in Platone aut Socrate genus uel ſpeciem acceperimus, tunc ut elementa ea capientes indiuiduorum, dicemus indiuiduis ipſa ut partes in totis contineri.

11 *Manifestum est autem ex iis quæ dicta sunt, quod eorum quæ de subiecto dicuntur necesse est & nomen & rationem de subiecto prædicari: vt homo de subiecto quodam homine dicitur. prædicatur etiam & nomen. hominem enim de quodam homine prædicabis: & ratio quoque hominis de quodam homine prædicabitur. quidam enim homo, & homo est & animal. quare & nomen & ratio de subiecto prædicabitur. Eorum vero quæ in subiecto sunt, in plurimis quidem neque nomen neque ratio prædicatur de subiecto: in aliquibus autem nomen quidem nihil prohibet prædicari aliquando de subiecto, rationem vero impossibile est: vt album cum in subiecto sit corpore, prædicatur de subiecto. (dicitur enim corpus album.) ratio verę albi nunquam de corpore prædicabitur. Alia vero omnia aut de subiectis dicuntur primis substantiis, aut in subiectis eis sunt. Hoc autem manifestum est ex iis quæ per singula proponuntur: vt animal de homine prædicatur: ergo & de quodam homine animal prædicabitur. nam si de nullo quorundam hominum, neque omnino de homine. Rursus color in corpore est: ergo & in quodam corpore. nam si non in aliquo esset singulorum, nec omnino in corpore. quare alia omnia aut de subiectis primis dicuntur substantiis, aut in subiectis eis sunt. Non ergo existentibus primis substantiis, impossibile est aliquid aliorum esse.*

PORRO EX IIS QVAE DIXIMVS CONSTAT, ESSE EORVM QVAE DE SVBIECTO DICVNTVR NECESSE TVM NOMEN TVM RATIONEM DE SVBIECTO PRAEDICARI.

Vult hoc loco primam substantiam laudibus efferre, dictamq; eam non inepte substantiam primo & potissimũ & maxime fuisse: quandoquidẽ hæc nullo eget posteriore: quæcunq; autem post primam substantiam sunt, illam partim ad subsistentiam, partim ad prædicationem requirunt. est igitur hæc intentio. ad propositi autẽ probationem hæc præsumit, atq; inquit ex dictis patere esse eorum quæ de subiecto prædicantur necesse & nomen & rationem de subiecto prædicari. Qualibus dictis? nimirum illis quæ superius traduntur de iis quæ de subiecto prædicantur, in quibus dicebat, Quando alterum de altero prædicatur ut de subiecto, quæcunq; de prædicato dicuntur, de subiecto quoq; dicentur omnia. Hæc autem præsumit, cum primam ut dixi celebrare substantiam uelit, nempe quæ de subiecto prædicantur & nomẽ & finitionem subiectis tribuere. quę uero sunt in subiectis, ipsum quidem esse in iis habere: uel nomen autem solum, uel neq; nomẽ neq; finitionem subiectis impertiri. eninuero de prima substantia quæcunq; pręter eam sunt prædicantur omnia. Ergo primæ substantiæ usum omnibus quæ præter eas sunt aliis ad innixum, aliis ad prædicationem præbent. nam quæcunq; præter primam substantiam sunt, aut de subiecto de ea dicuntur, quæ nomen ipsi & definitionem tradunt, qualia sunt genera ac species. hæc enim de ea prædicantur uniuoce. nam & eiusdem particeps nominis est prima substantia, ut dicitur uniuersalis homo de Socrate. nomenq; illi ac definitionem transmittit. nam Socrates, & homo & animal uocatur. horumq; particeps est finitionis. est enim substantia animata sensus compos: & animal rationale mortale. Cætera præter substantiam, accidentia inquam, quæ primæ substantiæ sunt in subiecto, finitionis eam nunquam, nominis uero quandoq; solius consortem reddunt. nam albedo est in corpore: nec finitionem unquã corpori impertit. haud enim dicere nobis liceret corpus esse colorem qui uisum dissipet: sed forte quod triplici cõstat dimensione, capax coloris qui uisum dispergat. nomen tamen impertit. album enim corpus appellamus. uerum non semper. nam ecce uirtus. eninuero hæc neq; nomen neq; finitionem confert subiecto. non enim qui uirtutis particeps est uirtuosus, sed studiosus perhibetur. Quæ autem nomen distribuunt. partim æquiuoce id faciunt, quæ & rara sunt: partim denominatiue. æquiuoce, ut grammatica mulier a grammatica: & musica a musica. denominatiue autem, quæ etiam sunt plurima, ut a fortitudine fortis: & a grammatica grammaticus: & albus ab albedine: & quæcunq; eiusmodi sunt. ALIA NAMQVE OMNIA VEL DE SVBIECTIS DICVNTVR PRIMIS SVBSTANTIIS. Bene dicuntur. nõ enim egent particularibus uniuersalia ut subsistant: sed ut de illis prædicentur. AVT IN SVBIECTIS SVNT IPSIS. Recte sunt dixit. nam accidentia ipsum esse in particularibus obtinent substantiis. HOC AVTEM APERTVM EX IIS EST QVAE SINGILLATIM PROPONVNTVR. Alia omnia quę pręter primam substantiam sunt, aut de subiecto ea dici, aut ipsi esse in subiecto uult inductione pro-

bare,quando uniuersali ratione nõ potuit.ostendit autem nõ in speciebus sermonem faciens.nam has perspicuum omnibus est de indiuiduis prædicari.nimirum proprium aliquando non tenentes nomen, indiuidua ipsa ex specie nũcupamus, ac uoca hominẽ illum dicimus.sed in generibus demonstrationem facit per species medias.si enim demonstratum est, eorum quæ ut de subiecto prædicantur quæcunq; de prædicato ut de subiecto dicuntur, ea de huic quoq; subiecto nuncupari,prædicatur autem de indiuiduo species ut de subiecto,rursusq; de hoc genus, plane genus & de indiuiduo prædicabitur:uerbi causa si de Socrate homo,animal de homine, ergo & de Socrate animal. Perinde quoq; in accidentibus facit. non enim esse album in corporibus monstrat aut nigrum.nam hoc euidens est.sed esse in corpore colorem.si enim colorem omnem esse ipsum in corpore habere confessum sit,ergo & particularibus inesse corporibus cõsentiemus. nam corpus simpliciter,de particularibus prædicatur corporibus. si igitur in corpore est color, corpus autem de corporibus particularibus dicitur,ergo & color de particularibus prædicabitur:quoniam in omnibus iis quæ de subiecto appellantur quæcunq; feruntur de prædicato ea de subiecto quoq; afferentur.¶ Quamobrem uero color dixit in corpore:ergo & in quopiam corpore.nam nisi in corpore aliquo,ne omnino quidẽ in corpore? quoniam in particulari corpore proprie sunt uniuersa le albũ ac particulare.Quod si dicas quonã ea discernemus?non sensilibus quidem oculis,uerum intelligibilibus. Ac quid tum?colores erunt?nõ.uniuersalis enim ut est completiuus,cum particulari nõ censetur colore.nam completiuum nullum ei cõnumeratur cuius est completiuum. Sicut enim homo in umbratili pictura & is qui est coloribus distinctus neq; duo intelliguntur homines,nec qui completiuus est cõnumeratur,sed alter cõmunis,utiq; is qui obscure delineatus est,alter particularis,unusq; ambo sunt,sic & in homine uniuersali ac Socrate. Est enim sciendũ ut primum pictor cõmunem in rudi pictura hominem designat,dein coloribus exprimens ducit ut Socratem faciat uel Platonẽ,sic uniuersalẽ hominẽ, cum sit primus,si formationẽ accipiat,fieri Socratẽ aut Platonẽ. natura enim simpliciter hominẽ facit, nõ Socratem Platonemue. Ergo nisi primæ substantiæ sint, aliorum quidpiam esse haudquaquam potest. ALIA VERO OMNIA VEL DE SVBIECTO PRIMARVM DICVNTVR SVBSTANTIARVM, VEL SVNT IIS IN SVBIECTO. Vides quam merito supradicta anticipauerit,laudibus primam substantiam extollere cogitans? cum enim quæ præter eam sunt inquit omnia uel substantiæ sint uniuersales uel accidentia,prima ut sæpe est dictum substantia,cũ omnibus usum præstet,sublata,secum quæcũq; præter ipsam sunt sustulit. nam prima interempta substantia,accidentia in quo hæreant nõ habentia,simul abolita sunt. similiter & uniuersalia, cum de quibus prædicentur non habeant. Porro prædicari in uniuersum dicimus non quæ præ multis sunt.sed nec quæ in multis.nam & hæc quidem simul cum primis substantiis.dubio procul pereuntur.nõ enim quidquam per se hominis in natura rerum est quod nec Socrates nec Plato nec particularium quisquam sit hominum.quippe in multis singularibusq; spectantur cõmunia.hęc tamen nequaquam prædicari de indiuiduis consueuere. nam nihil ipsum de sese prædicatur.sola autem ea prædicari de indiuiduis solent quæ sunt post multa, quæq; in cogitatione uersantur. (quam enim habemus de rebus notionem,hanc prædicare de ipsis consueuimus)quæ ipsa quoq; una cum sublatis particularibus auferuntur.nam nisi res sint,utiq; ne de iis quidem extiterint notiones.Ergo nisi particulares adsint substantiæ, nec uniuersalia erunt, nec accidentia. Merito igitur particulares substantiæ, primæ appellantur. Rursus autem uel hoc loco recte uniuersalibus uerbum dicitur,accidentibus uerbum est assignauit.

12 *Secundarum vero substantiarum, magis substantia est species q̃ genus. propinquior enim est primæ substantiæ. Si quis enim assignet primam substantiam quid est, euidentius & conuenientius assignabit speciem q̃ genus assignans: vt hominem quendam manifestius assignabit hominem q̃ animal assignans.illud enim proprium magis cuiusdam hominis:hoc autem communius.& cum quãdam arborem assignauerit,manifestius assignabit assignando arborem q̃ plantam. Amplius Primæ substantiæ ideo quod alijs omnibus subijciuntur,& omnia alia vel de ipsis prædicantur, vel in ipsis sunt,propter hoc maxime substantiæ primæ dicuntur. quemadmodum autem primæ substantiæ ad alia omnia se habent, sic & species ad genus se habet. subijcitur enim species generi.genera*

enim de speciebus prædicantur; species autem cum generibus non conuertuntur. Quare & ex his species genere magis substantia est.

SECVNDARVM VERO SVBSTANTIARVM MAGIS EST SVBSTANTIA SPECIES GENERE.

Comparationem facit secũdarum inter se substantiarum, speciei nempe ac generis: aitq; speciem esse magis genere substantiam. idq; duobus ostendit argumentis. altero ab affinitate primæ substantiæ, hoc est a propinquitate qua ad ipsam pertinet; altero a proportione. Atq; a primæ quidem affinitate substãtię, q̃ primę substãtię idest indiuiduis propior sit species genere. A proportione autẽ, q̃ ut substantia prima ad speciẽ, ita ad genus sese species habeat. Si enim ipsam ex eo primam appellauimus, q̃ omnibus ea posterioribus usum adhibeat, aliis ad existentiam suppeditandam, aliis ad prædicationem, iure species quoq; magis substantia quam genus uocabitur, quæ ipsi ad prædicationem subiacet. Nam si species desit, genus de quo prædicetur nõ habet: siquidem per mediam ipsam de indiuiduis etiam prædicatur. SIQVIS ENIM PRIMAM SVBSTANTIAM QVID SIT EXPONAT, IS NOTIVS FAMILIARIVSQVE ASSIGNABIT SPECIEM REDDENS QVAM GENVS. Hoc est ab affinitate argumentum. Si enim quid Socrates inquit sit expromemus, integre tum hominem tum animal assignantes loquimur. familiarius uero si hominem quam si animal responderimus. non enim animali dicto significauicamus utrum rationale an brutum: & mortale ne an immortale. at si responderimus hominem, propinquius eius naturam explicabimus. HAEC ENIM MAGIS HOMINIS CVIVSPIAM PROPRIA EST, ILLVD VERO COMMVNIVS. Est enim Socratis magis proprium esse hominẽ: animal autem cõmunius. etenim de speciebus aliis pluribus dicitur. PRAETEREA SVBSTANTIAE PRIMAE QVOD ALIIS SVBIACEANT VNIVERSIS, AC CAETERA DE IIS PRAEDICENTVR OMNIA, VEL SINT IN IPSIS, OB ID MAXIME SVBSTANTIAE PRIMAE APPELLANTVR. VT AVTEM PRIMAE AD ALIA SESE HABENT SVBSTANTIAE, SIC SPECIES QVOQVE HABET AD GENVS. Hoc est argumentum secundũ, quod a proportione desumitur. Vt enim sese, inquit, primæ habent substantiæ ad ea quæ præter ipsas sunt, aliquibus ad existentiam subditæ, nõnullis ad prędicationem, ita se species habent ad genera, quibus sunt ad prædicationem subiectæ. genera uero non item subiacent speciebus. quamobrem sunt species iure magis substantiæ. Porro subtiliter adiecit ac cætera de iis prædicentur omnia, uel sint in ipsis. nam subiacent omnibus primæ substantiæ, uerum nõ similiter. aliis enim ut existant subiectæ sunt, hoc est accidentibus: aliis uero idest uniuersalibus substantiis ad prædicationem. Cæterum quæsiuerit quispiam cur non speciem substantiam secundam, genus tertiam nominauerit. Itaq; dicimus cum secundas substantias una eademq; de causa has nuncupasset, q̃ prima in quam ad prędicationem opus haberent, horum facere superdiuisionem noluit. sed comparare eas duntaxat contentus fuit, atq; alteram magis, alteram minus substantiam uocare.

13 *Ipsarum vero specierum quæcunque non sunt genera nihil magis alterum altero substantia est. nihil enim familiarius assignabis de quodam homine hominem assignando, quam de quodam equo equum. Similiter autem & in primis substantijs nihil magis alterũ altero substantia est. nihil enim magis quidam homo substantia est quam quidam bos. Merito igitur post primas substantias sola aliorum omnium species & genera secundæ substantiæ dicuntur, sola enim hæc eorum quæ prædicantur, primam substantiam indicant. quendam enim hominem siquis assignauerit quid est, speciem quidem quam genus assignando familiarius demonstrabit: & manifestius faciet hominem assignando quam animal. Aliorum vero omnium quicquid assignauerit quis, assignabit extranee: velut album, aut currit, aut aliud quodcũq; talium assignans. quare merito hæ solæ aliorum secundæ substantiæ dicuntur. Amplius, Primæ substantiæ eo quod alijs omnibus subijciuntur, & omnia alia de illis prædicantur, vel in ipsis sunt, proprijssime substantiæ dicuntur. sicut autem primæ substantiæ ad alia omnia se habent, ita genera & species primarum substantiarum ad reliqua omnia se ha-*

bent. de his enim reliqua omnia prædicantur. quendam enim hominem dices grammaticum esse: ergo & hominem & animal grammaticum dices. Similiter autem & in alijs.

IPSARVM AVTEM SPECIERVM QVAECVNQVE GENERA NON SVNT ALIA NIHILO MAGIS SVBSTANTIA QVAM ALIA EST.

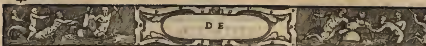
Cum substantiarum in profundum hoc est ab indiuiduis ad speciem, ab hac ad genus diuisionem confecerit, primamq; alteram esse pronunciauerit, alteram secundam, secundæ autem unam magis substantiam esse, alteram minus, nunc diuisionem earum in latum ac collationem facit, speciei inquam ad speciem, & indiuidui ad indiuiduum. beneq; dixit quæcunq; genera non sunt, ne subalternas species ac specialissimas, ut animal hominemque conferres. sed comparare illas inquit oportere quæ eadem a generibus aut indiuiduis distant absentia, ut hominem & equum, uel bouem. harum enim alia inquit nihilo magis substantia quam alia est: eæq; perinde absunt a genere. nam post animal protinus brutum ac rationale statutum animal est. post quæ equus si forte contingat, & homo, atq; bos. ut enim de equo prædicatur animal, ita de homine quoq; ac boue. similiter planta de uite & olea, quod genus earum proximum est, uti quoq; animal equi aliorumq;: proinde ex iis omnibus aliam alia nihilo magis substantiam esse. nam & proximum eorum genus ab ipsis æqualiter distat, statimq; post ipsa indiuidua constitutum est. Verum nec indiuiduorum inquit aliud alio magis substantia est. similiter namq; omnia speciebus suis generibusq; ad prædicationem, & accidentibus ad inhærentiam substrata sunt. quam enim uniuersalis homo ad aliquem hominem habet rationem, eandem uniuersalis equus ad equum quempiam obtinet. nam quemadmodum prædicans de Socrate hominem, nihil prædicare familiarius potes, ita nec de Xantho equum, aut canem de Argo. Atq; uel hinc proditur Aristoteles ad cognitionem uulgi præceptionem conficere. nihilo enim magis indiuiduum indiuiduo primam esse substantiam affirmat: sed formicam hanc uerbigratia & hanc stellam pariter esse substantias. hominũ enim multitudo perinde esse horum quodlibet nouit. ob id ipse quoq; similiter uulgi sententiam secutus hęc substantias appellauit. IPSARVM AVTEM SPECIERVM QVAECVNQVE GENERA NON SVNT. Hoc est quæcunq; iuxta indiuidua sunt, & specialissimæ: quando quidem & auis species est. IVRE IGITVR POST PRIMAS SVBSTANTIAS SOLAE ALIORVM SPECIES SOLAQVE GENERA SECVNDAE SVBSTANTIAE DICVNTVR. Nunc causam exponit ob quam genera & species secundæ substantię nuncupentur: tertias uero nõ item substãtias ipsa accidentia nominet. Hoc autẽ rursus duplici asserit ratione: altera a ꝓpinquitate ad primas substãtias, altera a ꝓportione. atq; ab ipsa quidẽ propinquitate, q; primis explicandis substantiis, proprie per solũ genus aut speciem solam exponemus. nam si Socratem hominem esse aut animal dixerimus, familiariter ac notius affirmabimus: sin album esse, uel currere, aut huiusmodi quidquam pronunciauerimus, aliene atq; ignobiliter explicabimus. Iure igitur genera speciesq; secundas substantias dicimus, quasi sola primas substantias designent. accidentia uero haud prorsus uocamus substantias, ut quæ substantiam primam nõ declarent. PRIMAE ITEM SVBSTANTIAE QVOD ALIIS SVBIECTAE SINT OMNIBVS, POTISSIMVM SVBSTANTIAE NVNCVPANTVR. Secũdum hoc argumentum est, idq; a proportione repetitum. Sciendum est primas substantias ob id primas uocari q; & accidentibus indiuiduis ad existentiam suppositę sint, & uniuersalibus substantiis ad prædicationem. utq; primæ substantiæ ad particularia sese accidentia, atq; uniuersales habent substantias. (subiacent enim ad existendum illis, his ad prædicationem) ita secundas quoq; substantias accidentibus quæ in nouem genera in uniuersum cõsiderantur, subiectas esse. hoc enim est quod aliis omnibus dixit, hoc est uniuersalibus substantiis, uniuersalibusq; accidentibus. Ac deniq; ita se habent species ad genera, ut indiuidua ad species. sunt namq; ipsis ad prædicationem subditæ. ait enim quemadmodum omnibus præter eas existentibus subiectæ primæ substantiæ sunt, ita & accidentibus secundæ. nam ut Socratem dicimus philosophum, sic & philosophum hominem, & animal philosophum appellamus. Quamobrem subiacent & secundæ accidentibus substantiæ, & de iis accidentia prædicantur. sed de indiuiduis quidem in primis, ut Porphyrius quoq; inquit. ratione uero secundaria, & de generibus, & de speciebus. at substantiis nunquam subiacent accidentia. Est enim non ignorandum ex iis quæ prędicantur

cantur aliqua ſecundum naturam, alia præter naturam, nōnulla per accidens prędicari. Dicuntur ſecundum naturam accidentia de ſubſtantiis, ut Socrates eſt philoſophus, aut caluus, aut ſimus, uel id genus quidpiam. naturaliter enim ſubiecta eſſe accidentibus ſubſtantia conſueuit, accidentia autem de ea prædicari. Sed & uniuerſalia lege naturæ de particularibus dicuntur, ut de Socrate animal. etenim particularia ſubeſſe uniuerſalibus natura ſunt apta. Prædicatio præter naturam ea eſt quæ contrarium efficit, atq; de accidente ſubſtantiam prædicat, uti ea quæ dicit hoc philoſophum eſt Socrates, & ſiquid huiuſmodi. non enim ea natura conſtant accidentia ut ſubſtrata ſubſtantiis ſint. & ea item quæ prædicat de uniuerſali particulare, ut quæ dicit hic homo eſt Socrates: uel color eſt album. Per accidens uero prædicatio eſt, quæ accidens de accidente, aliud de alio prædicat, genere inquam diuerſum de eo quod diuerſi generis eſt: ut ea quæ philoſophum quod eſt in Socrate de ſimo quod eidem ineſt, aut caluo prædicat, aut ecōtra. diciteq; ſi forte eueniat hoc ſimum caluum eſſe, uel hoc caluum philoſophum, & ſiquid eſt tale. Enimuero per accidens dicitur, quoniam cum plura circa idem ſubiectum inuenta diuerſi generis ſint accidentia, nec de ſe inuicem prædicari natura idonea, aliud de alio dicitur: quod ſubiecto inhæreant, nō q̃ mutua ſint cognatione coniuncta. nō enim ut ſimum caluo ſubiectum ſit comparauit natura. utrumq; enim ſub genere diuerſo, alterum ſub quanto, alterum ſub quali cenſetur. Prædicationem autem id genus præter naturam nō dicimus, quoniam plane accidens de accidente natura prędicari poteſt: natura poteſt autem uniuerſalius de magis particulari. Iure itaq; accidentia tertiæ ſubſtantiæ haudquaquam uocata ſunt, quaſi nō cuiquam ad exiſtendum ſubiaceant. ſed & cum de accidente prædicatur ſubſtantia, huiuſmodi præter naturam ſit prædicatio.

14 *Commune autem omni ſubſtantiæ eſt in ſubiecto non eſſe. Prima nāq; ſubſtantia nec in ſubiecto eſt, nec de ſubiecto aliquo dicitur. Secundarum vero ſubſtantiarum conſtat quidem etiā ſic, quod nulla eſt in ſubiecto. homo enim de ſubiecto quidem quodā homine dicitur: in ſubiecto vero non eſt. neq; enim in quodam homine homo eſt. ſimiliter autem & animal de ſubiecto quidem dicitur quodam homine, non etiam eſt animal in quodam homine. Amplius. Eorum quæ in ſubiecto ſunt nomē quidem de ſubiecto aliquando nihil prohibet prædicari, rationem vero impoſſibile eſt: ſecundarum vero ſubſtantiarum de ſubiecto & ratio prædicatur, & nomen. rationem enim hominis de quodam homine prædicabis, & animalis ſimiliter. quare non erit eorum ſubſtantia quæ ſunt in ſubiecto. Non eſt autem proprium ſubſtantiæ hoc: ſed & differentia eorum eſt quæ nō ſunt in ſubiecto. bipes enim & greſſibile de ſubiecto quidem quodam homine dicitur, in ſubiecto vero non eſt. neq; enim in homine eſt bipes, neq; greſſibile. ratio quoq; differentiæ de illo prædicatur de quocunq; ipſa differentia dicitur: velut ſi greſſibile de homine prædicatur, & ratio greſſibilis de homine prædicabitur. eſt enim homo greſſibilis.*

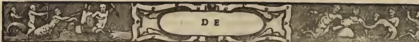
COMMVNE DE OMNI SVBSTANTIA EST NON ESSE IN SVBIECTO.

Finitionem depromere uult. uerum quoniam generaliſſimū eſt genus ſubſtantia, reddere eius finitioné propterea nequit q̃m ex generibus finitiones ac differentiis eruuntur. at ſimplicis genus ſubſtantiæ reperias nō licet, quod genus ea uti diximus generaliſſimū ſit. Itaque ob eam ré ipſius proprium aſſignat. eſt enim id finitioni ſimile. Nam finitio ut ſoli & omni cuius finitio eſt competit, atq; ad finibile commeat, ſic proprium quoq; uni ineſt atq; omni cuius eſt proprium, ac inter ſeſe reciprocant. Hac igitur de cauſa proprium uult ſubſtantiæ prodere. Cæterum non quæ ipſe probet protinus tradit propria, ſed quæ propria eſſe ſuſpicatus: aliquis fueritne hęc propria quoq; eſſe ſubſtantiæ cuiquam dicere in poſterum liceat. Proprium autem cum depromere uoluerit, detulit cōmune. ait enim cōmune de omni ſubſtantia eſt nō eſſe in ſubiecto. Quid ergo dicemus? ni mirum duo quædam proprio ineſſe plane oportere, quę ſunt ſoli illi, omniq; competere cuius eſt proprium. Ergo per id quod cōmune eſt dixit, id eſſe in omni ſignificauit ſubſtantia. proprium enim & ſoli illi rei ineſſe & omni oportet cuius eſt proprium, ut riſibile ſoli homini omniq; ſuppetit. Cōmune igitur inquit eſt omni ſubſtantiæ nō eſſe in ſubiecto. Quodq; non ſit in ſubiecto prima ſubſtātia, ne probatione dignum quidem arbitratur, cum ſit id ex euidentia manifeſtum. nam

ipſum eſſe non habet in alio Socrates. Probat autem non eſſe in ſubiecto & ſubſtantias ſecundas: idq; ſyllogiſmo utens huiuſmodi in ſecunda figura. Secundæ ſubſtantiæ nomen finitionemq; ſubiecto diſtribuunt. Quæ in ſubiecto ſunt, ea neque nomen neq; finitionem, aut ſolum nomen tradunt ſubiecto. Ergo ſubſtantię ſecūdæ nō ſunt in ſubiecto. PORRO NON EST HOC SVBSTANTIAE PROPRIVM: SED DIFFERENTIA QVOQVE EX IIS EST QVAE NON SVNT IN SVBIECTO. Promulgatum ſubſtantiæ proprium eiicit, ut quod non ſoli huic inſit, ſed etiam differentiis. Porro ex hoc tum ſeiungere a ſubſtantiis differentias, tum cōnectere eas ſubſtantiis uidetur. nam cum ait nō proprium id ſubſtantiæ, ſed differentiarū quoq; eſſe, diſcernere eas uidetur a ſubſtantiis. per id uero rurſus quod differentias de ſubiecto dici ait, in ſubiecto autem nō item, ſubſtātiis eas coniungit. nam ea inquit quæ in ſubiecto non ſunt, iis tum nomen tum finitionem impertiunt de quibus de ſubiecto dicuntur. tales enim inquit ſunt & differentiæ. nam pedeſtre, & bipes, & rationale, nō nomen ſolum homini elargiuntur. (pedeſtre enim animal homo dicitur, & rationale, & bipes) ſed finitionem quoq;, quocunq; modo quis horum cuiuſlibet rationem explicuerit. uerbigratia ſunt in homine pedeſtre & bipes, ſed nō ut accidentia: quoniam & nomine & ratione prędicantur de homine. hominem enim pedeſtrem uocabis. dices & rationem pedeſtris, id eſt quod ſuper terram pedibus graditur. id uero proprium eorum eſt quæ eſſentialiter de prima prædicantur ſubſtantia. Quamobrem differentias rurſum ſubſtantias eſſe uult ex iis uerbis. Quidam igitur ad hoc tres eſſe ſpecies aiunt differentiarum. quarum aliæ magis ſubſtantiæ ſunt quam accidentia: quædam magis accidentia quā ſubſtantiæ: nonullæ medio quodam adeo ſe modo habent ut ſit incōpertum utrum accidentia magis ipſas an ſubſtantias dicamus. exempli cauſa magis ſubſtantiæ quam accidentia ſunt rationale, brutum, & quæ ſunt id genus. magis quidem ſubſtantiæ, ꝙ ſubiectarum ſint ſpecierum cōpletiuæ: accidentia uero, ꝙ in quale quidquam ſit prædicentur, quemadmodū & accidentia. at accidentia magis quam ſubſtātiæ, album in olore & Scytha: & nigrum item in coruo & Aethiope. ab Aethiope enim Scytha hoc differt, albo & nigro. accidēs quidem ꝙ abſq; ſubiecti fiat corruptione ac deſiat. pēnis enim corui detractis nihilominus coruus erit. & Scytham ſi denigratum mente cōceperis, nihilominus & homo erit & Scytha. Rurſus quę huiuſmodi ſunt, ſubſtantię quodam pacto eſſe uidētur: quoniam adeſt omni coruorū Aethiopumq; ſpeciei nigrum. ſimiliter & album oloribus ac Scythis. Medio uero quodam ſe habent modo quæ ſunt in elementis qualitates, ut calidum & ſiccum in igne; frigidum uel humidum in aqua. Cęterum quo planiora nobis fiant quæ de his, differentiis inquam quę ſunt elementis inſitę dicuntur, ſermonem paulo altius repetamus. Primam materiam aiunt philoſophi incorpoream eſſe propria ratione, figuraq; carentem, ac magnitudine, atq; ab omni qualitate abiunctam. Quod enim informis ſit, ex eo plane oſtenditur, ꝙ omnium ipſa naturalium ſit capax formarum. quemadmodum enim ligna domeſtico inſtrumento materiæ rationē adhibentia forma omni priuata ſunt quæ in eo ſpectatur (nam neq; ſedilis formam habet, neq; abaci, neq; alterius id genus ullius) ſic materia quoq; cum fundamētum quoddā ac omnium quæ in corporibus cōſiderantur formarum ſit conceptaculum, ne unam quidem propriam formam obtinebit. Hęc igitur ſecundum tres dimenſiones in molem exaucta ſubiectum ſecundum hoc eſt corpus exquale ſeu qualitatis expers ex Ariſtotelis facit ſentētia. Quādoquidem enim per ſe ſubſiſtere qualitates haudquaquam ualebant (nam ipſum eſſe qualitas omnis habet in corpore,) corporis eguere, quod, ut in ipſo exiſterent, propria ratione qualitate uacaret. Huic igitur parte quadam ſicca & calida accedens qualitas ignem effecit, frigida & humida aquam. rurſus ſicca & frigida terram, aerem autem calida & humida. non quod actu uel incorporea materia, uel corpus exquale aliquando fuerit: ſed id dicimus rectum generandarum rerum ordinem cōtemplantes, diuidenteſq; hæc cogitatione, quæ natura ſeparari non poſſunt. Quæ ergo ſuperueniunt qualitates corpori, ſecundo inquam ſubiecto, quatenus ipſi qualitate carenti aduenere, ſunt accidentia, ſubſtantiæ autem quatenus ignis, aquæ, elementorumq; reliquorum ſunt completiuæ. calida enim & ſicca igni uelut corpori qualitas ſuperindita eſt, ut autem igni, nō hęc etiam ſuperuenire dicuntur, ſed huius magis complere ſubſtantiam. Quamobrem mediæ hæ quodam pacto ſe habent, nihilo magis ſubſtantiæ quam accidentia. nam corpori quidem ſimpliciter, quod trina in quam dimenſione conſtat, contigere: inſunt autem ſubſtantialiter elementis, cum completiuæ eorum ſubſtantiæ ſint. Quoniam igitur inquiunt non una ſpecies ut oſtenſum eſt habetur differentiarum, Ariſtoteles cum quaſi ad totam differentiarum reſpexerit latitudinem, de differentiis

neq; ut substantiis absolute, neq; ut accidentibus enunciat. Nos ergo quid ad hæc dicimus? nempe hos ingeniose quidem fuisse, cæterum nō uere omnino cōmentos. nam si differentias esse Aristoteles inter substantias & accidentia uolebat, faciendum ei prædicamentum erat undecimum, quod inter substantiam atq; accidens medium esset, quo differentias referret. q; si præter decem aliud nō est, horumq; unum substantia, cætera autem omnia sunt accidentia, nihilq; interiacet, entia omnia uel substantiæ uel accidentia sint necesse est, ac nihil medium intercurrat. Quod autem substantiæ dubioprocul sint differentiæ ipsę, cōpertum inde est, q; completiuæ specierum sint eæ, ac de ipsis substantialiter prędicentur. nam si complent substātias, substantię quoq; uidelicet sunt. nō enim substantiam complent accidentia. Quod autem substantias esse eas uel ipsi Aristoteli uideatur, apertum est ex eo quoq; quod inferius partes eas uult esse substantiarum cum ait, Ne uero turbent nos partes substantiarum. & rursus. Competit autem substantiis ac differentiis uniuoce ab iis dici omnia. declaratur id etiam ex Porphyrii uerbis. nam de iis ut placet peripateticis disserens ille, Differentia est inquit qua species est amplior genere. propria autem parte omnino est amplior. ergo pars quoq; substantia est, si quidem & species. Quamobrem & Aristoteles tum ex suis uerbis, tum ex iis quę Porphyrio ex Aristotelis sententia prodita sunt, ipsas differentias uult esse substantias. Quonam igitur pacto inquit, Proprium autem hoc substantię nō est, sed differentiarum quoq;? quasi diuersę a substantia palam sint differentię. Itaq; censemus, quemadmodum in unitate & puncto & instanti diximus, hęc sub nullum prędicamentum redacta propterea esse Aristoteli, q; pluribus cognita nō essent hominibus. etenim recipere illa quoq; sub quantum licebat dicenti quanti hoc tribui quidem in partes posse, hoc uero nō posse. atq; id quod tribui potest, altera parte cōtinuum esse, altera discretum, nec sunt tamē recepta: quoniam, ut sępe diximus, nō de iis: quę sunt quatenus sunt hoc loco disputat, sed quatenus de ipsis uulgo hominibus uidetur. sic in pręsentia quoq; substātias eū quidem esse ipsas nouisse differētias, cęterum eas sub prędicamentum nō referre substātię, q; hominum nota nō sint multitudini. Quod siquis dicat, atqui multis in propatulo sunt differentiæ. hominem enim rationalem ac mortalem esse aiunt. respōdemus nō de differentiis ceu de simplicibus, ut de ipsa per se rationabilitate aut irrationabilitate notionē iis, sed quasi de compositis haberi. rationale enim animal totum ut unum quidpiam norunt, & brutum similiter. Porro & superius dicebamus cū substātia partim simplex, partim cōposita sit: ac simplex quædam sit præstantior corpore, quædam deterior, de sola composita disputare philosophū, quæ in generibus & speciebus indiuiduisq; spectatur. Nimirum igitur conferens inter se substantias sola genera ac species assumpsit, & uero etiam indiuidua: quandoquidem ipsi & de solis his docere cōsilium est. differentiarum autem ne mentionem quidem fecit, quoniam simplices hæ sunt. Hanc igitur ob causam dixit Aristoteles nō esse hoc substātiæ proprium. cæterum nō simpliciter omnis dixit, uerum compositæ. nam nō esse in subiecto nō solum cōpositę, sed simplici quoq; hoc est differentiis competit. Cum uero superius nobis quadripartita entium tradita diuisio sit, quærendum sub quod diuisionis segmentum redigere oporteat differentias. dicimus itaq; si quæ præ multis sunt differentias ceperimus, has sub primo segmento quod est de subiecto & non in subiecto statuendas. sunt namq; hæ uniuersales substantiæ. si eas quæ in multis, primum quidem ne differentias quidem has dici arbitramur. uti neq; genus, id quod in ipsis est animal. genus enim si id est quod de pluribus & specie differentibus in quid est prædicatur, animal autem quod in Socrate est nō dicitur de pluribus, utiq; genus nequaquam fuerit. & uero species similiter quę est in indiuiduo species dici nō poterit. cum species de pluribus & differētibus numero in quid est prædicetur. sic & rationale in Socrate nemo proprie loquendo differentiam dixerit. de pluribus enim differentia & specie differentibus in quale est prædicatur. at rationale in indiuiduo de eo prædicatur solo. nō erit igitur differentia. Sed hæc partes esse dicimus indiuiduorum. ut enim specierum partes sunt genus & differentia, sic quod in indiuiduo est animal & rationale partes sunt indiuidui. quo circa nec sub definitionem cadunt ut pote indiuidua. Asserit enim in libro de demonstratione Aristoteles, indiuiduorum nec finitionem nec demonstrationem esse. si enim ex generibus differentiisq; constat finitio, in indiuiduis autem nec genus est nec differentia, dubium nemini est nec eorum haberi finitionem. at si finitio non est, utique nec demonstratio: si quidem ex finitionibus demonstrationes consistunt. q; siquis differentias quoque eas uocari dignum arbitretur, non absolute differentias, sed ut in indiuiduo differentias nominabimus, quibus differt hic homo ab hoc equo & hoc angelo. iccirco sub quartum eas recipiemus segmentum, quod neque de subie-

ƈo eſt neque in ſubieƈto. quandoquidem & completiuæ indiuidui ſubſtantiæ ſunt & particulares.de nullo enim prædicantur ſubieƈto.

15 *Non conturbent autem nos ſubſtantiarum partes, quæ ita ſunt in toto, quaſi in ſubiecto ſint: ne forte cogamur eas non eſſe ſubſtantias confiteri.* Non enim ita ea *quæ ſunt in ſubiecto dicebantur quaſi vt partes ineſſent alicui.*

NE VERO NOS TVRBENT SVBSTANTIARVM PARTES, VT QVAE TOTIS IN SVBIECTO SINT, NE SVBSTANTIAS NON ESSE EAS FATERI ALIQVANDO COGAMVR.

Quod iniecturum Ariſtoteli ſcrupulum erat id præueniens ipſe in quæſtionem deduxit & ſoluit.addubitaſſet enim quiſpiam,quoniam ſunt in aliquo ſubſtantiarum partes(ſunt enim in ſubſtantiis)in aliquo uero & accidentia ſunt,partes ergo ſubſtantiarum ſunt accidentia, quod eſt abſurdum.hoc igitur ſoluens,traditũ eſt inquit quomodo accidens in aliquo dixerimus. non enim quod uelut ſubieƈti pars eſſet proditum eſt:ſed ut quod ſine eo conſtare nõ poſſet. differentiæ autem uſum toti præbent,ac completiuæ ſubieƈti ſunt,ipſumq; conſtituunt. quapropter tametſi in eo cõueniant q in aliquo ſint,eſt quoddam tamen in ipſis diſcrimen,quatenus hæ complent ſubieƈtum,ſuntq; ab eo inſeparabiles. illa uero nec complent,nec ſimul perpetuo ſunt.Quidam uero interpretes hanc uerborum ſeriem ei cenſent præponendam quæ de differentiis inquit, Porro non eſt id ſubſtantiæ proprium: ſed & differentia ex iis eſt quæ non ſunt in ſubieƈto oportebat enim aiunt cum per hæc ſubſtantiæ partem nullam in ſubieƈto eſſe demonſtraſſet,ſubſtantiæ autem ſit & differentia,ita ſubiungere,nõ proprium eſſe ſubſtantię nõ eſſe io ſubieƈto:quãdoquidem eſt & differentię. An uero & ordo hic reƈte ſe habet.cum enim neq; ſpecies neq; genera neq; differentias quæ partes ſubſtantiarum ſunt in ſubieƈto eſſe oſtenderit,inferendus uniuerſalis quidam ſermo erat,ne partem omnino quidem in ſubieƈto aliam quampiam eſſe ſubſtantiæ. Videtur autẽ ei ſermo eſſe nõ de partibus manu inquam & capite & pede, ſed de intelligibilibus uereq; partibus, ut rationali & mortali. hæc enim partes proprie hominis ſunt:ſi quidem ex iis homo conſiſtit. ergo de intelligibilibus loquitur rationali atq; mortali.ſunt enim alię partes ſenſibiles,intelligibiles alię. nunc uero de intelligibilibus diſputat. ſic enim ordo ſpeculaminis huius opportunitatem habet. quoniam enim non proprium ſubſtantiæ eſt dixit nõ eſſe in ſubieƈto,quandoquidem & differentiæ ex eorum numero habentur quæ in ſubieƈto nõ ſunt,nequis perinde hoc ipſum dixiſſe putaret quaſi differentiæ ſubſtantiæ nõ eſſent,quæ proprie ſubſtantiæ ſunt,ob id ſubiunxit, Ne uero nos turbent ſubſtantiarum partes,ut quæ totis in ſubieƈto ſint.alioqui intempeſtiue hoc interieƈtum ſpeculamen uideretur,niſi de intelligibilibus eum partibus loqui,rationali mortaliq; acceperimus,quę propriæ ſunt partes hominis:ſiquidem homo ex iis conſtat. NON ENIM ITA IN SVBIECTO EA DICEBANTVR QVAE VT PARTES SVNT IN ALIQVO. Ideſt accidentia etſi in aliquo eſſe, non tamen ut pars in toto dicebantur. nam ſi quidquid eſt in aliquo id in ſubieƈto neceſſario eſſet, partes quoq; ſubſtantiarum cum ſint in aliquo (ſunt enim in toto) in ſubieƈto haberentur. nunc uero eſſe in aliquo uniuerſalius cum ſit, aliquod eſt ut in ſubieƈto, quoddam ut pars in toto, aliud uero ſecundum alium in aliquo exiſtendi modum.

16 *Ineſt autem ſubſtantiis & differentiis omnia vniuoce prædicari. omnia enim quæ ab his prædicata ſumuntur, aut de indiuiduis prædicantur, aut de ſpeciebus. A prima nãque ſubſtantia nulla eſt prædicatio: de nullo enim ſubiecto dicitur. Secundarum vero ſubſtãtiarum ſpecies quidem de indiuiduo prædicatur: genus vero & de ſpeciebus & de indiuiduis. Similiter autem & differentiæ, & de ſpeciebus & de indiuiduis prædicantur.* Et *rationem quoq; ſuſcipiunt primæ ſubſtãtiæ, ſpecierum & generum: & ſpecies generis. quæcunq; enim de prædicato dicuntur, eadem & de ſubiecto dicentur. Similiter autem rationem differentiarum ſuſcipiunt & ſpecies & indiuidua. Vniuoca autem ſunt quorum & nomen commune eſt, & ratio eadem. Quare omnia quæ a ſubſtantiis & differentiis ſunt, vniuoce prædicantur.*

COMPETIT AVTEM SVBSTANTIIS ET DIFFERENTIIS VNIVOCE AB IIS DICI OMNIA.

Ad secundum cõsequens trãsit substantię priore improbato. & uero nunc peculiare proprium quærit substantiæ: sed & hoc statim dãnauit. idq; ex eo liquet quod differentias coniunxit: ut non soli competere substantiæ pateat. Ac prius quidem eiectum est, quasi omni substantiæ, non soli autem insit. hoc uero, quasi nec soli nec omni conueniat. neq; enim cõpetit primæ. nam ea de quibus prædicetur non habet. neq; soli, quoniam & differentiis. OMNES ENIM AB HIS PRAEDICATIONES AVT DE INDIVIDVIS, AVT DE SPECIEBVS PRAEDICANTVR. Docet primum quæ nam a substantiis & differentiis prædicationem admittant. tum sic uniuocam in ipsis accõmodat prędicationem. indiuidua enim inquit de nullo dicuntur subiecto. species de indiuiduis. genera de utrisq;. eodem modo & differentię de speciebus atq; indiuiduis. hæc autem & uniuoce de quibus prædicantur dicuntur. nam Socrates & homo est, & animal rationale mortale. est animal quoq; & substãtia animata, & sensus compos. Sed & differentiarum nomen rationemq; accipit. dicitur enim rationale, eiusq; finitionem excipit. rationale enim est id quod utitur ratione. nam & Socrates hanc rationem admittit. Et uero de specie similiter & genus & differentia prædicatur uniuoce. hoc uero etiam late patet, quæcunq; uniuoce de prædicato dicuntur ea de subiecto quoq; prædicatum iri. Iure igitur genus differentiaq; cum de speciebus prædicentur uniuoce, de indiuiduis quoq;, de quibus & species, prędicantur. species autem de solis indiuiduis. indiuidua de nullo: quoniam nec subiectum eis ullum est. Contemplare hic porro quomodo utilis ei de uniuocis præceptio fuerit. id quod uel ipse aperiens inquit,

» Erant autem uniuoca ea quorum & nomen cõmune est & ratio eadem. Hinc uero etiam considera quam aperte differentias substãtias esse pronunciet. Si enim quæ sunt in subiecto uel solum tribuunt nomen, uel neq; nomen neq; finitionem: uniuoce autem differentiæ de speciebus prædicantur atq; indiuiduis, ipsæ ergo differentiæ substantiæ sunt, & nõ accidentia. competit enim iis quæ substantialiter prædicantur & nomẽ & finitionem subiectis tribuere. Cuius igitur rei gratia cum superius discernere eas a substantiis uideatur, iisdem deinceps coniungit? nempe ob eam caulam, quam sæpe recitauimus, quoniam hic ipsi inquam eo consilium spectat, ut non de omni substantia, sed de sola composita doceat, cuius & homines multi notitiam obtinent. Socratem enim multi nõ modo Socratem esse, uerum hominem quoq; ipsum, & animal norunt. & uero hominis nomẽ in particularibus serunt communiter omnibus. nomen quoq; similiter animalis in hominibus & equis & reliquis animantibus. ipsius autem per se rationalitatis notionem nõ habent. sed quamuis dicant rationale, compositum dicunt. rationale enim animal, hoc totum cognoscunt. similiter quoque in bruto ac cæteris differentiis. Proinde igitur differentias ipsas nõ plane hoc loco substantias esse dicit, sed ipsas quidem uult esse substantias: ac suam ubiq; sententiam detegit. nõ eiusmodi uero substantias quales compositæ sunt, de quibus hic ei sermo est. Sic ergo & in physica cum triplicem substantiam prodiderit materiamq; & formã & præterea quæ ex utraq; simul & materia & forma consistit, hic compositum solum uocauit substantiam: non autem materiam, neq; formam: quoniam nec de simplicibus ei sermo est institutus.

17 *Omnis autem substantia videtur hoc aliquid significare. in primis igitur substantijs indubitabile & verum est quod hoc aliquid significant. indiuiduum enim & vnum numero est quod significatur. In secundis vero substantijs videtur quidem similiter propter appellationis figurã hoc aliquid significare, quando quis dixerit hominem vel animal, non tamen verum est: sed magis quale aliquid significant. neq; enim vnum est quod subiectum est, quemadmodum prima substantia: sed de multis homo dicitur, & animal. Non autem simpliciter quale quid significat quemadmodum album (nihil enim aliud significat album q̃ qualitatem) at species & genus circa substantiam qualitatem determinant. qualem enim quandam substantiam significant. Plus autem in genere determinatio fit q̃ in specie. dicens enim animal plus complectitur quam qui hominem dicit.*

OMNIS AVTEM SVBSTANTIA SIGNIFICARE HOC ALIQVID VIDETVR.

Cum prima duo repudiauerit consequentia, quæ sunt non esse in subiecto, & omnia uniuoce

ab iis dici,ad tertium proprium transiuit quod est hoc aliquid significare. Igitur dictio hoc,subiectum ipsi denotat. significatiuum enim est demonstrationis. Sic ergo materiam ipse subiectum in Physica nominat. ambo enim finita sunt,& ipsum hoc,quasi sub demonstrationem cadens: & materia,ut quæ maneat eadem,omnibus quæ in ipsa sunt uersuram patientibus. siquidem transfigurari lebes potest & statua fieri.& statua rursus figuram immutans aliud fieri quidpiam,ære id nihilominus manente quod prius erat quam lebes factus aut statua aut quidquam eiusmodi esset. itaq; & ipsum hoc & materiam subiecta appellat. Pronomen uero aliquid,nō de subiecto substantiam nominat:quoniam permanet,nec quoquam eget,nec est in subiecto, sed ipsa subiectum omnibus est,auctorq; unitatis,hoc est unum significandi, ut hoc lignum, hic homo. Ipsum ergo aliquid,particulare indicat. ambo autem, cum dicuntur hoc aliquid, particulare subiectum, indiuiduam inquam substātiam declarant,ut hunc hominē,aut hoc lignum. in his enim ipsum hoc sem per fert Aristoteles,in indiuiduis inquam quæ apparent ac sensibus percipiuntur: quippe hæc ea sunt quæ sola recipiunt indicationem,quæq; sunt subiecta dūtaxat omnibus. dictionem autē tale in infinito & uniuersali usurpat. iure namq; uniuersale omnium simpliciter rationem obtinet. At Plato hoc aliquid in uniuersali tanquam finitum uelut in Ideis necessario capiebat. eas enim in primaria essentia, ac substantias esse affirmabat. quale autem in singulari. nam infinita hæc uocabat propterea,q; in statu nō essent, sed ipsum esse in fluxu ac refluxu haberent. recte igitur ambo alio atq; alio proposito capientes dixere. Porro & hoc proprium reiicit,quasi non omnem substantiam quamuis solam comitetur. nam species inquit & genera, ut homo & animal, hoc quidem aliquid ob singularem uocis effigiem significare uidentur:cęterum multitudinem magis contentricemq; aliquorum plurium cōmunitatem ac qualitatem quandam referunt,cum cōmunitatem particularium ac collectum declarent. Operæ autem precium est quærere, quomodo in substantia dicat significare & nō esse,si res est substantia. significantur enim res nec significant. Dicimusq; quod uocis est de re quandoq;,& quod rei est de uoce ob mutuum prædicari cōplexum. funguntur enim res uocum interim munere,ut nō tanquam res significent,sed tali modo nominentur,ut Socrates si ipsum inquirentibus in multitudine spectetur. interdum uero quæ rei sunt uoces obeunt, ut Socrates ambulat,non q; nomen Socrates ambulet. uox etenim est,uox autem nō ambulat, sed q; res quæ nomen eiusmodi habet,illa ambulet. sic ergo & hoc loco,propter uocis implicationem,subiectum prædicationem uocis accepit,quod est significare:ac nunc præsertim,ubi de significatiuis sibi uocibus disputandum proposuit. Institutum enim esse Aristoteli diximus,de uocibus,rebus, conceptibusq; explicare. Substantia igitur ut uox quidem,significat,nec significatur. sunt enim significatiuæ rerum uoces. ut res uero significatur,nec significat. nam significantur quidem a uocibus res,ipsæ uero aliorum nō sunt significatiuæ. Quemadmodum autem ipsa per se significatiua rerum nomina sunt,si autem parti orationis cuiquā coniungantur,significantur magis ab ea quodam modo,ita uel hoc loco cū dixero Socrates,per Socratis nomen substantiam notaui. cum autē Socratem philosophum,uel Socrates ambulat pronunciauero,tunc per philosophum,uel per ambulans significatur magis quam significet nomen. Cæterum & ad hoc animaduersione opus est, indiuiduam Aristoteli substantiam hoc aliquid,uniuersalem tale appellari. Platoni contra,nec eos mutuo discrepare. utranq; enim hoc aliquid & tale nomines licet. nam hoc aliquid, finitum: tale autem,infinitum declarat. Enimuero in utraq; & finitum est & infinitum. in indiuidua quidem finitum,ipsum numero unum: infinitum autem, ipsum mutari adeo, ut secundum perpetui affectus dogma,Heracliti inquam,ne uox quidem de seipso remaneat,ut Socrates. habet enim esse ipsum in fluxu ac refluxu,perinde atq; res naturales aliç. In substantia uero uniuersali finitum est ipsum immutabile,ut uniuersalis hominis,atq; animalis. infinitū, in multitudine errare atq; allabi. homo enim si dixero,sum particulares omnes cōplexus. IN SECVNDIS VERO SVBSTANTIIS VIDETVR QVIDEM SIMILITER FIGVRA APPELLATIONIS HOC ALIQVID SIGNIFICARE. Pronunciatione quidem singulariter facta,hoc aliquid significare uidentur,cum homo aut animal dixerimus. uerum tamē nō hoc aliquid,sed tale hoc est similitudinem designant,qua homines quatenus homines sunt similes inter se habentur,& animalia quatenus animalia. magis ergo quale quidquam propterea indicat, q; plura uniuersalis homo indiuidua complectatur. NON TAMEN VERVM EST. Quoniam ex eius rei ignorātia quod nō omnis substantia hoc aliquid cōnotet, fiunt paralogismi hoc est deceptoriæ ratiocinationes,qui a grçcis utines idest nō aliqui nominantur:iuxta Homeri-

Plato hoc aliquid in uniuer. & aliq. ...

cum Vlyſſem, qui Vtin ſeipſum opportune appellauit. Vtinis paralogiſmi exemplum. Siquis eſt Athenis, is non eſt Megaris. homo autem eſt Athenis. homo igitur non eſt Megaris. homo enim nõ eſt aliquis, neq; hoc aliquid ſignificat. Simile huic & illud eſt. Quod ego ſum tu nõ es. ut enim uerbum aliquis indiuiduam ſubſtantiam declarat, ita & uerbũ ego. Eſt ergo paralogiſmus in uerbo aliquis ſeu quis. nam uerbum ſiquis alter uniuerſale eſſe cogit, quod falſum eſt: alter in particulari ipſum capit, & uerus tunc ſermo eſt. nam aliquis homo uerbi gratia Socrates aut particularis alius qui Athenis eſt, Megaris nõ eſt, ne ſit ipſe a ſeipſo diuulſus. ita ergo dicas oportet, Quiſquis eſt Athenis, is nõ eſt Megaris. Socrates Athenis eſt. Megaris igitur Socrates non eſt. Itaq; ob id nõ tamen uerum eſt dixit: quoniam cum plura ſint ſingularia, genus & ſpecies eorum ſimilitudinem referunt. NON ENIM SVBIECTVM VELVT PRIMA SVBSTANTIA EST VNVM. Quemadmodum uox, quæ ſingularis eſt figuræ, atq; eam ob rem de uno ferri uidetur ſubiecto. homo enim ſecunda ſubſtantia atq; animal dicitur, non homines animaliaq;. NON SIMPLICITER AVTEM QVALE QVIDQVAM SIGNIFICAT VELVT ALBVM. Quale ipſum cõmunit, atq; ab æquiuocatione propter accidentia uindicat. eſt enim differentiis atq; accidentibus quale. qualitatem autem non dicit qualis eſt accidentis. neq; enim ſubiecto accedens illa neq; ab eodẽ decedens quidquam cõfert aut nocet. genus autem & ſpecies illorum quorum eſſe dicuntur, ac de quibuſcunq; prædicẽtur cõpletiua ſunt, atq; ut ipſe ait qualitatem circa ſubſtantiam determinant, hoc eſt talem aut talem ſubſtantiam determinant, atq; diſtinguunt, confuſamq; ipſam diſcernunt, ſynceramq; ſeruant eſſentialem cuiuſq; ſubſtantiæ qualitatem. Nam cum contineat ſubſtantia corpus & incorporeum, & hæc cõfuſa indiſcretaq; ſint, harum diuiſio ſpecierum, cuiuſlibet qualitatem ſecreuit. Rurſus cum res plures ambiat corpus, animatum atq; inanime confuſa diſcriminat, ac cuiuſq; proprium definit. Similiter & plura complectẽte animato, huius ſpecies proprium ſingulis limitant. eodem & in cæteris modo. Animal enim & planta, quæ ſuorum ſubiectorum genera ſunt, ac ſub animato corpore conſtituta, ſubſtantialem ſpeciebus ſuis qualitatem ſuo ipſorum interuentu decernunt. Ac quonam igitur pacto inquiunt prędicari genera & ſpecies in quid eſt dicebantur, nunc uero Ariſtoteles quale ab iis determinari circa ſubſtantiam affirmat? Dicimuſq; quatenus differẽtiis impertiuntur ſpecies quidem actu, genera autem ſiue poteſtate ut placet peripateticis, ſiue actu ſecundum Platonicos, eatenus quale dici circa ſubſtantiam definire. in quale enim eſt prædicantur differentiæ. Quærendum uero eſt quomodo ſignificare ſubſtantiam dicat, quanquam ſignificatur ea magis, neq; ſignificat. Itaq; ad hoc reſpõdemus, uti proditum eſt ſæpenumero diſputare de uocibus & rebus & cõceptibus propoſitum Ariſtoteli eſſe. ſignificat ergo ceu uox nec ſignificatur ſubſtãtia. ſignificatur autem ut res nec ſignificat. A uocibus enim ſignificitur res, ipſę uero ſignificatiuę nõ inter ſe ſunt. Nomina enim ut ipſa per ſe ſignificatiua ſunt rerum, orationis autem ſi cuipiam parti iungantur, ſignificantur magis ab ea quodãmodo. perinde ergo & hoc loco cum Socratem dixero, per nomẽ ſubſtantiam Socratis notaui. cum uero Socrates philoſophus, uel Socrates ambulans, tunc ſignificatur nomen magis per philoſophum uel per ambulans quam ſignificet. & non ipſum, ſed magis aliud quidquam ſignificat. ſic ergo uel hic, ipſa per ſe res ſi capiatur ſubſtantiæ, nihil ſignificat: cum uero complicata uoci fuerit, tunc ab illa ſignificatur. AMPLIVS AVTEM GENERE QVAM SPECIE DETERMINATIONEM FACIT. NAM QVI ANIMAL DICIT PLVS COMPLECTITVR QVAM QVI HOMINEM DIXERIT. Hoc eſt, etſi ſubſtantia omnis ſecunda ſubſtantialem rerum qualitatem decernit, genus tamen magis uniuerſaliorem cõmunioremq;, ſpecies particulariorem qualitatem diiudicat.

18 *Ineſt autem ſubſtantiis nihil illis eſſe contrarium. Primæ enim ſubſtantiæ quid erit cõtrarium, vt cuidam homini, vel cuidam animali? at vero nec homini nec animali aliquid eſt contrarium. Nõ eſt autem hoc ſubſtantiæ proprium, ſed etiam multorum aliorum, vt quantitati. bicubito enim vel tricubito, nihil eſt contrarium. at vero nec decem, nec alicui talium. Niſi forte quis multum pauco dicat eſſe contrarium, vel magnũ paruo. Determinatorũ vero quantorũ nullũ nulli eſt cõtrarium.* COMPETIT SVBSTANTIIS NIHIL QVOQVE IPSIS ESSE CONTRARIVM.

paralogismus ...
quale ... de substantia de substantia ... de accidentibus ...

Ad quartum transgreditur consequens tertio quoq; dánato, ut pote soli uerum nõ omni competente. eninuero hoc est, nihil contrarium esse substantiæ. ait enim quid nam contrarium est Socrati, aut alii cuiquam indiuiduo? At uero nec secundæ. nam quid homini est aut animali contrarium? Verum siquis dixerit, quid igitur nõ aduersatur ignis aquę, & terra aeri? Dicimus repugnare sibi hæc mutuo nõ qua ratione substantiæ sunt, sed qua affectæ sunt qualitatibus. aquæ enim qualitati frigidæ atq; humidæ calida & sicca opposita est ignis. nõ ipsæ ergo inter se pugnant substantię. nam hęc nõ per tota seipsa contraria sunt, cum nõ materia & corpore, sed solis obluctentur qualitatibus. Sciendum est rationabile irrationabili nõ esse contrarium. siue enim negatio rationabilis irrationabile sit, negatio contrarium non est: siue potestatem affirmandi habeat quæ speciem quandam a rationabili diuersam declaret, ne ita quoq; contrarium est rationabile irrationabili, cũ in esse ipsum deducat atq; constituat. Sed neq; species alia contraria est speciei. uerum contrarietates circa differentias & qualitates uisuntur. Forsitan uero siquis diligenter exquirat, ne penes quidem qualitates obiectam esse igni aquam profitebimur. sidunt enim circa idem subiectum contraria, atq; ita aduersum se inuicem bellum suscipiunt, utroq; studente eorum subiecto potiri, & alterum expellente. Ignis ergo si caliditati frigiditatiq; alternis nõ subiacet, ne proprie quidem caliditati ut in igne, oppositum quidquam esse censebimus, si opposita ut dicimus circa idem pugnant subiectum. Hoc uero etiam reprobat, perinde quasi nõ uni substátiæ quáuis uniuersæ competat. quáto enim nihil inquit cõtrarium, ut denario, uel bicubito. nam quid esse iis potest cõtrarium? non enim quadricubitum contrarium bicubito corrumpunt nam se mutuo contraria. hic uero auctio bicubiti est quadricubitum. NISI QVIS MVLTVM PAVCO VEL MAGNVM PARVO DICAT ESSE CONTRARIVM. Atqui ne hæc quidem cõtraria sunt quanta. quoniam ex multis paruis magnum, & multum ex pluribus paucis consistit. atq; hæc paulopost nõ quanta esse, sed ad aliquid ostendet. Verum tamen etsi quis concessionem inquit dederit ut quanta sint, nihil tamé nostra intererit. satis enim nobis est ad demonstrandum nõ uni substantiæ nullum cõtrarium inesse, si quantis etiam definitis id competat. Definita quanta ea nominant quæ circũscriptam quibusdam finibus habent quátitatem, neq; relatione ad aliud dicuntur. paruum autem & magnum, & multum & paucum sunt infinita.

19 *Videtur autem substantia non suscipere magis & minus.* Dico autem, *non quoniam substantia non est a substantia magis & minus substantia (hoc enim dictum est quoniam est) sed quoniam vnaquæq; substantia hoc ipsum quod est, non dicitur magis & minus: vt si est eadem substantia, homo, non erit magis & minus homo, neq; ipse seipso, neq; alter altero. non enim est alter altero magis homo, sicut est album alterum altero magis & minus album: & bonum alterũ altero magis & minus bonum. Sed & ipsum seipso magis & minus dicitur: vt corpus cum sit album magis nunc album esse dicetur quam prius. & cum calidum sit: magis & minus calidum dicitur. Substantia uero non dicitur magis neq; minus. nihil enim homo magis nunc homo quam prius dicitur, neq; aliorum quicquã quæcũq; substantiæ sunt. quapropter non recipiet substantia magis & minus.*

VIDETVR PORRO SVBSTANTIA NON ACCIPERE MAGIS ET MINVS.

Ad quintum consequens accessit, a substantia inquam nõ admitti magis & minus. Verbum autem uidetur nõ fingi hoc loco significat, sed quod persuadere nõ aliter queas quodq; deponi non potest. Proprium uero hoc ex proxime antecedenti sequitur, ortumq; ex illo obtinuit, substantiæ cõtrarium nihil esse dicente. fieri enim magis & minus in iis natura comparatum est in quibus & contrarietas, idq; nõ simpliciter. nõ enim cõtraria quæcũq; magis & minus accipiunt, sed quę misceri inter se natura apta sunt. par enim & impar quanquã sunt cõtraria, magis tamẽ & minus nequaquam admittunt: quoniam nec misceri natura sunt idonea. neq; enim est par magis par pari: neq; impar impari magis impar. albũ autem albo magis esse album dicitur: quoniam nigro suapte misceri potest natura. dicitur enim id magis album quod a nigro longius distat: minus uero albũ quod plus cum nigro mistionis accepit. & uero ipsum quidquam seipso magis album dicitur. aliquid enim cum album nunc sit, fit seipso albius, discreto quod in ipso immistum est nigro. similiter & in aliis. ergo si nec omnia magis minusq; admittunt contraria, sed ea duntaxat quæ misceri

natura

obiectio

natura ualent, multo minus ea quæ ne ullum quidem prorsus habent contrarium magis & minus recipient. Sciendum contraria ipsa fines esse, magis autem & minus uiam ad contraria. Ac contraria quidem uocat album & nigrum. magis uero & minus, mutationem ex albo in nigrum, uel ex nigro in album. quæ nõ tota simul fit, sed uia quadam per accessionem utitur, facta ex albo uel nigro in alterum transformatione. Itaq; cõtraria ubi sunt, ibi aduerbia magis minusq; sunt. & ubi non sunt contraria, neq; magis & minus: ubi item magis minusq;, ibi contraria, & ubi magis minusq; nõ sunt, nec ibi contraria habentur. quatuor enim semper hæc inter se contingunt. uerum hæc ex Platonis sententia medio prædita dicuntur. neq; enim semel natura a contrario in id quod plane contrarium est transilit, sed uia utitur quadam, sitq; minus album, & minus adhuc, atq; ita nigrum. Aristoteles uero non omnia inquit contraria mediis distincta esse ut Plato affirmabat: sed nouit etiam quæ medio careant: tametsi duo dűtaxat, par & impar, & morbum sanitatemq;. Quidam uero & horum media esse arbitrantur. paris enim qui in duas æquales portiones diuiditur, & imparis qui in duos pares nõ secatur numeros, tres medii habentur, pariter par, qui usq; ad unitaté æquali partitione dissecatur, ut numerus trigintaduo, in sedecim, & octo, & quatuor, & duo, & unum. & impariter par, qui multis paribus acceptis sectionibus in numerum imparem definit, ut quadragintaocto, in uigintiquatuor, & .xii. & .vi. & in tria numerum imparem terminat. & pariter impar qui in duas quidem partes æquales disiungitur, cæterum eius segmenta protinus imparia sunt, ut decem & octo in .viiii. & .viiii. diductus. ac sunt quidem ut aiunt paris & imparis ii quos diximus medii: morbi uero ac sanitatis conualescentia. Si magis & minus non admittit substãtia, quomodo in libro de generatione atq; interitu minus calidű aerem dicit ut igni collatum? calidior est enim ignis aere. & aer quam aqua humidior. & aqua frigida magis quam terra. & terra igne siccior. hæ autem substantiæ sunt. Ac dici potest qualitates has rursus nõ ceu substantias magis ac minus suscepisse. qualibet enim in proprio subiecto plurima est. ut accidentia uero intendi ac remitti. nam quod minus est si in id quod est magis euadat, nõ speciem aboleuit. aer autem acceptis igneæ caliditatis mensuris aer nõ mansit. Illud uero tenendum est, nõ esse in solis accidentibus magis & minus cum demutationem speciei nõ faciunt. uiuit enim magis mens quam anima. Enimuero non omnino fit magis & minus ob contrarii mistionem. tametsi namq; immortalis anima est, minus tamen uiuit quam mens. Composita quoq; essent hoc pacto elementa. erit enim humidus ignis, ut pote minus siccus quam terra, & aqua sicca, quasi in humiditate aeri cedat. atq; in aliis similiter elemẽtis. sed hæc speciem obtinuere. Quamobrem minoris id genus rationes, remissiones magis sunt degenerationesue formarum. Sicut & luna quæ cum quintæ sit essentiæ ultima, quãuis sub se ipsa contentorum particeps nõ sit, habet tamen quidquam in se forma diuersum, ut facies ea declarat quæ in ipsius medio pleniluniis apparet. & color qui in eius deliquiis carbonis specie cernitur, qui dissimilaris est. horum enim neutrum terræ mistione, sed quintæ essentiæ luciditatis remissione prouenit. DICO AVTEM NON SVBSTANTIAM SVBSTANTIA NON ESSE MAGIS MINVSQVE SVBSTANTIAM. Qm̃ enim superius primã secũda magis esse substãtiam dixit, (est enim inquit substãtia quæ potissimũ & primo & maxime dicitur) & ipsius secundæ speciem magis genere esse substantiam, cum ait secundarum uero substantiarum magis substantiam esse speciem quam genus, merito in quæstionem uocat, quomodo cum substantiam substantia magis esse substantiam supra cõmemorauerit, nunc dicat uidetur autem substantia non admittere magis & minus. Cui solutionem inferens quit, non dictum eodem esse modo magis quidem & minus esse illic, hic uero non esse. ibi enim substantiarum collationem ordinemq; secundum profunditatem contemplando, primam secundam magis substantiam esse pronunciabat, quasi hominum magis pluralitati cognita esset. & secundæ speciem magis, q̃ primæ species sit quam genus propinquior. hic uero secundum latitudinem collationem faciens, indiuiduum inquit neq; ipsum seipso, neq; aliud alio magis esse minusq; substantiam. Socratem enim neq; ipsum seipso magis & minus quis hominem dixerit, neq; Socratem Platone magis hominẽ. Sed neq; species uel ipsa sese, uel alia quam alia magis substantia est, ut homine equus nihilo est magis substãtia. eodem pacto & in generibus. Enimuero proprium hoc seu consequens omni quidem, nõ soli tamen competit substantiæ. etenim nõ admittit quantum magis minusq;, quoniam nec quodpiam habet contrarium. Sed neq; par neq; impar, quoniam ne misceri quidem hæc suapte possunt natura. Quamobrem uero quemadmodum in propriis aliis ad finem aiebat nõ est autem hoc substantiæ proprium, quandoquidem licet omni uerbigratia insit,

soli tamen,aut soli quidem,sed nō omni,nō perinde & hoc loco fecit,dixitq; nō proprium hoc esse substantiæ quāuis omni conueniat, siquidem quantum magis minusq; nō suscipit. Dicimus, hoc propterea q ex dictis pateret omisisse. quoniam enim coniuncta ut dixi sunt cōsequentia, pla neq; id quod est nō esse aliquid magis & minus, ex eo quod est non habere contrarium sequitur, paulo uero prius nec substantiæ nec quanto aliquod inesse contrarium ostendit, id nobis colligendum ac subaudiendum reliquit, nempe nō solius esse substantiæ magis ac minus nō admittere, sed etiam quanti.

10 *Maxime vero proprium substantiæ esse videtur, quod vnum, & idem numero est, contrariorum susceptiuum esse: vt in alijs quidem non habet quisquam quod proferat tale, quæcunque non sunt substantiæ: quod cum sit vnum numero susceptibile contrariorum sit: velut color, qui est vnus & idem numero, non dicitur albus & niger. neq; eadem actio & una numero, praua & studiosa. similiter autem & in alijs quæcunq; non sunt substantiæ. Substantia vero cum vnum & idem numero sit, susceptiua contrariorum est: vt quidam homo cum unus & idem sit, aliquando quidem albus, aliquando fit niger: & calidus, & frigidus: & prauus, & studiosus. in alijs autem nullis aliquid tale videtur. Nisi quis forsitan instet, dicens orationem & opinionem, cōtrariorum esse susceptibilia. eadem enim oratio vera & falsa videtur esse: ueluti si uera sit oratio sedere quendam, eo surgente ipsa eadem falsa erit. similiter autem & de opinione. si quis enim uerum putet aliquem sedere. surgēte eo falso putabit eandem de ipso opinionem habens. Sed si quis & hoc suscipiat, tamen modo differt. nam ea quæ in substantijs sunt, ipsa quidem mutata, susceptibilia sunt contrariorum. Frigidum enim ex calido factum mutatur (alteratur enim) & nigrum ex albo, & studiosum ex prauo. similiter autem & in alijs vnumquodq; eorum mutationem suscipiens, susceptibile cōtrariorum est. Oratio nāque & opinio ipsa quidem immobilia omnino perseuerant: cum vero res mouetur, contraria circa ipsa fiunt. oratio nāque eius qd̄ sedeat aliquis permanet eadem: cum uero res mota sit, aliquādo quidem uera, aliquando autem falsa dicitur. similiter autē est & in opinione. quapropter saltē modo proprium substantiæ est, ut secundum mutationem suiipsius susceptibilis sit contrariorum. Si quis autem recipiat etiam hæc, orationem & opinionem susceptibilia esse contrariorum, nō est hoc uerum. Oratio nāque & opinio non in eo qd̄ ipsa aliquid recipiant, contrariorum susceptibilia esse dicūtur: sed eo qd̄ circa alterum aliqua passio facta sit. nam in eo qd̄ res est aut non est, in eo etiam oratio uera uel falsa esse dicitur: non in eo qd̄ ipsa susceptibilis sit contrariorum. simpliciter enim a nullo neq; oratio neq; opinio mouetur, quapropter non erunt susceptibilia contrariorum: cum nulla contrarij sit passio in eis facta. Verum substantia in eo quod ipsa contraria recipiat, in hoc susceptibilis esse contrariorum dicitur. languorem enim & sanitatem suscipit: & candorem et nigredinē: & unumquodque talium ipsa suscipiendo, contrariorum susceptibilis esse dicitur. quare proprium erit substantiæ, cum unum & idem numero sit, secundum suiipsius mutationem, susceptibilem contrariorum esse. De substantia quidem hæc dicta sint.*

MAXIME VERO PROPRIVM ESSE VIDETVR SVBSTANTIAE, QVOD IDEM VNVMQVE NVMERO EST, VICISSIM ID CAPAX ESSE CONTRARIORVM.

Sextum hoc consequens proprium assignauit substantiæ, quod & inter cætera præcipuum habet: id inquā q una numero ac eadem manens, contrariorū fit capax. Socrates enim unus idemq; permanens, modo calescit, modo frigescit. & in qualitatibus similiter alijs, reliquisq; accidentibus. Hoc autem soli competit substātiæ, uerum nō omni. aliud enim pręter ipsam nihil, unum idemq; manens numero, natura est aptum cōtrarijs excipiendis, accidentia inquam. ab ea enim ubi discesseris, accidentia omnia sunt. neq; enim prorsus natura comparatum est accidens accidenti subijci, ut illi existendi primordium præstet. non enim subiacet album nigro uel calido, neq; id genus alicui. eadem & in alijs accidentibus ratio est. ergo nec capax est contrariorum. competit igitur hoc

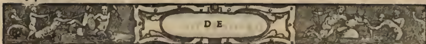
soli quidem, nõ tamen omni. nam secundæ id nequaquam conuenit. neq; enim unum idemq; nu-
mero dici proprie uel genus uel species possit, cum proprie unum numero circa indiuidua specte
tur. Præterea quáuis unum sit species, nõ tamen est contrariorum capax. neq; enim corpus est, ut
caliditatem uel frigiditatem uel eiusmodi quidquam accipiat. similiter nec genus. sed hæc sane ef-
fectiua esse contrariorum, aut diuidi in contraria dicuntur, mortale inquam & immortale. ratio-
nale atq; irrationale. At ne cõtraria quidem hęc sunt siquis acrius inspexerit. corrumpuntur enim
inter se contraria: hæc autem mutuo se magis asserunt quam corrumpant. simpliciter enim ratio-
nale atq; immortale bruta & mortalia promunt in naturam. Quid ergo si nõ omni inest substan-
tiæ, id eius maxime proprium esse arbitratur? Dicimus itaq; cum prodita sex quædam uelut pro
pria substantiæ sint, primum quartum quintumq; esse quę omni substantię non tamen soli com-
peterent, nõ esse inquam in subiecto, quod differentiæ quoq; cõstabat. & quartũ, nihil esse illi con-
trarium, quod & quantis aderat. præterea & quintum, nõ admittere inquá magis & minus, quod
& ipsum suppetebat quantis. At secundum, quod erat subiecta iis omnia dici uniuoce, neq; omni
competere. nec enim cõuenit primæ. neq; soli, quádoquidem & differentiis. Tertium autem, quod
est hoc aliquid significare: & ad hoc, sextum, unum inquam idemq; numero manens capax contra
riorum esse, soli substantiæ subesse, quáuis nõ omni. Ergo ne unum quidem ex quatuor iure ap
probat, quoniam nõ soli inerat. nemo enim quod & alii cõpetit, id esse alicuius dixerit proprium,
tametsi omni adest subiecto: sed magis quod soli quáquam nõ omni. At cur duorum tertii & sex
ti, sextum anteponit? quoniam illud, quod est significare hoc aliquid. i. singularé numerũ secũdæ
substantiæ sola uoce conuenire uidebatur. hoc uero re ipsa uidetur congruere. Quocirca ut omni
quoq; substátiæ assignatum cohærere proprium ostendamus, hoc pacto immutatis parum philo-
sophi uerbis dicamus. Maxime uero proprium substantiæ esse uidetur, indiuidua quæ sub ea cõ-
tinentur, uicissim capacia esse contrariorum. sic enim & de omni substantia proprium hoc prædi
cabitur, neq; aliorum ulli congruet prędicamentorum. nam nec quanti indiuidua, uerbigratia de
cem: nec qualis, ut in hoc lapide album, capacia sunt uicissim contrariorum. Verbum uicissim adie
ctum est, quoniam nõ dealbatur simul ac denigratur Socrates: nec simul ægrotat sanitateq; frui-
tur. Verba autem adiacent illa, unam eandemq; numero, quoniam numerus quoq; contraria par
& impar admittit: nõ unus tamen numero, sed specie unus: quando ne ut in numero quidem cõ-
sistit par & impar, sed ut in materia quę potest in par atq; impar diuidi. nam cubitale lignum & in
par & i impar secatur. & pares equi possunt impares reddi alterius additione. Et uero corpus quã
uis cõtraria admittat, ut album & nigrum, nõ unum tamé numero, sed specie est unum. Sedenim
ab Aristotelica ipsa dictione id quod dicitur contemplemur. MAXIME VERO PRO-
PRIVM ESSE VIDETVR SVBSTANTIAE, QVOD IDEM VNVM-
QVE NVMERO EST, VICISSIM ID CAPAX ESSE CONTRARIO-
RVM. Nam unum quidem numero, ut idem seruetur subiectum: idem uero, ne secũdum sub-
sistentiam mutetur. fit enim color ex albo niger mutationem suscipiens essentiæ. nam subsisten-
tiam in eo quod album est propriam obtinet. itaq; si in nigrum mutetur, secũdum subsistentiam
mutatus est. at Socrates unus & idem manens, quandoq; calidus, quádoq; frigidus fit. & in aliis si-
militer. Capax autem contrariorum, ut excipiendorum uicissim contrariorum facultatem osten-
dat. nõ enim excipere contraria, siquidem essent in eodem pugnantia, sed capax dixit, quo ut expo-
sui facultatem indicaret. in aliis autẽ prædicamentis nihil eiusmodi uidetur. Sed rogabit quisquã
fortassis, Quid ergo? & coruus hic est capax albedinis, uel olor nigredinis? quomodo igitur esse
capax dixit contrariorum? Sed respõdemus, ab ratione haudquaquã fore alienam in coruo aliisq;
innumeris dubitationem, si capacem esse omnem substantiam contrariorum omnium dixisset.
Neq; enim nigra fieri ualet cerussa, si maneat cerussa. neq; ignis si ignis maneat, capax frigiditatis
humiditatisue est. nec aqua, nec terra leuitatis. nunc uero nõ omnium, sed simpliciter contrario-
rum dixit. Quamobrem etsi coruus quoq; albedinem non accipiat, aut olor nigredinem, tamẽ ca-
liditatem, frigiditatem, ac cæteras contrarias qualitates admittunt. & ignis licet nõ frigiditatem uel
humiditatem uel quid ei contrarium sustineat, lationem tamen deorsum capit uiolentam, cum
sursum ferri suapte natura incitetur. Quid uero de sole & luna ac simpliciter cœlestibus dixeri-
mus? horum enim quoduis cum numero unum idemq; sit, tamen contrariorum capax non est,
nisi contrarias quis & hic ceperit motiones, quoniam ab ortu quidem motu feruntur cum uni-
uerso, per se uero ipsa contrario cientur. In septem autem errantibus, ab australibus quoq; regio-

nibus ad aquilonias, & ab iis rursus ad australes transitum ceperis licet: in eamq; contrarietatem qua a terra longius recedunt, ac prope eandem iter tenent: nec nō qua congrediuntur, digrediunturq;. In luna autem, & eius illustrationes & deliquia. Quo fit ut sphæra sola immobilis nō capax contrariorum esse uideatur. Aliter quoq; respondeas. Supra diximus inesse hoc quidem substantiæ, uerū nō omni. neq; enim speciebus competit ac generibus, sed quæ sub iis continentur indiuiduis. Vnica uero ne omnino generis quidem uel speciei cuiuspiam sunt indiuidua, ut sol & luna: & uero cælum prorsus unicum quoddam est. Nō ergo sermo arguitur Aristotelis, etsi capacia cælestia nō sit contrariorum. nam de indiuiduis quæ sub generibus speciebusq; comprehenduntur, non de omni substantia agitur. Diximus item hoc soli substantiæ, quanuis non omni congruere: quanquam ne indiuiduis quidem inest uniuersis, ut quidam putarunt, propter cycnum qui albū nō mutat. Verum tametsi oppositionem hanc nō admittant, suscipiunt tamen ut dictum est oppositionem aliam, quæ est calidi & frigidi, humidiq; ac sicci. Secundæ autem substantiæ, ut quę sunt immutabiles, non recipiunt contraria. similiter & cælestia cum sint immutabilia, quatenus talia sunt, contraria nō admittunt. Quidam uero difficultatem proponunt, nempe uniuersalem hominem si mutabilis sit, capacem contrariorum: sin nō mutabilis, deum igitur, q̄ absurdum est, fore. Dicimusq; cōstitutiuis eius partibus esse immutabilem, ut animali, rationali, mortali. homo enim nullus cū animal sit, fit inanimal. aut cū rationalis existat, expers euadit rationis. aut mortalis immortalitate fruitur. sic enim & Plato opinatur, qui immutabilem essentia, actione uero mutabilem esse rationalem animā asserit. NISI QVIS FORSITAN INSTET, AC ORATIONEM OPINIONEMQVE EIVSMODI ESSE DICAT. NAM ORATIO EADEM ET VERA ET FALSA ESSE VIDETVR: VT SI VERA SIT SEDERE ALIQVEM, VBI IS CONSVRREXERIT, EADEM FALSA ERIT ORATIO. EODEM MODO ET DE OPINIONE: SIQVIS ENIM VERE OPINETVR SEDERE QVEMPIAM, VT IPSE SVRREXERIT, FALSO OPINABITVR IS QVI EANDEM DE IPSO OPINIONEM HABET. Quæstionem quandam per se ipse in medium adducit, quam ab aliquo exulcerari par erat: eiq; quoad fieri potuit solutionem affert. quisquam enim dubitasset, quomodo solius dicat substantiæ proprium esse, oportere, quæ idem unumque numero est, capacem eam esse cōtrariorum. Nam ecce & pronunciatiua oratio, & opinio, quarum oratio tum pronunciatiua tum animo concepta quantum est, opinio autem quale, cum unum idemq; maneant, capaces ueritatis sunt & falsitatis. quæ enim dicit oratio Socrates sedet, si forte sedeat Socrates, uera: rursum si surrexerit, hæc eadem falsa est. Similiter & opinio de Socrate sedente, si eum sedere contingat, recte sentit: si surrexerit, eadem falso existimat. Itaq; eadem oratio, atq; opinio eadem, cum unum idemq; maneant, capaces sunt ueritatis falsitatisq;. Solutionem igitur quæstioni bifariam infert, tum per fiduciariam reprobationem (sic enim eam uoco quam græci antiparastasin nominant) tum per instantiam, quam iidem græci enstasin appellant. Est ergo fiduciaria reprobatio, cum id quod obiicitur admiserimus, ostenderimus autem quanquam ita res habeat, ei tamen quod dicimus nihil officere. Instantia uero, est cum nihil omnino quæstioni cedimus, sed ipsam subuertimus, perinde quasi non ita ut est proposita habeat: ac primum quidem per fiduciariam reprobationē soluit sic inquiens. SIQVIS AVTEM VEL HOC ADMISERIT, MODO TAMEN DIFFERT. NAM QVAE SVNT IN SVBSTANTIARVM GENERE, CVM MVTENTVR IPSA, CAPACIA SVNT CONTRARIORVM. MVTATVM NANQVE EST FRIGIDVM EX CALIDO FACTVM. ALTERATVM ENIM EST. ET NIGRVM EX ALBO, ET STVDIOSVM EX VITIOSO. EODEM PACTO ET IN QVOVIS ALIORVM IPSVM MVTATIONEM SVSCIPIENS CONTRARIORVM EST CAPAX. ORATIO AVTEM ATQVE OPINIO IPSA QVIDEM IMMOBILIA VSQVEQVAQVE OMNINO PERMANENT, AT RES CVM MOVETVR FIT CIRCA EA CONTRARIVM. Si uero etiam inquit orationem esse concedemus contrariorum receptricem, non eodem tamen modo cum substantia suscipiet contraria. nam substantia quidem motum ipsa concipiens ex calida frigida fit, & nigra ex alba: in cæteris quoq; contrariis eodem modo. at manens immobilis oratio, eo q̄ mota res fit, ueritatem accepit falsitatemq;. nam cum sedeat

Socrates, oratio quę ſedere eum dicit uera ſit. ubi uero ſurrexerit, falſa eſt ergo Socrates is qui mouetur, oratio autem manet immobilis: idq; merito. nam neq; in ſolis orationibus, neq; in ſolis rebus ueritas mendaciumque eſt, ſed in uerborum cum rebus cohærentia. Quemadmodum enim calceatio neq; in ſolo pede, neq; in calceo, ſed in calcei ad pedem cōcinnatione ſpectatur, ſic ueritas quoq; in uerborum cum rebus conuenientia. Eadem & in opinione dicemus. nam manens & illa immobilis, re cōmota, uel uera uel falſa dicitur. Modo igitur quodam hoc proprium ſubſtantiæ eſt: ſiquidem alio modo cōceptrix eſt contrariorum ſubſtantia, alio oratio atq; opinio. QVOD SIQVIS RECEPTIVA CONTRARIORVM ESSE OPINIONEM ORATIONEMQVE ACCEPTAVERIT, HOC VERVM NON EST. Ac per fiduciariam quidem reprobationem hoc pacto. per inſtantiam uero ſic dubitationem ſoluit, hoc autem uerum nō eſt, id eſt dicere ab oratione uel opinione admitti cōtraria uerum nō eſt. SIMPLICITER AVTEM A NVLLO NEQVE ORATIO MOVETVR NEQVE OPINIO. QVAPROPTER NON ERVNT SVSCEPTIVA CONTRARIORVM, CVM NVLLVS IN IIS AFFECTVS PROVENERIT. Nam ſubſtantia in contrariis excipiendis motu cietur qualitati conueniente. horum uero neutrū ab altero mouetur. ſiquidē neq; oratio cauſa eſt rei mutandæ atq; in contraria dimouendæ, neq; res mota quidquam ſecum orationis cōmouit. nam manſit eadem immobilis oratio, nec quidquam perpeſſa eſt. afficiuntur enim quę capacia contrariorum ſunt, cum ſit affectus mutatio in contraria. at quæ afficiuntur mouentur. nam motus eſt ipſe affectus. Si ergo non permanet pronunciatiua oratio, ſed ſimul dicta eſt, etiam deperit, cōſtat nec eā moueri. quomodo enim quod non eſt mouebitur? niſi moueatur, neq; afficitur. niſi afficiatur, neq; admittit contraria. ſed ab oratione ſane fatebimur quæ eadem ſpecie, nō etiam numero ſit contraria excipi. eodem pacto & in opinione allegabimus. QVO CIRCA PROPRIVM FVERIT SVBSTANTIAE, VT EADEM ATQVE VNA NVMERO CAPAX CONTRARIORVM PRO SVA IPSIVS MVTATIONE SIT. Cum orationem nō unā eandemq; manentem contrariorū receptricem eſſe oſtenderit, q; ſoli hoc inſit ſubſtantiæ, per hæc ſermonem concludit. decenterq; uerba illa, pro ſua ipſius mutatione, appoſuit. non enim oratio inquit atq; opinio contraria ſuiipſarum mutatione, ſed eo quod res immutetur accipiunt. at ſubſtantia ipſa cum penes qualitatem mutetur, receptrix facta eſt contrariorum. Vnum autem numero dixit, quoniam numerum ut materiam intelligamus oportet: contrarietateſq; circa hanc fieri, nempe parium atq; imparium.

DE QVANTO.

21 *Vanti autem aliud quidem eſt diſcretum, aliud autem cōtinuum. & aliud quidem ex habentibus poſitionē ad ſeinuicē in ipſis partium conſtat, aliud aūt ex non habētibus poſitionem. Eſt autem diſcretum quidem, ut numerus, & oratio. continuum vero, ut linea, ſuperficies, corpus: amplius autem præter hæc, locus & tempus. Partium etenim numeri nullus eſt communis terminus ad quem copulentur partes eius: ut quinque ſi ſunt denarij partes, ad nullum terminum communem copulantur quinque & quinque: ſed ſemper diſcreta ſunt. & tria & ſeptem ad nullum communem terminum copulantur. neq; omnino habeas in numero communem terminum partium accipere, ſed ſemper diſcretæ ſunt. quapropter numerus quidem diſcretorum eſt. Similiter autem & oratio. Quod etenim quantum ſit oratio, manifeſtum eſt. menſuratur enim ſyllaba breui & longa. dico autem cum voce orationem factam. ad nullum enim communem terminum particulæ eius copulantur. nō enim eſt communis terminus ad quem ſyllabæ copulentur, ſed vnaquæque diuiſa eſt ipſa ſecundum ſeipſam. Linea vero continua eſt. eſt enim ſumere cammunem terminum punctum ad quem partes eius copulentur. & ſuperficiei, lineam. plani nanq; partes ad aliquem communem terminum copulantur. ſimiliter autem & incorpore habeas ſumere communem terminum lineam vel ſuperficiem, ad quam corporis partes copulantur. Eſt autē talium & tempus & locus. præſens enim tempus copulatur ad præteritum & ad futurum. rurſus*

locus continuorum est. locum enim quendam partes corporis obtinent, quæ ad communem terminū copulantur. ergo & loci partes quæ obtinent singulas corporis partes ad eundem communem terminum copulantur, ad quem & corporis partes. Quapropter cōtinuus erit & locus. ad vnum enim communem terminum eius partes copulantur.

QVANTI VERO ALTERVM DISCRETVM EST, ALTERVM CONTINVVM.

Cuiusnam rei gratia præposita sit prædicamentis omnibus substātia iam supra enarrauimus. sedem autem secundam obtinet in prædicamentis quantum pluribus de causis. ac primum quidem, quod quanti in sermone de substantia meminit, cum dixit non esse proprium substantiæ nihil esse ei contrarium, siquidem est & quanti. ne igitur diu nos quanti naturæ ignaros relinqueret, protinus de hoc post substantiam uerba facit consulto. Deinde uero, quoniam quantum secundum sibi locum in rerum natura uendicat. Prima enim materia, ut sæpe proditum est, cum incorporea, informis, infigurataq; sit, prius in molem elata quantitatem consequitur, ac tres dimensiones capit, fitq; triplici præditum distantia, quod secundū subiectum Aristoteles nominat: tum sic qualitates suscipit, & fit compositum, facitq; elementa: uerbigratia quod trino constat spacio, caliditate frigiditateq; accepta, fit ignis: frigiditate autem & humiditate, fit aqua: similiter & reliqua. Secundum igitur locum in iis quæ sunt iure obtinet quantū. Quale uero in iis quę sunt tertium possidet. Quartum quę ad aliquid pertinent. siquidem respectus quidam utriusq; prædicamenti sunt quæ ad aliquid referuntur. Et quoniam cæteris sublatis, mente concipere potes naturale corpus. si desit dimēsio, ne corpus quidem complecti animo ualeas. locus autem & tempus & reliqua compilata inde sunt. Tertia causa est, q quoniam substantia in primam ac secundam diuiditur, primum autem & secundum numeri est, numerus uero quanti, merito locus quanto post substantiam destinatus est. Et aliter. ipsum quærere prius, quanti est. Rursus numero utitur definitio corporis, cum inquit quod triplici constat dimensione. corpus autem substantia est. numerus, quanti. Itaq; sermonē de quanto iure facit Aristoteles omnibus de causis secundum. Diuidit uero quātum in continuum atq; discretum. Est porro cōtinuum quantum quod unitas habet partes, atq; inter se cohærentes. discretum quod ecōtrario se habet, quod partes inquam a se inuicem obtinet disiunctas. Quanti continui quinq; species enumerat, lineam, superficiem, corpus, locum, tempus. discreti duas, numerum, orationemq;. Cæterum gratia eorum qui geometria initiati non sunt, de his opus est pauca dicere. Sciendum igitur id a geometris corpus uocari quod tres obtinet dimensiones, longitudinem, latitudinem, profunditatem. corpus autem aut finitum esse, aut infinitum. Sed non esse infinitum demonstratum Philosopho est in naturali auscultatione. ergo necesse est finitum sit corpus omne, si infinitum esse nullum posse ostensum est. quod autem finitum terminatumq; est, id a termino clauditur. aliud ergo terminus est ab eo quod terminatur, quādoquidem terminos ambo, aut ambo terminata appellare erat necesse. Nā si hoc terminus est, illud quod terminatur, idem uero ei q terminatur est terminus, nec ab eo diuersus, necesse est q diximus sequatur. Vt enim Socrates eiusq; imago, diuersa, nō eadem sunt (nam si essent eadem, aut ambo Socratis imago essent, aut ambo Socrates) ita in termino & eo quod terminatur sese res habet. Hæc igitur non esse eadem est necesse, quandoquidem esse diuersa confessum est. Corpus ergo si tribus prędirum sit dimensionibus, huius terminus tres non habebit. Aut igitur duas, aut unam habuerit. sed unam obtinere non potest. non enim corpus ipsum in uniuersum terminabit. enimuero terminus totum id quod terminat extrinsecus emetiatur oportet. opus igitur est ut corporis terminus totum ipsum deforis ambiat, nec profunditatem tangat. id si fit, longitudinem solum latitudinemq; habebit corporis terminus. quocirca dimensione una a corpore superabitur, ne idem sit corpori: qui est superficies corpus limitans, ac secundum longitudinem latitudinemq; circunscribens. Quoniam uero ne hæc quidem extremo uacat, necesse est huius quoq; terminum iuxta sermonem de corpore habitum una dimensione ab ipsa superari. Hæc igitur cum penes longitudinem ac latitudinem consideretur, ille unum tantum quod est in longitudinem spacium habebit. is autem linea est, longitudo latitudinis expers, uti eius quoq; habet definitio. At quoniam terminata quoq; linea est, necesse est huius etiam terminus eadem ratione uno dimensu sit ea inferior. Hæc ergo cū in sola spectetur longitudine, huius terminus dimensione omnino uacat, quod est punctum. iccirco & ipsum finiens geometra, punctum inquit est cuius pars nulla est. Quod

autem nostræ cõmentum nõ sit cogitationis esse longitudinem quæ latitudine careat, sed id in rerum quoq; natura inueniatur, perspicue ostendunt locorum distinctiones illustrium ab opacis. ubi enim sol uerbigratia parieti incubuerit, eiusq; partem illustrauerit, necesse est quod locum collucatum ab obumbrato disterminat lõgitudo tantum sit quæ in latitudinem nõ porrigatur. nam si habeat latitudinem, id omnino aut lumine affusum est, aut umbra contectum. non enim quidquam inter hæc medium est: sed si lumine præditũ, illustrato: si umbrosum, obumbrato applicabitur. At uero linea palam inter hæc media cernitur: quę in longitudinem solum extensa obscuratum a luminoso discriminat. nam si discreta hæc a se mutuo sunt, necesse est pręter hæc sit aliquid quod ipsa disiungat, nec radiis illuminatum sit, nec umbra occupatum. Neq; hoc latitudinem habebit. habet enim id latitudinem quod necesse est lumine sit aut umbra affectum. at horum neutrum est, cum utriusq; diremptio sit. Quare necesse plane est insolati atq; inumbrati loci interlimitium, longitudinem latitudine carentem esse dũtaxat, quod est linea. Quin cõmunis quoq; usus, lineæ naturaliter notitiam obtinet, cum uias metimur. longitudinem enim sine latitudine solam accipimus. Rursus uero ipsius superficiei notio habetur cum mensura definimus agros. nam eorum lõgitudinem solum latitudinemq; æstimamus. At uero puteis & parietibus & lignis metiendis, corporis intelligentiam concipimus, lõgitudinem & latitudinem & profunditatem nimirum assumentes. Rursum itaq; si infinita linea nõ est, sed terminis conclusa, ipsius quoq; omnino finis necesse est ab ea uno spacio uincatur. Linea igitur quoniam unam in partem dimensile est, huius terminus nulla constat dimensione, quod est punctum. quamobrem & id ita finiunt, cuius pars nulla est. Ac sic quidem per resolutionem hæc inter se deinceps posita esse ostẽdimus. & uero per cõpositionem idẽ hoc rursus demõstrabimus. Punctum si in fluxu ponatur, lineam facit. principium enim lineæ est, ut ipsum nunc temporis, & momẽtum motionis. Quapropter recte affirmat Aristoteles proportione hæc sibi inuicem respondere, punctum, & ipsum nunc, & momentum. Quam enim punctum ad lineam ut pote lineæ principium absq; dimensione habet rationem, eandem & ipsum nunc ad tempus obtinet, & momentum ad motum: cum principia sint consequentium, ac spacio careant. Linea uero in latitudinem mota superficiem parit. hæc autem si in profundum agatur, corpus efficit. Atq; hæc de agnoscendis a nobis his quid linea sit, & superficies, & corpus. Quod autem sint hæc continua nemo ambigit. cohærent enim ipsis partes, suntq; una inuicem iunctæ. At locus & tempus non ex se habent continuum. quocirca & Aristoteles tribus prioribus enumeratis linea superficie, corpore, uelut ab alio principio subiunxit. ADHVC AVTEM PRAETER HAEC LOCVS ET TEMPVS. Quasi illa ex se continuitatem habeant, hæc non ex sese, sed aliis de causis. Est enim nihil aliud tempus quam motus mensura qui in cælesti fit globo. Diem nanq; esse dicimus, solis reditum ab ortu ad ortum rursus. & mensem ubi luna iterum ad idem punctum unde moueri coepit redierit. magis uero a sole discedens rursus ad idem cum ipso punctum secundum lóngitudinem coiuerit. Similiter & annum, circuitum solis in signifero. Tempus ergo mensura est motionis: fit autem motio in magnitudine. Aristoteles enim motum nullum per uacuum fieri posse demonstrat. nam si quis motum inquit per uacuum fieri uelit, is rationem quam assignet non habet cur celerius globosa corpora iis quæ folii speciem referunt tametsi pari constent mole deorsum ferantur: aliasq; præterea demonstrationes affert. Quare cum tria hæc ordine sint disposita magnitudo motus tempus, ut cumq; sese habet magnitudo, sic motus quoq;, ac quemadmodum motus: itidem habet & tempus. Nam si continua sit magnitudo, continuus erit & qui in ea fit motus: ꝙ si motus continuus sit, erit & tempus continuum. Simili modo & si discreta magnitudo sit, discreta erunt & motus & tẽpus. Si in ligno uerbigratia fiat motus, huius uero sint partes discretæ, fiet discrete & motus. at si continuæ hæ sunt, est & motus continuus. Itaq; si continuus sit cælestis globus, est & qui ab eo fit motus continuus. continuum uero & tempus. est enim nihil aliud tempus, quam mensura quæ in eo fit motionis. Non igitur continuitatem ex sese habet tempus, sed propter motum. motus uero propter corpus in quo fit motus. quocirca tempus quoq; continuitatem obtinet corporis beneficio. Verũ ne locus quidem ex se continuum habet. est enim locus, uti iam diximus, terminus ambientis quatenus rem quæ ambitur complectitur: ut dolium locus est uini non ipsum totum, sed eius caua superficies duntaxat. ergo ut quod continetur se habet, sic habebit & locus. Cum igitur continuũ corpus omne atq; in loco necessario sit, erit & locus cõtinuus. qua de re locus quoq; corporis ope quod in ipso est continuitatem habet. est enim locus ut modo diximus terminus ambientis. Nam

NVLLVS EST TERMINVS AD QVEM EIVS COPVLENTVR PARTES. Quod numerus quantum ſit, ne probatione dignum quidem arbitratur. qui enim numerum non uult quantum eſſe, nec aliud quidquam cenſuerit. ꝙ autem diſcretum ſit quantum, nimirum hoc aſſerit. non enim inquit terminum habet ad quem partes eius cōmittantur cōmunem. Nam ſi denarium numerum in duos quinarios diuiſerimus, diſcretum utrumq;, circunſcriptionemq; habere propriam cōperiemus. neq; enim unitas aliqua eſt quæ partibus utriſq; coniuncta ſit, ſuaq; opera continuitatem iis largiatur. Similiter & in ſeptenario numero. nam quarta unitas, trinitatum neutram neq; ad ſeipſam, neq; eas inter ſe cōnectit: ſed ipſa quoq; in circunſcriptione propria conſideratur. quare diſcretum quantum eſt numerus. Sed oratio quoq; inquit diſcretum eſt quātum, eadem de cauſa. nam neq; orationis partes, ſyllabas inquam, per cōmunem terminum quempiam continuari cernas, ſed circunſcripta quælibet eſt. Orationem autem dicit quæ cum uoce fit. quandoquidem enim oratio altera pronunciatiua eſt, altera interius inſita, quæ in animo ſpectatur, ob id de pronunciatiua ſe oratione loqui admonet. nam interior ne quātum quidem eſt omnino. uerum ſi quidpiam eſt modo, animi qualitas proculdubio eſt, ſi habitus diſpoſitio eſt animi, diſpoſitio autem & habitus qualitates, uti intelligemus. Numerum autē orationi antepoſuit, quoniam per eum orationem metimur. LINEA VERO CONTINVA EST. EST ENIM COMMVNEM TERMINVM SVMERE AD QVEM EIVS CONTINVANTVR PARTES, PVNCTVM. ET SVPERFICIEI LINEAM. Linea iure continua eſt. eſt enim linea longitudo latitudine carens. nam pars eius quælibet ad aliam atq; aliam copulatur, quę punctum terminum obtinent cōmunem. punctum autem impers eſt, uacatq; dimenſione. merito igitur & eius partes continue ac citra dimenſionem unitæ ſunt. diuiditur enim in puncto linea, in quo & eius copulantur partes. Cæterum punctum ſeu cōmunem terminum poteſtate nec actu oportet cepiſſe. nam ſi actu acceperis, nō erit linea tota continua. Et uero ſuperficiei partes cōmuni termino id eſt lineæ copulantur. quocirca continua eſt. & ſuperficies per lineam enim diuiditur. ꝙ ſi linea longitudo eſt expers latitudinis cum ſuperficies per longitudinem ſecetur, partes latitudinis interſtitio carebunt quandoquidem nec linea ſpacium habet ſecundum latitudinem. Porro uel hoc loco linea poteſtate & non actu capienda eſt. PARTES ENIM PLANI AD TERMINVM QVENDAM COPVLANTVR COMMVNEM. Antiquiores enim ſuperficiem abſolute omnem, planum, unum pro uno dicētes appellant. ſiquidem nullo diſcrimine ſuperficiem uel planum nominant. Iuniores uero nō omnem ſuperficiem planum uocant, ſed extentam dūtaxat. norunt quipe ſuperficiem genus eſſe. eamq; in planam, & teretem, & globoſam, ac ſi alia ſit quæpiam diuidi. EADEM VERO RATIONE ET IN CORPORE COMMVNEM TERMINVM LINEAM VEL SVPERFICIEM SVMERE ASSIGNAREQVE HABEAS, AD QVAM SE CORPORIS PARTES CONTINGANT. Copulantur enim ad ſuperficiem terminum cōmunem corporis partes. ob eam uero & ad lineam. Nam cum ſuperficies ſecundum profundum diuidat corpora, ipſa uero profunditatis dimenſione omnino careat, neceſſario quoque partes corporis per ſuperficiem ad ſe inuicem citra dimenſionem copulantur. rurſus autem & hoc loco diuiſionem etiam ad ſuperficiem poteſtate accipimus. OB SVPERFICIEM VERO CORPORIS PARTES VEL AD LINEAM COPVLANTVR. Quoniam enim uti diximus adepta fluxum linea ſuperficiem facit, is a linea incipiat oportet qui corpus ſecundum ſuperficiem diuidit, eamq; uelut attrahendo ſuperficiem conſtituat, atq; ea ſubiectum diuidat. Quamobrem quoniam corpus ipſa per ſe totam ſuperficies ſecat, neceſſe quoq; eſt ut ſuo termino, linea inquam, corporis extrema coniungat. EST PORRO TEMPVS ET LOCVS HVIVSMODI. NAM TEMPVS NVNC, AD PRAETERITVM AC FVTVRVM COPVLATVR. RVRSVS LOCVS CONTINVORVM EST. OCCVPANT ENIM LOCVM QVENDAM CORPORIS PARTES QVAE AD COMMVNEM TERMINVM QVENDAM CONNECTVNTVR. Si enim corpus coniunctas continuaſque habere partes demonſtratum eſt. (nanque ſecundum ſe totum in loco eſt omne corpus) locus ergo qui corpus ambit continuus eſt. ſiquidem pars nulla corporis quin in loco ſit effugit. Igitur ob corporis continuitatem habet & locus continuum.

22 *Amplius autem. Alia quidem constant ex partibus quæ in eis sunt positionem habẽtibus ad seinuicem. alia autem ex non habentibus positionem: vt lineæ quidem partes positionem habent ad seinuicem: singulæ nãque earum sitæ sunt alicubi, & habeas vnde distincte sumas, & aßignes vbi singulæ sitæ sint in plano, & ad quam partem reliquarum copulentur. similiter autem & partes plani positionem habent aliquam. similiter nãque aßignaretur vnaquæq; vbi iacet, & quæ copulentur ad seinuicem. sed & solidi partes similiter, et loci. In numero autem non poßit quisquam ostendere quemadmodum partes eius positionẽ aliquam habeant ad seinuicem, aut vbi iaceant, aut quæ partes ad seinuicem connectantur. neq; eæ quæ temporis sunt: nihil enim permanent partes temporis: q̃d autem non est permanens, quomodo positionem aliquam habebit? Sed magis ordinem quendam dices habere, eo quod aliud quidem prius sit temporis, aliud vero posterius. Sed & in numero similiter, eo quod prius numeratur vnum q̃ duo, & duo q̃ tria: & sic habebunt aliquem ordinem: positionem vero non omnino accipies. Sed & oratio similiter. nulla enim remanet partium, sed dictum est simul, & non est hoc amplius assumere. Quapropter non erit nulla positio partium eius siquidem permanet. Igitur alia ex habentibus positionem partibus constant, alia ex nõ habentibus positionẽ.*

PRAETEREA QVAEDAM EX PARTIVM QVAE IPSIS INSVNT POSITIONEM INTER SE HABENTIBVS CONSTANT, QVAEDAM EX NON HABENTIBVS.

Attendendum est construi in priore diuisione tempus quantis continuis, lineæ, superficiei, corpori, loco: hic uero iis quæ nõ ex positionem habentibus partium constant. quandoquidem ex habentibus positionem consistentia tribus his figurantur, quod sita usquam sint, superius inferius: quod digito demonstrari queant: quod partes coniunctas hoc est totas simul existentes habeant: quorum ne unum quidem tempori competit. Numerum autem cum in prima diuisione discretis connumerasset, hic positionem habentibus iunxisse quodãmodo uidetur. enimuero de quali numero sermo ei sit superius diximus. VBI SITA QVAELIBET IN PLANITIE SIT, ET QVIBVS RELIQVARVM PARTIBVS COHAEREAT. Per hæc uerba, ubi sita quælibet sit, receptiuum dicit. Per ea uero, & quibus reliquarum partibus cohæreat, sex positus aduerbia. Qua uero ratione quantum non in id quod præditum ordine sit & nõ sit, sed in positum habens & nõ habens diuisit? Quoniam ordo in quanto spectatur. nõ enim in posititiis ordo est dũtaxat, sed in positu quoq; carentibus. nam & in numero uisitur, siquidem unum prius duobus est: & in oratione, quandoquidem exordium narrationi præmittitur: & in tempore. primum enim præteritum est, dein præsens, postremo futurum.

23 *Proprie autem quanta hæc dicuntur sola quæ dicta sunt: alia vero omnia secundum accidens. Ad hæc enim aspicientes, & alia dicimus quanta: vt multum dicitur album, eo q̃d superficies multa sit. & actio longa, eo q̃d tempus multum sit, & motus multus.* Neq; *enim horum singulum per se quantum dicitur: vt si quis aßignet quanta actio est, tempore diffiniet annuam, vel sic aliquo modo aßignans. & album quantum quid sit aßignans, superficie definiet. quanta enim fuerit superficies, tantum album esse diceret. Quare sola proprie secundum seipsa dicuntur quanta quæ dicta sunt. aliorum vero nihil per se: sed si forte, per accidens.*

CAETERVM PROPRIE QVANTA HAEC SOLA DICVNTVR QVAE COMMEMORAVIMVS. ALIA VERO PER ACCIDENS OMNIA. QVIPPE AD HAEC RESPICIENTES, ET ALIA QVANTA NOMINAMVS. VERBIGRATIA MVLTVM VOCATVR ALBVM, QVOD SIT SVPERFICIES MVLTA.

Scientis munus est nõ subiectas modo eius scientiæ res contemplari, uerum eas etiam quę esse uidentur, nec re uera sunt, persequi atq; refellere. Id quoq; Aristoteles facit. Nam cum species quanti septem, nempe continui quinq;, duas autem discreti enumerasset, nõ eatenus stetit, sed num sub quãtum redigi & alia quæpiam possint disquirit. Quãdoquidẽ igitur albũ & multũ & paucum

uidetur,quanti autem sunt multum & paucum: sed actionem quoq; longã & breuem uocamus, hæc inquit non proprie quãta,uerum per accidens appellamus.eo enim quanta & ipsa nuncupantur q; in quantis existant. Nam quoniam in superficie album est,si multa uel pauca illa sit,album quoq; multum paucumue esse ex transumptione hac affirmamus. Similiter & actio ut longa sit aut breuis per accidens habet. Cum enim exempli causa Troianum bellum in quodam tempore sit puta decennio confectum,tempus autem longum nominemus,iccirco & actionem quæ in longo tempore obitur, longam esse per accidens dicimus. Quamobrem quanta proprie ea sunt quæ recensuimus:alia uero illorum gratia quãta per accidens appellantur. ET MOTVS MULTVS. Multus dicitur motus esse,quod tempus in quo fit,multum existat. Tempus enim mensura est motionis.nam mẽsem uocamus lunæ restitutionem. annum uero,solis circuitum annuo tempore confectum.quippe siquis quanta fit actio quæpiam rogatus fuerit,tempus respondet,ut decem annorũ. QVANTA ENIM CVMQVE SVPERFICIES FVERIT, TANTVM QVOQVE ALBVM ESSE AFFIRMABIS. Nam si quantum sit album interrogaueris,dicimus bicubitum forte uel tricubitum, quãta nimirum & superficies est quæ album continet.Quare non ipsum album multum uel paucum,sed superficiem appellamus. Cæterum potest & in cubitali superficie album eo magis quod in bicubitali est album esse: uerum tunc album nõ albo plus,sed album albo magis album nominamus.

24 *Amplius.Quanto nihil est contrarium. In definitis enim manifestum est quod nihil est contrarium: vt bicubito vel tricubito, vel superficiei,vel alicui talium. nihil enim illis est contrarium. Nisi quis forte dicat multum pauco esse contrarium,vel magnum paruo. Horum aũt nihil est quantum:sed magis eorum quæ sunt ad aliquid. Nihil enim ipsum per seipsum magnum vel paruum dicitur: sed eo q̃d ad alterum refertur.vt mons quidem paruus dicitur,millium vero magnum. eo q̃d hoc iis quæ sunt sui generis maius sit,illud vero ijs quæ sui sunt generis minus. ergo ad alterum est eorum relatio. Nam si per seipsum magnum vel paruum diceretur,nũquam mons quidẽ aliquando paruus,millium vero magnũ diceretur. Rursus in vico quidem plures homines esse dicemus,Athenis vero paucos.cum sint illis multo plures.& in domo quidem multos:in theatro vero paucos, cũ sint plures.*

ITEM QVANTO NIHIL EST CONTRARIVM.

Cum quanti diuisione nobis tradita,qualia proprie quanta sint, & qualia per accidens dixerit, nunc uult,perinde atq; in substantia fecit,proprium quanti assignare. nam finitionem eius promere minime licuit,ob eam quam supra causam attulimus:nempe q; generalissimorum generum finitio explicari nõ possit.siquidem de decem prędicamentis ens,ut in introductionibus proditum est,nõ ut genus prædicatur. Nam si de quanto hoc quopiam ei ut bicubito sermo haberetur,fieri poterat,ut genere assumendo quod est simpliciter quantum, eius naturam finitione exhiberet. Nunc uero de simpliciter quanto sermonem instituit, cuius genus inuenire generalissimum non est,quo finitionem eius in medium afferret. Verumenimuero quemadmodum in substantia ea prius quæ ipsius propria esse uiderẽtur exposuit,dein cõfutatis iis, uniuersum eius uere propriũ tradidit,hic quoq; haud secus explosis prius iis quæ propria quanti esse uidebãtur, postea germanum ipsius proprium edocet. Atq; in primis quidem,nihil inquit contrarium habere,quanti esse proprium uideri.nam finito quanto quidnam esse inquit contrarium, ut bicubito,uel tricubito, uel superficiei,uel eiusmodi cuiquam potest? NIHIL ENIM EORVM CONTRARIVM EST. NISI QVIS FORTE MVLTVM PAVCO, VEL MAGNVM PARVO CONTRARIVM ESSE AFFIRMAVERIT. Hic proprie an magnum & paruum contraria,uel quanta omnino sint, accurata examinatione scrutatur. Nam cum in disputatione de substantia hæc sola cõmemorasset,contrarietate eorum concessa prę teriit.nunc uero nõ esse hæc quãta,sed ad aliquid demonstrat:idq; duplici rursum uia,tum per instantiam,nempe q; nõ sint quãta: tum per fiduciariam reprobationem, nimirum q; tametsi quãta esse fuerit concessum,nõ sint tamen cõtraria. Ac primum quidem per instantiam sic inquiens,horum autem nullum est quantum,sed ad aliquid magis.nihil enim ipsum per se magnum dicitur aut paruum,sed ad alterum refertur. Proprium namq; ad aliquid se habentium est, uno posito si

mul inferri alterum,& tolli sublato. Nam posito patre,secum omnino & filius infertur,atq; eo sublato perimitur. Eo modo nec multum quidquam ipsum per se dicitur multum, sed si ad paucũ referatur. nec secus quoq; paucum ad multum. Et uero in paruo & magno similis ratio est. habet enim relationem utrumq; ad alterum, neq; horum ipsum per se ullum finitam quampiam obtinet naturam. idq; apertum hinc est, nam mons inquit paruus,magnum autem millũ granum uocatur. Atqui si horum per se quodlibet paruum diceretur, neq; ad alterum collatione ad illud referretur,utiq; nõ montem paruum,granum autem millii magnũ nominaremus. ridiculum enim hoc esset. nunc uero paruum quidem montem,alio uidelicet minorem mõte appellamus. magnũ auté millii granum, nempe alio maiorem. Sic & paucos homines Athenis esse, ipsas sibi alii ue urbi conferentes: in uico uero complures,quanquam hic quam Athenis pauciores,comparationem nimirum ad uicum alium facientes. Qua de re aut continuum quanti & ad aliquid relati idemq; esse prædicamentum dicamus,aut si distincta prædicamenta sunt, hæc nõ ad quantum, sed ad id magis quod est ad aliquid referenda.

Amplius. Bicubitum quidem & tricubitum et vnumquodque talium quantum significat: magnũ vero vel paruum non significat quantum, sed magis ad aliquid. quoniam ad alterum consideratur & magnum & paruum. quare manifestum est quod ipsa sunt eorum quæ ad aliquid.

PRAETEREA BICVBITVM ET TRICVBITVM ATQVE VNUMQVODQVE EIVSMODI, QVANTVM SIGNIFICAT. MAGNVM AVTEM ET PARVVM NON INDICAT QVANTVM, SED AD ALIQVID MAGIS.

Proprie enim quantum,inquit,& circa quantum sit indicat: uerbi causa hæc linea & suapte natura quantum est,& circa quantum sit denotat. tricubitalis enim ut sic dixerim bicubitalisue est. Quare quæ proprie quanta sunt,circa quantum quoq; uersentur declarant. At magnum & paruum,multumq; & paucum nõ certum quãtum definitumq; obtinent. est enim horum quoduis infinitum. quapropter hęc quanta nõ sunt. Quid ergo dixerit quisquam,nõ est fortasse infinitum quantum? nam ubi continuum uel numerum uel lineam dico, aut huiusmodi quidpiam, quantum quoddam pronuncio quidem,nõ tamen præterea & circa quantum sit definio, uelut cũ tria dico,uel quinq;,uel tricubitum. Neq; igitur in his infinitudinem eandem spectari aio quæ in paruo ac magno uisitur,& multo ac pauco. Sunt enim infinitiora semper speciebus suis genera. Animali igitur pronunciando nõ perinde finio subiectum atq; cum hominem dico,aut equum. Verũ tamen quoniam nõ æquiuoca simpliciter uox est animal,sed insita quædam cõmuniter pluribus substantia,licet quod ab hac uoce animal significatur definire,atque substantiam animatam sensu præditam esse dicere. estq; certa quædam natura ea quæ ab animali denotatur. Sic igitur & in propositis. Nomen enim continui cum generalius pateat, est quanto quidem infinitius determinato, nempe tricubito: quippe hoc indiuiduum iam est, ut ibi Socrates quoq; indiuiduũ. Similiter numeri quoq; generalius significatum est quam trium & quinq;,quæ sunt indiuidua. Sed est tamen & in his quiddam,ut quod declaratur,finitum. continuum enim est quantum,cuius partes ad terminum quendam coeunt cõmunem. discretum autem,quod nõ ita habet. Et uero linea nominánda,magnitudinem dico spacio uno cõprehensam. superficie,duobus. corpore autem,tribus. ac finitum horum quodq; est, perpetuo se perinde habens. nec ad respectum diuersum, differentem,ut magnum & paruum,& multum & paucum naturam admittit. Nam siquis magnum dicat,puta q aliud exuperet,atq; iccirco magnum montem uerbigratia Olympũ asserat,ut Hymetto uastiorem,tamen eundem hunc si terrę conferat,paruum,quasi minor quá ea sit,appellabit. Ergo quod esse magnum dicitur,quãtum quodpiam finitum nõ est: ut singula quæ diximus quanta,nõ quãta duntaxat sunt,sed & circa quãtum sint definiunt; exempli gratia uel in unum porrigi uersum, ut linea. uel in duos,ut superficies. uel in unione partium spectari,ut continuum. uel in earũdem diuisione diremptioneq;,ut discretum. Præterea. Iam magnum & paruum in quantis uersantur particularibus,ut in hac superficie. similiter & in hac linea,atq; in hoc corpore: & multum ac paucum in hoc numero. Quocirca in quãtis indiuiduis horum quoduis uersatur. quanta uero indiuidua,non quanta se modo esse, uerum & circa quantum singula eorum uersentur declarant,ut tria,& quinq;. Nõ ergo quãta sunt magnũ & paruum. quo factum est,ut usus quoq; Aristoteles

huiusmodi fuerit exemplis, utiq; cum dixit a bicubito atq; tricubito eiusq; notæ singulis dūtaxat idest subsistentibus indiuiduis quantum indicari. Nam si quantum omnino est magnum & paruum, indiuiduum prorsus dicendum est: si est (id quod dixi) simpliciter quidpiam magnum. sed magnum in subsistentia esse pronunciamus. est autem & magnitudo indiuidua. Ergo si quātum est omne indiuiduum, definit. magnum autem & paruum, & multum paucumq; cum sint indiuidua, infinita quædam existunt. non igitur quanta sunt magnum & paruum. ac per instantiam quidem, ne quanta quidem ea esse ita concedit. Per fiduciariam autem reprobationem, tametsi quanta esse ea concesserit, ipsa tamen non esse contraria demonstrat. Illinc uero reprobationis initium sumit.

26 *Amplius. Siue aliquis ponat quanta esse hæc, siue non ponat, nihil est in illis contrarium. quod enim non potest sumi per seipsum, sed ad alterum refertur, quomodo huic aliquid erit contrarium?*

ITEM SIVE PONAT QVIS QVANTA EA ESSE, SIVE NON PONAT, NVLLVM EST IPSIS CONTRARIVM. NAM QVOD IPSVM PER SE SVMERE NON EST, SED AD ALTERVM REFERTVR, QVOMODO CONTRARIVM HVIC ESSE QVIDPIAM POSSIT?

Quod dicit huiusmodi est, Contraria primum ipsa per se sunt, absolutamq; obtinent subsistentiam: tum sic inter se bellum suscipiunt: ut album & nigrum, cum alia prius quædam sint, (sunt enim qualitates) ita aduersus se mutuo prælium inierunt. Eo siquidem ad aliquid relata a contrariis differunt, q; primum ipsa per se contraria sint. (licet enim qui album dixerit, nigrum nō accepisse: & ne omnino quidem, etiam si album sit, esse. contra nigrum esse, nequaquā albo existēte) deinde inter se pugnent. At quæ sunt ad aliquid simul se inuicem pariant, simulq; intereant. nam patre nominato, filium quoq; simul cōprehendit: & hoc rursus perempto, simul & filius deperit. Quandoquidem igitur magnum paruumq;, & multum ac paucum per se minime ipsa sunt, neq; horum per se ipsum nō alteri adhærens subsistere aliquod ualet, nō contraria, sed ad aliquid esse conspicuum est. Contraria enim esse ea dicebamus, quę prius ipsa per se subsistentiam habent propriam, dein sic inter se pugnam cōmiscent.

27 *Amplius autem. Si sunt magnum & paruum contraria, continget idēm simul contraria suscipere: & ea ipsa sibimet esse contraria. contingit enim simul idem paruum esse & magnum. est enim ad hoc quidem paruum, ad aliud vero idipsum magnum. quare idem & paruum & magnum eodem tēpore esse contingit. quare simul contraria suscipere. Sed nihil est quod uideatur simul contraria suscipere posse: vt in substātia quidem. susceptibilis enim contrariorum esse videtur: sed nullus simul sanus est & æger: neq; album & nigrum est simul. nihilq; aliud simul contraria suscipiet. Et eadem sibiipsis contingit esse contraria. nam si est magnum paruo contrarium. ipsum autem idem simul est magnum & paruum, ipsum sibi erit contrarium. sed impoßibile est aliquid sibiypsi esse contrarium. Non est igitur magnum paruo cōtrarium: neq; multum pauco. quare nisi & eorum quæ ad aliquid hæc quis dicat, sed quanti, nihil contrarium habebunt.*

INSVPER SI ERVNT MAGNVM ET PARVVM CONTRARIA, VSV VENIET IDEM SIMVL CONTRARIA ADMITTERE, ATQVE IPSA SIBIIPSIS ESSE CONTRARIA.

Ex his contraria plane nō esse ea per abductionem ad impossibile demonstrat. ait enim. Si contrarium paruo magnum est, eodem tempore contraria eidem inesse continget. nam erit idem & magnum & paruum, & multum & paucum: uerbi causa millii granum si ad fabam conferas, paruum: si ad sinapi, magnum appellatur. & qui Athenis homines sunt, si iis qui in pago habitant compares, multos: si iis qui totam græciam incolunt, paucos nominabis. itaq; hæc, id quod fieri nequit, tempore eodem contraria asciscent. Enimuero substantia contrariorum quidem esse capax asserebatur, non tempore eodem tamen contraria accipere. erit enim idem nunquam eodem tempore calidum & frigidum, album & nigrum. Non solum autem admitti ab his contraria inquit, sed ipsa quoq; sibiipsis fore contraria: siquidem dicitur idem paruum & magnum, & multū & paucū, quod certe absurdū est; quippe ens nullum ipsum secum pugnat. NON EST IGI

TVR MAGNVM PARVO CONTRARIVM, NEC MVLTVM PAVCO.

Antea contraria ipsa supposuit, & quanta nõ esse ostendit. dein subiecit quanta esse, atq; contraria nõ esse monstrauit. nanq;, ut uerũ postulat, neq; quãta sunt, neq; contraria, sed ad aliquid. Quod itaq; quanta nõ sint, per instantiam asseruit. q uero neq; cõtraria, per fiduciariam reprobationem. sunt ergo uti diximus ad aliquid, ipsumque esse habent in quantis. Proprie autem magnum & paruum de continuo dicuntur. nam corpus magnum & paruum appellamus. similiter & lõgum & breue. eodem modo & superficiem, ac species continui reliquas magnas uel paruas, uel longas uel breues proprie nominamus. At multum paucumq; de discreto, nec situm habente, nẽpe de numero ac tempore, quæ positu carent. multum nanq; tempus & paucum, similiter & numerum dicimus. Quamobrem sermonem & ipse in exemplis meditatus, magnum & paruum in monte & milii grano, quę continui quãti sunt, accepit. corpus enim est utrumq;. multum uero & paucum in numero, in hominibus inquam, tum qui Athenis, tum qui in pago degunt, quæ sunt discreti. est enim numerus discretum quantum. Cæterum sæpe quoq; abutendo paruum & magnum de discreto ferimus, multum uero & paucum de continuo. paruam siquidem Demosthenis esse orationem dicimus aut magnam, q ad scopum unum ac cõtinuum spectet. quare & de oratione hac magnum, ob scopi continuitatem unitatemq; ferre consueuimus. Nimirum orationes nouem illas de publicis negociis haudquaquam orationem longam uocaremus. nõ enim intentio harum una est ac continua. neq; item Philippicas undecim: sed eas dicimus multas. Quin & aquam, cum continua sit, multã nominamus, forte quod facile diuidatur. Sępe uero & multam dicimus uiam, tametsi cõtinua est: nempe quod in multa stadia secetur: uel q ambulando locus quidam pedibus distinguatur. Est uero & hoc loco iure quęstione dignum, quomodo multum & paucum quanta esse paulo ante affirmauerit, cum diceret proprie quanta hæc sola nuncupari quæ proxime docuit. Sunt autem quinq; continui species, linea, superficies, corpus, locus, & tempus. & duę discreti, oratio, & numerus. Alia uero, inquit, per accidens omnia. quippe ad hæc respicientes, & alia quanta nominamus, ut multum uocatur album, q sit superficies multa. Quo pacto igitur his prius dictis, quibus multum & paucum quanti esse plane pronunciauit, hic nõ esse quanti, sed ad aliquid affirmat? si enim nõ quanta ea esse hic uere ostensum est, superius eadem esse quanta perperam dixit. quid ergo ad hoc aiunt? nimirum (id quod nos sæpe prodidimus) quæ sunt ad aliquid, definitam re uera nequaquam habere naturam, sed in prædicamẽtis aliis existere: esseq; multum & paucum, & magnum ac paruum, & duplum & dimidium, similiaq; ad aliquid: quæ in quanto consistunt, nõ in quali. quemadmodum & albius, & dulcius, & grauius, ad aliquid: quæ subsistentiam in quali obtinent. Itaq; cum multum dicimus album, quoniam multum & paucum, quæ ad aliquid sunt, circa quantum, & nõ quale uersantur, nõ proprie uidelicet, neq; per se loquimur: uerũ quia superficies multa quædam est quanti. Non hoc igitur dixit superius, multum ipsum per se quantum esse, sed ad aliquid in quanto: neq; id sane in quanto ferre nisi per accidens licet, nempe q in quanto sit, multum ac paucum admittente.

18 *Maxime autem circa locum esse uidetur contrarietas quanti. sursum enim ei quod est deorsum contrarium ponunt, locum qui in medio est deorsum dicentes: eo q̃d plurima distãtia sit medij ad mũdi terminos. Videntur autem & aliorum cõtrariorum ab his afferre diffinitionem. Quæ enim plurimum a seinuicem distant eorum quæ sunt sub eodem genere, contraria esse diffiniunt.*

PORRO QVANTI CONTRARIETAS CIRCA LOCVM ESSE MAXIME VIDETVR. SVPRA ENIM ET INFRA CONTRARIVM PONVNT, LOCVM AD MEDIVM INFRA NOMINANTES, QVOD AD MVNDI TERMINOS PLVRIMVM MEDII SPACIVM SIT.

Postquam magnum & paruum neq; quanta esse neq; contraria demonstrauit, siquis omnino inquit contẽplari in quanto cõtrarietatem uelit, supra & infra cõcipiat. hæc enim tum a se mutuo plurimum distant, tum contrariorum quoque ob id finitionem suscipiunt. sic nanq; definiuntur contraria, quæ plurimum sunt in eodem genere a se inuicem distincta. Cæterum hoc ipsi nõ placet. siquidem supra & infra in rerum natura re uera nõ est, sed circum & medium: quæ nõ contraria, sed ad aliquid sunt. circum enim ipsum, circum medium est. supra uero & infra spacio abesse per diametrum a se mutuo debent. At terra cẽtri rationem obtinet uniuerso collata, ad quam gra-

uia omnia deferuntur. Qua itaq; ratione locum terræ, hoc est centrum uniuersi, ignis loco, idest cauæ lunaris globi circumferentiæ contrarium asseremus? nõ enim alter ab altero abest uniuersi diametro. quare plurimum semoti non sunt. Seiuncta enim sunt ea plurimum quæ omni distant diametro. ergo neq; hæc, neque supra & infra contraria sunt, sed uti dixi ad aliquid. circum nanq; ipsum, circum medium est. Nisi quis infra esse terram simul omnem supposuerit, q terra sub pedibus atq; infra quauis sui parte sit habitantibus, cęlum autem supra. Quod siquis secundũ terrę superficiem infra, sphærã autem supra dicere uelit, idem supra infraq; esse inuenietur. Nam superna terræ superficies infra est cæli comparatione. si infernæ suipsius superficiei conferatur, supra. Quin & hemisphærium utrumq; supra infraq; erit cum sese pro motu diuerso aliter atque aliter habeat. Sed nihil est quod simul in seipso contraria eadem ratione obtineat. Qua de causa fieri nequit, ut supra & infra in rerum natura proprie sint. nisi modo prædicto simul terram omnẽ infra appellare cuiq̃ libeat. Enimuero situ est supra & infra: ut capiti nostro impendens laquear. quippe ad nos relatum, supra: est ad eo superiora, infra. LOCVM AD MEDIVM INFRA NOMINANTES QVOD AD MVNDI TERMINOS PLVRIMVM MEDII SPACIVM SIT. Qui, inquit, supra & infra in rerum natura esse propterea uolunt, q terra a quouis mundi termino spacio per diametrum distet, terram infra esse iccirco asseuerant. AB HIS VERO FINITIONEM QVOQVE ALIORVM INFERRE CONTRARIORVM VIDENTVR. NAM QVAE A SE PLVRIMVM INVICEM IN EODEM DISTANT GENERE, CONTRARIA DEFINIVNT. Quoniam terram infra esse suspicati sunt inquit, hæc uero ut ad singulos mundi fines relata plurimo interstitio abest, per diametrum inquam: sunt autem supra & infra contraria, referunturq; hæc ad unum genus quantum, ex his & contrariis omnibus finitionem afferunt, contrariaque esse dicunt ea quæ a se mutuo distant plurimum, sub eodem genere comprehensa.

Non videtur autem quantum suscipere magis & minus, vt bicubitum. neq; enim alterum altero magis bicubitum. neq; in numero: vt tria q̃ quinq; nihil magis quinq; aut tria dicuntur, neq; qnq; q̃ tria. nec tempus alterum altero magis tempus dicitur: nec in nullo eorum quæ dicta sunt omnino, magis & minus dicitur. Quare quantum non suscipit magis & minus.

NON VIDETVR VERO QVANTVM MAGIS ET MINVS ADMITTERE.

Cum proprium esse quanti asseruerit nullum habere contrarium, idq; omni inesse ostenderit, nõ addidit quanti hoc proprium nõ esse, quãdoquidem & substantiæ competat, quemadmodum & in substãtia egit. hoc enim ex iis fuit peripectum quæ de substãtia disseruit. Nã si ibi proprium nõ esse substantiæ nihil contrarium habere pronunciauit, q & quãto conueniat, cõstat hic quoq; proprium quanti, quoniam & substantiæ inest, nõ esse. Quare quantum nullum capax contrariorum est. Verum si contrariorum capax quãtum esse fateri oporteat, uti substantiæ quoq; contrarium nullum esse dicebamus, ipsam uero capacem cõtrariorum, quid ergo? nõ est, inquiunt, crassum & tenue quanti, & latum & angustum, quæ sunt contraria? At hæc nõ esse quanta, sed ipsum esse obtinere in quãtis asserimus, nõ aliter quã magnum quoq; ac paruum. crassum enim id uocamus, quod dimensionem multam habet in profundum. latum, quod in latitudinem. angustum autem & tenue, quod parum in profundum ac latum interstitii habet. ac quæcunq; de aliis prodidimus, magno inquam & paruo, multo & pauco, hæc in his quoq; pronunciabimus. nam & hæc ad aliquid sunt. NON VIDETVR QVANTVM MAGIS ET MINVS ADMITTERE. Ad aliud quanti proprium transiuit, quod est non admittere magis & minus. neq; id iniuria: siquidem diximus, ubi quantitas est, ibi magis & minus ex contrariorum mistione fieri. Est uero sciendum, & hoc rursum reprobari a philosopho, perinde quasi & substantię cõpetat. ad aliud autem digreditur, atq;.

Proprium autem maxime quanti est q̃d æquale & inæquale dicitur. Vnumquodq; enim eorum quæ dicta sunt quãtorum æquale & inæquale dicitur: vt corpus æquale & inæquale dicitur. & numerus, & tempus æquale & inæquale dicitur. similiter autem & in alijs quæ dicta sunt, vnũquodq;

æquale & inæquale dicitur. In cæteris vero q̄cunq; quanta non sunt, non prorsus videbitur æquale & inæquale dici. vt dispositio æqualis & inæqualis non omnino dicitur, sed magis similis & dissimilis. & album æquale & inæquale non omnino dicitur, sed simile vel dissimile quare quanti maxime sit proprium, æquale & inæquale dici.

CAETERVM QVANTI PROPRIVM MAXIME EST, AEQVALE DICI ATQVE INAEQVALE.

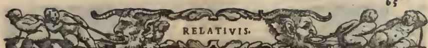
Atq; hoc præcipue proprium est quanti, quoniam rei soli inest atq; omni. linea enim æqualis linea atq; inæqualis dicitur, & locus loco, & superficiei superficies, & corpus corpori, & orationi oratio, & numerus numero. Quod si in quoquam alio æquale & inæquale nominemus, id non per se, sed per accidens appellamus. exempli causa, corpus hoc albū dicimus corpori albo illi æquale: eodem modo & inæquale: non in quo alba sunt, sed quatenus corpora, quæ sunt quanti. Verum simile magis in talibus proprie diceretur atque dissimile. album enim albo simile ac dissimile dicitur: & in id genus aliis eadem ratione.

DE RELATIVIS, HOC EST AD ALIQVID SESE REFERENTIBVS.

31 *AD aliquid vero talia dicuntur, quæcunq; hæc ipsa quæ sunt aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterum. Vt maius hoc ipsum quod ē alterius dicitur: aliquo enim maius dicitur. et duplum alterius dicitur hoc ipsum quod est: alicuius enim duplum dicitur. similiter autem & alia quæcunq; huiusmodi sunt. At vero sunt etiā & hæc ad aliquid: vt habitus, dispositio, sensus, scientia, positio. hæc enim omnia quæ dicta sunt hæc ipsa quæ sunt aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterum, & non aliud quiddam. habitus enim alicuius habitus esse dicitur, & scientia alicuius scientia, et positio alicuius positio, & alia vero similiter. Ad aliquid igitur sunt, quæcunq; hæc ipsa quæ sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterum. vt mons magnus dicitur ad alterum (magnus enim mons dicitur ad aliquid) & simile alicui simile, & cætera talia similiter ad aliquid dicuntur.*

AD ALIQVID VERO DICVNTVR TALIA QVAECVNQVE EA IPSA QVAE SVNT ESSE ALIORVM DICVNTVR.

Quinq; hæc ante relatiuorum præceptionem oportet quęramus. Primum ordinem eorum ad prædicamenta. Alterum inscriptionis causam. Tertium eorum subsistentiam, quæ nam sit. Quartum diuisionem in species. Quintum, genus docendi. Primum itaq; cur locutus de quanto, nō deinceps de quali, sed de ad aliquid relatis sermonem instituit: tametsi quale formam per se quādam ac subsistentiam habeat, hæc autem propriam nō habeant subsistentiam, sed ipsum esse in aliis obtineant prædicamentis? pluris enim quæ per se substant fiunt iis quæ ipsum esse in obnixu possident. nam ipsum per se quidquā primum sit oportet, tum sic ad aliud cohærentiam suscipiat. Dicimus igitur quo modo fecit in quanto, secundamq; de hoc præceptionem ob id statuit, q in sermone de substantia eius meminerit, ne diu nos quid tandem quātum esset ignorare pateretur, nō secus quoq; hic facere. postea enim quā, cum de quāto ageretur, ad aliquid se habētium meminit, ubi magnum & paruum, multum & paucum ad aliquid esse pronunciabat, ne nos quæ relatiuorum natura sit ignorantes diu sineret, de iis protinus sermonem habet. Quamobrem uero de relatiuis, nō de relatiuo singulari inscriptum est numero? propterea inquam q ad aliquid pertinentia respectus quidam sunt: is autem in rebus duabus minimum spectatur: eaq; de re pluraliter titulum indidit. dextrum enim sinistri est dextrum, nec potest quidquā ipsum per se dextrum esse. & pater filii pater, nec quisquam per se fuerit pater quin ad filium dicatur. At in substantia fieri potest, magis uero est necesse, res una per se substantia sit ut homo. Similiter & in quāto. potest enim solum bicubitum quantum esse. Possunt uero res ipsæ de relatiuis, pluraliter, ipsa autem prædicatio, uel respectus ipse, singulariter de relatiuo nominari. quo modo in quāto, prędicamentisq; aliis singulariter prædicamentum proferimus, inscriptione nimirum nō res eo contentas, sed quæde ipsis

ipsis cōmuniter dicitur naturam declarātes. siquidem & relatio quanquam est in pluribus, subiecto tamen una est, ut semen ac fructus: & ascensus descensusq;. est enim serui ad dominum relatio una, quæ a seruo incipientibus nobis, seruitus: a domino, dominatus uocatur. simili quoq; ratione in discipulo & præceptore, ac reliquis. uerum quo, uti diximus, nunquam uni rei substare ad aliquid prædicamentum indicaret, pluraliter iccirco de relatiuis inscriptionem fecit. De ipsorum uero subsistentia hæc dicimus. Quidam nihil ad aliquid natura esse inquiunt, sed nostræ hæc esse cogitationis cōmentum: aiuntq; nō ita quæ ad aliquid sunt natura esse, uerum positione atq; composito. quandoquidem fieri nequit, ut quod dextrum est, sinistrum fiat: & dextrum, quod sinistrum. pater quoq; filius etiam est. & seruus positione seruus. natura enim seruus nemo est. idem autem & herus alterius fieri eadem ratione potest. Cæterum hi nō recte sentiunt. perinde enim cognita natura hæc sunt, ac partes corporis in mutuo quodam respectu considerantur. quædā enim dextra a natura sita est, ut iecur. quædam sinistra, ut lien. nec sinistrū fieri iecur unquā potest, nec lien dexter. Verum si alter in alterius locū cesserit, interiit animal. Deus quoq; imperat solus: nos uero eius tantum imperio subditi omnes sumus. Corpus item mouent anima naturaque duntaxat: ab ipsis autem solummodo corpus mouetur, nec contra ipsas mouet. Quidam uero his ex diametro se habētes ac repugnātissimi res omnes ad aliquid esse censebant. quorum ex grege Protagoras fuit Sophista. Is enim rem nullā asserebat finitam certamq; obtinere naturam: proinde nec mētiri quenquam posse affirmabat. quemlibet enim prout sibi apparet opinaturq; de rebus, quæ nō finitam naturam, sed ipsum esse in respectu ad nos habent, pronunciare. Mel itaq; auriginosis amarum dici, ac sane ueros esse. nam quod eorum opinio fert, atq; iisdem uidetur, id eos quoq; affirmare. qui uero sanitate fruuntur, dulce, & ipsos perinde ueridicos. Nigræ quoq; columbæ in sole stātis collum nonnullis purpureum, quibusdam aureum apparere. aliisq; aliter quodāmodo, pro diuerso tum ipsius, tum intuentium positu. simili modo & in aliis cunctis. quod enim uerum alii uidetur, id ab alio falsum esse existimari. quodq; huic elegans esse censetur, id alii uitiosum habitum esse, uerum autem oppositum. Lege ergo amarum dici, lege dulce: alterum uero nihil. Quocirca definitam aliquam a re nulla obtineri subsistentiam, sed esse ad aliquid. Hunc autem confutat quidem & Aristoteles in tertio metaphysicæ tractationis uolumine. Si omne, inquiens, quod aliquis quidquam esse putat, id uerum quoq; est, quandoquidem alimento esse ignem, nō autem urere furiosi arbitrantur, ingestū iis ignem alere, nec urere oportebat. uel panis ureret eos, nec aleret opus erat, quoniam urere hunc suspicantur. Cæterum redarguit & Plato in Theæteto dialogo ipsum hoc refellere instituens: in quo post demonstrationes multas, hanc quoq; urbane rationem affert. Quoniam nos, inquit, o Protagora te nequaquā uerum esse affirmamus, num ueri sumus cum mentiri te dicimus an falsi? si ergo uerum pronunciamus, mentitur Protagoras, qui omnes uera loqui censet. nos enim uerum asserimus, cum cōmemorare te falsa hæc dicimus. Quod si sumus mēdaces, licet ergo mendacium dicere: nec qui quidquam loquitur uerum omnis enunciat. Alii uero præter hos recte dicebant, res alias ad aliquid, ipsas autem per se esse alias. ad aliquid, ut dextrum, sinistrum: per se ipsas, ut corpus, ut homo. non est enim ad aliquid homo qua homo est. Porro hæc ad aliquid spectantia propria subsistentia carent: esse uero ipsum in aliis habent prædicamentis. cum enim patrem dixi, relationem dixi in substantia: cum multum uel paucum, in quanto: cum albius uel nigrius, in quali. eademq; in cæteris ratione. Pulchre autem ipsa appendicibus cōpararunt nōnulli, quæ nō subsistentiam propriam, sed ipsum esse in stirpibus obtinent. Assimulant ea quoq; sibi inuicem obnitentibus lignis: quippe horum altero sublato, haudquaquam reliquum stabit. Diuisio autem hæc ipsorum est. Quæ sunt ad aliquid, alia per æquiuocationem dicuntur: ut simile, simili simile. alia per diuersiuocationem. & horum quędam a mutuo excessu uel defectu: ut multum ac paucum, magnum & paruum, maius minusque. alia a principe & subdito: ut dominus, serui dominus. quædam a iudicante & eo quod iudicatur: ut sensibile, sensu sensibile: & scibile, scientia scibile. uel ab eo quod participat & quo participat: ut sciens, ꝗ scientię particeps sit, sciens nominatur. aut secundum causam & a causa perfectum: ut pater, filii pater. uel secūdum agens ac patiens: ut uerberans uapulantē uerberat. uel pro locali differentia: ut dexter, sinistri dexter. Modo autem docendi huiusmodi utitur. Nō sanam protinus integramq; ad aliquid relatorū tradit finitionem: uerum prius quam ueteres ipsorum finitionē statuerint exponit. dein complura ostendit quę finitionem hanc comitentur incōmoda: ita que finitionem aliam ipse eorum propriam reddit, quæ solis omnibusque inest ad aliquid pertinentibus. Ne enim grassari inuehiq; in

QVAECVNQVE VERO AD ALIQVID SVNT AD CONVERTENTIA DICVNTVR: VT SERVVS, DOMINI SERVVS DICITVR: ET DOMINVS, SERVI DOMINVS. ET DVPLVM DIMIDII DVPLVM.

Ad aliud consequens transiuit relatiuorum quod præcipue ipsorum est proprium, nempe dici ad antistrephonta idest conuertentia. Verum quo dici ad antistrephonta quid sit intelligamus, discamus ante quid sit antistrophe idest conuersio reciprocatioq;. hoc autem prius, quid sit strophe hoc est uersio. Est uersio itaq; seu strophe, ab eodem in idem restitutio. ob id enim & uerti dicimus uniuersum, quoniam circulari motu ab eodem puncto ad idem iterum redit. Nos quoq; uerti dicimur cum ex quo incępimus loco, in illum desiuerimus. Antistrophe autem seu conuersio, uelut isostrophe idest æquiuersio est. nã anti apud ueteres græcos æquale significat: quemadmodũ Antitheon pro isotheon hoc est deo æquale: & Antianira quæ uiris æquatur: & Antichira digitum magnum appellant, q; pares cæteris uires obtineat. Isostrophe uero est, cum alterum de altero magis nihil quam de reliquo prædicatur illud: ut pater nihilo ad filium magis dicitur quã filius ad patrem. Quæ ergo sunt ad aliquid, ad conuertentia dicuntur: ut seruus, domini seruus: & dominus, serui dominus. VERVM CASV, inquit, QVANDOQVE IN DICTIONE DIFFERENT. Quoniam enim ad genitiuum edidit, propterea subiunxit, non ad genitiuum modo quæ sunt ad aliquid, uerum ad alium quoque casum assignari. quo fit ut neq; ad eundem omnino reciprocent. dictum autem de his iam nobis antea est. AD CONVERTENTIA DICVNTVR. Dicuntur ergo ad conuertentia quæ sunt ad aliquid cũ geminatione: uerbigratia seruus duo quædam est, & seruus, & homo. Dominus itaq; ad id quod seruus est dicitur dominus, quoniam & ad illum reflectitur. nõ autẽ ad id quod homo est. Aequalitatem igitur seruare mutuam debent, quo etiam conuertantur: quemadmodum homo & risibile. q; si sint inæqualia, tunc non reciprocant.

36 *At uero aliquotiens non videbitur conuerti, nisi conuenienter ad quod dicitur aßignetur, sed peccet is qui aßignat: vt ala si aßignetur aui, non conuertitur, vt sit auis alæ. non enim prius conuenienter aßignatum est ala auis. neq; enim quatenus auis est, eatenus ala ipsius dicitur: sed in eo q̃d alata est. multorum enim & aliorum alæ sunt quæ non sunt aues. Quare si aßignetur conuenienter, & conuertitur: ut ala, alati ala est: & alatum ala alatum.*

VERVMENIMVERO COMMEARE NON INTERDVM VIDEBVNTVR, NISI PROPRIE FVERINT AD QVOD DICVNTVR ASSIGNATA, SED PECCAVERIT IS QVI ATTRIBVIT: VT PENNA SI AVIS PRODITA SIT, NON RECIPROCAT AVIS PENNAE.

Quæ sunt ad aliquid æqualitatem seruare inter se debent ut conuertantur: quo modo obambulant homo quoq; & risibile. Quod si sint inæqualia, maius quidem est minori consequens, ut homini animal: maiori autem minus non item. nõ enim sequitur homo animal, ut animal hominem. Est ergo relatiuorum regula hæc, nempe æqualitas: ut pater filii: & duplum dimidii: quæ & reciprocant. quæ uero sunt inæqualia, nõ etiam reciprocant: id quod uel ipse ait, penna si auis prodita sit, nõ reciprocat auis pennæ: siquidẽ omnis penna nõ est auis penna. sunt enim uolucres quædam quæ aues nõ sunt. Volucres nanq; aliæ sunt fissipennes, ut quæ in nostro sunt orbe, quæ solæ etiam aues nuncupantur, ut ipse in libro de animalium historia docuit: aliæ cutipennes, ut uespertiliones: quædam uaginipennes, ut scarabæi, quæ nõ sunt aues. Quandoquidem igitur nõ inter se æqua sunt penna & auis, sed penna quam auis latius patet q̃ ut etiam conuertantur, exæquare hæc conuenit. Exæquantur porro inæqualia uel minore aucto, uel deminuto maiore. Ergo in his si id quod minus est auxerimus hoc est auem, atq; ita fecerimus, penna pennati penna, pennatum, auem appellantes, sic cõmeat. nam pennatum penna pennatum. Rursus si proditum sit clauus nauigii clauus, hic nõ reciprocat. dicere enim haud licet nauigium clauo nauigiũ. sunt enim nauigia complura quæ gubernaculo careant: ut piscatoriæ quædã nauiculę quas Acatia græci nominant. Quoniam itaq; inæqualia & hæc sunt. (amplius enim nauigii quã claui uocabulum est) si quod maius est minuerimus, nauigium inquam, nimirum pro nauigio clauatum dicentes, tunc æqualia reddita conuertuntur. clauus enim clauati clauus, & clauatum clauo clauatum. Item caput alicuius dicitur caput, nẽpe animalis. si igitur tributum ad animal sit, nõ reflectitur, quoniam

nõ propria rursum fit attributio. nam dicitur quidem caput animalis caput, haud uero etiam animal capite animal. sunt enim animalia quædam quæ capite careant, ut cancer, uermes, terrę intestina. Ergo quod maius est rursum minuas oportet, animal inquam, ac facias capitatum, seruabiturque hoc pacto antistrophe. nam caput capitati caput, & capitatum capite capitatum. Igitur in aui quod minus est auximus, auem inquam. in aliis uero maius diminuimus, nauigium dico & animal.

37 *Aliquoties autem forte & nomen fingere necesse erit, si non fuerit nomen impositum ad quod conuenienter assignetur: ut temo si assignetur nauigij, non est assignatio conueniens. neq; enim in eo qđ nauigium est, in eo ipsius temo dicitur. sunt enim nauigia quorum temones non sunt. quare non conuertitur. nauigium enim non dicitur temonis nauigium. Sed forte conueniẽtior assignatio erit si sic quodammodo assignetur, temo temonatæ rei temo est, aut quomodocunque aliter. nomen enim non est positum: & conuertitur si conueniẽter assignetur. temonatum enim temone temonatum est. Similiter autem & in alijs: ut caput conuenientius assignabitur capitati caput, quam si animalis assignetur. neq; enim in eo qđ est animal, caput habet. multa enim animalia sunt capita non habentia.*

QVANDOQVE VERO ET NOMINA FINGERE NECESSE FORSITAN FVERIT, NISI POSITVM NOMEN SIT AD QVOD GERMANE FIERI ATTRIBVTIO POSSIT.

Ne enim dixerit quispiam, quid ergo? nouare conuenit nomina? & unumquodq; ut cuiquam libet confingere? sic igitur usum omnem nominum aboleri continget, singulis pro arbitrio nouas nomenclaturas inuehẽtibus. ac, quod reliquum est, inaudita & quæ nihil significent quisq; loqui uidebitur, pro homine uerbigratia capitatum dicens, pro nauigio clauatum, aut quouis aliter modo noua cuderit nomina. Ad hoc igitur nihil inquit graue esse, si quibus indidisse nomina minus usus curauit, illis nos ipsi excogitemus. quæ enim usus noscit cõmunis, nomina illis accõmodat. at artes nouarum ceu rerum inuentrices, imponere inuentis nomina ad eas significandas debent. Geometra exempli causa cũ triangulum alium duo tantũ habere æqualia latera, alium tria æqualia, alium tria inæqualia repererit, primum æquipedem, alterum æquilaterum, tertium scalarem nominauit. Similiter & musicus diuersis sonis sua statuit nomina, uocatq; alium chromaticum, alium diatonicum, aut aliter quomodolibet. Quoniam ergo talibus decernere nomina & hic consuetudo neglexit, nos ea ponere necesse est. uocauit quidem consuetudo nauigium, nõ uero etiam clauum habentia ab iis quæ clauo non gubernantur distinxit. nominauit animal, nõ adhuc uero capite prædita a carentibus appellatione disiunxit. proinde absurdum uti diximus nihil est, aucupari in talibus nomina. Quo autem pacto atque unde imponere ea conueniat, ipse deinceps aperuit, cum ait.

38 *Sic autem fortasse facillime quis sumet quibus posita non sunt nomina, si ab iis quæ prima sunt, & iis ad quæ conuertuntur, nomina ponantur: ut in ijs quæ prædicta sunt; ab ala alatum, a temone temonatum. Omnia igitur quæ ad aliquid dicuntur si conuenienter assignentur, ad conuertentia dicuntur: quoniam si ad quodlibet aliud assignentur, & non ad id ad qđ dicuntur, non conuertuntur.*

SIC VERO QVISQVAM FORTASSE NOMINA QVIBVS POSITA NON SVNT SVMPSISSE POTEST FACILLIME, SI A PRIMIS EA AD IPSA QVOQVE RECIPROCANTIBVS IMPONAT.

Nunc regulam nobis tradit qua nomina si in cõmuni nõ cõperiantur usu, apposite fingere poterimus. Oportet enim inquit a primis ac proprie prædicatis denominatiuum illis nomen de quibus prædicantur imponere, atq; hoc modo reciprocare ipsa inueniemus. Vocemus uerbi gratia a clauo nauigium, de quo clauus prædicatur, clauatum. & a capite, caput obtinens animal capitatũ, similterq; in aliis. Atque hæc rursus dolose pronunciat, finitionem labefactare nimirum cogitans. Si enim ad aliquid sunt ea quæ aliorum esse dicuntur, erit & caput, & clauus, & penna ad aliquid, quod est absurdum. nam hęc uti substantiarum quidẽ partes, ad aliquid dicuntur esse. pars enim est totius pars. & totum, partibus totum. ut uero penna, uel clauus, uel caput, non ad aliquid, uerum substantiæ sunt: quippe singula hæc per se ipsa spectantur. Nam si a toto caput aut manum

TIVE DESVMPTA. Non uero siquid denominatiue dicitur, idem illi est a quo dicitur. stare enim a statu, accumbere ab accubitu, sedere a sessione nominatur. Quo autem modo a speciebus positionis deducta hæc sunt, eodem quoq; ab horũ genere hoc est positu situm esse, quod prædicamentorum unum est, transferetur. siquidem hoc eius quod est recubare & stare & sedere cognatum est genus. Quare species una ad aliquid se referentium, hoc est positio, unum quod est situm esse prædicamentum peperit. nec quidquam mirum, quando & tempus prædicamentum quando, & locus prædicamentum ubi, quæ species quanti sunt, pariunt. non enim tempus ipsum est quando, nec locus ubi, sed res quæ in tempore ac loco fiunt.

33 *Inest autem & contrarietas in ijs quæ sunt ad aliquid: vt virtus vitio contrarium, cum sit vtrũque eorum ad aliquid: & scientia ignorantiæ.* Non autem omnibus iis quæ sunt ad aliquid insunt cõtraria: duplici enim nihil est contrarium, neque triplici, neque vlli talium.

INEST AVTEM ET CONTRARIETAS IN HIS QVAE SVNT AD ALIQVID, VT VITIVM VIRTVTI CONTRARIVM, CVM AD ALIQVID SIT VTRVMQVE: ET SCIENTIAE IGNORANTIA.

Cum de iis quę ad aliquid referuntur ex ueterum sententia disputauerit, nunc uult proprium eorum depromere. exponitq; ea prius quæ relatiuorum propria esse uidentur, re autem uera non sunt: uti sane tum in substantia fecit, tum in quanto: ne qui minus exercitatus in hæc offendit, ea propria uere esse arbitretur. Ac primum quidem ipsorum proprium esse dicit contraria admittere. est nanq; contrarium inquit uitium uirtuti, & scientiæ inscitia, & iustitia iniustitiæ. quippe hęc singula ad aliud dicuntur. uirtus enim studiosi dicitur uirtus. & scientia, scibilis uel scientis scientia. & uitium uitiosi uitium, reciprocantq;. Verum nõ quæcunq; sese habent ad aliquid contrarietatem suscipiunt: idq; haud immerito. quandoquidem enim adnatis similia sunt uti diximus relatiua, neq; definitas res ad propriam habent subsistentiam, sed in prædicamentis aliis reperiuntur, ea quibus adhærent imitãtur: ac quæcunq; contrarium admittunt prędicamenta, cõsistentia quoque in ipsis obtinent relatiua contrarietatem nancíscentia. quæ uero nullum habent contrarium; eorum quoq; relatiua sortiuntur quę medio careant. exempli causa, Quoniam substãtiæ ac quãto contrarium est nullum, neque subsistentibus circa ea relatiuis aliquid erit contrarium, ut triplici. nam triplex ad aliquid est. alicuius enim est triplex. nec tamen contrarium habet quidpiam: quoniam uti diximus prędicamento inhæret cõtrarium nullum habenti, id est quanto. Similiter quoque in substantia, ut hero, filio, dextro, sinistro. nihil enim his contrarium propterea est, q ii quibus adhærent, homines inquam, sint sub contrario carens prædicamentum redacti. Quoniam uero contrarium qualitati quidquam est, ob id & quæ circa ipsam habentur relatiuis adest contrarium: ut uirtuti contrarium uitium: & inscitia scientiæ. hæc enim sunt quanta. Porro illud ignorandum nõ est, contraria hæc aliis esse, aliis ad aliquid: ut uirtus, studiosi uirtus: & studiosus, uirtute studiosus. similiter & uitium, uitiosi uitium: & uitiosus, uitio uitiosus. his ergo ad aliquid sunt. contrarium autem uitium uirtuti, & uitiosus studioso. iure igitur & in iis quæ sunt ad aliquid spectatur contrarietas, neq; est id consequens omnibus. Quęrendum uero est quo pacto uirtutem uitiumq;, & scientiam atque ignorantiam ad aliquid perhibeat. Respondemus non eum ex propria hæc sententia, uerùm simulanter: affirmare nimirùm cũ traditam labefactare finitionem uelit. Si enim ex eo quod dicantur aliorũ, quæ ad aliquid sunt obsignantur, hæc quoq; ad aliquid erunt. nam ea quoq; dicuntur ad aliquid. uirtus enim studiosi uirtus: & uitium uitiosi uitium: & scientia scientis scientia: & inscitia inscientis inscitia. Hac autem ratione & prædicamenta accidentis omnia, nouem inquam illa ad aliquid esse indicat: siquidem omnia ipsius esse substãtiæ, quippe cui superueniant, dicuntur. albedo enim, albi dicitur albedo: & bicubitum, ligni, si forte contingat, bicubitum. & uero quando, & ubi, & facere, & pati, alicuius dicuntur. non enim est quidquam ipsum per se quando, sed est aliquid substãtiæ. eodem modo & in reliquis. Quin substantia quoq; ipsa cum uelut pars sumitur, ad aliud dicitur. nam pars totius fertur pars, & totum in partibus totum. At hoc est absurdum, prædicamenta inquam omnia ad aliquid censeri. Porro q prædicamenta euidenter omnia ab iis quæ sunt ad aliquid discernantur, inde dilucescit: si enim ad aliquid essent, finiendis iis illa ad quæ dicuntur assumi oporteret. nam relata ad aliquid finientes, necessario & eorum ad quæ illa dicuntur meminimus. uerbi causa cum patrem definimus, filii quoq; mentionem haberi est necesse. patrem enim filii dices. at cum prædicamenta alia finitione,

defecueris,nihilo minus caput uocatur & manus,non partes tamen prætérea dicuntur:siquidem cōsideratur in toto pars. at relatiuis si illud ad quod dicuntur dempseris, simul statim & propria nominatio tolletur:ut pater,filii dicitur pater. uerum si filium sustuleris,patrem quoq; esse simul patri adimetur. At quæ dicuntur aliorum,quanquam priuentur illis quorum esse perhibentur, propriam nihilo minus nominationem seruant:ut caput,animalis dicitur caput. ac si ablatum fuerit,animalis nihilo minus caput uocatur. clauus autem nauigii,& penna auis,iis priuata quorum esse dicuntur,nihilo minus sunt propriam rursus nominationem sortita.

39 *Dico autem quoniam neq; eorum quæ in confesso ad conuertentia dicuntur,& nomina eis posita sunt nihil conuertitur si ad aliquid eorum quæ sunt accidentia assignentur,& non ad id quod dicuntur:ut seruus si non domini assignetur,sed hominis,uel bipedis,uel cuiuscunq; talium, non conuertitur.neq; enim dici potest homo est serui homo.non enim conueniens est assignatio.*

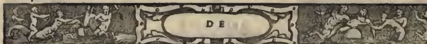
DICO AVTEM NE EORVM QVIDEM QVAE AD CONVERTENTIA PROCVLDVBIO DICVNTVR ETSI POSITA IPSIS NOMINA SINT, REFLECTI VLLVM, SI AD ALIQVOD ACCIDENTIVM, ET NON AD EA AD QVAE DICITVR ASSIGNETVR.

Hinc argumentatio a maiore. Quid enim inquit mirum, nisi in prædictis conuersio, propterea q̃ nō proprie assignatio sit facta,seruetur: quando ne ea quidem quæ ad aliquid consensu omnium sunt,dicunturq; ad conuertentia,nec positis carent nominibus,reflectuntur,nisi conuenienter facta assignatio fuerit.exempli gratia,nisi dominum ad seruū quisquam,sed ad hominem assignauerit,dicatq; dominus hominis dominus, non poterit retorquendo dicere homo domini homo. est enim hoc ridiculum. nam dominum quidem dicere hominis dominum,haud sane graue est:hominem uero domini hominem appellare, absurdissimum. Quoniam igitur non propria & in his facta est attributio, neq; obambulatio seruatur. quippe non ad æquale assignationem fecimus:cum homo amplius pateat.Itaq; exæquari mutuo ut diximus debent reciprocantia,quo etiā conuertantur.eo enim & propria ad ea quorum propria sunt,quoniam & inter sese exæquantur, cōmeant.Hæc ipsa uero edisserit omnia,nimirum finitioni opitulans dicenti,quę sunt ad aliquid, eo esse q̃ aliorum dicantur. ac conuerti secundum hanc finitionem quæ sunt ad aliquid ostendere conatur:quam uult quoad fieri potest cōmunire:ne eam dānare indicta causa uideatur. deinde post eam iure confutare:utique ostendens uel post tantum patrocinium, complura tamen haberi quæ ipsam comitentur incommoda.

40 *Si tamen conuenienter assignetur ad q̃d dicitur,omnibus aliis sublatis quęcunq; accidentia sunt, relicto autem solo illo ad quod assignatum est conueniēter,semper ad ipsum dicetur: ut si seruus ad dominum dicitur, circuncisis omnibus quæ accidentia sunt domino, ut esse bipedem,uel scientiæ susceptibilem,uel hominem:relicto uero solo quod dominus est:semper seruus ad ipsum dicetur:seruus enim domini seruus dicitur. Si autem non conuenienter ad id ad quod dicitur assignetur, circūcisis omnibus aliis, relicto autem eo solo ad quod assignatum est, non dicetur ad ipsum. assignetur enim seruus hominis,& ala auis, & circuncidatur ab homine esse dominum: non enim amplius seruus ad hominem dicetur.cum enim dominus non sit,neq; seruus est. Similiter & de aue, si adimitur eam alatam esse.non enim amplius erit ala ad aliquid.cum enim non sit alatum,nec ala erit alicuius.Quare oportet assignare ad id ad quod conuenienter dicitur. & si sit nomen positum, facilis erit assignatio:si autem non sit,fortasse necessarium erit nomen fingere.si autem sic assignetur, manifestum est quoniam omnia quæ ad aliquid sunt ad conuertentia dicuntur.*

ITEM SI CONGRVENTER ASSIGNATVM AD ID QVOD DICITVR FVERIT, ALIIS QVAECVNQVE ACCIDENTIA DOMINO SVNT OMNIBVS PRAECISIS, VT ESSE BIPEDI, CAPACI SCIENTIAE, HOMINI, HOC AVTEM SOLO NEMPE ESSE DOMINVM RELICTO, SERVVS AD IPSVM PERPETVO DICETVR.

Regulam nobis tradit eorum quæ de aliquo proprie reddita sunt.ait enim.Quodcunq; pluri-

bus fuerit appellatum nominibus, si aliud quidquam sit quod de horum nominum uno praedicetur, uelisque an proprie de illo dictum nomine praedicatum sit cognoscere, caeteris omnibus amputatis nominibus, subiectoque accidentibus, illo autem duntaxat ad quod assignatum praedicatum est relicto, si ipsum ad id reciprocare quod de eo praedicatur inueneris, prius illud apposite redditum scito. neque enim reciprocasset, nisi adhibitum cõuenienter foret. Exempli gratia, seruus si prodatur domini seruus, quandoquidem domino accidit esse homini, & bipedi, & scientiae capaci, si haec ab ipso omnia detraxeris, ac perinde quasi omnino nõ sint supposueris, dominumque esse reliqueris duntaxat, cõperies nihilo minus proprie obambulationem fieri. dominus enim, serui dicitur dominus. Quod si non ad dominum seruus, sed ad hominem referatur, caeteris omnibus exuto homine, domino inquam, bipede, ac reliquis, haud seruabitur conuersio. dici enim reciprocando nõ potest, homo, serui homo. itaque nõ proprie seruus ad hominem assignatur. Si alia, inquit, quaecunque domino accidentia sunt omnia praecidas, ut esse bipedi, scientiae capaci, homini. Nihil enim mirum est quod accidere haec dixerit: quandoquidem possunt ad serui relationem accidentia, secundoque de ipso praedicata censeri. primus autem & per se dominus est. Eorum enim respectus quae ad aliquid sunt, ut supra docuimus, ipse per se ceu nõ constans, quandoque esse in substantia, interdum in quantitate, uel quali, uel praedicamentorum alio quopiam indicat. Itaque nõ inepte quis duplo, quod ad aliquid est, cum in ligno uerbigratia fuerit, accidisse lignum dicit. cum in lapide, lapidem. cum in superficie, uel in tempore, tempus, uel superficiem: nimirum cum respectus per se cogitatione consideretur.

41 *Videntur autem ad aliquid simul esse natura. & in plurimis quidem verum est: in aliquibus vero non verum. simul enim duplum & dimidium sunt. & cum sit dimidium, duplum est. & cum sit dominus, seruus est: & cum sit seruus, dominus est. similiter autem his & alia. Simul autem haec auferunt sese inuicem. si enim non sit duplum, non erit dimidium: & si non sit dimidium, non erit duplum. similiter autem & in alijs quaecunque talia sunt.*

VIDENTVR AVTEM QVAE SVNT AD ALIQVID SIMVL ESSE NATVRA. ATQVE IN PLVRIMIS QVIDEM VERVM IDEST: IN QVIBVSDAM AVTEM SECVS. SIMVL ENIM ET DVPLEX EST ET DIMIDIVM. AC SI SIT DIMIDIVM, DVPLEX QVOQVE EST.

Aliud relatiuorum post id quod est dici ad conuertentia consequens proprium tradit, nempe simul esse natura. Sed quonam pacto natura simul sunt relatiua? nam simul quidem natura sunt pater & filius, possessor uero & possessio quonam modo? Solutio. Quae sunt ad aliquid, non rerum naturam, sed quem ad aliud respectum habent contemplantur. Pater igitur non ut simul natura sit qua homo est habet, sed quatenus relationem ad filium obtinet. Sunt porro ea simul natura, quorum uno posito alterum quoque inferri, & sublato tolli necesse est: & nunquam si alterum sit alterum non esse. simul enim ac seruum dixeris, herum simul necesse est mente concipias. & si duplum sit, necesse quoque est esse dimidium. In plurimis autem esse uerum dixit, quoniam in aliis nonnullis est quaestionem allaturus, quae simul natura esse nequaquam uidentur.

42 *Non autem in omnibus his quae ad aliquid verum videtur, esse simul natura. scibile enim scientia prius videbitur esse. nãque in pluribus, praeexistentibus rebus scientias accipimus. in paucis enim vel nullo quisquam hoc perspiciet simul cum scibili scientiam esse factam.*

CAETERVM NON IN OMNIBVS QVAE SVNT AD ALIQVID VERVM ID VIDETVR QVOD EST SIMVL NATVRA ESSE.

Affert ad quod dixit instantiam, nimirum quod est simul esse natura, competere iis quę ad aliquid sunt non omnibus uideri. Nam scientia & scibile, quanquã sunt ad aliquid, nõ simul tamen existunt. tollitur enim & scientia sublatis scibilibus: siquidem haec nisi sint, cuiusnam erit scientia? at si nõ sit scientia, scibilia esse nihil prohibet. non sunt ergo haec simul natura, & ad aliquid sunt. Est uero ipsum prius duplex, tempore unum, alterum natura. prius id tempore est quod ab ipso nunc abest longius, ut in praeterito. iccirco enim medica bella peloponnesiacis priora asserimus, quod a presenti lõgius distent. prior enim crastino est dies perendinus. prius ergo tempore, id genus est.

Natura

Natura autem prius est id quod secum tollit, nec simul tollitur: quodq; non secum infert, sed simul infertur: uti res sese in animali habet atq; homine. Videri itaque potest scibile scientia natura prius. nō est enim scientia ni scibile sit. at scientia quanuis nō constet, esse tamen potest scibile. Sane Thaletem tradunt milesium primum lunaris defectus causam animaduertisse, cum lunam a sole lumen mutuari intellexisset: propterea ꝙ solis recessu augescens illustratam partem ad occasum habeat, sole tunc magis occiduo: eius uero cornua, & pars uacans lumine ad ortum uergant. Cum tota solem aduersum respicit, ab eo per diametrum absens, tunc splendescat uniuersa, tota toti soli aspectu incumbens. totam autem uoco, nimirum parte quoq; eius nobis conspicua. At quando se a coitu solis recipiens decrescere inceperit, tunc contra, pars lumine affecta ad orientem spectet, sole eo tempore magis ortum tenente. quæ autem luminis expers est, ac cornuum speciem præfert, ad occasum declinet. Hinc igitur lunæ deliquium animaduertit: quoniam ea cum in terræ, ut uocant, obumbrationem inciderit, sole ipsi qui inferius hemisphærium perlabitur ad perpendiculum opposito, absolutam defectionem qua ei ratione contingit perpetitur, solaribus in ipsam radiis nequaquam impingentibus. quo sane argumento id est, quod nō nisi in solo plenilunio hoc accidit. Ergo si Thales lunarem defectum nouit primus, scibile ante ipsum, lunarem inquam defectum fuisse constat, eius uero scientiam nō fuisse. Scibile igitur scientiæ apertum est & tempore & natura anteire: neq; simul esse hæc, quanquam sunt ad aliquid. Eodem modo nec sensus est ni sit sensibile. cuius enim sensus erit? attamen nisi sit sensus, sensilia esse nil uetat: ut ignem, terram, eiusq; generis reliqua. IN PAVCIS ENIM QVIS VTIQVE AVT IN NVLLO SIMVL CVM SCIBILI FIERI CERNAT SCIENTIAM. Quoniam dixit, rebus enim magna ex parte præexistentibus scientias capessimus, nunc quid per magna ex parte sibi uelit exposuit, in paucis enim quis utiq; inquiens aut in nullo simul cū scibili fieri cernat sciētiam. hæc autē gratia eorū dixit quæ ab aliqua arte producuntur. hæc enim prius non erant: sed ipsum esse simul atque ex arte producta sunt habent. Nam antecedunt quidem scientiam res naturales. quæ uero ex arte consistunt, ipsum esse simul cum earum habent scientia. Verbi causa excogitauit lectum quispiam, quem græci stibada uocant, ad dormiendum: hic scientia quoque ipsum esse simul cum scibili obtinet. Id uero etiam in figmentis uideas licet. nam simulatq; cōmentus Chimæram fueris, phantasma quoq; seu uisum Chimæræ una cum eius exultauit scientia. Pictor quoq; eorum quæ primus inuenit simul cū pictura introduxit imagines. Et qui literas docuit primus, is simul cum rerum scientia literas inuexit. Sed cur uerba illa, uel in nullo, adiecit? An & hæc in rerum natura fuere, postea uero scientias adepta? At hoc maxime in mechanicis licet contempleris inuentis. quomodo graue quis uerbigratia moueat pondus, aut aquam in sublime erigat, aut huius generis quidpiam: hæc enim atq; eius notæ alia simul cum eorum scientia constat esse inuenta. Fortassis uero & artificialibus contra ac naturalibus accidit. siquidem scibilia ipsa in naturalibus, ut dictum est, eorum scientia priora existunt. at in iis quæ constant arte, scientiam de ipsis inceptione esse oportet priorem, dein scibile fieri. nam facta primum uidelicet de re assequenda excogitatio est, ac quomodo constare ea possit, tum deinde effectus excogitationis consequitur. Nisi illud quispiam dixerit, scientiam de naui priusquam facta nauis sit, etsi in primi inuentoris animo antecesserit, nondum tamen ut proprie scientia sit obtinuisse: cum tunc responsura ne excogitatio ni res sit minime pateat. forte enim ad imaginationem id usq; præcessit duntaxat, cæterum haud egredi in opus ualet: quo pacto de Dædalo fertur fabula, quod alas fabricare sibiipsi & Icaro filio excogitauerit. Itaque scibile etiam ipsum quando simul cum eius scientia in opus prodierit, tunc scientia quoq; re uera scientia proprie est, cum ambiguo nullo teneatur. Quare simul a se mutuo constitui scibile ac scientiam in artificialibus contingit.

43 *Amplius. Scibile sublatum simul aufert scientiam: scientia vero simul non aufert scibile. nam si scibile non sit, non erit scientia. nullius enim erit scientia. scientia vero si non sit, nihil prohibet esse scibile: vt circuli quadratura si est scibilis, scientia quidem eius nondum est, illa vero scibile est.*

PRAETEREA SVBLATVM SCIBILE SECVM TOLLIT SCIENTIAM.

Cū quod prius tēpore est in scibili exposuerit. (nā præexistētibus inquit magna ex parte rebus scientias adipiscimur,) nunc in eodē rursus quod prius natura est explanat. nimirum ꝑ hoc quod

secum perimat scientiam scibile,nō simul ab eo perimatur. quale est inquit & quadrangulatio circuli.Quadrangulum Geometræ capedinem uocant non quę quatuor simpliciter latera & totidē angulos, sed latera quatuor æqualia & rectos angulos obtinet. Ita uero & angulum rectum fieri aiunt.nam cum recta linea super directam lineam erecta interiores atq; ad easdem partes angulos inter se æquales facit,rectus uterq; est angulus.& quæ superstat ei cui innititur perpēdicularis nū cupatur.est hic igitur angulus rectus. Acutus uero angulus est minor recto.obtusus eodem maior. nam inclinata ea quæ desuper recta incumbebat, alter maior,minor alter fit angulorum. Minorem igitur,ut dixi,acutum nominant,quoniam huic similes fiunt & acutæ moles quę pungendo sunt,ut cultellus.maiorem autem obtusum.huius enim instar moles fiunt obtusæ,ut pistillū, ad dandam impressionē aptæ.Figuras uero alias rectilineas esse aiunt,alias orbiculares rectilineas, triangulos,quadrangulos,sexangulos,& quotquot angulis excogitare alias possis: orbiculares autem circulos dicunt.Quærunt ergo Geometræ, quomodo super rectilinea data uerbigratia quinquangula æqualem constituere quadrangulum liceat.& quidem id ratione ac uia docuerunt. Vt ergo in rectilineis quæsiuere,ita in circulo quoq; scrutantur, qui super circulo dato æqualem reperire possis quadrangulum.id multi quæsitum nō inuenere:solus autem Archimedes inuentioni proxime accessit: sed exactam tamen rationem nō comperit. Aristoteles igitur si scibile, inquit, quadrangulatio est circuli,nec dum est hactenus eius scientia,prius esse constat scientia scibile.Nō solum autem natura priora scibilia quam scientia esse hoc probat exemplum, sed etiam tempore. nam cum scibile sit quadrāgulatio circuli,de eo comperta est nondum scientia. Hoc uero subiunctum natura etiam prius esse scibile quam scientia demonstrat.

44 *Amplius. Animali quidem sublato non erit scientia,scibilium vero plurima esse contingit. Similiter autem his sese habent ea quæ de sensu sunt.sensibile enim prius q̄ sensus esse videtur.sublatū enim sensibile simul aufert sensum:sensus vero sensibile nō simul aufert. sensus enim circa corpus & in corpore sunt:sensibili autem sublato aufertur & corpus.sensibile enim corpus est. cum autē corpus non sit,aufertur & sensus.quare simul aufert sensibile sensum.Sensus vero sensibile non simul aufert.sublato enim animali sensus quidem aufertur:sensibile autem erit corpus:vt calidum dulce,amarum,& omnia alia quæcunq; sunt sensibilia. Amplius.Sensus quidem simul cum sensitiuo fit.simul enim fit animal & sensus:sensibile vero ante aīal aut sensum est.ignis enim et aqua et alia huiusmodi,ex quibus ipsum animal constat,ante sunt quam animal omnino sit,aut sensus.quare prius sensibile q̄ sensus esse videbitur.*

ITEM ANIMALI INTEREMPTO NON ERIT SCIENTIA.

Superius in uno ad aliquid relatorū exemplo, scibili inquam,cum consequens claudicare often disset,uniuersaliter nunc in omnibus demonstrat.sublato enim inquit animali,scientię quoq; adimuntur.sunt enim in animo scientiæ.sunt per se tamen nihilo minus scibilia.quamobrem & quę in sensu sunt,esse primum uidentur. Cum itaq; in scientia & scibili rationem examinauerit,nunc in sensu meditatur ac sensili.docetque iisdem uerbis prius esse sensu sensibile.secum enim sensum tollit sensibile:at non tollitur sensibile simul cum sensu.sunt enim sensus in animali:animal autem corpus animatū est:sensibile uero est omne corpus. quapropter necesse est perdito sensibili & corpus aboleri:neq; esse animatum abolito corpore. q̄ nisi animatum sit,neq; animal esse: neq; sublato animali sensum.ipsum enim esse obtinet sensus in animalibus.Itaque sublato sensibili,neq; erit sensus,uti ostendimus:quandoquidem esse ipsum habet in corpore sensus omnis,circumq; id solum spectatur.effugere enim sensum omnem incorporea,cum neq; sub sensum cadant,neq; capacia sint sensus.quanquam nō etiam reciprocat ratio.nō enim perempto sensu interimitur & sensile.Quamobrem? quoniam animal omne,animatum est:omne animatum corpus:nō omne autem corpus iam & animatum est animal, sed omne corpus sensibile. Quo fit ut uel intermortuo animali nihil alia esse uetet complura,ut ignem,aquam,terram,dulce,amarum,ac similia. Ergo probatum ex his est priora natura esse sensibilia sensibus.quoniam secum sensus interimunt,non illa cum sensibus perimuntur:& inferuntur quidem simul cum sensibus,ipsos autem non secum inferunt. Cæterum cū etiam dixerit. SENSVS SIMVL CVM SENTIENTE FIT. Argumentationem facit a maiore,atq; eo quod attinentius ad sensibile redditur, sentiente inquā.

ſentiens enim ſenſibilis ſentiens. porro ſentiens eſt quod particeps eſt ſenſus. Quid igitur dico? nēpe ꝙ ſenſibilia affirmet priora ſenſu exiſtere. quandoquidem ſentiens, (animal intelligo,) qui cum fieri ſenſum natura uoluit, eſſe ipſum habet ex ſenſibilibus, igne inquam, & aqua, elementiſq; reliquis. quod autem ex aliquo, ac uelut ex materia potiſſimum fit, illo ex quo fuit conditum, & natura poſterius & tempore eſt. quare poteſt ſenſibile inquit eſſe ſenſu prius uideri. Atque hactenus ipſi quidem progreditur dubitatio. cæterum dictarum inſtantiarum ſolutionem nō addidit. Dicendumq; ad hæc, duplici quę ad aliquid ſunt ratione intelligi, uel uti res ipſæ per ſe abſolutæ, uel ut in mutua quadam relatione coniunctæ, ut pater ac filius. Nam ſi patrem in iis nouerimus ut Sophroniſcum, filium autem ut Socratem, prior erit Socrate Sophroniſcus. eſt enim Sophroniſcus prior, nobis ceu res ipſos intelligentibus. quod ſi uelut patrem ac filium ceperimus, medio carebunt, reſpectu deuincta. Sic ergo & ſcientiam & ſcibile ſi perinde atque res conſideraueris, prius ſcibile eſt quam ſcientia. ſin uero ut reſpectū, hæc ſimul ſubſiſtunt. neq; enim ſcibile eſſe aliquod poteſt niſi ſit circa ipſum ſcientia. exempli cauſa ſidera, quæ ſcibilia ſunt, ſi uelut res accipiantur, uerſante circa ea ſcientia erunt priora. ſi tanquā ad aliquid ſint, ut ſcibilia inquam, hæc cum ſcientia de iis ſimul erunt. nam nec ſcibilia eſſe poſſunt niſi de ipſis ſcientia ſit, ex qua denominatiue etiam dicuntur. nam quonam ſcibilia forent? eſt enim ſcibile ſcientia ſcibile. ergo nō cōſtante ſcientia, quomodo illa ex ea quæ nō ſit denominationem habebunt? uerum ut res quidem ſunt, ut ſcibilia uero nō item. Eadem quoque de ſenſu ac ſenſili dicemus. Quin & aliter ſoluas, Cum rerum quędā poteſtate, quędā actu ſint: poteſtate habētur ea quę aliquid eſſe natura idonea ſunt, nondū ſunt tamē. actu uero quę naturalem etiam poteſtatē actu oſtēderunt. uerbigratia actu quidem, eſt conſumatus grāmatus cui nihil ad artem grammaticam deeſt. poteſtate, ut puerulus cui facultas ſuppetit ut grammaticus fiat. In omnibus quoq; quæ ad aliquid ſunt, ut ſeſe habet alterum, ita & reliquum habebit. nam ſi hoc actu ſit, erit & alterum actu: ſi hoc poteſtate, & illud poteſtate erit. Cū igitur ſcibile uel ſenſile actu fuerit, erit actu ſcientia quoq; & ſenſus: ſi ſint poteſtate illa, erunt & hæc poteſtate. Siquis ergo lunarem defectum ante Thaletem ut ſcibile excogitaſſet, erit poteſtate ſcibile, & nō actu. & uero huius ſcientia prorſus & hæc poteſtate adinuenietur. Nam ſi lunaris deliquii ante Thaletem nō fuiſſet ſcientia poteſtate, utiq; in actum eius tempeſtate nō prodiiſſet. quod enim prius ut fieret facultate caruit, id fieri prorſus nequit in poſterum. quo nanque modo equus, cum facultate ut ſit grammaticus careat, nunquam fiet actu grammaticus, ita ſi lunaris defectionis ante Thaletem ſcientia nō fuiſſet poteſtate, certe neq; Thaletis ipſius temporibus in actū proueniſſet. uerum cum eius tempore cōſtiterit actu ſcientia, ſcibile quoque actu ideſt lunæ deliquium factum eſt. eadem etiam in ſenſu ac ſenſili pronunciabimus. Et uero nunc circuli quadrāgulationem, ſi inueniri nunc queat, poteſtate ſcibilem eſſe conſtat, eiuſq; ſcientiam poteſtate futuram. ꝙ ſi reperiri eam ab hominibus liceat nunquam, neq; erit ſcibile facultate. ſed eſt quidem ceu res, ſcibile uero ne poteſtate quidem eſt: quemadmodum nec hominibus ſcibilis arenæ poteſtate eſt numerus. Hac porro ratione difficultatem quoque illam ſoluemus quæ a legum peritis nobis obiicitur. affirmant quippe illi ſeruum eſſe qui hero careat: uelut ſiquis moriens inquiunt, legādo dicat, Talis ſi hoc fecerit, ſeruum hunc meum familiaremq; habeto. ecce hic igitur, aiunt, nulli addictus domino ſeruus eſt quoad iuſſum hæres nō exequitur. Itaque difficultatem uel hoc loco per poteſtatem & actum ſolui arbitramur. nam neque dominus ille actu eſt, neque hic ſeruus, ſed uterq; facultate. poſtea uero quam mandatum hęres fecerit, & dominus actu euaſerit, tunc & qui relictus familiaris eſt, fiet actu ſeruus. Qua de re integer ſermo eſt qui in omnibus relatiua inquit ſimul natura eſſe.

45 *Habet autem dubitationem vtrum nulla ſubſtantia ad aliquid dicatur, quemadmodum videtur: ſi hoc contingat ſecundum quaſdam ſecundas ſubſtantias. Nam in primis ſubſtantiis verum eſt. nam neque tota neque partes primarum ſubſtantiarum dicuntur ad aliquid. nam quidam homo non dicitur alicuius quidam homo: neque quidam bos, alicuius quidam bos. Similiter autem & paries. quædam enim manus non dicitur alicuius quædam manus, ſed alicuius manus. & quoddam caput non dicitur alicuius quoddam caput, ſed alicuius caput. Similiter autem & in ſecundis ſubſtantiis. atque hoc quidem in pluribus: vt homo non dicitur alicuius homo: nec bos alicuius bos: nec lignum alicuius lignum, ſed alicuius poſſeſſio dicitur. in huiuſmodi ergo manifeſtum eſt quoniam nō ſunt ad ali-*

quid. In aliquibus vero secundis substantiis habet dubitationem: vt caput alicuius caput dicitur: & manus alicuius dicitur manus: & singula huiusmodi. quare hæc fortasse ad aliquid esse videbuntur.

CAETERVM DVBITATIONEM HABET.

Absoluta de iis quæ ad aliquid sunt ueterum finitione, eaq; quoad maxime licuit defensa: dein de expositis quoque relatiuorum cõsequentibus, cum propriam redditurus definitionem esset, ab surditatem prius quæ traditam sequitur finitionem ostendere hinc auspicatur. Porro absurditas est, secundarum substantiarum partes secundum proditam finitionem reperiri ad aliquid, hoc est substantiam in accidens cõmutari. nam decem prædicamentorum ut diximus unum est substantia: nouem uero accidentis, ex quibus unum ad aliquid pertinentium est. Ergo si partes ad aliquid sunt substantiarum, posse easdem & accidentia esse quis neget? sin partes sunt accidentia, totum quoq; erit necessario: siquidem cõstat totum ex partibus. substantia igitur accidens erit: quo quid absurdius? Cæterum traditur hoc loco substantiæ nobis id genus diuisio, Substantia uel uniuersalis, uel particularis est: uel totum, uel pars. hęc igitur quatuor cum fiut segmenta, coniugationes rursum sex fiunt: quarum duæ, ut sæpe cõmonuimus, inconsistentes sunt: nimirum quæ contraria coniungunt. nõ potest enim idem & uniuersale & particulare, & totum & pars eadem ratione esse. consistunt autem quatuor reliquę, subalternas dico, & per diametrum aduersas. nam aut iunctum toti uniuersale, simpliciter hominem facit, qui & uniuersalis est. prædicatur enim de indiuiduis, atque ea complectitur, & quoddam est totum: siquidem totalitas ut sic dixerim quædam est propriarum partium: ut animalis, rationalisq;. Rursus uniuersale si parti applicetur, uniuersalem partem constituit: ot simpliciter caput, & manum simpliciter. uniuersale quidem, quoniam de particulari capite omni prædicatur aut manu: pars uero, quoniam animalis partium una quædam propria est. At particulare toti complexum, hominem quendam facit, ut Socratem: qui ob id particulare est, q; de nullo prædicatur. totum uero, quasi partium suatum contentiuum. Porro iterũ particulare si parti copuletur, caput conficit quoddam, aut quãdam manum, ut Socratis. hæc nãq; particularis est, quoniam solius Socratis: pars autem, q; in suiipsius integritate spectetur. in hoc siquidem pars a particulari differt, q; sit in pluribus particulare: pars uni competat soli. Harum tres inquit haudquaquam ad aliquid cẽsueris: una autem, quæ uniuersalis est partis, ut caput, uel manus, quod ad redditam relatiuorũ finitionem attinet, uideri ad aliquid potest. Ac q; prima inquit non sit ad aliquid substantia, clare dilucet. non dicitur enim Socrates alterius cuiuspiam Socrates esse. Verum neq; eius pars, particularis pars inquam: ut quędam manus, ne ipsa quidem esse ad aliquid potest uideri. nemo etenim manum quãdam dixerit cuiusdam quandã esse manum: quippe ridiculum est. Verum neq; secundæ ea quæ uniuersale ac totum cõnectit, homo inquam simpliciter. nemo nanq; hominem cuiusdam hominem, neq; bouem cuiusdam bouem esse pronunciabit: sed cuiusdam esse bos & homo possessio dicitur: homo uero cuiusdam esse homo, & bos cuiusdã bos, nõ item. Quæ igitur uniuersale inquit & partem duntaxat iungit, ea ex assignata definitione ad aliquid esse apparebit: simpliciter caput dico, & manum simpliciter. nã caput cuiusdam caput, & manus cuiusdam dicitur manus. Mihi uero particulare quoq; & pars esse uidetur ad aliquid, caput quoddam dico, & quædam manus, quantum ex finitione pręmissa conceditur. Si enim esse illa dicuntur ad aliquid, quæcunq; ea ipsa quæ sunt esse aliorum dicuntur, nõ pars modo uniuersalis ut simpliciter manus simpliciter hominis esse dicitur, uerum & quædam manus cuiusdam esse hominis perhibetur. dicimus nanq; hanc esse Socratis manum. estq; hoc tum consuetudo loquendi cõmunis, tum antiquorum usus refertus. dicimus enim manu mea scripsi: huius manum
» aut caput cecidi: caput illius tale, ac tales sunt manus: & hę manus Aegei. & Cõtremuere pedes ma
» nantis fontibus Idæ. & At Iouis haud caput annuit. Quapropter & particulare & pars alicuius est pars. erit ergo id quoque ad aliquid. Quod autem uisum in dictione est sequi incõmodum facile est soluere. neq; enim dicere est necesse quandam manum cuiusdam quandam manum esse: quoniam nec uniuersalem manum uniuersalis cuiusquam nominamus, sed hominis manum. sic ergo & manum quandam cuiusdam uocamus ut Socratis, præfinitione nõ addita. Duę igitur descripti partes propositi uniuersalis pars & particularis pars erunt ad aliquid: usuq; ut dixi eueniet in accidens transire substantiam. Hoc ergo absurdum inquit, partes inquam substantiarum non esse ad aliquid, ex supra relatiuorum finitione edita aut soluere prorsus nõ licet, aut nõ facile. Itaque fini-

tionem traditam per abductionem ad incõmodum percellit hoc pacto. Est autem ad incõmodum abductio, ut cum demonstrare quidquam uolentes huius acceperimus oppositum, atq; huic absurdum aliquod cõsequens esse ostenderimus: deinde simul intulerimus ex hoc ea de re sequi absurdum q falsa data propositio fuerit. ueram enim propositionem nullam aliquod comitatur incõmodum. q si falsa hæc sit propositio, huic ergo opposita uera erit: ut quid inquam? Si immortalem esse animam asserere libeat, contrariam huic propositionem sumimus, quę dicit mortalem. deinde absurdum quoddam ex ea sequi ostendimus, ut contrarium hoc pacto confirmemus. Ergo si sit mortalis anima, nõ erunt quæ apud inferos geruntur iustiora: sed ad id usque quod apparet nobis uita constat, simulq; anima cum corpore interit. Nõ erit igitur neq; operum cõpensatio bonorum, neq; luenda malorum poena. Si nanq; in angoribus afflictionibusq; iustos complures traducere uitam omnem cernimus, peccatores autem e uita plurimos celebri gloria atq; opibus affluentes excessisse, nec post hac in uita gestorum ulla quæstio est, circunclusa ad id usq; solum hominum uita, nemo igitur paria meritis accipiet, neq; erit prouidentia. Si enim principe bono ciuitatem administrante, ordine geri cuncta in ciuitate uideas licet, honestari donis ac dignitatibus bonos, malos infamia notari, atq; in suppliciis agere, quãto magis bono per essentiam deo qui omnia obtutu uno incognoscit, ac rebus prouidet uniuersis, nihil in rebus humanis eueniet absurdum? Nõ erit igitur prouidentia, nisi eorum sit quæ uiuentes egimus ratio reddenda. hac uero absurditate quid magis impium? nam nisi erit prouidentia, nihil quod sit, ordine constabit. quod enim citra prouidentiam fit, temerarium id est, nulloq; ordine digestum: perinde atq; casu ac fortuito feratur. Cæterum quod nõ casu uita constet, aut forte regatur, hinc dilucescit. Rarissima sunt quæ casu uel fortuna eueniunt, atq; ex aliis sequuntur. naturaliumq; motuum casualia, fortuita cõsultoriorum sunt cõsequentia. Delatum est uerbigratia saxum quodpiam superne naturali impetu deorsum ruens: terręq; allisum, ac cõfractis partibus circa id eminentioribus, idoneum sessioni redditum est. Cõmodum igitur sessioni euasisse, casu factum esse dicitur: quoniam cõsecutum est naturalem saxi ad inferna impetum. raro autem superne deuolutus lapis ad sedendum fit aptus. Equus rursum in bello deturbato domino potũ accurrit siti cõsectus: atq; cõmisso prælio, cæsoq; cum omnibus domino seruatur. casu igitur superstes equus perhibetur fuisse. at equus in bello dominũ rarenter excutit, eaque de causa seruatur. Rarum etiam est id quod fortuito accidit, ac cõsultorias appetitiones comitatur. Lauatum abiit quisquam exempli causa, uel supplicatum diis: atq; uenalem librum quem diu quæsiuerat offendit coemitq;. hoc forte fortuna accidit. nõ enim ex quaquam prouidentia, neque locum eum adiens ubi uenundari ii solent librum comparauit. id uero etiam rarissimum est. Sunt ergo quæ casu fortunaq; contingunt infrequentissima. artificialia uero ac naturalia, demum quæ ex prouidentia proficiscuntur, ex eorum numero habentur quæ ut plurimum, siue etiam in totum fiunt. Finem enim assequuntur proprium materiarius faber atq; edificator maiore ex parte quãm eodem frustrentur. magisq; sanat medicus quam non sanet. nam si perinde sanaret nõ sanaretq;, utiq; a nullo accerseretur: ac magis item si rarius sanaret. Et uero infantem quinquedigitum crebrius quam sedigitum creat natura: idq; ob materię redundantiam. Luna congressu cum sole perpetuo minuitur: indidem recedens augetur. Sol nunquam nõ capricornum tenens, hybernum solstitium parit: cancrum peruadens, æstiuũ: neq; aliter alias. Sursum quoq; semper ignis fertur. aqua fluit deorsum. pariterq; in omnibus tum arte factis, tum naturalibus, ac deniq; iis quæ ex prouidentia ueniunt id quod semper atq; ut plurimum est licet nec contrarium unquam uidere. Apertum est itaque nec mundum casu, nec eius partes constare. atque si ita sit, causam eum habere quampiam uidelicet quæ ipsi præsideat, mundanasque res cõcinno ordine disponat, quam prouidentiam uocamus. Ergo si sit prouidentia, necessario quilibet pro dignitate tractabitur. quod si uerum est, cernimus autem uti iam diximus multos contraria eorum, quantum ex apparentibus iudices, quæ hac in uita gerunt sustinere. igitur non ad uitam hanc usq; circunscripta est hominum uita. Quamobrem erit ab hac uita quæstio de iis prorsus aliqua quæ uiuentes tractauimus, in qua retribuet cuiq; pro meritis prouidentia. Hoc si sit, immortalis igitur anima est, nec cõmoritur corpori. permaneat enim oportet ipsa soluente se corpore, nec corrumpatur: ut post hanc uitam quæ ipsi pro dignitate debentur accipiat. Itaq; hoc loco cõtemplare quonam pacto immortalem ostendere uolentes animam, propositionem huius contrariam subiecimus, quæ immortalem esse pronunciat: aperuimusq; quoddam ex ea sequi absurdum, nimirum importari ex hoc prouidentiam nõ esse: atq; hac ratione immortalem asseruimus. Si enim

qui mortalem animam dicit incõmodo urgetur. ueram autem propoſitionem comitari incõmodum nullum poteſt. falſa igitur hæc eſt: cõtraria autem huic uera, quæ immortalem eſſe affirmat. uerum nanq; ex neceſſitate id eſt quod falſo obiacet. Hęc itaq; deductio eſt ad incõmodum, quam uel hoc loco uſurpat Philoſophus. uult enim ipſe ad aliquid ſe habẽtia eo ꝙ aliorum ſint obſignari. ſupponit autem huic contrarium, quod aliis uidetur, nempe ex eo ꝙ ipſa aliorum dicantur figuram adipiſci. ſupponit uero id, ac conſequens abſurdum demonſtrat. eſt autem hoc, ad aliquid ſecundarum partes quoq; ſubſtantiarum eſſe. nam & ipſæ aliorum dicuntur. atq; hac ceu falſa opinione hunc in modum reiecta ſuam confirmat. ſic pote autem dicta concludens inquit.

46 *Si igitur ſufficienter eorum quæ ſunt ad aliquid diffinitio aſsignata eſt, aut omnino difficile, aut impoßibile eſt oſtendere quod nulla ſubſtantia eorum quæ ſunt ad aliquid dicitur. ſi autem non ſufficienter. ſed ſunt ad aliquid quibus hoc ipſum eſt eſſe, ad aliquid quodammodo ſe habere, fortaſſe aliquid contra iſta dicetur. Prior vero diffinitio ſequitur quidem omnia ea quæ ſunt ad aliquid, non tamen in ipſis idem eſt cum eo quod eſt eſſe ad aliquid, ipſa quæ ſunt aliorum dicantur.*

ITAQVE SI FINITIO DEPROMPTA SVFFICIAT RELATIVORVM, AVT DIFFICILIVM ADMODVM, AVT IMPOSSIBILIVM EST NVLLAM AD ALIQVID DICI SVBSTANTIAM OSTENDERE.

Hoc autem difficilium admodum eſſe propterea dixit, ꝙ defendi quodammodo nõnulla poſſe uideantur. dicebat enim finitio ea ipſa quæ ſunt eſſe aliorũ dicuntur. Caput igitur ad aliquid eſt, nõ ut caput, uel corpus, ſed ueluti pars. nam pars totius eſt pars. ſed uerum hoc nõ eſt. ſiquidem caput, nõ quoad pars alterius dicitur, ſed in hoc ipſo ꝙ caput ſit. Quamobrẽ ſi editam ſupra finitionem attendas, quæ dicit inſculpi eo relatiua ꝙ aliorum dicantur, partes quoq; ad aliquid reperientur ſubſtantiarum. nam & caput alicuius caput dicitur. Quocirca finitio attributa relatiuorum abſurditatem hanc effugere nullo modo poteſt. eam enim ob rem quoniam admodũ difficilium dixit, & impoſſibiliũ addidit, inexcuſabilẽ nẽpe abſurditatem oſtendens. SIN MINVS SVFFICIAT, SED EA SVNT AD ALIQVID QVIBVS IPSVM ESSE PERINDE EST ATQVE QVODAM PACTO AD ALIQVID SE HABERE. Nunc finitionem relatiuorum propriam exponit, atque inquit, Sin minus ſufficiat, hoc eſt, ſin ſatis nequaquam faciat, nec integra ſit nobis data a ueteribus finitio relatiuorum, ſed ea ſunt ad aliquid quibus ipſum eſſe perinde eſt atq; quodam pacto ad aliquid ſe habere, id eſt quibus in hoc eſſentiæ cardo eſt ꝙ adnixum ad aliud quendam recipiant, forte ad hæc inquit dici aliquid poſſit. ad quænam hæc fortaſſis dici poſſe pronunciauit? nimirum ad proditas difficultates. quoniam partes quoque ſubſtantiarum ad aliquid eſſe opinantur. ſi enim ſic inquit finitio ſit uti nunc edidimus reddita, obiectis occurrere abſurditatibus facile poſſumus. qui autẽ ſit occurſus ipſe ſubiunxit. PRIOR AVTEM INQVIT FINITIO RELATIVA QVIDEM COMITATVR OMNIA, NON HOC IPSIS TAMEN RELATIVIS EST ESSE QVOD IPSA EA QVAE SVNT ALIORVM DICANTVR. Non enim ſiquid, ait, alterius dicitur, huic ipſum quoq; eſſe in eo eſt ꝙ dicatur ad alterum. nam ſi alterius eſt quidquam, id alterius quoq; dicitur: at non ſi dicitur alterius aliquid, hoc & alterius iam eſt. pater nanq; cum filii ſit pater, ipſum in hoc eſſe habet ꝙ filii pater ſit. & uero pater etiam filii dicitur. cæterum caput cum animalis caput nominetur, non ipſum quoq; in hoc habet eſſe ꝙ dicatur animalis. nam & abſciſſum, animalis præterea & dicitur & eſt caput. at pater a filio ſeiunctus, neque pater eſt, neque inſuper ad filium dicitur. Quamobrem pronunciatum iure eſt priorem conſequentem relatiuis finitionem eſſe, priori autem ſecundam non item: id ꝙ uel Homerus docet.

Amplius haud poſthac humeris caput inſit Vlyſſi.
Nec me Telemachi patrem quis nomine dicat.

Cum enim pater haud præterea ſit, quoniam non amplius eſt, neq; poteſt uocari. Quapropter ipſum dici ei quod eſt eſſe conſequens eſt, nec uice obuerſa. hoc uero ſi ita habet, partes ergo ſubſtantiarum cum eſſe aliorum dicantur, ad aliquid hac ratione erunt. Illud uero quærendum, quid ſit ꝙ iis quæ ad aliquid ſunt finiendis, quæ ad aliquid ſe habent aſſumpſerit. cum dicat quodam pa-

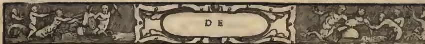
cto ad aliquid se habere. neq; enim includi finitioni conuenit q finitur. Ad hoc itaq; duplicia esse affirmamus quæ alio referuntur. dicuntur enim tum res ipsę ad aliquid in quibus relatio fit, tum uero ipsa relatio. quo etiam modo prædicamentum ubi ac quando res ipsas quidem, substantiam inquam & tempus aut locum significant: indicant uero & relationem ipsam nudam quam ad tempus aut locum substantia obtinet. Quādoquidem res igitur sunt relatione illustriores, ut quę sensibus pateant, eas iccirco in finitione accipit, ut præceptionem ex clarioribus conficeret.

47 *Ex his autem manifestum est quod si quis aliquid eorum quæ sunt ad aliquid, definite sciet, et illud ad quod dicitur, definite sciturus est. Manifestum igitur et ex ipsis est. si enim nouit aliquis hoc quod ad aliquid est (est autem esse iis quæ ad aliquid sunt, idem ac ad aliquid aliquo modo se habere) et illud nouit ad quod hoc aliquo modo se habet. si enim non nouit omnino ad quod hoc aliquo modo se habet, neque si ad aliquid hoc aliquo modo se habet, noscet. Sed et in singulis palam hoc est: vt si quid nouit quis definite quod duplum est, et cuius duplum est mox definite nouit. si enim nullius definitorum nouit ipsum duplum esse, neque si sit duplum omnino nouit. Similiter autem et hoc aliquid si nouit quis quod melius est, et quo melius est statim definite necessarium est nosse. Propter hæc autem non indefinite hoc cognoscet quod hoc est peiore melius. suspicio enim hæc est, non scientia. non enim adhuc sciet exacte quod est peiore melius. si enim sic accidit, nihil est deterius ipso. Quapropter palam est quod necessarium est si nouerit quis aliquod relatiuorum definite, et id ad quod dicitur definite necesse est nosse. Caput vero et manus et eorum singula quæ substantiæ sunt, ea ipsa quæ sunt sciri definite possunt, ad quod vero dicantur non est necessarium scire. cuius enim hoc caput, vel cuius hæc manus sit, non est scire definite. quare non erunt hæc ad aliquid. Si vero non sunt hæc eorum quæ sunt ad aliquid, verum erit dicere quod nulla substantia eorum est quæ sunt ad aliquid. Fortasse autem difficile sit de huiusmodi rebus vehementer asserere, nisi id sæpe pertractatum sit. dubitasse autem de horum vnoquoque non est inutile.*

EST VERO EX HISCE COMPERTVM, SIQVIS RELATIVORVM PRAEFINITE QVODPIAM NORIT, EVM ILLVD CERTO QVO QVE AD QVOD DICITVR SCITVRVM.

Cum propriam relatiuorum finitionem assignauerit, quoddam Geometrarum more colligit ex ea corollarium. Porro corollarium illi uocant quod cum alterius rei demonstratione reliquũ collucescit quemadmodum superius animæ nobis demonstrare immortalitatem studentibus, simul esse apparuit prouidētiam. Et nobis igitur finitionem relatiuorum hic ueram quærentibus, hoc simul enituit, nimirum si relatiuorum quis definite alterum agnouerit, definite ab eo scitum iri & alterũ. atq; si teneat alterũ indefinite, reliquum quoq; indefinite cogniturũ. Siquis enim patrem esse nouit Sophroniscum, idem quoq; filium esse Socratem intelliget. nam nisi Socratem norit ut filium, neq; an pater sit Sophroniscus cognouerit. Nōnulli uero ad hoc aiunt, siquis toto obuelato corpore caput tantum nudum exerat aut manum, in hoc partem quidem uerbigratia manum uel caput certo agnosci licere: quippe partē omnino esse nouimus: cuius tamen sit pars haud quaquam dignosci. nō ergo inquiunt, qui definite alterum agnouit relatiuorum, definite & alterum intelliget. Verum præfinite nos cognoscere quidem dicimus ut caput uel manum: non uero definite etiam ut partem, sed indefinite. nō enim cuius sit pars intelligimus. Vt autem scimus hoc infinite, sic & id cuius pars est infinite cognoscimus. Cæterum potest hoc etiam quasi supra citatas dubitationes soluens addidisse. Quandoquidem enim ad aliquid quæ simul natura non essent nonnulla esse affirmabat, quippe antecedere scibili scientiam, & sensum sensibili. (nam plerunq; rebus inquit præexistentibus scientias comparamus.) huic igitur solutionem hoc loco inferens ait, si ea sunt ad aliquid quibus ipsum esse perinde est atque quodam pacto ad aliquid se habere, ergo ut se relatiuorum habet alterũ, ita habere & reliquum sese est necesse. Quare si potestate scietia sit, potestate erit & scibile. sin alterum actu, erit actu & reliquũ. uerũ de hoc pfecte locuti iam sumus.

EODEM MODO SI ET MELIVS ESSE DEFINITE HOC QVIDPIAM NOVIT, NECESSE QVOQVE EST QVONAM ID ME-

LIOR SIT DEFINITE INTELLIGAT. NON INDEFINITE VERO INTELLIGET ESSE HOC DETERIORE MELIVS. EXISTIMATIO QVIPPE ID GENVS RES EST, NEC SCIENTIA. NON ENIM EXACTE ETIAMNVM DETERIORE ESSE MELIVS NOVERIT. Qui enim ꝙ melius ſit de quoquam cognouit, debet is & ꝙ melius, & cuius rei nomine melius ſit diſtincte cognoſcere. niſi enim qua in re melius ſit intelligat, ne an melius ſit quidem dignoſcet. quomodo enim? cum differentiam neſciat qua melius eſſe illo perhibetur. NON INDEFINITE VERO INTELLIGET ESSE HOC DETERIORE MELIVS. EXISTIMATIO QVIPPE ID GENVS RES EST, NEC SCIENTIA. Exiſtimationem hoc loco obſcuram infirmamq; cognitionem uocat, quæ uelut opinatio eſt, quã græci Doceſin nominant. Scientia uero cognitio eſt offendiculo carens, atq; irrefutabilis exiſtimatio. Quamobrem qui deteriore melius hoc aliquid infinite nec ſcite eſſe didicit, perinde quaſi erroribus labefactatam cognitionem habeat, de omnium quoq; deterrimo, materia inquam, ꝙ melius ſit aliquo ſuſpicari poſſet quandoque, ignarus diſcriminis penes quid melius, & quo melius ſit, quod eſt abſurdum. Ex hiſce igitur caput & manum parteſque ſubſtantiarum omnes, quæ & ipſæ ſubſtantiæ ſunt, nõ eſſe ad aliquid demonſtrat: ſi præfinite cognoſcere quidem ipſa ſit, ea uero præfinite quorum eſſe dicuntur non ſit neceſſe. ad aliquid enim uocabantur, quoniam ut eorum alterum noris, ita & reliquum neceſſe eſt dignoſcas. Quocirca nõ ſunt ad aliquid partes ſubſtantiarum. CAETERVM DE TALIBVS ACRITER PRONVNCIARE DIFFICILE EI FORSITAN SIT QVI DE IIS NON IDENTIDEM CONSIDERAVERIT. INVTILE TAMEN HAVDQVAQVAM EST DE EORVM SINGVLIS DVBITANDO DISQVISIVISSE. Philoſophice admodum hoc loquitur. Quoniam enim manum & caput ut ſubſtantiam quidem dixit præfinite agnoſci, ut partes uero infinite, niſi cuius caput ſit aut manus intelligatur, ea propter inquit, qui talia non admodum conſiderauerit, acriter hunc de ipſis pronunciare non oportere. non de his uero dũtaxat, ſed de re etiam qualibet minime cõuenit. addubitare tamen de huiuſcemodi rebus ac difficultates perſequi eſt neceſſe. nam facultatis initium difficultas, ac quædam ad diſciplinam uia eſt. Hæc autem dicit, cum nos eius uerbis acquieſcere nequaquam uelit, ſed nos quoq; ipſos quæ id genus ſunt indagare, neque ab alio moueri.

DE QVALI ET QVALITATE.

48 *Valitatem vero dico, ſecundum quam quales quidam eſſe dicuntur. Eſt autem qualitas eorum quæ multipliciter dicuntur.*

QVALITATEM AVTEM EAM VOCO SECVNDVM QVAM QVALES ESSE QVIDAM DICVNTVR.

Hoc rurſus loco de ordine qualitatis, inſcriptionis cauſam, qualitatis diuiſionem, ac ſpecierum ordinem diuiſionis perquirimus. Primum itaq; de ordine. cõſpicuus autem ex ſupradictis is eſt, in quibus docebamus relatiuis ex eo anteponi qualitatis diſputationem oportere, ꝙ per ſe hæc ipſa ſpectetur, ad aliquid uero pertinentia ipſum eſſe in relatione ad aliud obtineant. pluris autem ea fiunt quæ per ſe ſubſiſtunt iis quæ ipſum eſſe per ſe ipſa non poſſident. quodq; ſublato quali, ſimul quoque exiſtens in eo relatio perimitur: ut albius, & calidius, diſcipulus ac præceptor, ſimiliaq; ꝙ ſi non ſint relatiua, qualitatem omnem eſſe nil uetat. quippe relatiua ſubſiſtentiam prorſus nõ habere propriam, ſed prędicamentis ſuperuenire aliis diximus. uerum uti memorabamus, propterea ꝙ relatiuorum Philoſophus ubi de quanto diſſerebat meminiſſet, præceptionem de ipſis confeſtim facere habuit neceſſe, ne diu naturę ipſorũ ignorantia laboraremus. atq; hæc quidem de ordine. Quid autem ꝙ duplicem titulum præſcribit de quali & qualitate, nec ut in prędicamẽtis aliis ſimplicem? Dicimus aliud quale eſſe, aliud qualitaté. qualitas enim, uniuerſalis ipſa qualitas eſt, a qua participantia qualia denominatiue nuncupantur, ut uniuerſalis albedo, nigredo. quale autem, corpus eſt particeps qualitatis, quodq; ab ea denominatiue appellatur, ut album corpus, aut calidum. Eſt ergo intellectu ſolo comprehenſibilis qualitas: quale autem cadit ſub ſenſum. Quandoquidem igitur nomen eſt duplex qualitatis; uel ꝙ ut ipſum per ſe ſolo intellectu conſideratur,

deratur, quale ipsum est qualitatis genus, uel ut sensu perceptile, duplicem quoq; hac de causa inscriptionẽ fecit. Præposuit uero qualitati quale: quoniam ut pote sensibile est notius. semper enim a notioribus præceptionem exordiri cõuenit. Dicere autem & aliter possis: nempe ꝙ qualitas quo que ipsa quale sit. nam de quali & qualitate cõmunius prædicatur quale. quo fit ut qualitas quo que quale dicatur. quo pacto & nomen cõmuniter uerbigratia de nomine prædicatur ac uerbo. tametsi enim de qualibus, nõ de iis tamen uerba facit primum, sed qualitatis ipsius gratia differit: ut oratio de ea perspicua uelut a notioribus fieret. Diuidit uero qualitatẽ in species quatuor: quarum primam habitum & dispositionem uocat: alteram potentiam & impotentiam: tertiam passiuas qualitates passionesq;: postremam uero figuram ac formam. Cæterum ut intelligamus cuiusnam rei gratia qualitatis species quatuor duntaxat, neq; plures pauciores ue sint, ac quam ob causam in huiusmodi eas digesserit ordinem, qualitatis diuisionem quandam faciamus. Est ergo uel per potentiam & impotentiã, uel per actum qualitas. per potentiam, ut puerulus est facultate grãmaticus. per impotentiam, ut equus qui impos est percipiendæ grãmaticæ. Sin per actum sit qualitas, aut perfectiua est, aut deprauatiua subiecti, aut nec perfectiua nec deprauatiua. ac si perfectiua quidem deprauatiua ue sit, aut affectum in nostro nequaquam sensu generat, aut generat. atq; si affectum nõ generet quidem, ægreq; amittatur, habitus: sin facile, dispositio nominatur. Sanitas exempli causa & animi uirtus actu & perfectiua est, nullumque affectum inuehit. morbus & uitium deprauat. perficiunt enim subiectum sanitas & uirtus, quoniam & secũdum naturam sunt: neque ingenerant affectum, quippe sensibus nullis succumbunt. nisi forte consequentia sanitatis memores, ut colorem probum: uel morbi labefactantis, pallorem. uerum sanitas ipsa & morbus similiaque nullis sensibus occurrunt. uocantur habitus tamen cum diu perdurant, nec facile amittuntur. nam uirtutem obtinere in habitu seu uitium dicimur: nec non sanitatem uel morbũ. quo circa bono quoq; tum frui dicimur habitu cum intenta sanitas fuerit. quin & hecticus quidã hoc est habitualis uocatur morbus: maloq; rursus laborare habitu dicimur. Quod si breui finiantur ac facile deferant, dispositiones nominãtur. Cæterum speciem hanc esse affirmat qualitatis primã, habitum inquam ac dispositionem. Porro habitum uocant, stabilem qualitatem ægreq; dimobilem. dispositionem uero, depositu facilem. sic nanque habitum rhetoricę habere eum dicimus qui non eius rationes ac uias duntaxat nouit, sed obsistere quoq; obiectis difficultatibus ualet. at qui compos rhetoricę non admodũ est, nec facile eius obtinet methodos, alioquin uero qualitate quodammodo rethorica delibutus, nõ hunc quidem rhetoricæ habitu præditum, sed quodam pacto in rhetorica dispositum appellamus. Quid ergo? nõ est & habitus dispositio? qui enim possidet habitum, dispositionem is multo magis obtinebit. Dispositio quippe tum uniuersalior est, tum particularior. habet enim secundum eam se quodam modo qui disponitur. nam duplex nomen esse dicimus dispositionis, alterum generalius, ꝙ uel de habitu prędicatur: specialius alterum, quod ab habitu seiungitur in oppositum. Dispositionem itaq; hoc loco nõ generalem, sed specialem assumpsit, quæ ab habitu ex aduerso distinguitur. Illud uero sciendum est, celebrari in iisdem habitus nomen in quibus & boni habitus fertur. ipsius nanq; habitus intensio est habitus bonus. Ergo si boni habitus nomen in solis animatis ferre consueuimus, (nemo quippe bene habere in caliditate ignem dixerit, aut in frigiditate niuem) nomen habitus quoq; in solis animatis prædicabitur. Sin uero actu existens qualitas, perfectiua deprauatiua ue sit, ac nostrum circa sensum affectum inducat, passiua qualitas nominatur, quasi nostro sensui affectum importet. perfectiua, ut in igne caliditas, aut dulcedo in melle: deprauatiua, ut uini acor, putredoq; in fructibus, aliisq; corporibus. Perfectiuæ porro nõ iniuria dicuntur illæ, siquidem iis formã mel atq; ignis ferunt acceptam: hæ uero deprauatiuæ, quoniam subiecti sunt corruptrices. sensui tamen omnes nostro affectum conciliant. Cæterum nõ ut ab affectu hæ fieri dicuntur, quandoquidem non sunt per mutationem subiecti quampiam genitę (perfectiuas intelligo.) uerum qualitates substantiales earum sunt, quibus item insigniuntur. Haud uero segmentum hoc ut alterum in facile ægreue dimobile subdiuidi est necesse. nam illud in solis animatis uisebatur, in quibus deprauatiuas etiam qualitates & perfectiuas fieri atq; defieri uoluit natura subiecto eodem manente. iccirco & in diuturnas diuidebãtur breuiq; durabiles. hoc uero in inanimis segmentum spectatur, in quibus & perfectiuæ subiecti & deprauatiuæ qualitates pariter cum subiectis perdurant, secumque & subiecta marcescentes extinguunt, seu cum subiectis marcescunt, ut in rosa sese res habet ac malo. quippe horum suaueolentia, colorisq; exolescens probitas subiectum quoq; secum corrumpit. Verumeninuero habent

se eodem pacto & deprauatiuæ, cum simul & ipsæ cum subiectis in quibus gignuntur perennent atque intereant, qualis uini est acor, ac fructuum, corporumque reliquorum putredo. Quod si uel deprauatiua in nõnullis qualitas non diu permanens reperiatur, ut ærugo in argento, aut huiusmodi quidpiam, talia quidem potissimum quis forsitan magis proprie affectus seu passiones quæ ad qualitatem referuntur nominauerit. Quoniam uero occupauit prorsus deprauatiua qualitas perfectiuæ coniungi, propterea quod in altera subdiuisionis parte, ea inquam quæ perfectiuas ac deprauatiuas nec passionem ingerentes capit, consors in omnibus est perfectiuæ, (fiebat enim uel habitus utraque, uel dispositio: atque in solis animatis conspiciebatur.) iccirco & in parte altera, népe hac proposita, necessario constructa, cum ea per omnia est delata: neque in diu breuique durabile diducta, atque effigiem ex affectu inuehendo magis recipiens, quam ex eo quod ab affectu inducatur. Connexæ hæ porro inter se sunt perfectiua inquam & deprauatiua, ne multifida diuisio reddita posset oculis tota incõmode subiici, atque in eadem segmenta discerpi cogeretur. Sin nec perfectiua sit nec deprauatiua qualitas, aut in profundum penetrat, aut per summa diffunditur. ac si alte desedit, aut difficilis abiici est, aut facilis. si uix ergo abiiciatur, passiua qualitas dicitur, quasi a passione innascens: ut dulcedo in iure: uel ab ortu pallor. Haud uero hæc passionem circa sensum nostrum ueluti ingenerans uocatur, quanuis ipsa quoque ingeneret: sed tanquam a passione innascatur, propterea quod ipsam peculiarius ab eo quod ipsi magis inest appellauimus. id enim ipsius expressius figuram repræsentat quod est secundum mutationem subiecti esse genitam, hoc est secundum passionem, magis quam quod eadem in sensu nostro moliatur. Sin autem reiici queat facile, id est breui permaneat, nisi paruo negocio emendetur expellaturque, passio dicitur ad qualitatem relata: ut pallor ex diutino morbo: & fuscus color ex multo solis æstu contractus. quæ sese propterea quoque sub qualitatem recipiunt, quoniam proprium & in his cõsequens seruatur qualitatis, nempe id quod est denominatiue ab ea quæ participant appellari. Quod si facile emendetur, passio ad pati prædicamentum relata nuncupatur: ut si quis expalluerit metu: uel pudore erubuerit. hęc enim ne qualitates censet quidem prorsus appellandas: quoniam nec qui ita affecti sunt, denominatiue ex ipsis uocantur. nemo enim qui uerecundia inquit erubuit, rubicundum: aut qui impalluit metu, pallidum nominauerit. Tertia autem ex hisce species fit qualitatis quæ sunt qualitates passiuæ passionesque: passiuam qualitatem eam uoco quæ ceu passionem intus generat, quæque ut a passione innascitur. & passionem eam tum quæ ad qualitatem, tum quæ ad pati prædicamentum redigitur. nã sunt priora quidem tria qualitates, quarta uero passio est. Verum quo pacto subiisse hæc in profundum dicimus, pallorem inquam atque erubescentiam, cum circa corporis summa duntaxat spectentur? Dicimus non sine mutatione in profundo factam circa superficiem esse id genus qualitatem. nam sicuti ab ortu rubicundi, tales temperaturæ eiusmodi causa extitere, superante nimirum in ipsis calore, atque ad superficiem erumpente: sic rubri quoque uel pallidi per timorem aut uerecundiam redditi, sine mutatione in profundo tales haudquaquam euascere. At uero si actu qualitas neque perfectiua neque deprauatiua sit, ac superficiem tantum occupet, atque in inanimis habeatur imaginatiisque, figura: in animatis uero, forma seu græce morphe nuncupatur. in imaginariis quidem, ut mathematicis omnibus, triangulis inquam, & circulo, ac reliquis figuris. hæc namque ipsum esse in sola imaginatione obtinent. inanimis uero, lignis, lapidibus, similibusque. quippe imaginaria hoc est figuræ quæ inanimatis insunt, ea quoque tali ratione esse aut tali dispositæ pro figurarum differentiis faciunt. in ipsis uero animatis ut animalibus omnibus forma seu morphe circa superficiem solam consideratur. Quid ergo, nõne morphen habere & statuam dicimus? Verum non prima ratione. figuram enim habere in primis dicitur: secũdaria uero ratione & formam. eo enim quoniam animati imitamen est, in quo & forma existit, forma quoque in eo magis per abusionem fertur. Habes & speciem quartam qualitatis, figuram inquam ac formam. reddetque descriptio diuisionis faciliorem captu rationem nobis ac uiam. Aperuit itaque nobis diuisio cuiusnam rei gratia solæ species quatuor neque plures neque pauciores sint qualitatis. Hæc uero de earum ordine pronunciamus, Statuit quidem iure speciem habitudinis ac dispositionis primam. quandoquidem enim circa animata eæ uersantur, pręstantiora uero sunt omnibus animata, qualitas quoque quæ in iis uisitur iure sibi primas uendicauit. Merito autem secunda per potentiam species est atque impotentiam. nam quoniam potentia & impotentia naturalis quædam est aptitudo: quippe & puerulus naturalem quandam habet potestatem suscipiendę grammaticæ uel rethoricæ: & equus naturalem talium percipiendorum impotentiam. ignis quoque naturalem calefaciendi facultaté obti-

net,similiterq; id genus alia,secunda uero sunt ab animatis naturalia, qualitatis quoq; per potentiam & impotentiam species cum in naturalibus rebus uisitetur, secundum locum nō immerito obtinet. Quoniam uero naturali quadam ante præditum esse aptitudine, dein secundum eam aut facere quidquam aut pati conuenit. nam nisi prior aptitudo existat, utiq; nec pati quis poterit aut facere. quandoquidem Amiantum uerbigratia aptitudine urendi uacat: neque si sexcenties quis ignem admouerit conflagrabit. at lignum potestate urendi præditum, igne adhibito uretur habent & passiuæ ob id qualitates passionesque tertium inter species qualitatis ordinem: quoniam nemo uti diximus facere secundum eas aut pati ualeat, non prius facultate in eo existente aliqua quæ apta sit ad eiusmodi res capessendas. Cæterum figura & forma cum in sola superficie considerentur, sedem sunt postremam sortitæ, passiuis qualitatibus atq; affectibus usque in profundum peruenientibus. hæc quoq; de specierum ordine. Sciendum uero modis pluribus eādem dici qualitatem posse. ut calor in igne passiua qualitas est uelut sensui nostro affectum insinuans. in nobis uero, ut febris, passiua qualitas uelut a passione ingenita. in ferro cādente, atq; eum si forte accidat per diem feruante, passio quæ ad qualitatem refertur. calor autem qui nobis forte iuxta ignem fit prætereuntibus, passio est quæ sub pati prędicamentum redigitur. QVALITATEM AVTEM EAM VOCO SECVNDVM QVAM QVALES ESSE QVIDAM DICVNTVR. Cur qualitatis præceptionem facit per quale? Respondemus quoniam manifestius quale est ut iam docuimus, uelut sensui perceptibile. ac deniq; a quali in qualitatis notionē uenimus. quippe album in lacte, in niue, in cerussa contuiti, in albedinis notitiam concedimus. similiter gustato melle, & palmula, & carica, in dulcedinis intelligentiam deducimur. ex quali igitur ut pote planiore præceptionem cōficit. Porro ipsum id cui impertitur, quale: id quod impertitur, qualitas est. Sed quamobrem uerba adiacent illa, secundum quam quales esse quidam dicuntur? an ob ruborem ex uerecundia, & pallorem ex metu. non sunt enim qualitates hæ: quoniam non rubicundi uel pallidi qui sunt pudefacti ac territi dicuntur. nam præuertit appellationem mutatio. sed erubuisse atq; expalluisse: q; appellationem non præuenit. neque hęc etiam qualitati passio eadem de causa, sed prædicamento pati fertur accepta: siquidem non patientes, sed passi duntaxat nominantur. EST VERO QVALITAS EX EORVM NVMERO QVAE MVLTIFARIAM DICVNTVR. Quonam pacto multifariam? hoc est secundum ea quæ uelut ab uno atq; ad unum pertinent? sed nō uti uox æquiuoca. Multifariam igitur dici qualitatem affirmat. hoc cum dicat, non æquiuoce, sed modo diuerso appellari indicat. nam dici multifariam, non æquiuoce significat: sed ut hoc loco, differenter. nam si æquiuoce esset sumptum, in diuersa significata diductio fieret. uerum quoniam pro differenter acceptum est, diuisio iccirco ut generis in species obitur. Vtrum ergo non est qualitas genus? quamobrem igitur species eius prima alia dicitur, alia secunda? Respondemus non quoad qualitas primam hanc, secundā esse illam, sed dignitate duntaxat: ut homo quoq; differt ab equo.

49 *Vna quidem igitur species qualitatis, habitus et dispositio dicantur. Differt autem habitus a dispositione, quod permanentior & diuturnior est. Tales vero sunt scietiæ & virtutes. scientia enim videtur esse permanentium, & diuturnorum, si quis vel mediocriter sumat scientiam: nisi grandis permutatio facta sit vel ab ægritudine vel ab aliquo huiusmodi. similiter autem & virtus, vt iustitia, & temperantia, & singula talium non videntur posse facile moueri, neq; facile permutari. dispositiones vero dicuntur quæ sunt facile mobilia: vt calor, & infrigidatio, & ęgritudo, & sanitas, & quęcunq; alia huiusmodi. afficitur enim quodāmodo secundum eas homo. cito autem permutatur, & ex calido frigidus fit, & ex sanitate in ægritudinem transit. similiter autem & in alijs: nisi aliqua earundem contingit per temporis longitudinem congenita et immobilis, vel omnino difficile mobilis existens: quam iam quispiam vt habitum vocet. Manifestum est autem quod hæc volunt habitus dicere quæ sunt diuturniora & difficilius mobilia. Nāq; disciplinas non multum retinentes, sed facile mobiles existentes non dicunt habitum habere: & tamen dispositi sunt aliquo modo secūdum sciētiam peius meliusue. quare differt habitus a dispositione, quod hæc quidem facile mobilis sit: ille vero diuturnior & difficilius mobilis. Sunt autem habitus, & dispositiones: dispositiones vero, nō ne*

cesse est babitus esse. qui enim retinent babitum: & quodammodo, dispositi suni secundum ipsos: qui autem dispositi suni, non omnino retinent babitum.

SPECIES ITAQVE VNA QVALITATIS HABITVS AC DISPOSITIO DICANTVR.

Species prima qualitatis habitus ac dispositio est. Differt uero inquit a dispositione habitus, quod amittatur facile dispositio, habitus non facile: quodque habitus omnino & dispositio sit, dispositio autem non etiam habitus necessario. TALES PORRO SCIENTIAE VIRTVTESQVE SVNT. VIDETVR ENIM EX IIS QVOQVE SCIENTIA ESSE QVAE TENACIVS ADHAERENT NEC FACILE DILABVNTVR, TAMETSI MEDIOCRITER SCIENTIAM ACCEPERIS: MODO NE MAGNA SIT VEL A MORBO FACTA VEL ALIO QVOQVAM EIVS GENERIS MVTATIO. Vocat hoc loco scientias non quæ carent errore, sed artem absolute omnem pertinacius animo insitam. Fit igitur hoc significato, ut scientię tum grammatica, tum fabrica, tum mechanicæ artes reliquæ sint. stabilis enim sunt quidam habitus singulæ. Tribus autem modis nominatur scientia. nam & cuius subiectum offendiculo uacat, atque secundum eadem ac eodem pacto perpetuo habet, sic dicitur: qua significatione & Geometria, & Astronomia, & Arithmetica scientiæ habebuntur. Medicina, si hoc significatum attendas, nō item, cum circa subiectum fluxile uersetur. Vocatur scientia & ea quæ ex probatis per se principiis emanat. atque hæc re uera scientia est, quam philosophiam suppositionibus carentem, seu gręce anypotheton nominant: propterea quod ex cōmunibus animi conceptibus prodeat. Hac porro ratione neque Geometriam, neque Astronomiam, neque ullam eius generis, scientiam appellabis: quoniam non ex creditis suapte natura principiis oriuntur, sed demonstratione indigentibus. Sunt enim Geometriæ principia, punctum, linea, superficies, ac similia. definitque horum quodlibet Geometra, punctum id esse inquiens cuius nulla pars est. lineam uero, longitudinem latitudinis expertē. ac cætera uti habent. at horum demonstrationem, qua inquam de re impers punctum sit, uel linea longitudo carens latitudine, nō etiam, qua Geometra est, nouit. sed horum faciendas demonstrationes ad primum philosophum relegat: cum scientia nulla ipsa sui ipsius principia demōstret. Quæ ergo non ex creditis per se principiis proficiscuntur, eæ ne scientiæ quidem proprię fuerint, id quod uel Plato affirmat. cui enim sunt quæ nō nouit principia, media autem finisque ex iis sunt quæ ignorat, quomodo cōstare huic potest scientia? Est uero & tertia quadam ratione scientia paratrix uiæ, (græci odopoeeticen uocant) intelligens quæ antecedere, quæ sequi conueniat. in quo significatu scientia est tum Medicina, tum Mechanicą ars omnis. qua sane significatione uel hoc loco usus est scientiæ Philosophus. Virtutes autē hic dicit perfectas, eas nimirū quæ & quod sit sciunt, & quamobrem sit. Sunt enim uirtutes aliæ naturales, ut qui naturalem modestiam obtinent quādam, aut mites natura sunt: qua bruta quoque prædita feruntur nonnulla, ut turtur & cornix castitate, ciconiæ iustitia. aliæ morales, quæ honestum esse iustitiam, & omnem simpliciter uirtutem norunt, quam autem ob causam honestum sit haud norunt: sed hoc qui præditi iis sunt ex patribus aut præceptoribus recta opinione instituti intelligunt. aliæ ciuiles, quæ simul & quod sit, & qua de re sit cognoscunt. quędam autem purificæ. Porro a ciuilibus distant purificæ eo, quod circa inferiora ciuiles uersentur, honestioresque arripiant uoluptates, ac tempus & locum & quantitatem obseruent. qui autem pure agunt, haudquaquam curent deteriora, uoluptatesque semel contēnant. sunt uero & contemplatiuæ quædam uirtutes. Itaque uirtutes hic ut cōmonuimus perfectas intelligit, nempe & ciuiles & purificas & cōtemplatiuas. MODO NE MAGNA SIT VEL A MORBO FACTA, VEL ALIO QVOQVAM EIVS GENERIS MVTATIO. Consentaneum enim est ut diuturno aliquo uexatus morbo, aut alioquin negociis impeditus ob posthabitam meditationem scientiam amiserit. DICVNTVR VERO DISPOSITIONES EÆ QVAE SVNT PERMOBILES AC CITO MVTANTVR, VT CALIDITAS, ET FRIGIDITAS, ET VALETVDO, ET SANITAS, ATQVE ID GENVS RELIQVA. DISPOSITVS QVIDEM HOMO QVODAM PACTO IN IIS DICITVR, NON HABITVM TAMEN OBTINERE. NISI HARVM QVOQVE ALIQVA IPSARVM TEMPORIS DIVTVRNITATE IAM IN NATVRAM

ABIERIT, SITQVE INSANABILIS AVT VIX ADMODVM DIMOVEATVR, QVAM QVIS HABITVDINEM FORSITAN APPELLAVERIT. Talis.n.nō amplius diſpoſitio,ſed habitus nominatur. In naturā aūt inquit abierit,hoc eſt mutata fuerit in naturā,atq; ob cōſuetudinē multi tpis ipſa natura euaſerit. QVI ENIM PARTICIPES NON ADMODVM SVNT SCIENTIARVM, EOS OBTINERE HABITVM HAVDQVAQVAM DICVNT. Nam qui in grammatica uel rhetorica, de quibuſcunq; rogetur rhetoricæ uel grammaticæ ſpeculaminibus,ad reſpondendum eſt promptus,rationemq; de iis reddit,atq; oborientes difficultates impigre ſoluit,hunc rhetoricę habere aut grammaticæ habitum affirmāt. ſin eſt aliter qualitate earum quodam pacto ſeu modice perfuſus, non is quidem habitum obtinere harum dicitur, ſed in iis quodam modo diſpoſitus. NAM QVI SVNT HABITVS, II DISPOSITIONES QVOQVE. AT QVAE DISPOSITIONES, EAE NON HABITVS EX NECESSITATE SVNT. Sicut enim de nomine & uerbo prædicatur nomen,eſtque nomen tum genus nominis & uerbi,tum quod a uerbo eregione diſtinguitur,ita diſpoſitio quoq; altera ut genus de habitu ac diſpoſitione dicitur, altera ut ſpecies ab habitu in aduerſum ſemouetur.quo fit ut qui habitus eſt is & diſpoſitio ſit prorſus, quoniam genus eſt eius diſpoſitio: at quæ diſpoſitio, non præterea & habitus. nam per contrariam ab ea diſtinctionem dicitur habitus.

50 *Aliud vero genus qualitatis eſt ſecundum quod pugillatores vel curſores vel ſalubres vel inſalubres dicimus, & ſimpliciter quæcunq; ſecundum potentiam naturalem uel impotentiam dicuntur. Non enim quoniam ſunt diſpoſiti aliquo modo, vnūquodq; huiuſmodi dicitur: ſed quod habent naturalem potentiam vel impotentiam facile aliquid facere, vel nihil pati: vt pugillatores uel curſores dicuntur non quod ſint diſpoſiti aliquo modo, ſed quod habeant potentiam naturalem vel impotentiam aliquid facile faciendi. Salubres vero dicuntur, eo quod habeant potentiam naturalem vt nihil a quibuſlibet accidentibus facile patiantur: inſalubres uero quod impotentiam habeant naturalem nihil facile a quibuſcunq; accidentibus patiendi. Similiter autem his durum et molle ſe habent. durum enim dicitur quod habeat potentiam non facile ſecari: molle vero quod eiuſdem ipſius habeat impotentiam.*

ALTERVM EST GENVS QVALITATIS, SECVNDVM QVOD PVGILLICOS, AC CVRSORIOS QVOSDAM, VEL SALVBRES, AC VALETVDINARIOS APPELLAMVS, ET SIMPLICITER QVAECVNQVE PER NATVRALEM POTENTIAM VEL IMPOTENTIAM DICVNTVR.

Species eſt hæc ſecunda qualitatis,quæ potentia inquam conſtat atque impotentia. Sed cur genus ipſam qualitatis appellauit? genus enim qualitas generaliſſimum eſt. aiunt pro ſpecie genus ab eo dictum,ne ſpeciem quis hanc eſſe putaret ſpecialiſſimam. huiuſce rei argumentum id eſt, ꝙ nō genus generaliſſimum,ſed genus dixit,ut ſubalternum genus eſſe,ſpeciem uero quæ ſub qualitatem confertur indicaret: perinde ac ſi diceremus genus eſſe ſubſtantiæ animal, hoc eſt ad ſubſtantiam referri. Speciem igitur tradit qualitatis ſecundam ut diximus, quæ ad potentiam & impotentiam pertinet,ac ſecundum quam pugillicos, uel curſorios, uel ſalubres,uel ualetudinarios uocamus. Porro eos pugillicos aut curſorios nominat,qui naturam ad horum aliquod idoneam poſſident,hoc eſt qui tales ſunt facultate. Ac qualitatis prima quidem actu ſpecies cōſideratur,habitus inquam ac diſpoſitio.ſecunda poteſtate.aliud enim eſt pugilem, aliud pugillicum.& curſorem,ac curſorium dicere. quippe actu pugil curſorq; eſt,poteſtate uero pugillicus atq; curſorius, qui nondum actu quidem eiuſmodi eſt, cæterum ut talis fiat natiuam obtinet facultatem, id eſt aptitudinem. at qui eſt actu pugil aut curſor, non is etiam per naturalem poteſtatem dicitur, ſed habitum uel diſpoſitionem habet. pugillicū autem nominamus infantem cui longæ ſunt manus, quaſi ad certandum ſummis manibus utiles: & infantem curſorium qui plethoricus non eſt, ſed bene etiam ualet. Quomodo uero & impotentiam qualitatem nuncupat? quoniam diſpoſiti in hac ſumus quodam pacto.equum enim dicimus,propterea ꝙ tali diſpoſitus ratione fit,impoten-

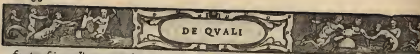
tiam habere scientiæ capessendæ. Ac demum in quibus potestatem, in iisdem quoque impotentiam contemplamur. nam qui præditus patiendi est facultate, habet is & non patiendi impotentiam. & qui facultate pollet non patiendi, is patiendi impotentiam obtinet. potest enim pugillicus facere. potest & nõ pati saluber: quippe ab ægrificis causis pestilentia sæuiente non facile excipitur. nec facere potest consilio tardus: de quo dictum est Dilatorem operum nunquam non noxa fatigat. facere nõ potest ignis ut refrigeret: facere non potest ignis quin calfaciat. neque potest non pati molle: aut ualetudinarius pestilentia grassante. at pati durum non potest. Alia ratio. Quoniam genus idẽ est oppositorum. Siue igitur quis hęc ut contraria opposita esse uelit, sub quo genere unum habetur contrariorum, eodem sese & alterum recipiet. siquidem & album & nigrum quæ sunt contraria, eidem generi qualitati referuntur accepta. Ergo si sub quale potẽtia colligitur, recurret sub idẽ & impotentia. siue hæc mutuo aduersari sibi per priuationem atque habitum malis, ea sic quoque ad idem genus reduces. nam cuius esse fertur habitus generis, huius quoque priuatio dicetur, ut oculi. est enim eius & uisus & cæcitas. itaque sub quo genere continetur habitus, ad idem priuatio quoque reuocabitur. NON ENIM QVALE HORVM QVODVIS DICITVR QVOD DISPOSITVM SIT QVODAM MODO. Quasi dicat nõ enim ii propterea quod actu sint, tales dicuntur: sed quod eiusmodi potestatem habeant. Porro uocatur tribus modis facultas. nam aut ex eo nominatur quod facere sit quisquam natura idoneus, hoc est facultatem quisquam ad faciendum habeat, aut quod ad patiendum aut ad non patiendum. quemadmodum ad esse ualetudinario exempli gratia potestatem patiendi dicimus a multa ambulatione, aut solis ardore: subesse uero salubri uim a talibus non patiendi: & fabro ianuæ faciendæ facultatem adesse. Quot autem modis uocatur potentia, totidem & impotentia nuncupabitur. habet enim qui potest pati impotentiam non patiendi: & qui potest non pati, patiendi impotentiam. non uero etiam qui facere potest, is omnino & non faciendi impotentiam obtinet. Quamobrem igitur ut cum patiendi potentia non patiendi quoque assumpsimus impotentiam, non itidem cum faciendi ui impotentiam non faciendi cõmisimus? Respondemus, quoniam res quædam sunt quæ ad faciendum duntaxat, nequaquam uero & ad non faciendum uim habent: ut in libro quoque Aristoteles de interpretatione inquit, partim utroque spectare potentiam, partim ad alterum tantum sese habere contrariorum. anticipitis est naturæ quæcunque rationali constat specie. possidet contrariorum solum alterum quæ eiusmodi non est. potest uerbigratia sanare Medicus, sed nihilo minus & non sanare. faber quoque ianuæ potens construendæ, nihilo minus & non construendæ præditus est facultate. at uero calefacere cum possit ignis, non potest præterea & non calefacere. similiter cum adsit & refrigerandi uis niui, non insuper uis quoque non refrigerandi præsto est. & Deus cum faciendorum bonorum facultate polleat, non est item & non faciendorum compos. Habentque iure optimo potestatem ad utrumque rationabilia: quoniam non in iis potestas concurrit cum uoluntate. non enim quæ uolunt, possunt & ea omnino: nec quæ possunt, ea etiam uolunt. Deus tamen Opt. Max. comitem uoluntati potestatem habet. nam si uelle quidem dicamus eum, cæterum quæ uelit non posse, fatua esset uoluntas. quemadmodum fatuus & homo ille est qui ea uult quæ consequi nequit, ut uolare, immortalis ue esse. Rursum si posse eum quidem, non auté uelle affirmemus, inanem facultatem obtinebit. nam si facere potest quisquam aliquid, nec facere id uelit, omnino non faciet, nec facultatem in actũ prouehet. quapropter inanis erit facultas, quę nunquam actu illustretur. eam ob rem ipsum in deo posse duntaxat dicimus, haud uero etiam non posse. quoniam quæ potest, uult ea quoque; uolens autem, facit etiam prorsus. nec forte quidem facit, forte uero non facit, sed facit omnino. quidquid enim uult potest, & uult quidquid potest. Porro hic uoluntatem non quod gręci buleusthæ uel buleusin appellant, hoc est cõsulere uel consultationẽ, sed to thelema, hoc est id quod lubet uocamus. nã neque consulere proprie in Deo fertur aut consiliũ, si nihil aliud consilium est, ut Aristoteles tradit, quam prudentię defectus. quid enim facere oporteat, & utrum hoc faciundum an illud sit nescientes consulimus. Nam in quibus est præelectio, in iis & cõsilium est, si est præelectio nihil aliud quidem quam hoc præ illo eligere: consilium autem rerum electionis gratia fit: consulimus uero ignari: ignoramus prudentiæ inopes. nam minime eũ latent quęque res gerendæ cui suppetit prudentia. quippe uirtus ea est absolutissima. Ergo si Deus quoque prudentia ipse est, consilio non egebit, si per defectum id fiat prudentiæ. Itaq; his de causis Aristoteles rationalem solam esse facultatem in utrumque dixit procliuem. Verum si sit exquisitius loquendum, appetendi facultas omnis ad utranque partem habet momentum. præter appetitricem uero,

tum hac præstantior, tum deterior, omnis membrum alterum contradictionis duntaxat possidet, uti iam in igne niueq; monstrauimus. Igitur si faciendi solum facultatem in rebus quibusdam locum habere ostensum est, haud uero & partem quoq; contradictionis alteram, merito non ut in patiendo ipsum non pati ex aduerso collocauimus, sic uolumus in faciendo id etiam quod est nō facere oppositum statuere. enimuero non omnem prorsus facultatem sequitur impotentia. Porro & descriptionem eorum ac negationum sic facere conuenit.

AFFIRMATIONES		NEGATIONES
Potest facere,	Valetudinarii	Non potest facere,
Potest pati,	Salubres	Non potest pati,
Potest non pati,		Non potest non pati,

Itaq; eas ob res triplicem hanc & ipse speciem tradit potestatis. ac eam quę faciendi est, inquiens, Pugillici enim uel cursorii dicuntur, nō quod dispositi sint quodam pacto, sed facultatem, facile quidquam faciendi habeant. hic faciendi est facultas. Salubres uero appellantur, quod naturalem habeant nihil a quibusuis facile patiendi potestatem. ecce & secunda. Valetudinarii uero, quod natiuam impotentiam nihil a quibuscunq; patiendi obtineant. tertia hic. Nam habent quidem ualetudinarii potestatem facile patiendi, nō patiendi uero impotentiam, salubres cōtra. A quibuslibet autem minime affici salubria dixit exacte, ut ab æstu, uel flatu, aut a quibus deniq; affici salubria noluit natura. affici enim possent a gladio, uel igne, aut huiusmodi quouis alio. at morbosa potestatem a quouis obuio patiendi habent; impotentiam uero non patiendi. Simile his est & durum & molle. habet nanq; illud potestatem quo minus diuidatur facile, atq; huius ipsius impotentiam. molle autem potentiam ut facile, impotentiam ut minime dissecetur.

51 *Tertium uero genus qualitatis est paßibiles qualitates & paßiones. Sunt autem huiusmodi, ut dulcedo & amaritudo & austeritas & omnia his cognata: amplius, & calor & frigus et albedo et nigredo. Quod quidem igitur & hæ qualitates sunt manifestum est. quęcunq; enim has susceperint, ipsa qualia dicuntur secundum ipsas: ut mel quoniam dulcedinem suscepit, dicitur dulce: & corpus album, quoniam albedinem suscepit: similiter & in cæteris. Paßibiles uero qualitates dicuntur, non quod ea quæ illas susceperint qualitates, aliquid patiantur (neq; enim mel quoniam aliquid passum sit dicitur dulce: neq; aliquid aliud huiusmodi) similiter autem his & calor & frigus paßibiles qualitates dicuntur: non quod ea quæ illas suscipiunt aliquid passa sint: sed quoniam secundum sensus unaquæq; dictarum qualitatū paßionis effectiua est, paßibiles qualitates dicuntur. dulcedo enim paßionem quandam secundum gustum efficit: & calor secundum tactum: similiter autem et aliæ. Albedo autem & nigredo & cæteri colores non eodem modo ijs quæ dicta sunt paßibiles qualitates dicuntur: sed eo quod ipsę ab aliqua paßione innascantur. quoniam enim fiunt propter aliquam paßionem multæ colorū mutationes manifestum est. erubescens enim aliquis, rubens factus est: & timens pallidus & unūquodq; talium. quare etiam si quis natura aliquid talium accidentium perturbationū ue passus est, similem colorem uerisimile est eum habere. Quæ enim affectio nunc in eo quod uerecūdetur circa corpus facta est, etiam secundum naturalem constitutionem eadem fieri potest affectio, ut & naturalis color similis sit. Quæcūq; igitur talium accidentium ab aliquibus paßionibus difficile mobilibus & permanentibus principium sumpserunt, paßibiles qualitates dicuntur. siue enim secundum naturalem constitutionem pallor sit aut nigredo, qualitates dicuntur (quales enim secundū eas dicimur) siue propter ęgritudinem longam, uel propter æstum eidē contigit nigredo uel pallor, & non facile prætereunt, uel etiam per uitam permanent, paßibiles qualitates & ipsę dicūtur. similiter enim quales secundum eas dicimur. Quæcūq; uero ex ijs quæ facile soluuntur & cito transeūt

fiunt, passiones dicuntur: qualitates uero minime. non enim aliqui secundum ipsas dicuntur quales: neq; enim qui propter uerecundiam rubens factus est, rubens dicitur. neq; cui pallor propter timorem uenit, pallidus est: sed magis eo quod aliquid passus est. quare passiones quidem huiusmodi dicũtur: qualitates uero minime. Similiter autem his & secũdum animam passibiles qualitates & passiones dicuntur. quæcunq; enim mox innascendo ab aliquibus passionibus difficulter mobilibus fiunt, qualitates dicuntur & ipsæ: ut amentia, mentis alienatio, & ira, & alia huiusmodi. quales enim secũdum eas dicuntur, idest iracundi, atq; amentes. similiter autem & quæcunq; alienationes non naturales, sed quæ ab aliquibus alijs accidentibus factæ sunt difficile prætereuntes, & omnino immobiles, qualitates sunt etiam huiusmodi. quales enim & secundum eas dicuntur. Quæcunq; uero ab ijs quæ facile & cito prætereunt fiunt, passiones dicuntur: ut si quis contristatus, iracundior fiat. non enim dicitur iracundus qui huiusmodi passione iracũdior est: sed magis quia aliquid passus. quare passiones quidem huiusmodi dicuntur, qualitates uero minime.

GENVS VERO TERTIVM QVALITATIS PASSIVAE QVALITATES AC PASSIONES DICVNTVR. SVNT AVTEM HVIVSMODI, VT DVLCEDO, AMARITVDO, ACERBITAS, SIMILIAQVE HIS OMNIA.

Genus rursus pro specie dixit Quomodo autem genera ea nuncupauit, si species hæ sunt qualitatis? Quoniam habent & ipsa subiectas sibi species alias, quarum sunt genera. Hoc autem quatuor modis consideratur genus. adest enim aut omni speciei passiua qualitas, ut album omni niui. aut non omni, naturaliter tamen atq; ab ortu, ut nigrum Aethiopibus. atque si omni, aut completiua subiecti est, aut minime. completiua est, ut niuis albedo ac frigiditas. & ignis caliditas siccitasque. Non completiua uero, ut nigricia coruorum, atque olorum candor. non enim complet coruum nigricia, ut proditum sæpe est: propterea quoniam deplumatus, niger quidem non est ✠ præterea, coruus tamen est nihilominus. Et aliter. quoniam finiendis iis, nec eiusmodi usurpamus qualitatum differentias, nisi sæpenumero substãtialium differentiarum egestate coacti. nihil enim mirum est, cum simus homines, non in omnibus substantiales a nobis differentias inueniri: eaque de causa rerum ex talibus obsignandarum necessitate urgeri. Si igitur speciei omni competat, completiuaque sit, passiua qualitas nominatur ut sensui nostro passionem ingerens. Sin in tota sit specie, quam tamen non compleat, passiua dicitur qualitas uelut a passione innascens, ut nigredo coruorum. At si speciei non inest omni, aut diuturna est, aut breui finitur. si diuturna, rursus passiua qualitas fertur quasi a passione inuecta, ut dulcedo in iure, aut ab ortu pallor ac rubor. sin speciei non omni conueniat, breuique permaneat, nec facile emendetur abijciaturque, passio dicitur ad qualitatem relata, ut palor ex morbo diuturno, aut ex multa hyeme oborta frigiditas. sin deponatur haud magno negocio, ac facile confestimque emendetur, passio ad pati prædicamentum pertinens uocatur, ut ex intempestiuo metu pallor, aut rubor ex uerecundia. talia enim qualitates appellare operęprecium esse non putat Aristoteles: quoniam non ab iis denominatiue participes dicuntur. Descriptio autem rursus diuisionem faciet conspicuam ac subiiciet oculis.

Qualitas passiua speciei adest.

Omni.

Non omni, naturaliter tamen, & ab ortu, ut album æthiopi.

Completiua subiecti, ut albedo & frigiditas niui, estque sensui nostro passionem ingerens qualitas.

Non completiua subiecti, ut nigrum coruo. & passiua est qualitas a passione innascens.

Diuturna, & est qualitas a passione innascens, ut dulcedo in iure.

Breui durans.

Non facile emendabilis. estque passio ad qualitatẽ relata, ut pallor ex morbo diuturno.

Facile emendabilis. & passio est ad ipsum pati relata, ut rubor ex uerecundia.

Non solum autem quatuor hæ passiuarũ qualitatum species circa corpus, sed animum etiam spectantur. nam siquis optimo habitu sit ac simpliciter scientiario in rationalem præditus contemplationem, tale dici poterit, nempe qualitas passiua ut nostrum circa sensum passionem inducens, nec quasi a passione inolescens. quoniam animæ essentiæ completiuus perfectiuusque est id genus habitus. Passionem uero circa sensum non uidelicet corporalem molitur, sed eum qui diuinus & rationalis uocatur. Dicimur itaque rationes iniuriasque sentire, nimirum animo, & non corporeis sensionibus. Furiosos autem ex corporea quadam temperie, uel iracundos, uel huiusmodi aliquos passibilem qualitatem habere quis dixerit tãquam ab affectu innascentem. qui ex morbo tales euaserunt, passionem quæ sub qualitatem recipitur obtinere. qui sunt ob casum quempiam ira correpti, aut quidquam id genus perpessi, passionem eam quæ sub pati prædicamentum confertur. Cæterum constat nos nominibus abutentes hæc dicere: quandoquidem proprie hæc omnia ad habitum ac dispositionem referuntur. Sunt uero duplici modo passiuæ qualitates desumendæ. nam aut ab eo quod affectum subiectum sit, ac passiua quædam ei qualitas ex affectu ingenita, qualitatem habere dicitur: aut quod iis percipiendis qualitatibus noster afficiatur sensus, ipsæ uero in iis quibus hærent non per affectum fiant, sed naturaliter, uti in igne. non enim per affectum est igni innata caliditas. nam inest ei substantialiter, eiusque formatrix est. perinde quoque res habet in mellis dulcedine, & niuis candore, ac similibus. Alba tamen caro ab affectu habet albedinem. accidit nanque ipsi album, neque adest eidem substantialiter, nec formam indit. eodem modo & de nigro, & dulci iure, ac similibus dicemus. Afficitur ergo & in his sensus: uerum quoniam magis proprium est hæc ab affectu ingenito, quam ab inferendo sensibus affectu nominemus, hoc ipsis ea de re primo loco competit. secundo uero & affectum ingerere. par siquidem est ab antiquiore cognomentum passiuæ qualitatis fieri. Ergo & in melle, quoniam ei dulcedo non ab affectu prouenit (ipsum enim informat) iccirco ab affectu sensui inferendo passiua qualitas nuncupatur. PASSIVAE VERO QVALITATES DICVNTVR. Duplex est passiua qualitas: uel animo, uel corpori insita. quæ animo inhæret, aut speciei omni impertitur, ut animi ferocia leonibus: aut nõnullis. & uel ab affectu ex generatione aliquo, ut furor: aut ab accidente, ut astuta. Ac quæ corpori insidet, aut omni speciei conuenit, ut albedo niui: aut quibusdam. & aut ab aliquo ex generatione affectu, ut æthiopibus nigredo: aut non a generatione est, sed post ab affectu genita: idque duplici uia. nam aut inuehit affectum, ut febris: aut ut pallor, non inuehit. ALBEDO AVTEM ET NIGRICIA COLORESQVE ALII NON EODEM CVM SVPRADICTIS MODO. Non faciunt inquit a seipsis denominatiuum affectum. nõ enim albescit qui album contuetur; uelut edulcatur calescitque is qui dulcedinem caloremque percipit. Cæterum si

passiua qualitas albedo nigrorq; est, ex quali prodiit affectu, & quem affectum ingenerat. Albedo ab affectu frigido est, nigror calido. affectus uero non circa habentem faciunt, sed cernentis aspectum. quippe illa uisum dispergit, hic congregat. COMPLVRES IGITVR OB AFFECTVM MVTATIONES COLORVM FIERI CONSTAT. Cum colores passiuas esse qualitates dixerit, q; ipsæ ex passione innascantur, id ita se habere probat ostéditq;. exterriti enim inquit pallescunt, dilecto naturæ sanguine ad cor proprium fontem, ut ualidam arcem, fontem uitæ confugiente: eaq; de re postremum partium omnium morte occumbens. nam si uel quibus uulneratum cor est biduum ac triduum uiuunt, id accidit arteriarũ beneficio quæ ab ipso pertinent. Pallidum quoq; una & ad tempus & ab ortu facit temperatura. fit enim sanguinis defectione. quemadmodum eiusdem abundantia rubicũdum & ab ortu & ad tempus reddit. nam cum pudore afficitur natura, amabilem sanguinem sibiipsi ueluti uelamen obtendit, eorum ritu qui ne cernant indigna manus oculis admouere: quasi dicere nobis det illud elogium, Te uero ipsum maxime omnium pudeat. QVAECVNQVE IGITVR HVIVSCEMODI ACCIDENTIA. Colores accidétia esse dixit propterea q; aliis affectibus superueniant: ut morbum diuturnum comitatur pallor. est & quidam substantialis color, ut album cerussę uel niui. & rubrũ sanguini. & nigrum in Sepie humore. similiter enim quales inquit & secundũ has dicimur. qualitas autem ea est secundum quam quales esse quidam dicuntur. ergo si quales ab iis non dicuntur affectibus qui summoueri facile queunt, hi nec qualitates dubioprocul nominantur. SIMILI HIS MODO ET IN ANIMO PASSIVAE QVALITATES DICVNTVR ATQVE AFFECTVS. Nõ modo enim circa corpus inquit passiuæ qualitates & affectus, sed circa animũ quoq; spectatur. DICVNTVR QVALITATES ET QVAECVNQVE PROTINVS IN GENERATIONE A CONTVMACIBVS QVIBVSDAM AFFECTIBVS GENITA SVNT. Sicut enim nigricies in æthiope ab ortu contracta passiua appellatur qualitas, sic & mẽtis emotio ab ortu, uel ira, passiua qualitas uocatur. SIMILITER ET QVAECVNQVE EMOTIONES ALIAE NON NATVRALES, SED AB ACCIDENTIBVS ALIIS QVIBVSDAM GENITAE SVNT, DEPVLSV NON FACILES. Rursus quemadmodum passiua dicitur qualitas pallor ex longo morbo contractus, sic & exorta ab aliquo accidente exorbitatio mentis, uel aliud eius generis quidpiam, qualitas passiua nominatur. QVAE AVTEM A FACILE DISSOLVENDIS FIVNT CITOQVE EMENDANDIS, AFFECTVS VOCANTVR OMNIA, PASSIONES VERO MINIME. Quales quidam igitur secundum has non dicuntur, hoc est, finitionem qualitatis non admittunt, nec quales secundum eas impertiti nominantur. Non enim erythrias uel ochrias idest diu rubicundus pallidus ue habetur is qui in solo uerecundiæ uel metus tempore ruber aut pallidus euasit. non habentur autem, quoniam neque expectat appellationem mutatio. sed ii sub pati prædicamentum recipiuntur affectus. erubuisse enim & expalluisse solum & aliquid perpessi dicuntur, q; est pati. eadem uero & in anima dicit. non enim iracundus eatenus iratus est duntaxat ut tristetur.

52 *Quartum vero genus qualitatis est figura, & circa vnumquodque constans forma. amplius autem ad hæc rectitudo, & curuitas, & si quid aliud his simile est. secundum enim vnumquodque eorum quale quid dicitur. triangulum enim vel quadrangulum esse quale quid dicitur, & rectum aut curuum: & secundum etiam formam vnumquodque quale dicitur.*

QVARTVM VERO QVALITATIS GENVS, FIGVRA, ET CIRCA VNVMQVODQVE FORMA EXISTENS.

Quarta species est hæc qualitatis. Genus autem rursum dicit pro specie, quæ figura & forma seu morphe est. Patet uero latius figura quam morphe. nam morphe omnis & figuram & morphen habet: non habet autem & morphen quidquid est compos figuræ. hac enim de causa figuram morphæ anteposuit, quoniam potior uniuersaliorq; est. Dicebamus & paulo antea spectari in inanimis aut imaginariis figuram: morphen in animatis uel naturalibus. ac si uel in inanimatis morphes aliquando nomen feramus, id per abusum magis fieri, q; sit animatorum simulacrum. & uero hæc iure qualitates esse: quandoquidem disposita secundũ hæc quodam pacto sunt quæ iis

participant,atq; ab ipsis nominātur. AD HAEC ITEM RECTITVDO ET CVRVITAS ET SIQVID SIMILE HIS EST. Denominatiue enim a rectitudine recta linea dicitur:a curuitate autem curua.suntq; lineæ affectus rectitudo & curuitas. Est uero illud sciendum,cum punctum,linea,superficies,corpus,quatuor hæc sese deinceps consequantur,a puncto quidem,ut q; impers est,neq; affectum,neq; figurā receptam: multo uero magis nec morphen.a linea uero,quæ spacium unum habet,affectum solum.nam aut curua est,aut recta,aut si qua alia dicitur. a superficie,cum duabus pateat dimensionibus, longitudine inquam ac latitudine,& affectum admissum,& figuram. Affectus itaq; sunt superficiei angustum & latum. figuræ, triangulus,uel quadrangulus,& quæ sunt huiusmodi propterea enim q; superficies omnis clauditur lineis.(sunt enim inquit Euclides superficiei fines lineæ) eapropter figuras quoq; iure accepit.constant enim ex lineis figuræ. at uero a corpore, q; in spacia tria porrectum est,longitudinem profunditatem latitudinem,& susceptos affectus esse,& figuras,& morphas.affectus quidem,crassum & tenue.figuras,quoniam aut cubica est,aut cylindrica, aut id genus aliqua.sed suscipit morphas quoq; animatum corpus. Quamobrem uero & uerba illa adiecit,& siquid simile his est:ob innumera inter rectum ac circunflexum comprehensa,q; magis minusq; altero participent,hoc est cōuoluta omnia.sunt autem hæc qualitates.nanq; impartita qualia quędam illarum causa dicuntur.Triangulus enim tum concretus tum abstractus,& rectus,& curuus est,& retortus.

53 *Rarum vero & spissum,& asperum & leue putabuntur quidem quale quid significare:sed aliena huiusmodi putantur esse a diuisione quæ circa quale est. quandam enim positionem magis videntur partium vtrumque monstrare.spissum enim dicitur,eo quod partes sibiipsis propinquæ sint.rarum vero,eo quod distent a seinuicem.& leue quidem,quod in rectitudinem aliquo modo partes iaceant.asperum vero,quod hæc quidem superet,illa vero sit inferior.*

RARVM AVTEM ET DENSVM, ET ASPERVM ET LENE, VIDERI QVIDEM POSSVNT QVALE QVIDQVAM INDICARE, CAETERVM HAEC A QVALITATIS DIVISIONE ALIENA ESSE VIDENTVR. QVIPPE SITVM QVENDAM MAGIS PARTIVM SIGNIFICARI IIS SINGVLIS CONSTAT.

Quoniam enim secundum raritatem uel spissitudinem, & asperitatem lenitatemq; modo quodam disposita sunt participantia,atq; ab iis nominantur,existimationem quandam inquit qualitatum habent.hoc autem uerum non est,sed magis ad situs prædicamentum referentur.nam positum quendam significant. Est enim densum cuius prope inuicem sunt partes positæ adeo, ut corpus admittere diuersi generis nequeant. Rarum quod diductas habet partes, ut recipere alterius generis corpus ualeat.Rursus lene id uocamus q; æquales inuicem habet partium eminentias extantesq; pariter. Asperum uero q; inæquales inter se prominentias habet partium.lene malum est uerbigratia,nam huius est superficies æquabilis. facies aspera, quoniam ex inæqualibus ac minus planis constat partibus,ore,naso,oculis,reliquisq; situm partim propensiorem,partim cauum habentibus.ergo situm quendam magis indicare partes eorum uidentur:asperumq; & lene ad situs prædicamentum dictis de causis omnium consensu rediguntur. Rarum porro ac densum hoc loco id solum cepit q; artis magisterio tale redditum est.hoc autem est id q; ad positus prædicamentum reducitur:ut siquis alutam extendens raram fecerit.non enim rarescit per totum prorsus,sed mutatur quarundam situs eius partium, q; a se mutuo magis discedant. Rursus si nucibus quis manum impleuerit,consistens ex omnibus corpus, rarum dicitur, q; non sit unum. nam manon hoc est rarum,to mi hen on,idest quod unum nō est græce appellatur. Similiter & densum.nuces enim si minutatim contusas animo contemplabimur, promiscuum ex omnibus corpus erit densum.& rursus si compressum quis globulum lanæ ac densatum concerpat, efficiet rarum. Iureq; hoc loco ad situs prædicamentum artificialem hanc raritatem ac spissitudinem reuocat, uelut ad introducendos sermonem habens:quoniam hęc uel densa uel rara pro situ partium dicūtur. Nō sunt autem qualitates,neq; si naturalem raritudinem aut spissitudinem habeant:neque si tota per totum aut densa sint aut rara.sed solo partium positu censentur:non ipsis uero etiam partibus similem totorum raritatem accipientibus. At in naturali auscultatione qualitates esse uult naturalem raritatem uel spissitudinem quæ circa unum subiectum atq; idem uersatur. Aqua uerbi gra-

tia cum naturalem habeat denſitatem, totaq; ſit per ſeipſam totam denſa, ſi depoſita hac denſitate irraruerit, ſit aer. quoniam aquæ ſextarius decem forte ſextarios fecerit aeris: idque fit aqua non in minutas portiunculas diſſipata: uelut ſi in aerem plena manu proiicias puluerem, plurimumq; is occupet ſpacii, ꝙ partes ſint eius explicitæ. quandoquidem ſi id eſſet, nobis quoq; conficere aerem diſperſa minutatim aqua perinde liceret. Cæterum ſiquis dixerit, at nobis negatum eſt aquam tenuiter adeo diſpartiri. ꝙ ſi uel opere nequimus, utiq; ne ratione id quidē ſuppoſuerimus: neq; fieri hoc ita poteſt. aquæ enim partes, prorſus aquulæ ſunt nam partes ſunt toti ſubſtantia ſimiles. ac diſſoluitur quoq; in hæc ex quibus quodque componitur. Aqua igitur ſi ex partibus quæ aquæ ſunt ſimilibus conſtat (nam toti ſunt ſimiles partes ut diximus) in has etiam omnino reſoluendas tribuitur. aer autem nō foret continuus, ſed inanibus mediis interciperetur capedinibus nam aut continuas eſſe aquæ partes neceſſe eſt, aut diſiunctas. fieri non poteſt ut ſe tangant mutuo. nam ſi tangant, continuæ protinus ob humiditatem fiunt. ergo ſi diuiſæ ſunt, non erit aer continuus: ꝙ falſum eſt, ac præter euidentiam. ſin coniunctæ, totum rurſus aqua erit, nec aer. Aerem igitur non facit aqua tenuiſſime diſcerpta: ſed conuerſa prorſus atq; alterata. Porro ꝙ qualitates hæ ſint, palā facit in phyſica Ariſtoteles. Quemadmodum enim corpus inquit cum capax qualitatum ſit, per ſe ipſum totum ſecundum eas mutatur, fitq; nigrum ex albo, & album ex nigro, ſic quoniam qualitates ſunt raritas etiam & denſitas, corpus quoq; iure ſecundum eas mutatur: ac ſpiſſitudinem accipiens fit aqua: terra autem ſi magis item denſetur. ꝙ ex denſitate in raritudinem tranſeat, fit aer: magis uero adhuc rareſcens, ignis euadit. Itaq; naturalis raritudo uel denſitas quæ circa ſubiectū unum uerſatur qualitas eſt. quæ uero non circa unum, ſed plura corpora habetur, uel ſi naturalis ſit, non qualitas, ſed poſitus nominatur, qualis dentium frequentia eſt aut infrequentia. quanquā enim eſt ex natura, tamen quoniam nō circa unum ſubiectum ſed plura fit hoc eſt dentes, nō qualitas dicitur, ſed poſitus magis. hæc quidem hactenus. Verum cum Ariſtoteles qualitates eſſe rectitudinem ac curuitatem dicat, aſperitatem autem lenitatemque non etiam qualitates, ſed ut ante prodidimus aſperum & lene ſitum eſſe partium duntaxat, ſunt qui addubitent utrum rectū quoque & curuum ſitum ſolum indicet partium, ſi recta quidem linea eſt ea quæ ſuis ipſius punctis æqualiter ſita eſt: uel rurſus a cuius mediis præpediuntur extrema. cōſtat autem uel hic a tali partium lineæ poſitu fieri rectam, nempe ut pars eius nulla foras intro ue uergat, ſed ab ęqualitate ob tendantur extremis media. Et uero curuum a rectitudine ſitu partium ſolo differt. quippe ſi inflectantur eius partes, foraſque aliæ, quædam intro exorbitent, curuitatem fieri accidit. Ergo ſi & aſperum & lene qualites non ſunt, hæc autem ſitum ſolum ſignificant partium, idem utiq; & rectum curuumq; indicabit. huiuſmodi igitur eſt quæſtio: quam hunc in modum ſoluemus. Non eſt idem rectam lineam fractamq; dicere. non enim fracta rectæ ſpeciem qua recta eſt mutat, ſed ex una duæ fiunt, & faciunt angulum. curua autem ſpeciem habet a recta diuerſam. nam curuum cir cunuexum ſignificat. Porro ꝙ circunferentia ſpecie a recta euariet ex pluribus comperias argumētis. primum ꝙ pars circunferentiæ omnis parti omni cohæret. quo pacto & rectæ rurſum lineæ partes inter ſe omnes conueniunt. nulla autem pars rectæ, cuiquam parti circūferentiæ cōgruit. Secundo, ſi conſiſtentes ex rectis figuræ a compoſitis ex circunferentia ſpecie diſtant, ſpecie igitur & recta a circunferentia dirimitur. Item recta linea neq; una, neq; duæ, ſed tres minimum figuram abſoluunt. Vnde rectilinearum prima figurarum ac ſimpliciſſima Triāgulus eſt, qui tribus rectis comprehenditur. circunflexa autem una circuli figuram reddit. eſt enim circulus figura plana una linea contenta, &c. Itaq; ſi recta & ambiens diuerſam ſunt ſpeciem ſortitæ, non ſitu ſolo partium differunt. aſperum tamen & lene ſolo diſſident partium poſitu. quapropter nec circa hæc ſubiectum ſpecie euariat, ſed ſpecie eadem manente ſuperficiei, eadem aſpera leniſque fit. Exempli cauſa ſi ſit ager quadrangularis, quem quis fodiendo partim excauet, partim cumulet, aſper fit manens quadrangularis. ac ſi deraſis rurſum partibus eminentibus cauitates impleat, lene, quadranguli non demutata ſpecie, nec aliqua aſcita qualitate redditur, ſed dimoto duntaxat partium poſitu. quamobrem probe Ariſtoteles rectitudinem curuitatemq; ideſt circunferentiam qualitates dixit, aſperum autem & lene pro ſola partium poſitione differre.

54 *Fortaſſe quidem igitur alius quiſpiam modus apparuerit qualitatis, ſed fere qui maxime dicuntur hi ſunt.*

ALIVS QVOQVE VIDERI FORSITAN QVEAT QVALITATIS

MODVS, SED QVI DICANTVR MAXIME, TOT FERE SVNT.
Postquam species quatuor nobis qualitatis tradidit,conclusionem quoq; infert, atque hi sunt inquit qualitatis modi. Cæterum cum non eius dictis acquiescere nos uelit, nec desidere ociosos, atque ab aliis mouendos, sed interno aliquo & nos ipsos motu esse præditos, ac scrutari, fortassis & alium uideri posse dicit qualitatis modum. at re uera præter traditos alius non est, ut diuisio monstrauit,& antiquiorum ac prudentium uirorum indagatio.

55 *Qualitates itaque sunt quæ dictæ sunt. Qualia vero sunt quæ secundum has denominatiue dicuntur, vel quomodolibet aliter ab his. In plurimis itaque & fere in omnibus denominatiue dicuntur: vt a candore candidus, & a grammatica grammaticus, & a iustitia iustus, similiter & in alijs. In aliquibus vero, eo quod non sunt posita qualitati nomina, non contingit ea quæ dicuntur, ab iis denominatiue dici: vt cursor, aut pugillator, qui secundum naturalem dicitur potentiam, a nulla qualitate denominatiue dicitur. non enim posita sunt nomina potentijs secundum quas isti quales dicuntur, sicuti disciplinis secundum quas pugiles vel palæstrici secundum dispositionem dicuntur. Pugillatoria enim & palæstrica disciplina dicitur: quales vero ab his denominatiue dicuntur, qui disponuntur. Aliquando autem & posito nomine non dicitur denominatiue quod secundum eam quale dicitur: vt a virtute studiosus. eo enim quod virtutem habeat, studiosus dicitur: sed non denominatiue a virtute. non autem in pluribus hoc tale est. Qualia ergo dicuntur quæ denominatiue a dictis qualitatibus dicuntur, aut aliquo modo aliter ab eis.*

SVNT ERGO QVALITATES EAE QVAS RECENSVIMVS. QVALIA VERO QVAE DENOMINATIVE SECVNDVM EAS DICVNTVR.
Postquam de qualitate disseruit, nunc de quali sermonem instituit. fecit enim de utroq; inscriptionem. Sunt ergo qualitates, ut albedo, nigredo,& similia. quale autem, quod partem qualitatum habet: ut album corpus, nigrum, dulce, amarum: uel modestus animus, uel iracundus: corporeaq; id genus animariaque. Et insumuntur quidem qualitates, qualia autem iis participant. Dicuntur uero a qualitatibus qualia, ut proditum sæpe est. at non denominatiue ab ipsis dicuntur omnia: sed nonnulla & æquiuoce: aut ne ab ipsis quidem prorsus nominantur. nam & huiusce rei gratia dixit, uel alio quouis ab ipsis modo. IN PLVRIMIS ITAQVE, FERMEQVE IN OMNIBVS DENOMINATIVE DICVNTVR. Quoniam in sermone de qualitate exordiendo illam esse qualitatem dixit a qua denominatiue uocatur impertita, rudiusq; de ea nec subtiliter pronunciauit. (non enim hoc qualitatem omnem consequitur) nunc sermonē repetit, atque exactius decernit: uerumq; esse in plurimis inquit sermonem, nempe a qualitate denominatiue impertita nuncupari. dicitur enim albus ab albedine: & a grammatica grammaticus. AT IN QVALITATIBVS NONNVLLIS, PROPTEREA QVOD NON SINT POSITA QVALITATIBVS NOMINA, NON DICVNTVR AB IPSIS DENOMINATIVE IMPERTITA. Hoc in specie secunda qualitatis accidit, quæ in potentia atq; impotentia posita est. Nam neq; cursorii, neq; pugillici qui naturalem in his quādam obtinent aptitudinem, denominatiue ab his dicuntur facultatibus. neq; enim posita sunt his facultatibus nomina, propterea quod absolutis rebus actuq; existentibus nomina indere consuetudo studuerit. nam pugillicus aut cursorius a scientiis in actu pugillica nēpe & cursoria nominantur. Ac quid inquam in potestatibus quibus non sunt indita nomina: quādo nec in quibusdam qualitatibus nomina habentibus denominatiue ab ipsis participantia dicūtur? quippe uirtutis particeps non uirtuosus, sed studiosus uocatur. Quandoq; uero & æquiuoce appellantur a qualitatibus participātia, ut a grāmatica scientia grāmatica mulier: & musica a musica. Proinde exquisitiorem nobis hoc loco uti diximus sermonē exhibens qualitatis, uerba illa adiecit, uel quouis alio ab ipsis modo. addidit uero hæc ob innominabilia ac diuersiuoca.

56 *Inest autem & contrarietas secundum qualitatem: vt iustitiæ iniustitia contraria est: & albedo nigredini: & alia. Similiter autem & ea quæ secundum eas qualia dicuntur: vt iniustum iusto: &*

album nigro. Non in omnibus autem hoc accidit. rubro enim aut pallido aut huiusmodi coloribus nihil est contrarium, qualibus existentibus. Amplius. Si contrariorum alterum fuerit quale, & reliquum erit quale. hoc autem palam est ex singulis proponenti alia prædicamenta: vt si est iustitia iniustitiæ contrarium: quale autem est iustitia: quale igitur & iniustitia. nullum enim aliorum prædicamentorum aptabitur iniustitiæ, neque quantum, neque ad aliquid, neque vbi, nec omnino aliquid huiusmodi nisi quale. sic autem & in alijs quæ secundum quale sunt contraria.

INEST VERO ET CONTRARIETAS IN QVALI: VT IVSTITIA INIVSTITIAE CONTRARIVM: ET ALBEDO NIGRICIEI.

Accedit ad proprium qualitatis, eadem quemadmodum in prædicamentis aliis præceptionis regula utens. Proprium igitur qualitatis inquit est contrarietatem admittere. neq; iniuria. nam & in corpore album nigro, & in anima iustitia iniustitiæ, & in utroq; sanitas morbo repugnat. specta tur enim in qualitate proprie contrarietas. Etenim uel in prædicamentis aliis contrarietas penes qualitatem considerabatur. quippe & substantia huius nomine contrariorum est capax: & quæ contrarietatem admittunt relatiua ex qualitatis prædicamento desumebantur. Proprie igitur ut modo dixi contrarietas circa qualitatem uisitur. Cæterum non adest omni qualitati contrarietas. nihil enim est cõtrarium qualitatibus inter cõtrarias qualitates mediis: ut ruso, uel luteo, uel simi libus. Sed ne figuris quidem est contrarium, triangulo inquam, & circulo, atq; id genus reliquis. Similiter inest contrarietas & qualibus. dicitur namq; album nigro contrarium: & calidũ frigido.

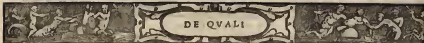
ITEM SI CONTRARIORVM VNVM QVALE SIT, ERIT ET ALTERVM QVALE. ID VERO PRAEDICAMENTA ALIA PROPONENTI CONSTABIT. VT SI IVSTITIA EST INIVSTITIAE CONTRARIVM QVALIS AVTEM IVSTITIA EST, QVALIS IGITVR ET INIVSTITIA FVERIT. Patet enim sub q prædicamentum contrariorum quod que recipitur, alterum quoq; eodem iri relatum, ex eo q in aliud prædicamentum nobis cooptari non possit. nam genus idem est contrariorum.

57 *Suscipiunt autem qualia magis & minus. Album enim magis & minus album alterum altero dicitur: & iustum alterum altero magis & minus. Sed & ipsa intensionem suscipiunt. cum candidum nanque sit, contingit amplius candidum fieri, non tamen omnia sed plurima. Iustitia nanque si dicatur magis & minus iustitia potest quilibet ambigere: similiter autem & in alijs dispositionibus. quidam enim dubitant de talibus. iustitiam nanque iustitia non omnino aiunt magis & minus debere dici: nec sanitatem sanitate. minus autem habere alterum altero sanitatem aiunt: & iustitiam alterum minus altero habere dicitur. sic autem & grammaticam, & alias dispositiones. sed tamen ea quæ secundum eas dicuntur, indubitanter recipiunt magis & minus. grammaticior enim alter altero dicitur: & iustior: & sanior: sic autem & in alijs. Triangulum vero & quadrangulum non videntur magis & minus suscipere: neque aliqua aliarum figurarum. quæ enim diffinitionem trianguli recipiunt & circuli, omnia similiter trianguli vel circuli sunt. eorum autem quæ non recipiunt rationem eandem: nihil magis alterum altero dicetur. nihil enim quadratum magis quam parte altera longius circulus est. neque alterum enim recipit circuli rationem. simpliciter autem si vtraque non recipiunt propositi rationem, non dicetur alterum altero magis. non ergo omnia qualia recipiunt magis & minus.*

SVSCIPIT AVTEM QVALE ET MAGIS ET MINVS. ALBVM ENIM MAGIS ET MINVS ALIVD ALIO DICITVR. ET IVSTVM ALIVD ALIO MAGIS ET MINVS. ET VERO IPSVM SIBIIPSI INCREMENTVM CAPIT.

Aliud consequens ipsius qualis, nempe suscipere magis & minus. album nanque albo magis & minus dicitur, & ipsum seipso albius. hoc autem inquit non est omnibus consequens, idque merito. siquidem dictum est ubi contrarietas ac mistio contrariorum uisitatur, ibi magis quoque & minus considerari. ubi nec contrarietas, nec contrariorum mistio est, ibidem nec magis minusque

spectari. IVSTITIA VERO AN MAGIS QVAM IVSTITIA ET MINVS DICATVR SANE QVIS DVBITAVERIT. Quod autem non in omni qualitatis prædicamento suscipi magis & minus dicere conueniat, patet ex eo quod circa hæc quidam ad dubitant, nolentes iustitiam magis & minus iustitia esse, & sanitatem sanitate, & similia. uerum de his Aristoteles non articulate nobis rationem explicat. nos uero hæc de iis in medium afferimus, affirmamusq; admitti citra controuersiam a qualibus quem in modum diximus magis & minus. a qualitate tamen quæ finibilis est ratione, magis minusq; non suscipi: ut iustitia, sanitate, ac similibus. iustitia enim ipsa per se non utique magis & minus quam iustitia fuerit. nam siquid iustitiæ finitionem non capiat, ne omnino quidem iustitia est. Vt enim sunt homines nihilominus ii quibus hominis finitio congruit, in quibus autem pars uel minima finitionis non conuenit, uel rationale, ut brutis, uel scientię capax aut mortale, ut angelis, nec omnino sunt homines, ita nisi iustitię, uel sanitatis, uel alicuius huiusmodi finitionem adæquabiliter accipiat, neq; tale erit iustitia, neq; sanitas, neq; eius generis quidpiam. Recipiunt tamen hæc qualia magis minusque, quoad sibi siue plus siue minus unumquodq; qualitatis uendicauerit. nam quod albedinis plus quam nigri indeptum est, magis album id dicimus plus nigredinis quã albedinis obtinente. similiter eum quoque magis iustum appellamus qui cõmunicationem erga iustum uberiorem est amplexatus. & salubrem qui aliis magis sanitate fruitur. perindeq; in id genus omnibus. Quo enim pacto nõ æque ignis omnes qui circunstant si forte accidat calorem percipiunt, sed magis propinquiores quo pyram etiam liberalius fouent, remotiores minus, tametsi ignis unus idemq; sit calor, ita uel in qualitatibus omnibus arbitrari conuenit, nec intendi nec remitti per se eas posse. q; si in subiectis fiant corporibus, in quibus misceri quoq; natura sunt aptæ, contrariorum plus minus admistione intenduntur aut remittuntur. TRIANGVLVS AVTEM QVADRANGVLVSQVE IPSVM MAGIS ET MINVS ACCIPERE NON VIDENTVR, NEQVE ALIARVM VLLA FIGVRARVM. NAM QVAE TRIANGVLI VEL CIRCVLI RATIONEM ADMITTVNT, OMNES PERINDE TRIANGVLI SVNT AVT CIRCVLI. Per hæc etiam magis & minus non omni inesse qualitati comprobat. neque enim ulli competit figuræ. quippe triangulus nullus triangulo magis & minus triangulus dicitur. nanque horum uterque rationem similiter capit trianguli. neq; circulus circulo, quanquam decies millies fuerit maior. nam suscipit & uterque horum similiter circuli rationem. pariq; in cæteris modo, in quibus eadem inuariabiliter ratio cohæret. EORVM VERO QVAE NON ADMITTVNT, ALIVD NIHILO MAGIS QVAM ALIVD DICETVR. NIHILO ENIM QVADRANGVLVS MAGIS QVAM PARTE ALTERA LONGIVS QVADRATVM CIRCVLVS EST. Hoc est q; sibi uult per hæc uerba. In quibus inquit ipsum magis minusq; consideratur, eadem in iis finitio, non tamen similiter prorsus, oportet conueniat. nam si nulla euariatione congruat, non accipiunt ipsum magis & minus. Salubre exempli causa est q; ad sanitatem se commode habet. competit exercitationi quoq; hæc ratio, & cibis, & urinis, aliisq; compluribus. Quandoquidem igitur finitionem eandem, nõ tamen indifferenter recipiunt omnia, sed ut sanitatis custos, exercitatio: cibus ut efficiens: lotia ut indicatiua: ipsum magis quoq; ac minus iure admittunt. dices enim exercitationem cibo magis salubrem. nam præsentem illa sanitatem tuetur: hic absentem reuocat. magis uero cibus quam lotia. tantum quippe duntaxat obtinent salubris lotia, quantum dispositionem salubrem indicent. Quod si fit in quibusdam finitio eadem nullo discrimine, aut prorsus diuersa, hæc ipsum magis ac minus non suscipiunt. nam prorsus quædam diuersa, nonnulla prorsus eadem sunt: ut homo & equus. nemo quippe dixerit hominem equo magis hominem: nec equum cane magis equum: quoniam diuersa plane sunt. sed neque hominem homine magis hominem eadem de causa affirmabit: neque equum equo magis equum: quoniam inter se sunt eadem penitus, finitionemque eandem perinde accipiunt. Verum quoniam album in niue & ueste eandem finitionem, sed non citra differentiam admittunt, iure aliud magis quam aliud dicitur. suscipit enim diffinitionem utraq; nõ similiter eãdem: sed nix ut cognatum habens album, proprięq; completiuum substãtiæ, nec admittens contrarii: uestis uero, arte comparatum si forte accidat, nec substantiæ completiuum, nec contrarii minime capax. idem quoq; in nigro modus est, atq; aliis. Polygonum igitur seu multangulus non magis triangulo circulus dicitur: quoniam eorum neuter finitionem recipit circuli. neq; uero multangulus circulis

aliis minus circulus perhibetur,eadem rursus ratione.

58 *Horum itaque quæ prædicta sunt nihil est proprium qualitatis. Similia vero aut dissimilia secundum solas dicuntur qualitates. Simile enim & dissimile alterum alteri non est secundum aliud, nisi secundum id quod quale est. Quare proprium est qualitatis secundum eam simile vel dissimile dici.*

NVLLVM ITAQVE EX IIS QVAE RECENSVIMVS QVALITATIS PROPRIVM EST. SIMILIA VERO ET DISSIMILIA IN SOLIS QVALITATIBVS DICVNTVR.

Quemadmodum in substantia atque aliis fecit,ac reprobatis prius iis quæ propria uidebantur, postea quæ propria re uera essent tradidit,ita uel hoc loco,reiectis duobus ipsius qualis cōsequentibus,nimirum inesse ipsi contrarietatem,& magis ac minus accipere,quasi non omne comitentur quale,eligit quod simile dicatur atque dissimile. nanque in aliorum prædicamentorum nullo id dicitur. Cæterum non ipsa qualitas, sed quali simile ac dissimile suscipiunt. Nam qualitas quæuis una eademque est, si ipsa per se, nec in subiecto spectetur. quonam igitur pacto similis ipsa uel dissimilis sibiipsi fuerit?subiecto tamē insita simile ac dissimile excipit,uel proueniens syncera in iisdem, uel contrarii similiter admistionem recipiens,ita quod subiecta ipsi similia secundum eam inter se eo reddens,uel dissimilia, quod nō similiter in concretum deducatur,sed contrarii mistione ipsum magis & minus in subiectis admittat. Itaque ea de re quo omni prædicamento proprium accōmodemus,ut fecimus in substantia,assignato eius proprio nō nihil addentes,dicentesque substantiæ esse prædicamenti proprium, ut eius indiuidua unum idemque numero manentia contrariorum sint alternis capacia,atque eo modo propriū omnis substantiæ consequens effecimus,ita uel hoc loco agemus,ac qualitatis proprium esse dicemus prædicamenti,ut ei subiecta indiuidua similia uel dissimilia dicantur.sic nanque & omni prædicamento consequens & soli conuenerit.

59 *At vero non decet conturbari,ne quis nos dicat de qualitate propositum facientes,multa eorum quæ sunt ad aliquid connumerasse. habitus enim & dispositiones eorum quæ ad aliquid sunt esse dicebamus. Pene enim in omnibus qualitatibus genera ad aliquid dicuntur, nihil autem eorum quæ sunt singularia.nam cum disciplina genus sit, idipsum quod est alterius dicitur: alicuius enim disciplina dicitur.eorum vero quæ singularia sunt nihil ipsum quod est alterius dicitur:vt grammatica non dicitur alicuius grammatica: nec musica alicuius alterius musica. sed forte secundum genus & hæc ad aliquid dicuntur:vt grammatica alicuius dicitur disciplina,non alicuius grammatica:& musica alicuius disciplina,non alicuius musica.quapropter quæ singularia quidem sunt non sunt ad aliquid.dicimur autem quales secundum singula.hæc enim & habemus. scientes enim dicimur, eo quod habemus singularum scientiarum aliques.quare hæ erunt etiam qualitates quæ singulares sunt.secundum quas aliquando & quales dicimur: hæ autem non sunt eorum quæ sunt ad aliquid. Amplius. Si contingit idem ipsum & quale & ad aliquid esse, nihil est inconueniens in vtrisque hoc generibus enumerare.*

MINIME VERO TVRBARI CONVENIT, NEQVIS CVM DE QVALITATE VERBA FACERE INSTITVERIMVS, COMPLVRA QVAE AD ALIQVID SVNT CONNVMERARE NOS PVTET. HABITVS ENIM DISPOSITIONESQVE AD ALIQVID ESSE DICEBAMVS.

Quandoquidem ei de qualitate sermo est, habitus uero ac dispositiones sub qualitatem redegit,quæ erant ad aliquid (nam ipse quoque ad aliquid prius ea retulit, & habitum inquiens habilis rei habitum,& dispositionem rei disponendæ dispositionem esse) iccirco difficultatem sentiens duplici eam ratione soluit. ac primum leuius quidem, dein subtilius. habetque solutio prima ad hunc modum. FERME ENIM IN EIVSMODI OMNIBVS GENERA AD ALIQVID DICVNTVR, SINGVLARE AVTEM NVLLVM. Hæc solutio prima est difficultatis. talium enim inquit genera ad aliquid referuntur: species uero ad quale.

ad quale. ſcientia uerbi cauſa eſt ad aliquid. genus eſt enim ſcientia: & ſcibilis rei ſcientia dicitur. Geometria uero ad aliquid non eſt, cum ſpecies ſit ſcientiæ: ſed ad quale reducitur. habet ſimiliter res ſeſe in habitu & diſpoſitione, eiuſq; notæ omnibus. habitus nanq; habilis habitus, & habile habitu habile. & diſpoſitio diſponendi diſpoſitio: & diſponendum diſpoſitione diſponendum. Sunt tamen qualitates ſanitas uel morbus: & grammatica uel rhetorica: cum ſpecies habitus diſpoſitionis ue ſint. quales enim ſecundum eas ſumus: denominatiueque ab ipſis grammatici uel rhetorici uel ſalubres uel morboſi uel quouis modo appellamur. dicimur uero & ſcientes: nō ꝙ ſimpliciter ſcientiæ ſimus, ſed particularis alicuius ſcientiæ participes, gramaticæ, uel muſicæ, uel alterius cuiuſquam. Hæc igitur leuior eſt ſolutio. porro leuior eſt, quoniam in prædicamentis omnibus genera ad ꝙ ſpecies quoque prędicamentum referuntur, ſeſe eodem recipiunt. Exactior autem ſic pote habet. ITEM SI IDEM FORTE SIT QVALE ET AD ALIQVID, ABSVRDVM NIHIL EST IN VTROQVE IPSVM GENERE CENSERI. Vt enim reducuntur ad ſubſtantiam pater & filius, reducuntur uero & ad relationem, alia tamen atq; alia ratione, ita abſurdum nihil eſt habitus diſpoſitioneſq; ut res ad qualitatem, ut reſpectum quendam recipientia, ad ea quæ ſunt ad aliquid referri.

DE FACIENDO ET PATIENDO.

60 *RECIPIT autem agere & pati contrarietatem: & magis & minus. Caleſacere enim ei quod eſt frigeſacere contrarium eſt: & caleſieri ei quod eſt frigeſieri: & delectari ei quod eſt contriſtari. quare ſuſcipiunt contrarietatem: & magis & minus. eſt enim caleſacere & magis & minus: & caleſieri magis & minus: & triſtari magis & minus. ſuſcipiunt igitur magis & minus agere & pati. de his igitur tot dicuntur. Dictum eſt autem & de eo quod eſt ſitum eſſe in iis quæ ſunt ad aliquid quod denominatiue a poſitionibus dicitur. De reliquis vero, ideſt quando, & vbi, & habere, propterea quod manifeſta ſunt, nihil de ipſis aliud dicitur quam quæ in principio dicta ſunt: quod habere quidem ſignificat calceatum eſſe, armatum eſſe: vbi vero, vt in lyceo, in foro: & alia quæcunque de his dicta ſunt. Igitur de omnibus generibus quę propoſuimus ſufficiunt dicta.*

FACERE AVTEM ET PATI TVM CONTRARIETATEM, TVM MAGIS ET MINVS RECIPIVNT.

Simplicia quædam ſunt prædicamenta: quædam ipſum eſſe per ſimplicium cōbinationem cōplexumq; obtinent. Simplicia ſunt quatuor expoſita, ſubſtantia, quantum, quale, & ad aliquid relata: per complexionem uero ad horum unum ſubſtantiæ, uel ad ſeipſam, ſex fiunt reliqua: ut ex ſubſtantia & quanto, ubi, & quando: ex ſubſtantia & quali, facere, & pati: ex ſubſtantia & relatiuis, habere, & ſitum eſſe. Cæterum ut id quoq; intelligamus, proprie inquam prædicamenta ſupradicta quatuor eſſe, ſex uero reliqua ex mutuo horum complexu fieri: ea quæ diximus ex diuiſione ſumamus Ex iis quę ſunt ſubſiſtunt alia per ſe: quędam ipſum eſſe in aliis poſſident. Subſiſtit per ſe ſubſtantia. Quorum eſſe in aliis eſt ea partim in reſpectu conſiderantur, ut relatiua: partim eodem carent. Quæ ſe ad aliud non habent, alia ſecari in partes poſſunt, ut quanta. proprium enim id quanti eſſe dicebamus, nēpe diuiduum in partes. alia diſtribui in eaſdē nequeunt, ut qualitates. Hæc ſunt quæ proprie ac primū prædicaméta appellantur. Alia uero ſex fiunt cōplicata tribus reliquis ſubſtantia, quanto inquā, relationi, & quali. Quanto enim iuncta ſubſtantia duo ṗdicaméta efficit, quando, & ubi. nam tempori ſociata prædicamentum facit quando. ſignificat enim quando neq; ſubſtantiam duntaxat, neq; tempus, ſed ſubſtantiam quæ ſit in tempore. ſignificatiuum autē eſt temporis quando, tribus ſui partibus, inſtante, præterito, conſequente. Sin uero connectatur loco ſubſtantia, ubi prædicamentum conficit. quippe ubi neq; locum ſolummodo indicat. (non eſt enim locus in loco) neque ſubſtantiam: ſed ſubſtantiam quæ ſit in loco. ubi autem loci declaratio eſt. diuiditurq; ſurſum, deorſum, dextrorſum, læuorſum, prorſum, retrorſum. Rurſus prædicamenta alia procreat duo ſubſtantia ipſi quali addita, faciendi & patiendi. nam facere & pati penes qualitatem fiunt. qui enim facit in aliquid, is aut calefaciendo, aut refrigerando, aut alia qualitate aliqua facit. Aliter quoque. Facere eſt in aliquid agere: & aut in ſeipſum agere, ut per ſeſe laborare,

cernere, sermocinari: aut in aliud, ut uerberans uapulantem uerberat. Et uero patiens uel incalescendo, uel nigrescendo, aut alia qualitate aliqua patitur. pati enim est ab aliquo alterari. Diuiditur que ita, ut uel in corruptionem a contrario ducatur: uel in perfectionem, ut uisio a uisibili. Iterum si relatiuis adiiciatur substantia, situs prædicamentum facit. est enim situm esse talis corporis positus, atq; in hæc diuiditur quę sunt recubare, sedere, stare. situm autem, esse ad aliquid dicebamus. Ipsa uero sibi ipsi complicata in re quapiam arte constructa, prædicamentum habendi efficit. significat enim habere substantiæ circa substantiam obuolutionem. Hæc porro arte comparata res aut tota est in tota substantia, ut tunica in corpore: aut tota in parte, ut annulus in digito, uel telum in manu. Dicitur nanq; tribus modis habere, in animo ut habitus, in corpore ut cicatrix, circa corpus ut pallium, tunica, calceamentum, arma. Cæterum proditis quatuor prædicamentorum rationibus finitionibusq; ac consequentibus, Aristoteles sex reliquorum neq; finitiones, neq; diuisionem in species tradidit: perinde quasi hæc nobis ex dictis incognoscere liceat. nos igitur cuiusq; definitionem oportet ac diuisionem in species edamus. Facere est in quidquam agere. cuius species duæ sunt. nam faciens aut in seipsum facit, ut animus seipsum uiuificans, cognoscensq;. aut in aliud, ut ignis in nos cum calefimus, atq; ut sensus circa sensibile agens. Vel aliter quoque duplex est facere: per animi impetum, ut in cane latrante: per naturam, ut in ignis ustione. Pati uero est alterari ab aliquo. suntq; species eius duæ. nam aut perinde patitur ac quidquam quod in corruptionem agatur, ut lignum quod ab igne uritur: aut uelut in perfectionem ducitur, ut cum a uisibili pati dicimus uisum. deducitur enim uisus in perfectionem a uisibilibus: cum proprium actum recipiat. patitur discipulus quoq; a præceptore: neq; corrumpitur ipse, uerum perficitur. Rursus item duplex est pati. nam aut corruptiuum est, ut secari, uri: aut perfectiuum, ut discere, legerē. Positum esse autem est situm quendam habere. huius sunt species tres, recumbere, sedere, stare. aut enim ut sæpe cōmemorauimus reclinatum corpus totum est, ac recumbere dicitur: aut partim reclinatum est, partim rectum, & sedere nuncupatur: aut totum est erectum, & stare appellatur. Quando est q; tempus declarat, uel q; est in tempore. species tres eius sunt, præsens, præteritum, & futurum. Vbi est q; locum significat, uel est in loco. sex sunt huius species, supra, infra, dextrum, sinistrum, ante, & pone. Sex autem iure sunt loci discrimina. est enim locus uti nos prodidimus finis ambientis quatenus ambitum complectitur. ambitum autem corpus est, q; in tria patescit spacia: quorum secundum rectam lineam quodq; definite, nec secundum aliam quampiam spectatur. Siquis enim dimensionem in longitudinem uerbigratia nosse quanta sit parietis uelit, ad perpendiculum hanc metietur. est uero perpendiculum recta linea. eodem modo si spacium in latitudinem uel profunditatem quantum sit cognoscere cuiquam libeat, id funiculo extento metietur, qui & ipse recta est linea. habet uero omnis recta duos fines. Ergo si tribus dimensionibus constat omne corpus, quęlibet autem per rectam lineam figuratur dimensio, habetq; recta omnis linea duos fines, iure sex finibus corpus concluditur. Sex igitur si sint corpori fines, locus quoque ipsum ambiens totidem habeat necesse est: quoniam locus secundum dimensionem omnem corpus amplectitur. sunt que dimensus in longitudinem extrema, ut in animato dixerim, supra & infra: in latitudinem, dextrum ac sinistrum: in profundum, ante & retro. Habere autem est substantiæ circa substantiam amictus. hoc uero aut circundatur ut totum, uelut tunica totum corpus ambit: aut totum parti inducitur, ut annulus digito. FACERE AVTEM ET PATI CONTRARIETATEM RECIPIVNT. Quærendum hoc loco quid sit q; ipsum facere & pati Philosophus non ad ea quæ sunt ad aliquid redigat, sed alterius esse ea dicat prædicamenti. faciens enim in patientem facit: & patiens a faciente aliquo patitur. quamobrem sunt hæc quoque ad aliquid. Itaque ad hoc dicimus infinitiua uerba naturæ actionum uel passionum significatiua esse duntaxat. nam aut actionem tantum, aut passionem declarant. alia autem uerba, uel participia, substantiarum uel cum actu uel cum affectu coniunctionem indicant. Facere igitur & pati cum infinitiua sint uerba, factionis ipsius indicatiua passionis ue sunt, nec ex eorum genere quæ sunt ad aliquid. nemo enim ipsum facere in id quod pati est facere, uel ipsum pati ab eo q; est facere pati dixerit. patiens tamen uel faciens sub relatiua recipiuntur. nam faciens in patientem facit: & a faciente patiens afficitur. Quærit autem merito in naturali auscultatione Aristoteles, si ex faciendo patiendoque prodeat motus, utrum in faciente an patiente spectetur. affirmatq; in patiente. est enim motus a potestate in actum uia. porro actus, est habitus ipsa adiectio. mouentur ergo quæ sunt indiga, atq; ab imperfecto ad perfectum transmigrant. motibus igitur cientur pluribus quæ plura de-

siderant: quæ paucis opus habent parcius mouentur. Deus sane Opt. Max. cum nihilo egeat, est prorsus immobilis. Faciens itaq; si habitum in hoc ipso q; facit perfectum obtineat, nõ secundum illud q; facit mouebitur. patiens uero perinde quasi facientis egeat, quo insitam ei facultatem in actum producat, iure ab eo q; est potestatis ad ipsum actus esse moueri dicitur quod natura esse idoneus est cum prouehitur. Quamobrem unus est motus qui in solo patiente consideratur. duplicem tamen licet esse motus rationem. potest enim & in faciente, & in patiente spectari. nam cum a faciente aspexerimus inchoantem motum in patiens desinere, factionem eam uocamus. passionem uero, cum a patiente exordiri eum, ac cessare in faciens uiderimus. similis modus quoque in doctrina disciplinaq; est. Vnus est itaq; subiecto motus, ratione differens. Quę uero ad aliquid habentur, non solum ratione, sed subiecto quoq; diuersa sunt. quamobrem ad aliquid non erunt facere & pati: cum circa subiectum unum hoc est motum diuersentur: si ad aliquid pertinentia non relationem solum habere, sed subiecta quoq; uolunt diuersa. Quid ergo q; non de factione & passione titulum indidit? quoniam duplex inquam est factio. siquidem & uia ipsa factio dicitur: ut ædificatoris actio, & finis ipse actionis, uerbi gratia domus. ne errorem igitur quempiam æquiuocatio pareret, eumq; de fine differere arbitraremur, ob id ita inscripsit, De faciendo & patiendo, id est de actione ipsa & uia. FACERE AVTEM ET PATI TVM CONTRARIETATEM TVM MAGIS ET MINVS RECIPIVNT. Neq; iniuria. nam contrarietas in qualitatibus duntaxat cernitur. facere autem ac pati ex substantiæ complexu ad qualitatem consistit. Et uero magis minusq; ab illis suscipi sæpe prodidimus quæ & contrarietatem admittunt. Quandoquidem uero non omnis qualitas contrarietatem, neq; magis & minus recipit, cuiusmodi sunt figuræ, merito nec contrarietatem, nec magis ac minus suscipere omni faciendi & patiendi prædicamento est consequens. sed si magis minusq; accipiat q; est ex qualitate desumptũ, hoc ipsi inest. q; si ex qualitate prodeat quæ contrarietatem non capiat, neque erit quidquam ipsi contrarium. ITAQVE DE PROPOSITIS QVIDEM GENERIBVS DICTA SVFFICIVNT. Ex pauculis hisce uerbis de solis conceptibus prædicamentorum intentionem esse suspicati sunt quidam interpretes. Aristoteles enim aiunt genera sola nouit posterius genita, ac mente concepta. Quippe uniuersale inquit ipse in cõmentatione de anima, uel nullum est, uel posterius. quæ uero præ multis sunt, ne omnino quidem uult esse, sed ea nænias dicit & superuacuas nugas.

DE OPPOSITIS.

51 *DE oppositis autem quot modis solent opponi dicendum est. dicitur enim alterum alteri opponi quadrupliciter: aut vt ad aliquid, aut vt contraria, aut vt priuatio & habitus, aut vt affirmatio & negatio. Opponitur autem vnumquodque istorum, vt sit figuratim dicere. tanquam ad aliquid quidem, vt duplum dimidio, tanquam contraria autem, vt malum bono. tanquam autem secundum priuationem & habitum, vt cæcitas & visio. tanquam vero affirmatio & negatio, vt sedet non sedet.*

DE OPPOSITIS VERO QVOT MODIS OPPONI CONSVEVERINT DICENDVM.

Absoluta est prædicamentorum disputatio: ac postprædicamentorum sectionem auspicatur. nanq; diuisum esse in tres partes librum inter initia diximus: nempe in eam quæ prædicamenta antecedit, & quæ de ipsis agit prædicamentis, & quæ a prædicamentis consequitur. De uocibus quoq; in anteprædicamentis tractari quibus foret in prædicamentorum præceptione utendum, nobisq; ignotæ ex usu essent cõmonuimus. in secundo autem segmento de prædicamentis ipsis. in tertio hoc est proposito, de uocibus quibusdam in prædicamentorum præceptionem assumptis, quarum notitiam quidem habemus nonnullam, cæterum non articulare distinctam atq; explicitam. Quod uero hæc non seiuncta a prædicamentorum scopo sectio sit, ut sunt quidam arbitrati, tum ex iis quæ diximus liquet, tum ex ipsa locutionis serie innotescit. quippe coniunctioni quidem in sectionis fine præcedentis positæ, in hac ipsam uero coniunctionem intulit. nam cum in illa dixisset, Itaque de propositis quidem generibus dicta sufficiant, nunc in huiusce primordio

inquit, De oppositis uero. itaq; uel ex hoc patet scopi continuitas. Docet uero de oppositis primũ. etenim mentionem horum fecit cum de quanto differeret, quando oppositũ esse magnum paruo nõ ut cõtraria, sed ut ad aliquid affirmabat. docere igitur hoc loco uult opposita quot modis dicãtur. Obiacent ergo quatuor inquit modis opposita: uel ut ad aliquid, uel ut contraria, uel ut habitus & priuatio, uel ut affirmatio ac negatio. Cæterum quærendum est cur species quatuor solæ oppositorum, nec plures nec pauciores habeantur. & quęnam sit huiusmodi ipsorum ordinis causa. ut ergo cur quatuor species sint condiscamus, dicamus hoc pacto. Opposita uel ut orationes, uel ut res mutuo sibi aduersantur. quæ ueluti res opposita sunt, aut in respectu quodam spectantur, ut quæ ad aliquid sunt. aut carent respectu. si nusquam pertineant, aut in se mutantur inuicem, uelut contraria, ut album & nigrum: aut non mutantur, quemadmodum priuatio & habitus, ut uisus cæcitasque. obiacent ergo ut orationes affirmatio & negatio, ut Socrates ambulat, Socrates non ambulat. ut res autem respectum habentes opposita sunt quæ ad aliquid referuntur, ut pater & filius: dextrum & sinistrũ: scientia & scibile. ut res nullo respectu deuinctę, atq; in se mutuo transeuntes opponuntur contraria, ut nigrum & album: & calidum frigidumq;. ut res autem quæ nec ullo respectu iunguntur, nec in se uicissim mutantur, habitus & priuatio, ut uisio & cæcitas. mutatur enim in priuationem habitus, ut uisus in cæcitatem: nõ tamen priuatio in habitum cõmeat, ut cæcitas in uisum. Porro priuationem hoc loco absolutam formæ potestatisq; ipsius corruptionem capit. at in auscultatione naturali nõ interitum absolutum potestatis, priuationem uocat. (uult enim in libris illis priuationem quoq; in habitum mutari,) sed formæ solius absentiam. Cuiusnam igitur rei gratia species quatuor tantum sint oppositorum nobis aperuit diuisio. Quã obrem uero oppositionem statuerit relatiuorum primam, secundam contrariorum, tertiam habitus ac priuationis, quartam affirmationis negationisq;, nunc explicabimus. Dicimus itaque ab iis quæ molliorem oppositionem haberent, relatiuis inquam occœpisse. haud enim hæc sua oppositione non se mutuo solum corrumpunt, sed simul etiam inuehunt. quippe uno posito, uerbi gratia patre, secum alterum quoq; infertur, ut filius. sublatoq; uno, simul aufertur & alterum: cum alterum ipsum esse alteri præstet. Locum secundum obtinet contrariorum oppositio, ut albi & nigri. horum enim est oppositio quodam pacto ualentior: quoniam non se mutuo duntaxat nõ inferunt, sed etiam corrumpunt. alterum enim nõ permanet uno præsente. quanquam hęc inuicem quoq; in se transmutentur, ut calidum & frigidum: album & nigrum. Tertium obtinent ordinem quæ per habitum ac priuationem repugnant. est enim horum ualidior oppositio contrariorum oppositione. nam mutantur in se inuicem contraria, priuatio nunquam in habitum transit. neq; enim ex cæco quis rursus uidebit, quod ad naturalem aut artificialem rationem attinet, nisi id diuina potestate acciderit. Postremo loco sita sunt quæ per affirmationem negationemque obnituntur. quippe horum oppositio ualentior est, quoniam in omnibus quæ sunt & nõ sunt uerum falsumq; diuidit. dicitur enim Socrates uel esse dexter, uel dexter nõ esse. ueraq; hæc sane diuisio est, uel si solus sit Socrates, uel cum pluribus, uel neque omnino sit. nam & solus si sit, uera est diuisio quæ eum dicit dextrum non esse. siue cum pluribus, similiter. nam aut dexter est in pluribus, aut nõ est dexter. sed uel medius, uel sinister. utrumq; autem nõ dextrum significat. sed si ne omnino quidem etiam sit, uerum est dicere dextrũ nõ esse. quo modo enim, si ne omnino sit quidem? Vox quoq; alba esse dicitur, uel nõ alba: & lapis aut habere uisum, aut nõ habere. Et uero hác in omnibus oppositionem ueram esse non in particularibus solum oppositionibus, sed in uniuersalibus quoq; cõperies. nam quæ sunt, aut dextra sunt, aut nõ dextra: uel alba sunt, uel nõ alba: uel uisum habent, uel non habent. nõ enim hæc oppositio in corporibus duntaxat, sed in incorporeis quoq; obtinet locum. quippe nec illa dextrum habent situm: quandoquidem nec corpora sunt: neq; sunt alba: neq; nostro sunt uisu prædita. Quin & nõ ens neq; dextrum est: neq; album: neq; uisum obtinet. Ergo affirmatio & negatio uti prædiximus omnia entia & non entia dirimunt. oppositiones aliæ minime. nam nec relatiuorum oppositio in omnibus dicitur. siquis enim forte solus sit, non esse dicitur dexter, aut sinister. sed neq; ullum ex incorporeis, ut anima. quippe neq; dextra est, neq; sinistra. Verum nec contrariorum oppositio. esse enim uox alba non dicitur aut nigra, cum quędã etiam mollis uocetur, neq; in coloribus hi sunt albi, illi nigri, quãdoquidem sunt & medii, fuscus, & pallidus, atq; consimiles. Sed neq; in priuatione & habitu. non enim cæcus esse dicitur lapis, uel præditus uisu. Merito igitur primam dixit relatiuorum, secundam contrariorum, tertiam quæ per priuationem & habitum, quartam quæ per affirmationem negationemq; obitur: orsus nimi-

rum ab iis quæ oppositionem sunt molliorem sortita: progressusq; ad ea quæ obiacent uehementius. OPPOSITA VERO SVNT ID GENVS SINGVLA, VT FORMVLA EXPLICEM, CEV RELATIVA QVIDEM, QVALE DVPLVM DIMIDIO. Notitiam per hæc nobis quandam eorum tradit, sermonem in exemplis meditans: tum ita separatim unumquodq; discernit a reliquis: nequis eandem horum esse oppositionē putet. eandem nanq; esse oppositionem contrariorum relatiuorumq; sunt quidam suspicati. contrarium enim inquiunt contrario contrarium est. Ad hoc igitur res quæ contrarietatem admittunt qualitates esse dicimus, ut album & nigrum: & calidum & frigidum. nemo quippe dixerit album nigro esse album: neque nigrum albo nigrum. ipsa tamen ad aliquid se habentium est contrarietas. neq; absurdum quidquam sane est contrarietatem quæ relatiuorum sit, aliis in rebus uisitari. nanq; ad aliquid spectantia propria non frui subsistentia dicebamus, sed in aliis prædicamentis consistere. VT AVTEM CONTRARIA, VELVT MALVM BONO. Bonum hoc loco non supersubstantiale dicit: quandoquidem huic non est oppositum malum. sed q in generatione corruptioneq; uersatur: quod malum habet cōtrarium. Est enim duplex bonum, alterum per se, Deo suppetens substantialiter, quod contrarium obtinet nullum. nam nihil contrarium est substantiæ. alterum per accidens, q ad distinctionem contrarii dicitur, id inquam quod in nobis est. Quemadmodum lucem quoque duplicem affirmauimus, tum solarem, cui tenebræ oppositæ minime sunt: quoniam solis substantiam complet, substantialisq; eius est. tum aeri infusam, ei per accidens iunctam, cui sunt tenebræ oppositæ, nimirum & ipsæ aeri lucis recessu superuenientes. Est uero & cognitio duplex, ut Plato quoq; affirmat, altera intellectualis, quæ uerum duntaxat nouit, nec falsum habet oppositum: altera sunt cogitatiuæ opiniones, quibus est oppositum falsum. falso nanq; cogitare opinariq; est. falso uero non est intelligere, siquidem mens amens esset. aut enim inquit Aristoteles attigit mens intelligibile, aut non attigit. quocirca uacat errore. huic igitur apud nos bono, generabili inquam, malum esse oppositum dicit.

62 *Quæcunque igitur vt ad aliquid opponuntur, ea ipsa quæ sunt oppositorum dicuntur, aut quomodolibet aliter ad ipsa: vt duplum dimidij, hoc ipsum quod est, alterius dicitur. alicuius enim duplum dicitur. & scientia scibili, tanquam ea quæ sunt ad aliquid opponitur. & dicitur scientia ipsum quod est scibilis: & scibile dicitur ipsum quod est ad oppositum ad scientiam. scibile enim aliquo dicitur scilicet scientia scibile. quæcunque ergo opposita sunt tanquam ad aliquid, ea ipsa quæ sunt oppositorum, vel alio quolibet modo adinuicem dicuntur.*

QVAE ERGO VT AD ALIQVID SVNT OPPOSITA, EA QVAE SVNT, ALIORVM ESSE DICVNTVR, AVT AD IPSA QVOVIS ALITER MODO.

Relatiuorum oppositionem uult cum contrariorum oppositione non eandem esse demonstrare: probatq; id tali in secunda figura utens syllogismo. Quæ opposita sunt ut ad aliquid, ea quæ sunt, aliorum dicuntur, ut dextrum sinistri dicitur dextrum. quæ uero ut contraria sunt opposita, non ea quæ sunt dicuntur aliorum. nam album nigri album non dicitur. opposita ergo ut ad aliquid ab oppositis ut contraria diuersa sunt.

63 *Illa vero quæ opponuntur vt contraria, ea ipsa quidem quæ sunt nullo modo ad se inuicem dicuntur: contraria tamen sibi inuicem dicuntur. neque enim bonum mali dicitur bonum: sed contrarium. quare differunt ab inuicem hæ oppositiones. Quæcunque vero contrariorum talia sunt, vt in quibus nata sunt fieri, & de quibus prædicantur, necessarium sit alterum ipsorum inesse, horum nihil est medium. Quorum vero non est necessarium alterum inesse, horum omnino est aliquid medium. vt ægritudo & sanitas in corpore animalis nata sunt fieri: & necessarium est alterum ipsorum inesse animalis corpori, vel ægritudinem, vel sanitatem. & par quidem & impar de numero prædicantur: & necesse est horum alterum numero inesse vel par vel impar: & non est horum aliquod medium, neque ægritudinis & sanitatis: neque imparis atque paris. Quorum autem non est necessarium alterum inesse, eorum est aliquod medium: vt nigrum & album in corpore animalis na*

ta sunt fieri:& non est necessarium alterum eorum inesse corpori. non enim omne corpus vel album vel nigrum est. sed & prauum & studiosum prædicantur quidem de homine, & de aliis compluribus: non est autem necessarium alterum eorum inesse iis de quibus prædicantur. non enim omnia aut praua aut studiosa sunt: sed est aliquid eorum medium: vt albi & nigri fuscum & pallidum: & quicunque alii colores. praui vero & studiosi quod neque prauum neque studiosum est. In aliquibus igitur mediis posita sunt nomina: vt albi & nigri fuscum & pallidum, & quicunque alii huiusmodi colores: in aliquibus vero non est nomine facile medium assignare: vtriusque vero extremorum negatione medium definitur: vt quod neque bonum neque malum est, neque iustum neque iniustum.

QVAE AVTEM SVNT EIVSMODI CONTRARIA, VT IN QVIBVS FIERI NATVRA SVNT IDONEA, VEL DE QVIBVS PREDICANTVR, IPSORVM INESSE ALTERVM SIT NECESSE, EORVM NIHIL EST MEDIVM.

Discreta relatiuorum a contrariorũ oppositione, nunc seiungere eam a cæteris cogitat: priusq; ab habitus & priuationis oppositione discrimat. Quoniam uero ad hoc ei diuersarum enumeratio confert specierum quæ per habitum priuationemq; sunt opposita, prius tradit nobis harum differentias. speciesq; ante hæc prodit diuersas contrariorum. nimirum enim has quoq; ab iis protinus discernit quæ per habitum priuationemque opponuntur. post uarias autem oppositorum per habitum priuationemq; enumeratas species, eorum quoq; exponit differentias quæ per affirmationem negationemq; obluctantur. postremo igitur hęc quoq; a cæteris discernit. nam si oppositionis cuiusq; differentias consequentiaq; nouerimus, oppositionum quoq; inter se discrimina facile intelligemus. Primum igitur contrariorum ut dictum est diuisionem tradit. habet autem hunc in modum potestate, Contrariorũ alia medio carent, ut par & impar, alia medium obtinent, ut album & nigrum. medium enim fuscum est, & colores reliqui. ac medio præditorum quędam sic habent ut abesse utraq; a subiecto ualeant. neq; enim corpus omne album simul esse uel nigrũ est necesse. nam esse & fuscum potest. quædam ita, ut ex necessitate præfinite alterum, nec quodlibet, adsit subiecto, ut caliditas ignis, nec unquam frigiditas. similiter & in niue frigiditas, caliditas nunquam: q horum sic uterq; natura sit comparatus. atq; hęc quidem tum diuisio, tum subdiuisio est. Cæterum superdiuiduntur & hoc pacto contraria mediis prædita. Mediatorum contrariorum quorundam media sunt nominibus, quorundam orationibus, atq; extremorum negatione explicata. Nominibus uocata sunt quæ albo nigroq; interiacent, ut fuscum, luteum, flauum, & similia quod autem inter uitiosum studiosumq; est medium, id non exprimitur nomine, sed negatione extremorum indicatur, q neque uitiosum neque studiosum est. QVAE AVTEM SVNT EIVSMODI CONTRARIA, VT IN QVIBVS FIERI NATVRA SVNT IDONEA, VEL DE QVIBVS PREDICANTVR. Contraria partim per accidens, partim per se sunt in subiecto. Declarauit igitur per hæc uerba, fieri natura sunt idonea, quę per accidens: p prędicari, quę per se subiecto insunt. Porro ipsum per se duplex est, ut in demonstratiua ipse cõmentatione affirmat, tum q pars definitionis subiectæ rei sit, ut animal, rationale. sunt enim per se hæc in homine, atq; in eius definitione assumuntur. tum id in cuius finitione subiectum accipitur: ut par & impar: simitas & desimitas. (adunci nasi affectum per desimitatem intelligo) nanq; & par & impar finientes subiecti meminimus, numeri inquam. Par enim dicimus numerum qui bipartito ac æq; diuiditur. & impar numerum qui in partes æquales duas secari nequit. At numerum finientes nõ necesse est paris meminisse. est enim multitudo collectusq; unitatum numerus. etsi numerus omnis maxime aut par est aut impar. Simitatem quoq; ac desimitatem finientes, subiectum hoc est nasum necessario cõmemoramus, simitatem dicentes cauitatem esse in naso: desimitate gibbũ in naso. IPSORVM INESSE ALTERVM SIT NECESSE, EORVM NIHIL EST MEDIVM. Quod dicere uult his uerbis, huiusmodi est. Quæcunq; sunt id genus contraria, ut ipsorum inesse alterum, uel ut per sese, uel ut per accidens ex necessitate oporteat, horum nihil interiacet medium. Quæ uero sunt eius notæ ut ambo a subiecto abesse possint contraria, in quo uel per se, uel per accidens insunt, hęc medio non carent, sed aliquod habent intersitum medium. Exemplum prioris. Contrariorum quæ per se insunt, par & impar. horum enim nihil in medio est. prædicatur autem par & impar de nu-

mero.est enim numerus omnis aut par aut impar. nec qui id genus non sit dici poterit numerus. eorum autem quæ per accidens insunt contraria, morbus & sanitas. nam nec est aliquid horum medium, sed adesse ex necessitate eorum alterum animalis corpori est opus, uel sanitatem, uel morbum. ut per morbum, omnem quouis modo a naturali statu egressum capiamus. Secundi exemplum. eorum quæ per se adsunt: ut caliditas igni: & aquæ frigiditas. medium enim est horum aliquod, tepidum puta. eorum uero quæ per accidens, ut nigrum in nobis atque album, quibus fuscum est medium. ET VERO PRAVVM STVDIOSVMQVE DE HOMINIBVS PRAEDICATVR, ALIISQVE COMPLVRIBVS. Nam non in hominibus solum, sed in aliis quoque prauum ac studiosum dicimus, ut in equo. IN NONNVLLIS ITAQVE IMPOSITA SVNT MEDIIS NOMINA. Per hoc uti iam diximus alio pacto mediatorum contrariorum subsidiuisionem facit: subsidiuisis iam ante his ipsis in ea quæ abesse a subiecto ambo possunt, & quæ per oppositorum alterum subiecto ex necessitate inesse natura sunt comparata.

64 *Priuatio vero & habitus dicuntur quidem circa idem aliquid: vt visio & cæcitas circa oculum. Vniuersaliter autem dicere est in quo natus est habitus fieri, circa hoc dicitur vtrunque eorum fieri. priuari vero tunc dicimus vnumquodque habitu susceptibilium, quando in quo natum est inesse, vel quando illud natum est habere, nullo modo insit. edentulum enim dicimus non quod non habet dentes, & cæcum non quod non habet visum: sed quod non habet quando natum est habere. aliqua enim ex natiuitate neque dentes habent, neque visum: sed non dicuntur edentula, neque cæca. Priuari vero & habere habitum non est priuatio & habitus. Habitus enim visus est, priuatio vero cæcitas: habere autem visum, non est visus: nec cæcum esse, cæcitas. Priuatio enim quædam est cæcitas: cæcum vero esse priuari, non priuatio est. Amplius si idem esset cæcitas & cæcum esse, vtraque de eodem prædicarentur. sed cæcus quidem dicitur homo, cæcitas vero homo nullo modo dicitur. Opponi quidem etiam ista videntur, priuari scilicet & habere habitum, quemadmodum priuatio & habitus. idem enim modus est oppositionis. nam sicut cæcitas visui opponitur, sic cæcum esse & visum habere opponuntur. Non est autem neque hoc quod sub affirmatione & negatione est, affirmatio & negatio. Affirmatio nanque oratio affirmatiua est: & negatio oratio negatiua. quod vero sub affirmatione & negatione est, nulla est oratio: sed res. dicuntur autem hæc esse opposita ad inuicem, tanquam affirmatio & negatio. nam & in his modus oppositionis idem est. sicut enim affirmatio ad negationem opponitur, vt quod sedet, ei quod non sedet: sic & res quæ sub vtroque est opponitur, scilicet sedere aliquem ad non sedere.*

PRIVATIO ET HABITVS CIRCA IDEM ALIQVOD DICITVR. Cum diuersa contrariorum opposita significata prodiderit, nunc eo conuertitur ut de priuatione atque habitu doceat. iam enim diximus horum ipsi præceptionem ut a relatiuis ea dirimat conferre. neq; ut ab iis solum, sed ab aliis quoq; oppositis discernat. VNIVERSALITER AVTEM LOQVENDO IN QVO FIERI HABITVM NATVRA COMPARATVM EST, EORVM VTRVNQVE CIRCA ID DICITVR. Vt rem designaret, in quo natura comparatum est dixit: quo particulare ostenderet. natura autem comparatum, ut tempus indicaret. Illud uero sciendum est, aut esse priuationem substantiæ, aut facultatis, aut habitus, aut actionis, aut rectitudinis, aut perfectionis. sed nomen ac res, priuatiua in quibusdam sunt, ut in insensibili. in quibusdam nomen solum, ut in immortali, atq; incorporeo, illo q; a corpore in oppositum seiungitur. in aliis res duntaxat, nō etiam nomen, & in surdo, & cæco. Tria sunt in habitu priuationeque obseruanda: quod accipere natum est: & quando accipere, idest quo tempore sit aptum natura: & in qua parte accipere. Circa quam rem uero dicitur habitus, circa eandem & priuatio spectatur. non enim uisu priuatum esse dicimus lapidem: quoniam ne omnino quidem uisum recipere suapte natura est aptus. neq; uisu priuatum in pedibus hominem: quando uisum ab eo hac in parte obtineri natura noluit. Sed nec catulum uisu orbatum uocamus: quoniam eo tempore uisu frui haudquaquam est natura ido-

neus. at hominem in facie uisu priuatum appellamus, q̃ homo uisus compos esse naturæ benefi-cio est aptus,& hac in parte,atq; hoc similiter tẽpore. Dicimus quoq; edentulum nõ eum absolute qui dentes non habeat. haud enim sane & recens natum tum habere tunc sit natura ineptus. quo modo nec cæcum catulum. sed eum uerbi gratia edentulum nominamus qui a senectute uel affe-ctu priuatus est dentibus. PRIVATVM VERO ESSE ET HABITVM OB-TINERE NON EST PRIVATIO ET HABITVS. Vult hisce Philosophus non esse idem priuatum esse cum priuatione, neque habitum obtinere cum habitu ostẽdere. nam qualitates quidem sunt habitus ipse ac priuatio: qualia uero ea quæ habitum ac priuationem ha-bent: denominatiueq; ab ipsis dicuntur, ut albedo & album. est enim qualitas illa: hoc quale, deno minatiue ab ea deductum. Ostendit hoc porro Philosophus habitum inquam aliud esse & habe-re habitum, non per genera, hoc est per habitum & habitu præditum, uel per priuationem & pri-uatione affectum, sed per species, hoc est uisum ac cæcitatem,& eum qui uisum cæcitatemq; obti-net: quippe notiores sunt species generibus. Prospicuum nanq; in his est aliud cæcitatem, aliud ha bens cæcitatem esse: & aliud uisum, aliud qui uisum habeat. sunt enim qualitates illa: hæc partici-pes earum substantiæ. itaq; si diuersa sint hęc, erunt & horum diuersa genera. Vt enim uisus cæci-tasq; ad eum qui uisu ac cæcitate præditus est sese habet, sic habitus & priuatio ad eum qui habi-tum & priuationem obtinet: quoniam ut ad habitum quoq; ac priuationem sese habent uisus & cæcitas, sic cui uisus & cæcitas est, ad eum qui habitum & priuationem habet confertur: cum eo-rum sint species. Ergo si diuersa sunt hæc, uisus inquam & habens uisum, & cæcitas ac cæcitatem habens, erunt & genera eorum diuersa, habitus inquam & qui habitum possidet: & priuatio ac priuationem obtinens. Cæcitas pręterea si idem esset ac cæcum esse, prędicaretur de eodẽ utrunq;. Et aliter, si uisus esset idem inquit & uisum habens, ambo de subiecto eodem prædicarentur. Vt enim mortalis,& homo, meropsq;, cum idem sint, de uno subiecto appellantur, ita hæc quoque si essent eadem, de uno subiecto eodemq; dicerentur. nunc uero habere homo cæcitatem aut uisum fertur, cæcitas autem uel uisus simpliciter esse nõ dicitur. quamobrem uel ex hoc constat esse hæc differentia. Verum tametsi diuersa hæc inquit sunt, habent eundem tamen oppositionis modum. nam ut cæcitati obiacet uisus, ut priuatio habitui: sic habere uisum & cæcitatẽ, per habitum sunt priuationemq; opposita. NEQVE VERO QVOD SVB AFFIRMATIONE NEGATIONEQVE COMPREHENDITVR IDEM AFFIRMATIO-NI EST ET NEGATIONI. Nec q̃ sub affirmatione ac negatione continetur id affir-matio est & negatio. Quod autem non idem sit affirmatio negatioq; illis quæ ab iis significantur, probat ex eo q̃ orationes sint affirmatio ac negatio: res uero, quę ab ipsis indicantur. Nam sedet So crates, oratio est: res autem, sedens ipse Socrates. est enim substantia cum actione quadam, cum eo inquam q̃ sedere est. Et uero eodem hæc oppositionis modo sibi mutuo refragantur. etenim quẽ admodum Socrates sedet dicens oratio, Socrates non sedet dicenti aduersatur: ita & sedens Socra-tes non sedenti repugnat. oppositio enim utraq; ut affirmatio negatioq; obnititur.

65 *Quod autem priuatio & habitus nõ opponantur vt ad aliquid, manifestũ est. non enim dicitur id ipsum quod est oppositi. visus enim non est cæcitatis visus: nec vllo alio modo ad ipsum dicitur. simi liter autem neque cæcitas visionis cæcitas dicatur. sed priuatio quidem visionis dicitur: cæcitas ve-ro visionis non dicitur: neque visus cæcitatis. Amplius ad aliquid omnia ad conuertentia dicuntur. quare si cæcitas eorum quæ ad aliquid sunt esset, vtique & conuerteretur ad illud ad quod dicitur: sed non conuertitur. non enim dicitur uisus, cæcitatis uisus.*

QVOD AVTEM NON VT RELATIVA PRIVATIO HABITVSQVE OPPONANTVR PERSPECTVM EST.

Cum nos de oppositione seorsum unaquaq; docuerit, nunc discretionem earum facit: opposi-taq; ut ad aliquid ab oppositis per habitum ac priuationem discriminat. iam enim ea a contrariis diduxit. Sermonem autem in speciebus rursus utpote clarioribus exercet, uisu inquam & cæcita-te. ac primum quidem ita probat, iterum syllogismo in secunda utens figura. Relatiua, ea ipsa quę sunt dicuntur oppositi. nam pater filii pater,& dextrum sinistri dicitur dextrum. quæ autem per habitum ac priuationem obstant, non ea ipsa quæ sunt oppositorum perhibentur. uisus quippe non cæcitatis esse uisus dicitur. ergo relatiue opposita ab iis quæ per habitum priuationemque

obuertuntur

obuertuntur diuersa sunt. atq; ita primum quidem ab illustriore confessoq; demonstrauit, ab eo inquam quod uisus nō cæcitatis uisus dicatur. dein post quoq; & ab ambiguo, nempe q; nec cæcitas uisus dicatur cæcitas. nam hoc dici uidetur. NEC ALITER VLLO AD IPSUM MODO VISVS DICITVR. Hoc est quocunq; modo finxeris nomina, nullo pacto ad oppositum dicitur. Quod ergo dixit nec ullo modo, siue ad ablatiuum, siue ad alium casum affiguaueris indicat. neq; enim uisus cæcitate est uisus. eodem modo nec cęcitas uisus dicitur cæcitas. quippe qui uisus est, is non fit cæcitas, tametsi cæcus sit oculus. Non itaq; cæcitas uisus cæcitas dicitur, sed uisus priuatio cæcitas. nam nec tenebræ lucis dicuntur tenebræ, sed lucis priuatio. quippe nec lux fit tenebræ, sed tenebrosus aer, quanquam per lucis obumbrationem. Sciendum porro est non uidendi actū solū, sed subiectū quoq; hoc est oculum græcis uisus nomine indicari. Cum ergo in confesso idest uisu non eū dici ad oppositum probauerit, nunc in ambiguo demonstrat. nam cæcitas inquit priuatio quidem dicitur uisus, cæcitas autem uisus nequaquam. An uero potius cæcitatem non uisus cæcitatem dici perperam pronunciari arbitramur. Nam si priuationem ut ipse quoq; inquit uisus dicimus, genus autem si de quoquam prædicetur, speciem quoq; eius aliquam prorsus de quoquam prædicari est necesse. (non enim quidquam esse animal potest q; omnino aut homo, aut equus, aut aliorum quodpiam non sit animalium. similiter nec priuationem esse licet, nisi quidquam sit omnino cuius esse priuatio dicatur,) prorsus ergo est necesse oppositam quoq; illi secundum speciem habitudini priuationem illius esse perhiberi. quippe uisus priuatio non simpliciter uniuersaliterq; omnino priuatio est: sed quædam uidelicet priuatio, idest cæcitas. Ergo si uisus priuatio est quædam priuatio, ipsa autem quædam priuatio nihil quam cæcitas aliud est, cæcitas ergo est uisus cæcitas. Qui enim fieri possit quin cū dicatur alicuius esse genus, species quoq; alicuius esse affirmetur, si quidem ni species aliqua sit, genera existere minime possunt: aut ergo nec genus, id est priuatio, uisus esse priuatio dicitur: aut si genus, omnino & species aliqua. Sed ad hoc dixerit quisquam fortassis, si scientiæ priuationem dicimus, speciem priuationis huius aliquam (quod ad rationem hanc attinet,) esse oportere, quæ de scientia prædicabitur, aut ad eam dicetur. nunc uero cum prædicetur de scientia genus, quampiam de eadem prædicari speciem non cōperimus. Dicere ergo ad id possumus, nec nominatam haberi oppositam scientiæ priuationem, quemadmodū opposita uisui priuatio cæcitas nuncupatur. quæ si esset, ad scientiam illa quoq; ut cæcitas uisus cæcitas, diceretur. Vbi enim priuationes per habituum priuationem nominamus, ut inscitiam, indocilitatem, indoctum, ac similia, non talia item esse uidelicet oppositi, sed recipientis dicuntur. Nō enim inscitia scientiæ fertur inscitia, sed animi inscitia: & indocilitas: & reliqua. quippe in seipsis oppositum de quo priuationem prædicant habent. Verum priuatio etsi id ipsum quod est fertur esse oppositi, non genus ipsum duntaxat, sed si species quoque nomen adepta sub hac quæpiam sit, non præterea tamen & habitus id ipsum quod est priuationis esse dicitur. at oppositorum utrunq; relatiuorum id ipsum quod est oppositi esse perhibetur, ut Aristoteles deinceps affirmat. quamobrem per habitum priuationemq; opposita a relatiuis secerni hac ratione possunt. Quin & hoc affirmare habeas, non quo modo ad aliquid spectantia ea ipsa quæ sunt esse aliorum dicuntur, sic priuationem quoq; esse habitus priuationem dici. Nanq; in relatiuis, ut quæ causæ sibi mutuo sunt, sic esse utrunq; oppositorum dicitur reliqui. habitudinis uero esse fertur priuatio, ceu quæ illi non ut sit, sed contra, ut non sit causam præstet. An uero est Aristotelis dicto opitulari, priuationem dici uisus esse priuationem asserenti, cæcitatem autem uisus non item. Ecce itaq; lucis quoq; priuationem, tenebras autem lucis non etiam dicimus. tametsi quid aliud sunt tenebræ obsecro quam lucis priuatio, ut uisus priuatio cæcitas? uelut alibi nobis pluribus ostensum est. Verum quo pacto crurum uerbi gratia lęsionem uocamus, haud uero etiam integritatis, uel rectitudinis, uel quouis modo crurum situm naturalem appellaueris, sic tenebras quoq; uidelicet aeris, lucis autem tenebras non etiam nominamus, Ergo nec uisus cæcitatem: sed si quidem loquendum sit, oculorum cæcitatem ut oculorum quoq; læsionem nuncupamus. significat enim partem oculus uisionis participem. uisio potestatem ipsam. Verum quoniam ut in qualitatibus aliis quoq; sæpenumero qualitate affectum corpus æquiuoce cum qualitate nominamus, albumque tum dealbatum corpus, tum ipsam appellamus albedinem, & calidum frigidumq; similiter, & graue ac leue, & reliqua: ita uisum quoque non in potestate solum, sed in ipsis quoque instrumentis ferimus. oculosq; ipsos uisum seu lumina uocamus: cæcitatem uero oculorum esse proprie dicimus. at oculi uti prodidimus uisus proprie græcis uocantur. itaque ea de re

cæcitatem quoq; uisus dicimus, non in facultate uisus nomen, sed in instrumentis nimirum ferentes. Aristoteles autem cæcitatem non ad oppositam facultatem dici, id quod uerum est, arbitratur. Reliquum est igitur illud soluamus, quomodo cum genus cæcitatis, priuatio inquam, esse prodatur habitudinis, non species quæuis etiam priuationis, oppositæ cuiuspiam esse habitudinis dicatur: si uerum quidem sit in quibus dicitur genus, omnino subiectam quoq; generi prædicari aliquam speciem. Habitus igitur res quasdam esse formam adeptas subsistentesq; aio. proinde genus cum sit habitudo, subiectas quoq; ipsi species iure existentes ac forma quapiam naturali prædiias obtinet singulas. At priuatio nihil aliud porro est quam habitus absentia. quamobrem nõ ens est ipsa sua ipsius ratione. quonam igitur modo non entis ut existentis aliquas species quærimus? Quare tametsi specialior aliqua cuiquam habitui sit priuatio opposita, nõ ut ens aliquod tamen, sed rursum ut non ens per habitus negationem obstat, ut docto indoctum, & dentes obtinenti edentulũ, ab e priuatiua particula, & dente. Itaq; & particulares hæ priuationes quidem similiter generi per habitus negationem dicuntur. Quod si priuationi cuiquam inditum nomẽ usquam fuerit inuẽtum, ut uisus absentia cæcitas nominatur, uel luminis absentia tenebræ, non de habitus absentia, sed de affectu penes subiectum genito, aut aliqua re alia quę habitudinis absentię superuenit eiusmodi prædicatur nomen: ut tenebræ quod scotos græcis dicitur, a uerbo sciazin quod est obumbrare. est autem umbra lucis impedimentum quod in aere, uel simpliciter in perlucido contingit. uel, ut Herodianus auctor est, a uerbo schethin, quod est detinere. detinet enim quo minus intelligamus, aut aggressus actusq; complures remoratur. Et uero typhlotes forte idest cæcitas a typhin idest inurendo deducitur. & typhlos idest cæcus, quasi typhos, hoc est inustos habens oculos nominatur. Oculi enim inquit Poeta paulatim urũtur inanes. quemadmodum peros quoque idest oblæsus a petho peso idest patior patiar, ut ab ocno ocneso ocneros, hoc est a pigresco pigrescam piger factum est. Merito igitur talia esse instrumentorum dicuntur, nec habituum. ipsorum nãq; sunt habitibus subiectorum, nec ipsorum habituũ affectus. ITEM RELATIVA OMNIA AD RECIPROCANTIA DICVNTVR. Alio rursus probat syllogismo, diuersa esse ut ad aliquid opposita ab iis quæ per priuationem habitumq; aduersantur. sic enim potestate inquit. Quæ sunt ad aliquid ad conuertentia dicuntur. nam ut pater filii pater, sic & filius patris filius dicitur. quæ uero per habitum priuationemq; obsistuntur, non dicuntur ad conuertentia. non enim uisus esse dicitur cæcitatis uisus. relatiua igitur ab iis quæ per habitum ac priuationem opponuntur diuersa sunt.

Quod autem neque ut contraria opponuntur quæ secundum priuationem & habitum dicuntur, ex his manifestum est. Contrariorum enim quorum nihil est medium, necesse est vel in quibus fieri nata sunt, aut de quibus prædicantur, alterum ipsorum inesse semper. eorum enim nihil medium erat quorum alterum inesse susceptibili necessarium erat: vt in languore & sanitate: & impari atque pari. Quorum vero aliquid medium est, nunquam necesse est omni inesse alterum. neque enim necesse est omne susceptibile vel candidum, vel nigrum esse: neque frigidum vel calidum. horum enim medium aliquid nihil esse prohibet. Insuper autem & horum erat aliquid medium, quorum alterum inesse susceptibili non necessarium erat: præter illa quibus vnum inest naturaliter: vt igni calidum esse: & niui candidum. in his enim determinate necessarium alterum est inesse, & non vtrumuis contingit. non enim possibile est ignem frigidum esse: neque niuem nigram. Quare omni quidem susceptibili non necessarium est alterum ipsorum inesse: sed solis quibus natura vnum inest. & his determinate vnum, non vtrumuis contingit. In priuatione autem & habitu neutrum eorum quæ dicta sunt verum est. non enim semper alterum eorum inesse susceptibili necessarium est. quod enim nondum natum est habere visum, neque cæcum, neque visum habens dicitur. Quare nõ erunt hæc vt ea contraria quorum nihil est medium: Sed neque vt ea quorum aliquid est medium. necessarium enim est aliquando omni susceptibili alterum eorum inesse. Quando enim iam ad habendum uisionem natum fuerit, tunc aut cæcum, aut habens uisum dicetur. & eorum non determinate alterum, sed utrumuis contingit. non enim necessarium est uel cæcum uel uisum habens esse: sed utrum-

uis contingit. in contrarijs autem quorum aliquid medium est, nunquam necessarium erat omni susceptibili alterum inesse, sed quibusdam, & his determinate unum, & non utrumuis contingit. Vnde palam est quod secundum neutrum modorum tanquam contraria opponuntur ea quæ secundum priuationem & habitum opponuntur. Amplius. In contrarijs quidem cum sit susceptibile, adinuicem mutationem fieri possibile est: nisi alicui unum natura inest, ut igni calidum. etenim sanum possibile est languere: & calidum nigrum fieri: & calidum frigidum: & ex studioso prauum, & ex prauo studiosum fieri possibile est. prauus enim ad meliores exercitationes deductus & doctrinas, etsi ad modicum aliquid proficiat ut melior sit, si certe semel quamuis modicum incrementum sumpserit, palam est, quia aut perfecte mutabitur, aut satis multum incrementum sumet. semper enim bene mobilior ad uirtutem fit, etiam quodcunque incrementum sumpserit a principio. quare etiam uerisimile est plenius eum sumere incrementum. & hoc dum semper fit, perfecte in contrarium habitum restituetur: nisi forte tempore probibeatur. Verum in priuatione & habitu impossibile est adinuicem mutationem fieri. ex habitu enim in priuationem mutatio fit: a priuatione uero in habitum impossibile est. neque enim cæcus factus aliquis, rursus uidit: neque cum caluus fuerit, rursus comatus factus est. neque cum fuerit edentulus, dentes ei iterum orti sunt.

QVOD VERO NEQVE VT CONTRARIA QVAE PER PRIVATIONEM ATQVE HABITVM DICVNTVR SINT OPPOSITA, EX HIS DILVCESCIT.

Oppositionem relatiuorum a contrariorum & habitus priuationisque oppositione discreuit. nunc deinde quæ per priuationem & habitum ab iis quæ ut contraria sunt opposita dirimat. ac relatiua quidem ab affirmatiue negatiueque oppositis discernere, quod ad consequentiam attinet, debebat, uerum quoniam futurũ est ut ratione quadam una quæ per affirmationem negationemque opposita sunt secernat a reliquis, iccirco nunc relatiuorum ab affirmatione ac negatione discretionem differt, ne eadem dicere cogatur. Rursus autem specierum contrariorum enumerationem repetit. uult enim contrariorum omnium opposita habitus priuationisque oppositioni conferre. NAM CONTRARIORVM QVIBVS NIHIL MEDIVM INTERIACET, NECESSE EST IN QVO NATVRA FIERI. Numerum enim aut parem esse aut imparem omnino, & animal aut male aut bene ualere est necesse. quibus auté medium quidquam intercedit, nunquam inesse omni alterum necesse est. neque enim corpus ex necessitate aut album aut nigrum est omne. nam fuscum quoque est. uel rursus calidum aut frigidum. est enim & tepidum. PRAETEREA EST ET HORVM MEDIVM ALIQVOD QVORVM INESSE RECEPTIVO ALTERVM NON EST NECESSE: NISI IN QVIBVS EST VNVM NATVRA. Tertia fuit hæc species contrariorum, quæ aliquod obtinet medium. nisi adsit ex necessitate contrariorum alterũ acceptiuo, quoniam sit illi natura insitum, ut igni calidum, album niui. Nunquam uero contrariorum utrunque a suceptiuo potest abesse. quippe fieri nequit ut calidus nõ sit ignis: nix non frigida: terra non grauis: ignis non leuis. AT IN PRIVATIONE ATQVE HABITV NEVTRVM EST EX IIS QVE DICIMVS VERVM. Cum diuersos nobis contrariorum oppositionis modos ad memoriam reuocauerit, nunc nullo ex dictis modo contrariorum oppositionem esse cum priuationis habitusque oppositione eandem posse ostendit. priusque a contrariis eam medio carentibus discernit. ita enim inquit. NEQVE ENIM SVSCEPTIVO INESSE EORVM ALTERVM PERPETVO EST NECESSE. Nam in contrariis quæ medio carent inest ex necessitate alterum subiecto. at in iis quæ per habitum sunt priuationemque opposita, subiecto non adest necessario alterum: sed potest utrunque abesse. quippe nec cæcus catulus est, nec uisum obtinet. & editus recens in lucem puerulus neque edentulus est, nec præditus dentibus. At uero numerus est aut par prorsus, aut impar. & animal ex necessitate uel aduersa conflictatur, uel secunda fruitur ualetudine. aliter ergo quæ mediis uacant contraria, aliter priuatio habitusque opponuntur. SED NEC QVIBVS EST INTERSITVM MEDIVM. SVSCEPTIVO NANQVE OMNI ALIQVANDO INESSE IPSORVM NECESSE EST ALTERVM. Nunc

quæ per priuationem atq; habitum sunt opposita a contrariis medium obtinentibus discernit. ac primum sane ab iis quæ utroq; contrario possunt a subiecto suapte natura abesse. Nanque in oppositis per habitum ac priuationem cum horum capax subiectum fuerit, adest ipsi ex necessitate alterum. cum enim iam aptus natura est Socrates, dicetur necessitate aut cæcus, aut uisu frui. non ita uero in contrariis. quippe non est ex necessitate uel albus uel niger. siquidem ipse neuter esse horum potest. quanuis ex natura contrario utroq; recipiendo sit habilis. NEC DEFINITE HORVM ALTERVM, SED VTRVMVIS CONTINGAT. His rursus per priuationem habitumq; inter se aduersa a mediatis contrariis diducit in quibus alterum præfinite contrariorum susceptiuo adesse est natura idoneum. Nam in priuatione & habitu non adest tunc inquit præfinite alterum subiecto cum suapte natura capax est, sed utrumuis eueniat. non est enim aut cæcus definite Socrates, aut uisu præditus: sed utcunq; acciderit. in mediatis uero contrariis in quibus adest alterum per naturam subiecto, unum adesse certū necesse est, nec unquam contrarium. adest enim igni calor distincte: albedo & frigiditas niui: contrarium nūquam. idq; ob subiecti naturam. cum alioqui intercipiantur mediis per se caliditas ac frigiditas. Eadem itaq; cum neutro mediatorum cōtrariorum modo priuationis habitusq; oppositio est. ITEM IN CONTRARIIS SI EXCEPTIVVM EXISTAT, POTEST VTRIVSQVE IN ALTERVM MVTATIO FIERI. Cum diuisis contrariis, eandem nulli ipsorum speciei esse priuationis habitusque oppositionem particulatim ostenderit, hæc nunc a se mutuo uniuersali sermone discriminat, sic inquiens, Contraria in se inuicem cōmeant. nam calidū in frigidum, & frigidum in calidum: & nigrum in album, & album in nigrum demutatur. quę autem sunt per priuationem habitumq; opposita non in se mutuo transeunt. tametsi enim in cæcitatem uisus degeneret, non redit tamen & cæcitas ad uisum. non sunt eadem igitur contraria per priuationem habitumq; obiacentibus. Probe autem dixit, si exceptiuum existat. quippe ob id & contrariorum in se per uices mutatio fit. quandoquidem ipsæ per se qualitates sunt immutabiles: in subiecto uero cum sunt, mutationem sustinent. probe etiam potest dixit. non enim mutuū semper in se faciunt transitum contraria. nam quæ definite cuiquam subiecto natura insunt, hæc nunquam in contraria mutantur. quippe nec ignis caliditas in frigiditatem, nec niuis frigiditas aut candor in calorem uel nigriciem cōmigrauerit. POTEST ET VITIOSVM EX STVDIOSO, ET STVDIOSVM EX VITIOSO FIERI. Quod fieri quidem e studioso uitiosus possit, nō ostendit: probat autem ex uitioso studiosum reddi. Porro studiosum hic uocat, non consūmatum, quiq; id quod est in scientia præcipuum obtinet. nam is habitum possidet immutabilem: quippe qui uirtutem cur honesta quoque res sit, nedum honestam esse intelligat. Non hunc igitur inquit mutari, sed rectæ opinionis hominem. is enim labi in deterius potest falsis persuasus rationibus, aut ab hominibus malis deceptus, cum quamobrem honestum uirtus sit nesciat. IDQVE SI ASSIDVE FIAT, PRORSVS IN CONTRARIVM HABITVM RESTITVITVR, NISI TEMPVS PROHIBEAT. Verisimile est enim uel interrumpi morbo continuitatem: uel negociorum curis: uel prauiorum hominum consuetudine. Et uero aliter, siquis in postrema senectute philosophari cœperit, deinde morte præuentus non in absolutum uirtutis habitum traduci potuerit. NEQVE ENIM CAECVS QVIS REDDITVS VISVM RECEPIT. Medica certe ratione uidelicet ac naturali nemo unquam amissam oculorum aciem recuperauit: nisi quoquam modo diuinitus effulserit.

67 *Quæcunque uero tanquam affirmatio & negatio opponuntur, palam est quod nullo prædictorum modo opponuntur. in solis enim his necessarium est semper, hoc quidem eorum uerum, illud autem falsum esse. neque enim in contrariis necessarium est semper alterum uerum esse, alterum autem falsum: neque in iis quæ ad aliquid sunt: neque in habitu & priuatione: ut sanitas & languor contraria sunt: & neutrum horum neque uerum, neque falsum est. similiter autem & duplum & dimidium tanquam ad aliquid opposita sunt: & non est eorum neutrum neque uerum neque falsum. sed neque ea quæ secundum priuationem & habitum dicuntur, sicut uisio & cæcitas. Omnino autem eorum quæ secundum nullam dicuntur complexionem nihil neque uerum neque falsum est. omnia*

autem quæ dicta sunt, sine complexione dicuntur. Verumtamen maxime tale hoc contingere uidebitur in iis quæ secundum complexionem contraria dicuntur. sanum nanque esse Socratem, ac languere Socratem contrarium est. Sed neque in his necessarium semper alterum uerum esse, & alterum falsum. cum enim Socrates sit, aliud quidem uerum, aliud autem falsum erit: cum uero non sit, ambo falsa sunt. neque enim languere, neque sanum esse uerum est: cum ipse non sit omnino Socrates. In priuatione uero & habitu, cum non sit omnino, neutrum uerum est. cum autem sit, non semper alterum quidem uerum erit, alterum autem falsum. habere nanque uisum Socratem ei quod est cæcum esse Socratem opponitur sicut priuatio & habitus. & cum sit, non necessarium est alterum uerum esse uel falsum. cum enim nondum sit natus habere, utraque falsa sunt. & cum non sit omnino Socrates, similiter quoque falsa sunt utraque & uisum eum habere, & cæcum eum esse. In affirmatione uero & negatione semper siue sit, siue non sit, hoc quidem falsum erit, illud autem uerum. Languere nanque Socratem, & non languere Socratem, cum ipse sit, palam est quod alterum eorum uerum, alterum uero falsum est: & cum non sit, similiter. Languere etenim, cum non sit, falsum est: non languere autem, uerum. Quare in his solis proprium erit semper alterum eorum uerum, alterum falsum esse, quæcunque tanquam affirmatio & negatio opponuntur.

QVAE VERO VT AFFIRMATIO NEGATIOQVE ADVERSA SVNT, EA NVLLO OPPOSITORVM MODO OBSTARE COMPERTVM EST.

Quæ ad aliquid spectant ab oppositis per priuationem & habitum ac cõtrariis disiunxit. & hęc ab iis quæ per priuationem & habitum repugnant. Tres igitur fiunt coniugationes. ergo & tres aliæ reliquæ sunt, secundum eam methodum quam in introductione tradidimus. erat autem id genus methodus. Multiplicanda proposita est multitudo ad minorem uno numerũ: dimidiumq; collecti numeri insumẽdũ: ac tot coniugationes esse pronunciãdũ est. Sunt res quatuor nobis uerbi gratia propositæ. has usq; ad unitate minorem, hoc est tria, pluries complicamus. fiuntq; quater tria duodecim. sex horum dimidium. tot ergo sunt coniugationes. Quapropter tribus nobis ut dictum est traditis, tres restant reliquæ: quas nunc cõmum oratione docet. nam quæ per affirmationem negationemq; opponũtur nunc cõmuni sermone a cæteris tribus discernit. NAM IN SOLIS HIS PARTEM EORVM ALTERAM VERAM ESSE, ALTERAM FALSAM PERPETVO EST NECESSE. Si enim dicam Socrates sedet, Socrates non sedet: horũ alterum uerum est, alterum falsum. aliorum trium nec ueritatem nec falsitatem ullum significat. nam si pater: uel album, uel nigrum: uel uisum, uel cæcitatem sexcenties dixero, nullam nec ueritatem nec falsitatem indicaui. quippe si ipsa per se sine uerbis proferantur nomina, nec ueritatem ullam nec falsitatem declarant. sin uerbis coniungantur, tunc uel ueritatis significatiua sunt uel falsitatis. Quin & ipsa si per se dicantur uerba, nec ueritatem nec falsitatem indicant. q; si applicentur pronominibus, ueritatem aut falsitatem ostendunt, ut ego ambulo. Enim uero & pronomen a uerbo ipso ambulo potestate continetur. etenim personam declarat. Id comprobant ita esse infinitiua: quippe quæ non ueritatem declarent falsitatem ue, cum personas non indicent ut ambulare, uel currere. nudum enim ipsum est per se uerbum: nec facultate pronomen complectitur: ut ambulo. Ergo si per affirmationem ac negationem dicta ueritatis sunt uel falsitatis indicatiua, trium autem cæterorum ne unum quidem ueritatem aut mendacium designat, eadem nulli horum oppositio per affirmationem negationemq; est. NEQVE ENIM SEMPER IN CONTRARIIS ALTERVM VERVM ESSE ALTERVM FALSVM, NEQVE IN RELATIVIS, NEQVE IN HABITV PRIVATIONEQVE NECESSE EST. Aduerbium semper eapropter adiecit, quoniam hæc aliquando subiectis complexa, capacia ueritatis aut falsitatis fiunt: ut bene ualet Socrates, non bene ualet Socrates. DENIQVE EORVM QVAE NVLLO IN COMPLEXV DICVNTVR NEQVE VERVM NEQVE FALSVM EST NVLLVM. Quæ per nullam dicuntur complexionem, eorum nullum aut uerum aut falsum indicat. nam relatiua, & contraria, & per habitum priuationemq; occursantia absq; ullo dicuntur complexu. nihil hæc igitur ueri aut falsi declarant. quare nec eadem sunt per affirmationem atq; nega-

tioné dictis. VERVMENIMVERO ID IN ILLIS EVENIRE CONTRARIIS QVAE PER COMPLEXVM DICVNTVR VIDERI POSSIT MAXIME. Quam quis obiicere ipsi difficultatem potuisset, hanc assumens ipse proponit, ac soluit. Contraria enim inquit quæ cum subiecti dicuntur complexu uerum falsumq; diuidunt. nam sanus est Socrates uel ægrotat, partim uerum, partim falsum est. sed & uisum habere uel cæcum esse, uel patrem aut filium, hæc quoq; uerum aut falsum ostendunt. Ad hoc igitur etsi hæc inquit uerum a falso diuidere per complexum uideantur, multo tamen uel hoc pacto ab affirmatione ac negatione differunt. affirmatio enim semper & negatio in entibus omnibus & nō entibus uerum falsumq; diuidunt. nam cæcum esse Socratem uel cæcum non esse, uel album esse uel non esse album, uel patrem esse uel patrem non esse, siue sit ipse, alterum uerum semper ex necessitate est, alterum falsum, siue nō sit, semper uerum est alterum. nam qui ne est quidem omnino, is neq; pater, neq; cæcus, neq; albus est. Et qui albam esse animā dicit aut albam non esse, & habere uisum aut uisum non habere & esse dextram aut dextram non esse, is parte altera uerus erit, altera mentietur. At non sic habent contraria. sed si quidem sit Socrates, uerum esse alterum necesse est, alterum falsum. nam aut frui illum sanitate oportet, aut morbo torqueri. sin non sit, ambo sunt falsa. nam qui prorsus non est, quo queat pacto aut sanus agere, aut ægrotare? In priuatione autem & habitu, tum si sit, non semper contrariorum uerum alterum est, sed ambo interim falsa: tum nisi sit, falsum semper est utrunq;. siquidem edentulum esse Socratem, aut habere dētes, superstite eo, uerum non est perpetuo alterum, sed est cum falsa sunt ambo: non existente, ambo nunquam non falsa. nam qui ne est quidem omnino, quomodo aut esse edentulus poterit, aut dentatus? Perinde & in catulo utrunq; & habitus & priuatio, siue sit ille siue non sit, nempe & uisum habere falsum est, & cæcum esse. Similis quoque in relatiuis ratio est. nam & esse dextrum sinistrum ue, tum existente, non semper uerum alterum est, sed ambo falsa interim, si solus quispiam sit: tum falsa ambo rursus, non existente. similiter patrem quoq; aut filium esse, & nisi sit, falsa sunt ambo. & si sit, ambo falsa quandoq;. etenim si nec patrem quis nec filium habeat, cuius nam pater uocari aut filius poterit? nisi quis per memoriam: alioqui re uera dici potest nullius. Quamobrē opposita per negationem affirmationemq; ab aliis uel hoc pacto non parum differunt. Nam hęc si semper tum in entibus tum in non entibus uerum falsumque diuidunt, cætera uero in entibus non semper, in non entibus nunquam, non idem ergo cum cæteris affirmatio est ac negatio. Quin & aliter dixeris. nempe q; ueritatem interdum uel falsitatem prorsus admittant, non ipsis aliunde euenire quam ex eo q; in affirmationes euaserint. quādoquidem ipsa per se harum neutrius capacia sunt; nam ualet Socrates, aut cæcus est, aut pater, aut id genus quidquam, affirmatio est. Quare & q; uerum aliquādo uel falsum prorsus diuidant, id sibi propter affirmationem uendicarunt. Cæterum sciendum in his rursus quæ per priuationem & habitum, quæq; relatiue opponuntur, medium inter contraria & affirmationem negationemq; locum obtinere. Nam cum uerum falsumq; affirmatio ac negatio in entibus omnibus ac non entibus perpetuo diuidant.

* * *

68 *Contrarium autem bono quidem ex necessitate malum est. hoc autem per singulorum inductionem palam est: vt sanitati languor, & iustitiæ iniustitia: & fortitudini timiditas: similiter autem & in alijs. Malo autem aliquando quidem bonum est contrarium, aliquando malum. defectui enim cum malum sit, superabundantia contraria est, cum sit etiam ipsa malum. similiter autem & mediocritas, cum vtrique contraria sit, bonum est. Sed in paucis quis tale hoc aspiciet: in pluribus vero semper malo bonum contrarium est.*

CONTRARIVM AVTEM BONO EX NECESSITATE EST MALVM, ID QVOD EX SINGVLARIVM INDVCTIONE PATET.

Absoluta oppositorum disputatione, quædam nunc nobis præcepta contrariorum tradit: quorum primum est, Bono quidem malum omnino esse oppositum: malo autem bonum non prorsus: sed quandoque & malum: ut iustitiæ, q; est bonum, iniustitia, quod malum est, aduersatur: & modestiæ petulantia. pluris tamen uendicationi, q; malum est, non iustitia undequaq;, sed minoris quoque uendicatio obiicitur, ut excessui defectus. Quid ergo? iniusta est adeo natura, ut uni duo statuat pugnantia? unum enim ubiq; uni oppositum cernimus: ut aquæ ignem: graui leue:

humidum ficco. Malo igitur bonum ut immoderationi moderationẽ oppofitum dicimus: malo autem malum non item ut immoderationem moderationi repugnare (fiquidem immoderationes ambo funt) fed ut exceffioni defectum. Nam cum uirtus in moderatione cõfideretur, uitium utrinq; unum, alterum per exceffum, alterum per defectum fpectatur. Iuftitiæ uerbi gratia, quam in moderatione contemplamur, exceffus eft, maioris uendicatio: defectus, minoris poffeffio: quarum immoderatio eft utraque. obftant enim ut immoderationi moderatio. Rurfus modeftię exceffus procacitas: defectus ftoliditas. fortitudinis quoq; timiditas & audacia. prudentiæ calliditas atq; amentia. Vtraq; igitur declinatio uirtuti ut bono malum, & immoderatio moderationi obijciıur. inter fe uero non ita, fed ut defectus exceffui. quare non duo uni, fed unum uni oppofitum eft.

69 *Amplius. Contrariorum non neceffarium eft fi alterum fit, & reliquum effe. Sanis nanque omnibus, fanitas quidem erit, languor vero non. fimiliter autem albis omnibus, albedo quidem erit nigredo vero non.*

IN CONTRARIIS ITEM NON NECESSE EST, SI SIT ALTERVM, ET RELIQVVM ESSE.

Secundum eft hoc contrariorum præceptum. Vnum enim fi fit contrariorum inquit, non neceffe eft effe & alterum. quippe fi omnes homines fanos effe fuppofuerimus, erit ex neceffitate fanitas, morbus non erit. fimilis ratio quoq; in morbo eft, & albedine, & nigricia, & cæteris id genus. Porro hæc Ariftoteles, ipfas per fe res quæ contrarietatem admittunt, non etiam ut contraria fcrutando pronunciat. album enim ut res uel abfque nigro effe poteft. ut uero huic contrarium, per fe intelligi non etiam poteft. quandoquidem funt ad aliquid contraria, ipfumq; effe in alterius adnexu habent. contrarium nanq; contrario contrarium eft.

70 *Amplius. Si ei quod eft Socratem fanum effe, Socratem languere contrarium eft, non contingit autem fimul vtraque eidem ineffe, non vtique continget cum alterum contrariorum fit, & reliquum effe. cum enim fit Socratem fanum effe, languere Socratem non erit.*

ITEM SI SANVM SOCRATEM ESSE ET AEGROTARE SOCRATEM SVNT CONTRARIA, EIDEM VERO SIMVL INESSE NEQVEVNT AMBO, NON VTIQVE, EXISTENTE CONTRARIORVM ALTERO, ESSE ET RELIQVVM LICET.

Sciendum porro dictum hoc uel ad fuperioris fuiffe approbationem, uel quoniam alia effe in contrariis fimplicia dicebamus, alia per fubiectorum complexum intelligi. Cum itaq; per fuperiora poffe contrariorum exiftente uno alterum non effe in fimplicibus cõmonftrauerit, nunc in iis quoq; quæ per complexum confiderantur idem fieri poffe oftendit. nam fi ægrotans Socrates fano contrarius Socrati eft, minime uero poffunt in eodem effe contraria, contrariorum uno exiftente, non effe alterum omnino eft neceffe. quippe fi fanus fit Socrates, ægrotare eodem tempore ipfe haudquaquam poteft.

71 *Palam vero eft quod circa idem aut fpecie, aut genere nata funt fieri contraria. Languor nanque & fanitas in corpore animalis nata funt fieri. albedo autem & nigredo, fimpliciter in corpore. Iuftitia vero & iniuftitia in anima hominis.*

CONSTAT QVOQVE APTA NATVRA ESSE CONTRARIA VT CIRCA IDEM VEL SPECIE VEL GENERE FIANT.

Tertium hoc theorema de contrariis dicit. quod eft uel circa unum atque idem genus fieri, uel circa unam eandemq; fpeciem nata effe contraria: ut albedo & nigricia. nam circa unum & idem genere uerfantur, in lapide inquam, & equo, & homine, ac denique in animato corpore, atq; inanimi, quæ funt eadem genere. horum nanque genus eft corpus fimpliciter. Sanitas uero & morbus circa unum idemq; fpecie habetur, ut in homine, & equo, atq; animali abfolute omni, quæ fpecie funt eadem. quippe animalis corpus fpecies eft fimpliciter corporis. Iuftitia fimiliter & iniuftitia in hominis anima prouenire natura folent. hæc uero ipfius fimpliciter animę fiue incorporeæ fpecies eft. Quamobrem uero cum idem uel fpecie uel genere dixerit, non adiecit uel numero? nam

idem, ut supra docuimus, uel genere, uel specie, uel numero est idem. quo modo & diuersum: genere, ut homo & equus: specie, ut Socrates & Plato: numero, ut ensis, gladius, mucro, machæra, & similia. Aut ergo ut cõfessum, id superhabitum ab eo dicimus, perinde quasi subaudiri nobis posset: aut quoniam etsi circa idem numero diuersentur contraria, non in parte eadem tamen. nam albus parte alia Socrates est, alia niger: ut capillo. calidus item alia, & alia frigidus. quippe fieri nequit ut in eadem simul parte existant contraria.

72 *Necessarium autem est omnia contraria vel in eodem genere esse, vel in contrarijs generibus, vel ipsa genera esse. album enim & nigrum in eodem genere sunt. color enim eorum genus est. iustitia vero & iniustitia, in contrarijs generibus. illius nanque virtus genus est: huius autem vitium. bonum vero & malum non in genere sunt, sed ipsa sunt genera aliquorum existentia.*

OMNIA VERO CONTRARIA AVT IN EODEM SINT GENERE NECESSE EST, AVT IN CONTRARIIS GENERIBVS, AVT IPSA SINT GENERA.

Quartum est hoc contrariorum theorema, nempe aut sub uno eodemq; genere esse contraria, ut album & nigrum. sunt enim sub colore. aut sub contrariis generibus, ut iustitia, & iniustitia. nam illa sub uirtute, hæc sub uitio reponitur: contraria autem uirtus est uitio. aut ipsa esse genera, ut bonũ ac malum. hæc enim sub genere alio non continentur, sed genera duntaxat sunt. Quid ergo? duo alia decem illis addenda prædicamenta boni & mali, ut non decem amplius prædicamenta sed duodecim numerentur? Hæc igitur uocata dicimus genera non eadem cum aliis prædicamentis significatione, ꝗ per se hæc inquam, quo pacto & prædicamenta, subsistant: sed quemadmodum & Plato quinque illa, genera entium dixit, ens inquam, identitatem, diuersitatem, motum, ac statum, propterea ꝗ in iis quæ sunt omnibus uisitentur, non autem ꝗ hæc per se ipsa substant. Sic ergo & bonum malumq; esse genera dixit hoc loco Aristoteles, non ꝗ ipsa per se, sed ꝗ in prædicamentis omnibus conspectentur. est enim in substantia bonum quodpiam ac malum: & in quanto: & in quali: prædicamentisq; reliquis. Bonum nanq; in substantia, est eius perfectio, absolutamq; habere numeris omnibus naturæ rationem, neq; in ratione redundare, aut deficere. in quanto, cõmoda cuique rei quantitas. in quali color unicuiq; cõmodus. similiter & in aliis. At exactius rem æstimantibus ne contraria quidem bonum & malum, sed per priuationem habitumq; opposita uidebuntur. Contrariorum enim utrunque forma præditum sit oportet, ac finitam habeat naturam, ut album & nigrum. malum autem certam quę subsistat naturam non habet. siquidem ametria, hoc est (ut sic dixerim) immensitas quędam est. at immensitas quomodo formam obtinere præfinitam potest? Ea de re fit ut nec sub definitionem cadat uitium. sed quemadmodum habitus absentia uenit priuatio, naturam quampiam ipsa certam non habens, sic uitium quoque, uel per excessum, uel per defectum superest, uirtutis absentia. nam illa cum in mediocritate spectetur, declinatio a mediocri per excessum uel defectum, uitium fecit. Neq; uero id nos prætereat, cõtraria quanuis sub contrariis generibus esse prodiderit, nõ de genere tamen eorum generalissimo, sed proximo dixisse & subalterno. nanque agere sub eodem genere contraria necesse est. Quanuis enim sub uitio sit iniustitia, sub uirtute iustitia habeatur, tamen ea quoque sub cõmuni quodam uno genere, habitu inquam ac dispositione comprehenduntur. id autem ad qualitatem refertur: quæ genus est omnium contrariorum generalissimum. Ireq; sub uno genere degunt contraria. quippe mutuum eorum bellum intelligens natura, superne illa atq; inferne cõnectenda curauit. superne nimirum, cõmuni genere; inferne, subiecto communi.

DE PRIORE.

73 *Rius autem alterum altero dicitur quadrupliciter. Primo quidem & maxime proprie secundum tempus, secundum quod antiquius alterum altero, & vetustius dicitur. In eo enim quod tempus amplius est, & antiquius & vetustius dicitur. Secundo autem quod non conuertitur secundum subsistendi consequentiam: vt vnum duobus prius est, duobus enim existentibus, mox vnum esse consequens est. vno vero existente, duo esse non necessarium*

non necessarium est, quare non conuertitur ab vno consequentia, vt reliquum sit. prius autem illud esse videtur a quo non conuerti tur eius quod est esse consequentia. Tertio vero secundum ordinem quendam prius dicitur: quemadmodum & in scientijs, & in orationibus. nam in demonstratiuis scien tijs est prius & posterius ordine. elementa enim in geometria priora sunt ordine ijs quæ describuntur. sed & in grammatica, elementa syllabis priora sunt. & in orationibus similiter prohemium nar ratione prius ordine est. Amplius præter ea quæ dicta sunt, quod melius & honorabilius est, prius natura esse videtur. consueuerunt autem & multi honorabiliores & magis dilectos a se priores apud se dicere. Est quidem & pene alienissimus priorum hic modus. Modi igitur qui dicti sunt de priore, fere tot sunt. Videtur autem præter eos qui dicti sunt alter esse prioris modus. Eorum enim quæ conuertuntur secundum esse consequentiam, quod alteri quomodolibet causa est, conuenienter prius natura dici possit. quod vero quædam sunt huiusmodi, palam est. esse nanque hominem, secundum esse consequentiam ad veram de se conuertitur orationem. Nam si homo est, vera est oratio qua dicimus quod homo est: & conuertitur. Nam si vera est oratio qua dicimus quod homo est, est homo. Est autem vera oratio nequaquam causa vt sit res. verumtamen res quodammodo causa videtur vt sit vera oratio. eo enim quod res est aut non est, vera oratio aut falsa dicitur. quare secundum quinque modos prius alterum altero dici potest.

PRIVS ALIVD ALIO DICITVR MODIS QVATVOR.

Prioris meminit in relatiuorum disputatione, ubi scibile scientia, & sensibile sensu prius esse affirmabat. eã ob rem itaq; diuersa hic eius significata enumerat, & quatuor numero esse ait. Ac primum quidem tempore prius, secundum natura, tertium ordinem, quartum dignitate. NAM PRIMVM QVIDEM AC MAXIME PROPRIE, TEMPORE: QVATENVS ANTIQVIVS ALIVD ALIO AC VETVSTIVS DICITVR. QVOD ENIM PLVS INTERCESSERIT TEMPORIS, ET ANTIQVIVS ET VETVSTIVS NOMINATVR. Primum quidem ac maxime proprie inquit prius dicitur quod tempore antiquius & uetustius est. tempore enim Socratem esse dicimus Aristotele priorem. Primum autẽ & maxime proprie hoc prioris significatum dicir, quoniam quod antiquius est tempore, id consuetudo quoq; prius maxime appellare solita est. Scendum porro uetustius, idest to palæoteron, tum in animatis, tum in inanimis antiquius autem seu magis, ut ita dixerim, senius, hoc est to presbyteron, in solis animatis dici consueuisse. SECVNDVM EST QVOD PER EXISTENDI CONSEQVENTIAM NON RECIPROCAT: VT VNVM DVOBVS PRIVS. Secundum est hoc significatum prioris, quod per existendi consequentiam non reciprocat, hoc est in quo existendi non reflectitur consequentia: nempe ꝙ simul infertur quidem, sed secum non infert: ut si sint duo, erit ex necessitate unum. nam simul unum infertur. at unum si sit, non ex necessitate duo erunt. nõ enim simul cum uno inferuntur. quare prius est unum duobus. Rursus existente homine, erit animal necessario. nam simul animal cum homine infertur. at si sit animal, non prorsus erit homo. siquidem non simul homo cum illo infertur: cum animalia quę homines non sunt complura existant. prius igitur quam homo est animal natura, non tempore. TERTIO LOCO, SECVNDVM ORDINEM QVENDAM PRIVS, QVEMADMODVM IN SCIENTIIS ATQVE ORATIONIBVS, DICITVR. Tertium hoc est significatum prioris, nempe prius ordine. quemadmodum habet se inquit res in scientiis. Nam præcedunt & in demonstratiua scientia propositiones, conclusiones consequuntur. & in Geometria priora sunt inquit descriptionibus elementa. Vocant autem Geometræ elementa, punctũ, lineam, superficiem, & similia, quæcunq; theorematum demonstrationem antecedere consueuerunt. Descriptiones uero, quas diagrammata græci nominant, ipsa theoremata. Et uero in literis priores sunt syllabæ dictionibus: elementa syllabis. Idem & in orationibus dicemus. nam præcedunt exordia: præconstitutio sequitur: dein constitutio: proximæ sunt his narrationes: mox certamina. hæc autem ut priora sint omnia solo obtinent ordine: neq; uero natura, neq; tempore. Potest nanq; & artis expers orator primum uti certaminibus: deinde exordiis: & tunc narratione. Et Geometra speculamen prius exponere: de hinc elementa. quapropter hæc ordine duntaxat, prioris obtinent

& ea quæ ex eodem genere e diuerso diuiduntur abinuicem. Simpliciter autem simul sunt, quorum generatio in eodem est tempore.

SIMVL SIMPLICITER QVIDEM ET MAXIME PROPRIE DI/CVNTVR EA QVORVM GENERATIO IN EODEM EST TEM/PORE.

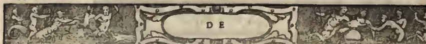
Meminit & uerbi simul in relatiuorũ disputatione, ubi dicebat, Videtur aũt quæ sunt ad aliqd simul esse natura. quapp merito de eo nũc sermonẽ instituit. Qm̃ uero simul aduerbiũ est priori oppositũ, triplicẽ eius aduerbii differẽtiã tradit. ac primũ qdẽ modũ primo prioris modo opponit: sm̃ sõ & qnto. tertiũ tertio: qrto aũt nullũ aduersum statuit modũ. etenim hũc eẽ ante iã diximus ex prioris significatis alienissimũ. Primũ igiẽ simul aduerbii modũ, quẽ maxime quoq; ppriũ di/cit, eũ esse pnũciat q ad tẽpus ptinet: uerbi causa si duo qdã aut plures eodẽ i tpe gñationẽ obtine/rent. Hũc aũt iure maxime ppriũ affirmat: siqdẽ fert ẽt uerbũ simul cõsuetudo i his maxime, nẽpe iis quę eodẽ tpe existũt. Cęteꝝ primo prioris uti docuimus significato est aduersus hic modus: qd ipsum quoq; prius esse maxime ac pcipue dicebaẽ, id inquã qd penes tẽpus intelligiẽ: ut Socrates & Alcibiades. est. n. Socrates prior tpe. Ergo si qd tpe ipso prius ẽ, id prius dici magis ac potissimũ ualet, obstat aũt uerbũ simul priori, poterit & qd simul est tpe peculiarius nũcupari. sũt aũt simul ea quæ neq; priora neq; posteriora habentur. SIMVL AVTEM NATVRA SVNT EA QVAE SECVNDVM IPSIVS QVIDEM ESSE RECIPROCANT CONSEQVENTIAM. Secũdus est hic simul aduerbii modus, q secũdo & qnto prioris significato repugnat. secũdo qdẽ, qm̃ prius id esse illic dicebamus q in existẽdi cõsequẽtia nõ refle/ctitur, ut unũ & duo. neq;. n. ut unũ duobus, sic & duo uni sunt cõsequẽtia. hic uero simul id esse pnũciat qd in ipsius esse cõuertitur sequela, ut duplũ & dimidiũ. Vt. n. duplo existẽte cõsequens est esse dimidiũ, ita si dimidiũ sit, duplũ esse ex necessitate cõsequiẽ. Quinto autẽ est oppositũ, qm̃ prius qdẽ illud esse pdebaẽ qd in ipsius qdẽ esse obãbulabat cõsequẽtia, causa tñ alteri ut esset reli quũ erat: uelut in patre ac filio dicebaẽ. hæc. n. q̃q̃ in existẽdi reciprocanẽ sequela (nã utrouis posito alteꝝ quoq; subsequiẽ) causa tñ ut sit est filio pr̃. icciro & prior esse ferebaẽ. hic uero simul dicũẽ quæ in existẽdi cõmeant cõsequẽtia, nullo aũt pacto alteꝝ alteri est causa, duplũ inquã ac dimidiũ. hæc. n. tũ reflectũnẽ. nãq; uno posito inferẽ & alteꝝ necessario. tũ neutrũ ut sit causa est alteri. Por ro uerbis illis, Nullo autẽ pacto alteꝝ alteri est causa, aduerbiũ dũtaxat addẽdũ. qm̃ pr̃ ac filius, & duplũ ac dimidiũ difficultatẽ in re pariũt. est. n. causa duplũ dimidio, q̃q̃ nõ ita solũ. etenim causatũ quoq; est, a dimidio cãm obtinens. similiter filio quoq; cũ cã sit pr̃, cãm obtinet filiũ. adiectũ itaq; sit aduerbiũ dũtaxat cõuenit. qppe & cã pprie est ea quę causa est dũtaxat, sed nõ eius quoq; causa tũ cuius est causa. ET QVAE EX EODEM GENERE A SE MVTVO DI SIVNCTA IN ADVERSVM SVNT SIMVL DICVNTVR NATVRA. Hic tertius simul existẽdi modus est, q tertio significato prioris repugnat, ordine inquã priori. q̃lia sunt i syllabis elemẽta, syllabæ i dictionibus, i orõnibus procemia. Hic uero simul ea sunt q̃ eũdẽ ex priore ordinẽ possident, q̃lia gñã sunt ex diuisione eadẽ sumpta: ut corpus & incorporeum. di/stant. n. æqliter hæc & a substãtia, & speciebus specialissimis, hoĩe inq̃ & equo, angelo & aĩa. Simul quoq; animatũ & inanime ratione eadẽ dicunẽ: siqdẽ hæc pari, tũ a corpe simplr̃ dicto, tũ ab aĩali, interuallo recedũt. Terrestre quoq; & uolucre & aquatile atq; id genus oĩa simul dicunẽ. eoꝝ. n. nullũ alteꝝ altero est prius. nã & a supremo gñe parẽ distãtiã eãdemq; obtinẽt. similiter & a specie specialissima. Quod siqs forsitã uolucre in aues & locustas diuiserit, nõ ẽt auis & uolucre simul di cunẽ. sed prius uolucre, qm̃ ex aĩalis diuisione acceptũ est: auis aũt ex uolucris sectione pdit. Sũt uero priora semper speciebus gñã: qm̃ in nulla existẽdi reciprocant cõsecutionem. nã specie posita se/quitur genus necessario: at positis generibus species non necesse est consequantur.

DE MOTV.

75 *Otus autem species sunt sex, generatio, corruptio, augmentum, diminutio, alteratio, & secundum locum mutatio.*

SEX MOTVS SVNT SPECIES: GENERATIO, CORRVPTIO, AV CTIO, DECRETIO, ALTERATIO, AC LOCI MVTATIO.

Nō est sub ṕdicamētis motus, q̄ in ipsis uisitet. ī substātia.n. gñatio corruptioq̄ spectaẗ. sed nec substātia gñatio & corruptio, neq̄ auctio & decretio q̄tū, nec alteratio q̄litas, nec localis motus ubi diciẗ. sed neq̄ ad aliqd: q̄m nec ipsum esse obtinet ī eo motus q̄ sese quodā pacto ad aliqd habeat. Ne uero illud nos pr̄tereat, disputationē de motu uiro esse naturę rōnes pscrutāti cōsentaneā. siqdē habent ipsum esse res naturæ oēs ī motu. est.n. & natura, ut finiuit ipse, motus principiū & q̄etis. quapp & ī naturali auscultatione sermonē de eo ꝓducit lōgius, atq̄ exactius disserit. Cæteꝝ q̄ren dū est cuius rei gr̄a hoc loco motionis meminerit. Quidā ergo q̄ ṕdicaméta facere & pati motiones essent, de q̄bus est nihil locutus, eapp hic ab eo sermonē de motu institutū affirmarūt. quodā modo.n. motus inq̄t genus est. species eius, tū alia plura, tū facere & pati. sic igiẗ de his nōnulli definiuere. Sed nō admittēda id genus rō est. nō.n. ꝓpositū Philosopho est plus qd de ṕdicamētis facere & pati q̄ a principio dixerit ꝓfari. Pręterea, ut inter initia quoq̄ dicebamus, mouere ad facere ṕdicamētū referẗ: moueri ad pati. ipse uero motus nō itē. nō est.n. motus facere. Motus quoq̄ nō ṕdicaméta, sed uias in ṕdicaméta esse docebamus. Quā ergo nos sn̄iam ferimus? nēpe ut ī ṕsumptis uocibus ṕceptionē fecit, q̄m eaꝝ cū de ṕdicamentis ṕciperet meminisset, ita nobis sane & de motu dictū iri. Habuit.n. ī sermone de substātia mētionē de motu, cū ꝓpriū assignauisset substātiæ, unū idēq̄ numero capax uicissim cōtrarioꝝ esse. dubitationēq̄ ad hoc ꝓtulisset nō esse hoc ꝓpriū forsan substātiæ, q̄siqdē nō soli ipsi, sed orōni quoq̄ & opinioni cōpetat. nā & hæc unū idēq̄ numero manētia, cōtrarioꝝ sunt alternis capacia, ueritatis inq̄ ac falsitatis, dubitationē solués intulit, nō eo dē hęc modo capacia cōtrarioꝝ cū substātia esse. fit.n. capax cōtrarioꝝ substātia, motū patiens ipsa. illa uero, nō ipsa motu agitata, sed aliis motū sustinētibus ueritatē falsitatēq̄ accipiūt. Proinde igiẗ q̄m meminit motionis, necesse de ea esse nos docere arbitratus est. Decet itaq̄ physicū uirū ut iam ante dixi sermo de motu. quāobrē q̄tuor & ipse posteriores ex octo physicæ auscultationis libris in disputationē de motu cōsumpsit. hic uero tm̄ de eo disputat q̄tū logico uiro scrutari cōuenit, in quot species diuidaẗ motus: & q̄ sint: & q̄ quas cōsequanẗ, uel nō cōsequanẗ. SEX MOTVS SVNT SPECIES: GENERATIO, CORRVPTIO, AVCTIO, DECRETIO, ALTERATIO, AC LOCI MVTATIO. Cur in sex partes motus discerpitur? q̄m motus alienatio q̄dā ac demutatio est. Deturbaẗ aūt uel a sua ipsius q̄dq̄ substātia, & generationē ac corruptionē facit. uel ab iis q̄ in ipsa sunt substātia penes q̄titatē, facitq̄ augmentū ac decrementū. uel penes qualitatē, & fit alteratio. aut ab iis q̄ circa seipsum sunt, & mutatio loci cōficiẗ. Quęri aūt hæc tria in disputatione de motu sciēdū est, quot species sint motionis, q̄bus mutuo discernanẗ, & ad hęc tertiū, q̄li speciei motus q̄lis sit opposita. Quot igiẗ species sint motionis iā ipse enumerauit, sex esse pronuncians. Veꝝ quo nos scientiaria quoq̄ ratione intelligamus cur species motus sex, nec plures sint, nec pauciores, rationē in mediū ex diuisione afferamus. Tria igiẗ esse dicimus q̄ circa naturā nr̄am spectanẗ: ipsa substātia, q̄ in substātia habenẗ, q̄ sunt circa substātiā. Sūt ergo in ipsa, si magnas partes diuidas, q̄tū & q̄le. magnas ppea diximus, q̄m etsi ṕdicaméta alia sint in substātia, habēt tamē ex his generationē, ut ante ꝓdidimus. circa substātiā uero sūt locus & tp̄s. Hæc tria cū sint, generatio & corruptio est substātiæ motus: q̄litatis alteratio: incremētū ac decremētū quātitatis: ubi uero ṕdicamēti, localis mutatio, q̄ latio noīatur. Porro latio q̄dā recta appellatur, q̄ sursum uidelicet ac deorsū tēdit: nōnulla circularis, q̄ in orbē circūagiẗ: ut cæli latio, recta, & ī gyꝝ. Sex itaq; species hic tradit motionis, lationē ī rectā & circularē nequaq̄ diuidens. At ī natura li auscultatione, genus esse uult mutationē. eiusq; tres esse species, motū, generationē, corruptionē. motū nāq̄ a generatione & corruptione illa ī aduersū distinguit. Nō.n. uult illic gñationē aliquoꝝ manētiū mutationē esse, formāq̄ obtinētiū, ueꝝ sm illoꝝ aliqd q̄ circa eā accidūt. Iccirco q̄ moueẗ, ea sm q̄tū, uel q̄le, uel locū inq̄t moueri, substātialē formā q̄ ab initio fuerat seruātia. ī gñatione uero ac corruptione uetus forma ī eo qd mutaẗ nō manet. q̄m gñatio uia est a quoquo mō nō ente ī ens quodā mō. hoc ē ab eo qd ptāte est ī ens actu. corruptio cōtra uia est ab ente ī nō ens. Veꝝ hic q̄m introductorius liber est, & logicus magis, nō physicus, exacta de his ratione nō disserit: sed generationē quoq̄ & corruptionē motiones esse pronunciat. quandoquidē nō ut physicus hoc loco, sed ut logicus disputat, quærens in his quæ q̄bus sint, uel nō sint consequentia.

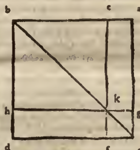
76 *Alij itaq; motus palā est qd abinuicē diuersi sunt. nō.n. est gñatio corruptio: neq; augmētū diminutio, neq; secūdū locū mutatio: similiter aūt & alij. In alteratione uero hēt quādā dubitationē, ne sit forte necessariū id qd alteratur ꝑ aliquā reliquarū motionū alterari. hoc aūt nō uerū est. nā secūdū oēs penes passiones aut cōplures accidit nos alterari, nulla aliarū cōicante motionū. nā neq; augeri*

neceßariũ eſt qđ ꝑ paßionẽ mouetur, neq; diminui. ſimiliter aũt & in alijs. quare alia ꝓter alios motus erit alteratio. nã ſi eßet eadẽ, oporteret id qđ alteratur, mox & augeri, uel minui, uel quãdã aliarũ motionũ ſequi: ſed nõ neceße eſt. Similiter aũt et qđ augetur, aut alia aliqua mutatione mouetur, alterari oporteret. ſed ſunt q̃dã q̃ augmẽtãtur q̃ nõ alterãtur: ut quadratũ gnomone circũpoſito creuit qdẽ, alteratũ uero nihil factũ eſt. ſic & in alijs huiuſmodi. quare alij motus ſunt abinuicẽ. Eſt aũt ſimpliciter motui qdẽ qes cõtrariũ. ijs uero q̃ ꝑ ſingula ſunt et ſingula. gñationi qdẽ corruptio cõtrariũ: augmẽtationi uero diminutio: ſecundũ locũ mutationi, ſecundũ locũ quies. maxime autẽ uidetur oppoſita eße ad cõtrarium locũ mutatio: ut ei q̃ inferius eſt, ea q̃ ſuperius eſt: & ei quæ ſuperius eſt, ea quæ inferius eſt. reliquo uero aßignatorũ motuũ nõ facile eſt aßignare quid forte eſt cõtrarium. uidetur autẽ nihil eße ei cõtrarium. niſi quis & in hoc ſecundũ qualitatẽ quietẽ opponat: aut in contrariũ qualitatis mutationẽ. ſicut & in mutatione ſecundũ locũ, quietẽ ſecũdũ locũ: aut in cõtrarium locũ mutationẽ. eſt enim & alteratio mutatio ſecundũ qualitatẽ. quapropter opponitur motui ſecundum qualitatẽ, quies ſecundũ qualitatẽ: aut in cõtrarium qualitatis mutatio: ut album fieri ad id quod nigrum eſt fieri. alteratur enim, in contraria qualitatis mutatione facta.

MOTVS ITAQVE ALIOS INTER SE DIVERSOS ESSE CONSTAT.

Poſtquã ſpecies enumerauit motus, hic eas deinceps a ſe mutuo diſtinguit, oſtẽditq; quonã pacto nõ ſint eædẽ. neq;. n. gñatio inqt corruptio eſt. neq; augmẽtũ diminutio. quo mõ. n. q̃ñqdẽ ſũt & cõtraria? ſed nec auctio eſt gñatio. ens. n. augeť: nõ ens fit. nec decremẽtũ corruptio. nã & ĩ his eadẽ rõ cõgruit. ſignificat. n. decretio remiſſionẽ entis ſecũdũ quãtitatẽ: corruptio abſolutã entis abolitionẽ. Neq; uero rurſus localis mutatio cuiquã ſupradictoꝶ cõſentit. nã qđ a loco in locũ demigrat, id neq; gignitur, neq; corrũpitur, neq; augeť, neq; minuiť. neq;. n. ſi Athenis uerbigrã ꝓficiſcať Corinthũ Socrates, aliqđ ex dictis patieť unũ: ſed idẽ manens ꝑ oĩa, loco ſolo dimoueť. VERVM IN ALTERATIONE DVBITATIO HABETVR NONNVLLA, SIT NE ID QVOD ALTERATVR NECESSE CVIVSQVAM RELIQVARVM MOTIONVM MODO ALTERARI. Qđ aliæ qdẽ inqt motiones oẽs nõ eædem inter ſe ſint, nemini dubiũ fuit. at ĩ alteratione q̃rẽdũ eſt, an qđ alteraſcit, id ſm gñationẽ, uel corruptionẽ, uel incremẽtũ, uel decremẽtũ, uel aliq̃ cæteraꝶ altereť. Sed nõ eſt ueꝶ hoc inquit. nãq; ĩ plurimis affectibus, calefactione inq̃, ꝑfrictione, ac ſimilibus, alteramur qdẽ prorſus, nõ tñ quẽq̃ ex reliqs motũ ꝑferimus. neq;. n. augeať oĩo qđ caleſcit aut refrigerať, uel decreſcat, uel fiat, uel corrũpať, aut reliquoꝶ qđpiã oportet ſuſtineat. q̃re ſeiuncta ab aliis motibus eſt alteratio. EADEM ENIM SI ESSET, PROTINVS QVOD ALTERATVR VEL AVGERI VEL MINVI OPORTERET. Si idẽ uni eſſet inqt alioꝶ motuũ alteratio, opus eſſet oĩo qđ alterať, reliquoꝶ ẽt motuũ quẽpiã ſuſtineret. minime uero id nũc accidit. nã corpora qdẽ ĩ ſole uerſata caleſcẽdo nigreſcẽdoq; alterãť: nõ tñ huiuſce rei grã augẽť, minuũť ue, aut cæteroꝶ aliqđ ꝑpetiunť. eadẽ potes & de iis dicere q̃ a frigore, aut quouis aliter mõ alteranť. SIMILITER ET QVOD AVGETVR, AVT ALIIS QVIBVSDAM CIETVR MOTIBVS, ALTERARI. Sermonẽ uice inuerſa ꝓbat. nõ. n. inqt ſolũ ſi idẽ aliis motibus eſſet alteratio, id ꝓtinus qđ alterať uno quoq; alioꝶ motuũ cieri oporteret, ſed cõtra ẽt ſiqd ſm augmẽtũ, uel decremẽtũ, uel cæteroꝶ aliquẽ motũ eſſet, id ſtatim quoq; alterari. q̃q̃ maxime cæteris motibus alteratio prior exiſtat, ſiue ipſos cõſequať. nã alteratius quoq; oĩo fiat oportet qđ augeť. ſiqdẽ cibũ alterari primũ ĩ ſanguinẽ opus eſt augeſcẽtibus: atq; illũ in carnẽ: nec fieri aliter nõ ꝓcedẽte alteratione incremẽtũ poſſet. Sed antecedit quoq; alteratio q̃ gñanť. nã ſemẽ alterari ĩ ſanguinẽ põt; ſãguis ĩ carnẽ: ac quouis aliter mõ leges poſtulẽt naturę. Et uero ĩ motibus aliis oĩbus eſt alterationẽ uel cõſequẽtẽ uel antecedẽtẽ cõtẽplari. Nã q̃ locali cienť motu, ꝑſertim ſi plus ſint cõtẽtiuſq; agitata, alteratio ſeqť: nimiꝶ iis q̃ moueť cõcaleſcẽtibus. Tametſi ergo alios ut dixi motus ſeqť alteratio, nõ idẽ tamẽ ex hoc aliis motibus alterationẽ eſſe affirmamus. Qñquidẽ uel localis motus alios oẽs comitať. nã & qđ gigniť, & q̃ corrũpiť, locali quoq; agitatu prorſus moueť. ſimiliter augeſcẽs quoq; ac decreſcẽs. nã ſingulis his localis motus neceſſe eſt antecedat. q̃ niſi ſit, alioꝶ quẽq̃ fieri haudquaq̃ põt. Nã ſiue ĩ cõe rẽ æſtimes, appropinquãte ſole & recedẽte uniuerſalis gñatio corruptioq; cõſiſtit. ſiue priuatim ꝑpendas, ſemẽ uidelicet ĩ terrã, uel etiã ĩ uterũ cadat

oporter.aut mas quoq; fœminá adeat.hoc aút localis est motus.& i corruptione uidelicet cógressa elemēta a se inuicé opus est discernant. Porro i augmēto & decremēto ꝑspicua est loci mutatio.si qdé maioré ex minore locú obtineat oportet qd augeť: & minoré ex maiore qd deminuiť. Sed id ét q; alterascit:tú q; a ꝓfundo ad supficié qlitas,ut i erubescētibus,uel pallescētibus pmeet:tú q; alterans appropinquare alterascēti sit necesse. Veꝝ etsi motú oém localis cósequť motus,q; tñ sit ab iis alius,plane dilucet.qñqdé & si luci expositú corpus oio comitať umbra,nō ob id tñ & umbra iam corpori i luce posito est idé.sic ergo & in alteratione, q̃uis motus hæc alios oés sequať, nō ea tñ de re idé quoq; est illis:qñ ne motionis qdé ois comes est alteratio. Ná q̃ p additioné augéť,crescút qdé(euadút.n.ex minoribus maiora)ut si aq̃ cisternę addať.sed nō fiút alteratiora.qppe aq̃ i ea cōtéta,affusa alia creuit nō alterata. Et q̃ extrahiť recta linea,nō alterascés augeť.Verú nec qdqd alterať augescit:si q discit,q irasciť,q metuit,nō augescēdo alterať. id qd uel ipse declarás subiúgit,atq; inquit. QVADRANGVLVS CIRCVMPOSITO IPSI GNOMONE AVGESCIT QVIDEM, AT NON ALTERATIVS EVADIT. Ná & auctus, manet ét q̃drágulus.q̃re ne decremētú qdé est alteratio.siqdé detracto a q̃drato gnomone,q̃dratú qd reliquú est másit. Veꝝ qm alterationis a cęteris motibus diuersitaté oñdere uolens Aristoteles q̃drá̃guli gnomonisq; cōmeminit,age uerba illa exponamus. Gnomoné igiť Geometrę unú quépiá ex ambiētibus diametrú q̃drágulis noiant,ubi cú duobus simul cōplemētis fuerit.quo aút plana ea q̃ dicimus fiát,sermoné i hoc ipso descripto meditemur. Spaciú esse dŕ q̃drágulus qd ab lateribus q̃tuor inuicé ęq̃libus,& rectis angulis cōtineť. Sit ergo q̃drágulú spaciú.a b c d.qd ęq̃les q̃tuor angulos,& ęq̃lia totidé habeat latera.ducaturq; p ipsum diameter.b c.i latere aút.a b.sumať púctú.e.uerbi causa.atq; ab ipso.e.púcto,ab utrauis a c.b d.costaꝝ ęque distás ducať linea:sitq; hęc e f.ab.a c.uero latere abstrahať.a g.linea æq̃lis lineæ.e b.pducatq; a.g.puncto linea q̃ ab utrolibet a b.c d. lateꝝ pariter distet,sitq; hæc.g h:quæ.e f.lineá i.k.púcto intersecet. fiunt q̃tuor itaq; intra a b.c d.q̃drágulú spacia.quoꝝ duo diametrú ambiētia,népe & e b.h k.& k g.c f.fút q̃drágulí reliqua duo,cōplemēta núcupáť.Vnú ergo utrúuis q̃drágulorú.g c.f k.uerbigrá cú ambobus cōplemétis,q̃ sunt.a e.k g.& k h.d f. gnomon uocať.Quo auté modo similis e b k h. q̃drágulus a b c d. q̃drágulo sit, haud obscura est ꝓbatio. Gnomoné igitur cōtemplare. nam e b h k. quadrangulus p.a b c d. q̃drangulú auctior euasit,alteratusq; minime est. siquidé paruus auctus q̃drangulus, similiter existens quadrangulus másit. At uero tametsi a toto quadrangulo,qui est.a b c d.gnomonem. a e g h c d.detraxeris , quadrangulus tamen.e b k h.relinquitur. atq; id totú qdé qd ab initio fuerat decreuit ac minus euasit. nequaq̃ uero est alteratú, sed species ipsa másit q̃drágulí. Quod si neq; decretio,neq; augmentú, q motus est i q̃titate,speciei q̃drágulí ꝓprietaté

dimouit,patet motú aliú fm q̃litaté,aliud augmétú decremētúq; esse. at si sint hæ mutationes diuersæ,multo magis quæ per generationé atq; interitú fiunt. EST PORRO SIMPLICITER MOTVI QVIES CONTRARIVM. Núc tertiú deinceps eoꝝ q̃ diximus q̃rit i disputatione de motu,q̃lí ná motus inq̃ speciei q̃lis repugnet.atq; omni qdé inqt cōiter motui opposita est quies.Ná si motus transgressio q̃dá ac uia est uel ex entibus in nō esse,uel cōtra ex potestate in actum,uel a loco in locum,uel a minore in maius, & ecōtrario,uel ab esse tali in tale esse, ut ab albo in nigrum,quies autem status est quidam,iure omni motui contrarium est quies.Specialius uero motus obiacent inquit ex opposito inter sese distincti:generationi quidem corruptio: diminutioni augmentum.locali uero motui obstat quies præcipue. neq; iniuria:quandoquidem notior aliis est potissimum hic motus:atque in hoc maxime motus nomen fert multitudo.Cæterum specialius quoq; ipse sibiipsi potest hic motus opponi secundum diuersas loci dimensiones partitus: ut latio ascendens sit descendenti opposita : procedens recedenti: dextrorsum tendens in lęuá deflectenti. RELIQVO AVTEM PRODITORVM MOTVVM NON FACILE EST QVODNAM SIT CONTRARIVM ASSIGNARE. In motuum quoque discretione is fuit rursus de quo quærebamus , alteratio inquam. Et huic igitur inquit opponenda est qualitatis quies , perinde ac locali , & mutatio qualium in contrarium, ut ab albedine in nigriciem.

DE VERBO HABERE.

77 *Abere secundũ plures modos dicitur. Aut enim vt habitũ & dispositionẽ, aut aliam aliquã qualitatẽ. dicimur enim disciplinã aliquã atq; virtutẽ habere. Aut vt quantũ, vt quã contingit aliquis habens magnitudinẽ. dicitur enim tricubitã habere magnitudinẽ, vel quadricubitã. Aut vt ea quæ circa corpus sunt, vt vestimentũ vel tunicam, Aut vt in parte, vt in manu annulum. Aut vt partem, vt manũ vel pedẽ. Aut vt in vase, vt modius grana tritici, aut amphora vinum. vinũ enim habere amphora dicitur, & modius grana tritici. hæc enim omnia habere dicũtur, vt in vase. Aut vt possessionẽ. habere enim domũ & agrũ dicimur. Dicitur autẽ & vir vxorẽ habere: et uxor uirũ. Sed qui nũc dictus est modus, alienissimus est eius qđ est habere. nihil enim aliud uxorẽ habere significamus, q̃ quod cohabitant. Forte tamẽ et alij quidã eius quod est habere apparebunt modi: sed qui dici consueuerunt, pene omnes enumerati sunt.*

HABERE AVTEM PLVRIBVS DICITVR MODIS. NAM AVT PERINDE ATQVE HABITVM ET DISPOSITIONEM, VEL QVALITATEM QVAMLIBET ALIAM.

Aequiuoca uox est habere. nõ.n. decẽ p̃dicamẽtorũ unũ tantũ significat sed alia quoq; cõplura. nã & habere scientiã dicimur, & uirtutẽ, ac quotquot enumerant̃ alia. Proprie uero habẽdi p̃dicamentũ substantiæ circa substantiã amictũ declarat: ut cũ circũpositũ palliũ, uel annullũ, uel calceos dicimus. habere autẽ uxorẽ, uel agrũ, uel id genus aliqđ, aliud qddã est. Ergo ne ex æquiuocatione fallamur, distincte nobis hoc loco quot nã modis habere dicat̃ exposuit. An uero qm̃ de substãtia, & quãto, & q̃li, & relatione, & faciẽdo, & patiẽdo superius locutus, sermonẽ de cæteris p̃dicamẽtis ut minime obscurũ p̃termisit, finiuit autẽ & habẽdi p̃dicamẽtũ, substãtiæ circa substãtiã esse obuolutionẽ inquiens, diciturq; aliis etiã modis habere, iccirco nunc de eo sermonẽ repetit. atq; habere ait pluribus modis dicere cõsueuimus. nã dicitur inquit habere uel penes qualitatẽ. qppe habitũ, aut dispositionẽ habere, aut scientiã dicimur. uel sm̃ quãtitatẽ, ut siqs lignũ habere tres uerbi gr̃a cubitos dicat. hæc qdẽ ĩ corpore habent̃. Circa uero corpus dicimur, ut uestẽ, uel locũ, uel tm̃ habere tẽporis. Dicimur uero & partẽ habere, ut manũ, aut pedẽ. & ut possessionẽ, ut domũ, aut fundũ. & ut in uase, ut cũ seria habere uinũ fert̃. ac quotquot aliis modis dici potest habere. Dicere autẽ inquit habere uxorẽ, inter habẽdi significata uidet̃ esse alienissimũ. siqdẽ uxorẽ habere nihil est aliud q̃ uxoris esse cõtubernalẽ. alienissimũ autẽ uocat, qm̃ nihilo magis habere uxorẽ uir dicitur q̃ uxor uirũ. Sed respõdere ad hoc licet, q uel in possessionibus, nõ solũ habere nos agrũ dicamur, aut seruũ, sed ager etiam, & seruus, & uestis dñm habeat. In partibus quoq; & toto, nõ solũ habet partes totũ, sed etiã partes integritatẽ. FORTASSIS VERO ET ALII QVIDAM VIDERI POSSVNT HABENDI MODI, CAETERVM ENVMERATI FERME SVNT OMNES QVI DICI CONSVEVERVNT. Rursus uero nisi acquiescere eius uerbis uelimus, modeste nobiscum agens, sunt quidem & alii forsitan inquit habendi modi, uerum nos tamen eos qui dici consueuere omnes recensuimus.

F I N I S.

SERIES CHARTARVM.

ABCDEFGHIKLMNOP.

Omnes sunt Duerni.

Venetiis apud Hieronymum Scotum. M. D. X L I.

IN
TENEBRIS
FVLG